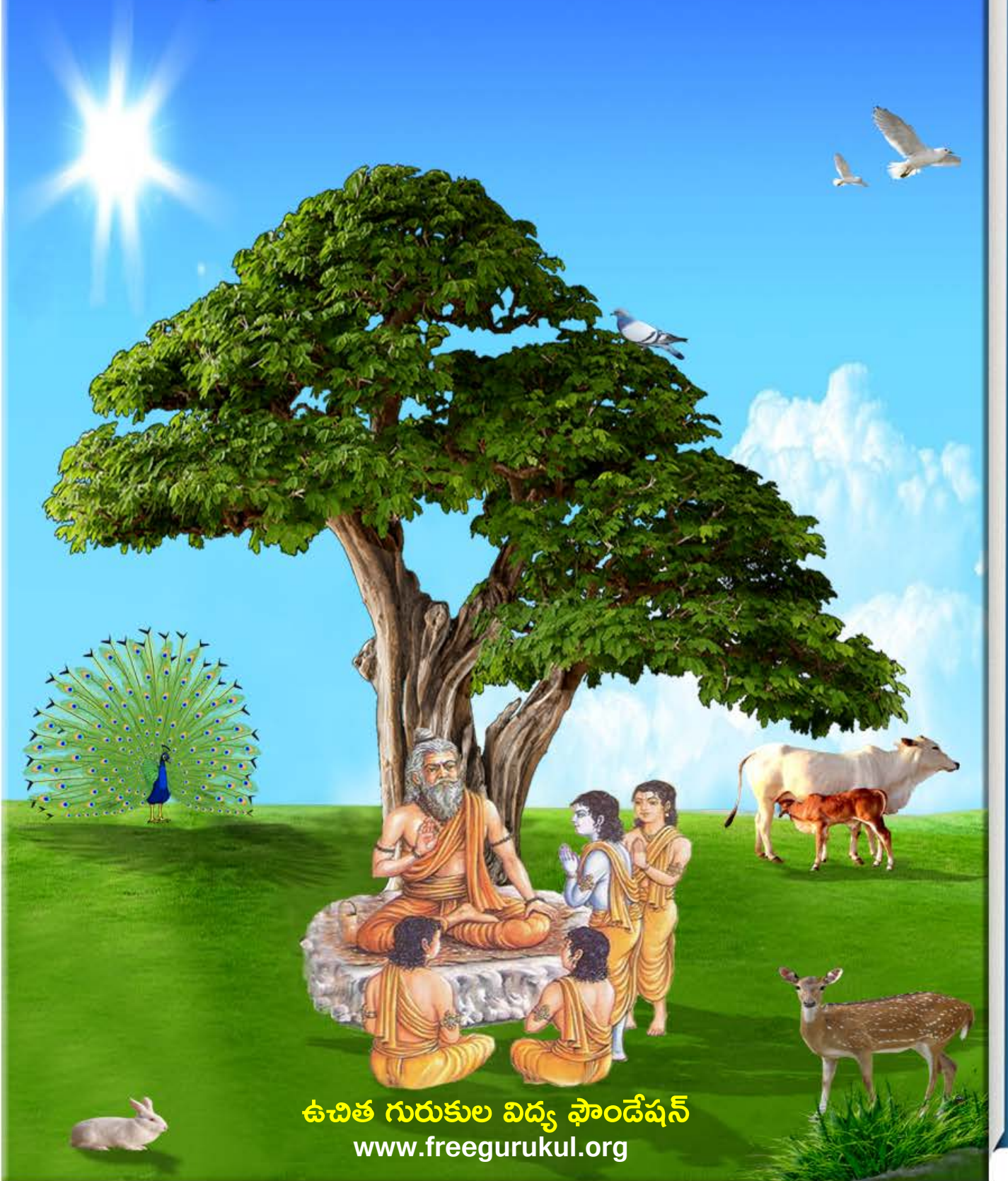

సూక్తులు

భర్తృహరి సుభాషితము

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుచ మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజి

గురు గోతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

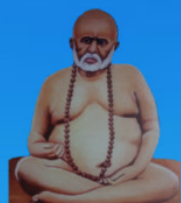

గురు వీరభక్త్యంద్ర స్వామి

యోగి బేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు వైలింగ్ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమృతా దేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయీబాబా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళ స్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

“ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో భాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో భాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul

Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“ మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికీ అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Manuscripts
Title:
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language:
Scanning Centre: Any Centre
Clear Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions |
Problems | Missing links or
Books

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at ICAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click [Here](#) to know More about DLI ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసించజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవనంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. ఆనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

భర్తృహారిసుభాషితము

సీతానిధి

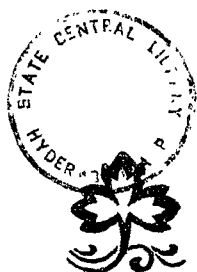
శృంగారనిలయము

వైరాగ్యఖని

(శతకత్రయము)

ఏనుగులక్షణకవి పద్యములతో

తాత్పర్యసహితము.

ప్రకాశకులు:

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,

బుక్ సెల్లర్స్ అండ్ పబ్లిషర్స్,

రాజమండ్రి.

ఉ పో ధ్వా త ము

“విద్యానేవ విజానాతి విద్యజ్ఞన పరిశ్రమం!

సహి.....విజానాతి,.....॥”

పాఠకమహాశయులారా!

భారతదేశమంతటినోను తెలుగుదేశము ఆధ్యాత్మికప్రభా
భాగ్యమున నితోధికముగ తులతూగు చున్నదని పలువురు చరిత్ర
కారులు వ్రాసియున్నారు. దానికిఁ బ్రధానకారణ మాదినుండియు
నాంధ్రదేశము నైతికప్రజ్ఞయందు విఖ్యాతినిగడించుటయే. రాజకీయ
వాతావరణమొకప్రక్క వివిధరీతుల ప్రణాళికాభేదములతో నాట్య
మాడుచున్నను భక్తి పారతంత్ర్యము నాంధ్రులు మరవలేదు. ఆధ్యా
త్మికప్రభానిలయంబులగు ననేకోద్ధృంధములు మాతృభాషయందు
జనించి పలువురు పండిత ప్రకాండుల మూలమున నాంధ్రమున వెలు
వడి యాంధ్రుల తటింపఁజేసినవి. అట్టివానిలో నీభర్తృహరి సుభాషిత
మగ్రస్థానము వహించుననుట సాహసము కానేరదు. మరియు కేవల
నైతికసాంప్రదాయములనే గాక వివిధ శృంగారరీతుల నిందు బొందు
పరచి వైరాగ్యపుటాలవాలముగఁ జేసి యీగ్రంథమును రచించిన
భర్తృహరియొక్క ప్రజ్ఞాపాండిత్యవిశేషము నుగ్గడింప సామాన్యులన
ద్దులు. ఈని మాతృభాషా మాతృకకు విలువతగ్గకుండ నాంధ్రమున
కనువదించిన ఏనుఁగు లక్ష్యణాదికసీంద్రుల ప్రజ్ఞాబాహుశ్యమనంతమే.
ఇట్టిదానికి తాత్పర్యమును వ్రాయబూనుట నావంటివానికి సాహసమన
వచ్చును. కాని గ్రంథపఠనోత్సుకతయందలివాత్సల్యమే దీనికి హేతువు.

ఇట్లు,

వ్యాఖ్యాత.

నీ తి శ త క ము.

౧ మూ ర ప ద్ధ తి.

శ్లో. బోధారో మత్సరగ్రస్తాః ప్రభవ స్మయ దూషితాః
అబోధోప హతాశ్చాన్యే జ్ఞేయం గే సుభాషితం.

తే. గీ. బోధలగువారు మత్సర శ పూర్ణమతులు
ప్రబలగర్వవిదూషితుల్ శ ప్రభువులెన్న
నితరమనుజు అబోధోప శ హతులు కాన
భావమున జ్ఞేయ మయ్యె సు శ భాషితంబు.

2

తా. విద్వాంసులు నే చెప్పమాట మంచిదని యెఱిగియు అసూయచే దాని నంగీకరింపరు. ఇంక ప్రభువులన్ననో గర్వాంధులై నామాట వినరు, ఇంక నితర జను లకు నే చెప్పనది వినతగిన యర్హతలేదు. కావున సుభాషితము (మంచిమాట) భావ మందే అణగి యున్నది. వినను ఎటులనో చెప్పెదను.

శ్లో. అజ్ఞ స్సుఖ మారాధ్య స్సుఖతర మారాధ్య తే విశేషజ్ఞః,
జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం బ్రహ్మపి నరం న రంజయతి.

క. తెలియని మనుజుని

దెలుపందగు సుఖతరముగఁ శ దెలుపగ వచ్చు

దెలిసినవానిం దెలిసియు

దెలియని నరు దెల్ప బ్రహ్మ శ దేవునివశమే.

3

తా. ఏమియు జ్ఞానములేని వాని కేవిషయమైన సుఖముగాఁ తెలియజేయ వచ్చును. జ్ఞానము కలవానికి సుఖతరముగా తెలియజేయవచ్చును. కాని కొంత తెలిసియుఁ గొంత తెలియకయు మేలగువాని కేవిషయమైన బ్రహ్మగూడ బోధింపఁ జాలఁడు. ఇతరు లసలే తెలుపలేరు.

శ్లో. ప్రసహ్యమణి ముద్ధరే నృకరవక్త్రదంష్ట్రాన్తరాత్
 సముద్ర మపి సంతరే త్రుచలదూర్మమాలాకులం
 భుజంగ మపి కోపితం శిరసి పుష్పన ధారయేత్
 న తు ప్రతినివిష్టమూర్ఖజనచిత్త మారాధయేత్.

4

చ. మకరముఖాంతరస్థ మగు శ మానికముం బెకలింపవచ్చు బా
 యక చలదూర్మకానికర శ పై నమహోదధి దాటవచ్చు మ
 స్తకమునఁ బూవుదగడవలె శ సర్పమునైన భరింపవచ్చు మ
 చ్చిక ఘటియింప మూర్ఖజన శ చిత్తముఁ దెల్ప నసాధ్యమేరికిన్

4

తా. ఒకానొకప్పుడు శంకుమారము మొగలిసోటియందుండు మాణిక్య
 మును సులభముగాఁ దీయవచ్చును. నదా తరంగములతో గూడిన మహాసముద్రము
 నైనను దాటవచ్చును. బుగ్గొట్టుచున్న సర్పమును ఎట్లో మంత్రజాద్యుపాయముల
 చేత నైనఁ బుష్పదామముగా తలయందు భరింపవచ్చును. ఐనను మూర్ఖుని మనసు
 రంజింపఁ జేయుట సాధ్యముగాదు. ఎవ్వరికిని శక్యము కాదు.

శ్లో. లభేతి సిక తాను శైల మపి యక్ష్మితః పీడయన్
 పిబేచ్ఛ మృగతృష్ణకాసు సలిలం పిపాసార్దితః
 కదాచి దపి పర్యటన్ శశవిషాణ మాసాదయేత్
 న తుప్రతినివిష్ట మూర్ఖజనచిత్తనూరాధయేత్.

5

తే. గీ. తివిరి యిసుమునఁ దైలంబు శ దీయవచ్చు
 దవిలి మృగతృష్ణలో నీరు శ ద్రావవచ్చు
 దిరిగి కుండేటి కొమ్ముసా శ ధింపవచ్చు
 జేరి మూర్ఖుల మనసు రం శ జింప రాదు.

5

తా. ఏవిధముగానైనను యిసుకలో నూనె తీయవచ్చును. ఎట్లయినను ఎండ
 మావులలో పరుగెత్తి నీరు ద్రావవచ్చును. తేజాలని కుండేటి కొమ్ము నెట్లయినను
 బ్రయత్నించి తేవచ్చును. కాని మూర్ఖుని జేరదీసి వానిని సంతోష పెట్టుటసాధ్యము
 గాని పని.

శ్లో. వ్యాళం బాలమృణాళతంతుభి రసౌ రోద్ధం సముజ్జృంభతే
 ఛేత్తూ వజ్రమణి శిరిషుసుమప్రాప్తేన సన్నహ్యతి

మాధుర్యం మధువిస్తునా రచయితః తాదామ్యభేరీహతే
 మూర్ఖాన్ యః ప్రతిసేతు మిచ్ఛతి బలాత్సూక్తై స్సహస్యంవిభిః.
 మ. కరిరాజున్ బిసతంతుసంతతులచే శ గట్టన్ విజృంభించు వాఁ
 డురువజ్రంబు శిరీషపుష్పములచే శ నూహించు భేదింపఁ దీ
 పరచింతన్ లవణాంకిన్ మధుకణ శ ప్రాప్తిం బ్రవర్తించు ని
 ధరణిన్ మూర్ఖుల దెల్పు నెవ్వఁడు సుధా శ భారానుకూలన్

తా. తామర మాంశ్లయందలి దారములతో మదపుటేరుగుచు గట్టజూచు
 వాఁడును, మిక్కిలి కఠినమైనదగు రత్నమును శిరిసెన పువ్వుతో కోయజూచు
 వాఁడును, ఒకస్వల్పమైన నీటిపట్టుగాక భూమికి మామరెట్లు పెద్దదగు మహాసము
 ద్రమునందు మధుకణ మొకటి జారవిడిచి తీసివేసుదలంచువాఁడును, ఎంత యవి
 వేకులో అట్లే అమృతము లాలుకు మాటలచే మూర్ఖుని రంజింపజేయు చలంచు
 వాఁడు సంతకం పై మిక్కిలి యవినేకి.

శ్లో. స్వాయత్తమేకాంత హితంవిధాత్ర
 వినిర్మితః ఛాదన మజ్జతాయాః।
 విశేషత స్సర్వవిదాం సమాజే
 విభూషణం మాన మపండితానామ్.

తే. గీ. స్వవశము హితము మూఢతా శ ఛాదనంబు
 గాఁగ నీగతి నిర్మించె శ గమలభవుఁడు
 సర్వ విదులగు సుజనుల శ సభలలోన
 మాన మో విభూషణము మూఢ శ మానవులకు.

తా. మూర్ఖులు తమ మూఢత్వమును మూసిపెట్టుకొనుటకై బ్రహ్మ వారికి
 మానము సృజించినాడు. మానమే వారికి పండిత జనుల నడుమ నొకయలంకారము
 కలె నున్నది కాని వారు మాటలాడకుండుటయే శ్రేయము.

శ్లో. యదా కించిజ్ఞోహం గజభవ మదాంధస్స మభవం
 తవాసర్వజ్ఞోస్మీ త్యభవ దవలిప్తం మమ మనః।
 యదాకించి త్కించి ద్భృథజన సకాశా దనగతం
 తదా మూర్ఖో స్మీతి జ్వరభవ మదో మే న్యభవత్.

చ. తెలివి యొకంతలేనియెడఁ దృప్తుఁడనై కరిభంగి సర్వముఁ
దెలిసితి నంచు గర్విత ము ర తిన్ విహరించితిఁ దొల్లి యిప్పు డు
జ్వలి ముతులై వ పంశీకుల ర సన్నిధి నించుక బోధశాలినై
తెలియని వాఁడనై మెలగితఁ గతనుఁద్యునితాంతగర్వమున్ . 8

తా. నేను స్వల్పజ్ఞానముగలవాఁడనై మదించిన యేమఁగునలె కన్న మిన్న
గానకఁ గర్వము కలిసికొంటి నని గర్వించితిని ఇప్పుడు పండిత లోకమువలనకాస్త
ముల బోధించు నాచారము కొంచెము కొంచెముగాఁ తెలిసికొనినవాఁడనై యి
వర కుండు గర్వమునువిడిచి తెలియనివాఁడనై మెలగితినిగాదా యని తెలిసికొంటిని.

శ్లో. క్రిమికులచితం లాలాక్లిన్నం విగంధిజగుస్పితం
నిరుపమరసప్రీత్యా ఖాదన్ ఖరాస్థి నిరామిషం
సురపతి మపి శ్వా పార్శ్వస్థం విలోక్య న శజ్జ తే
నహిగణయతి క్షుద్రోజన్తుః పరిగ్రహాఫల్గుతాం.

చ. క్రిమిసముదాయసంకులము ర కేవలనింద్యము పూతిగంధశేఁ
యముచు నిరామిషంబును ఖర రాంగభవంబగు నెమ్ముంగుక్క దా
నమలుచుఁ జెంతనున్న సుర ర నాథునిఁ గల్గిని సిగ్గుఁజెంద ద
ల్పమని నిజస్వభావము ద ర లంపదు నీచపుఁ బ్రాణియెయ్యెడన్ .

తా. ఒక కుక్కకు నొక గుఱుక దొరకెను. అది గాడిదయెముక, దాని
మంట మాంసమేమియు లేదు. పైగా పుచ్చిపోయి గుర్వాన కలిగి యున్నది.
అటువంటి యెముకను కుక్క ప్రేమతోఁదినుచున్నది. అసమయమున దేవేంద్రుఁడు
దగ్గరనున్నను లజ్జించునదికొదు. అనగా నీచజంతువు తానొకవస్తువు స్వీకరించు
టనే జూచునుగాని యది యెంత అసహ్యకరమైనను దానిని బాటంపదు.

అవతారిక. అజ్ఞానమువలన గలుగు చెడుగులనుఁ దెల్పుచు
జ్ఞానమే మావశ్యకమైనదని తెలుపుచున్నాడు.

శ్లో. శిర శ్శార్వం స్వర్ణా త్పశుపతి శిరస్తః శీతిధరం
మహీధ్రాదుత్తంగా దవని మవనే శ్చపిజడధిం
అథో గంగాసేయం పద ముపగతా స్తోకమధవా
వివేకభ్రష్టానాం భవతి వినిపాత శ్శతముఘం.

శా. అకాశంబుననుండి శంభునిశిరం శ బండుండి శీతాద్రి సు
శ్లోకంబైన హిమాద్రినుండి భువి భూ శ లోకంబు నందుండి య
స్తోకాంభోధిః బయోధినుండి పవనాం శ ధోలోకముం జేరె గం
గాకూలంకచ పెక్కుభంగులు వివేక శ భ్రష్టసంపాతముల్. 10

శ్రీలోకంబులందును ఖ్యాతీవహించిన గంగానది యెవట స్వస్థమందుండి
మహోదధి ముక్తమునందును అక్కడనుండి హిమాలయ పర్వతముగూడను,
... గుల యెత్తయిన హిమవత్పర్వతమునుండి భూమియందును, దానినుండి సముద్రము
నందును, సముద్రమునుండి పాతాళలోకమునకును వరసగా పడుచువచ్చెను. ఈవిధ
ముగ భూమినుండి నారిన వారి కనేకవిధముల క్రందుగాబోవుట కలుగుచున్నది.
అట్లే మూర్ఖుల పాట్ల నేకవిధములుగా నుండును.

శ్లో. శక్యో వారయితం జలేన హుతభుక్కుర్వేణ నూర్యాతపో
నాగేంద్రో నిశితాంకుశేన సమదో దండేన కార్దరభుజః
వ్యాధి ర్భేషజసంగ్రహైశ్చ వివిధైర్మనైః ప్రయోగైర్విషం
సర్వస్యోపధ మస్తి శాస్త్రవిహితం మూర్ఖస్య నాస్త్వేనధమ్. 11

చ. జలముల నగ్ని ఛత్రిమునః శ జండమమూఘుని దండతాడనం
బుల వృషగార్దభంబులను శ బొల్పగు మత్తకరీంద్రమున్ సృణిది
జెలఁగెడు రోగ మాపధము చే శ విషముందగు మంత్రయుక్తిని
మ్యులఁ దగఁజక్కజే. మనగు శ మూర్ఖునిమూర్ఖతమాన్వవచ్చునే.

తా. నీజేచేతనిప్పును, గొడుగువలనఎండను, కొట్టుటచే వృషభ గార్దభము
లను, నూలముచే విరించిన యేనుగును, బ్రేషధమువలన రోగమును, మంత్రముచే
విషమును నివారింపవచ్చును. కాని మూర్ఖుని మూర్ఖత్వమును మాన్పదగిన మాపధము
గాని మంత్రములు గాని లేవని చెప్పవచ్చును.

అ పి ద్ద్వ త్ప ద్ధి తి .

అవతారిక. మూర్ఖపద్ధతిక వ్యతిరేకమయిన విద్యత్పద్ధతివిశదీక
రించుచున్నాను.

శ్లో. శాస్త్రోపస్కృత శబ్ద సుందరగిరి శ్చి ప్యప్రచేయాగమా
విఖ్యాతాః కవయో వసన్తి విషయో యస్య ప్రభోర్నిధనాః

తజ్జాడ్యం సుభాధిపస్య సుధియ స్త్వర్ధం వినాపీశ్వరాః
కుత్స్యస్యః కుపరీక్ష కైర్నమణయోయై రర్హతః పాతితాః 12

చ. సకలవిలాపిభూషితాః శబ్దబిభుల్ నయతత్త్వ బోధకుల్
ప్రకటకపీంధ్ర లేనృపతి * సజ్జను నిర్ధనులై చరింతు రా
వికృతపుజాడ్య మా దొరిది * విత్తములేకయవారు పూజ్యులం
ధతృజనదూషితంబులు ఘ * నంబులుగావె యమూల్యరత్నముల్.

తా. సమస్తశాస్త్రముల నభ్యసించి నీతివేదాంత శాస్త్రముల నుపదేశింప
సమర్థులైన కవులేరాజుదగ్గరనైన యుండగా వారు దరిద్రులైనచో నా లోపమా
ప్రభువులచే గాని వారిదిగాదు. జాత్యంధులురత్నములఁ జూచి తిరస్కరించిన
మాత్రమున వానివిలువ తగ్గనా?

శ్లో. హర్తు ర్యాతి నగోచరం కిమపి శం పుష్టాతి యత్సర్వదా
ప్యర్థిభ్యస్తః ప్రతిపాద్యమాన మనిశం ప్రాప్నోతి వృద్ధిం పరామ్ ।
కల్పిస్తేష్వపి న ప్రయాతి నిధనం విద్యాఖ్య మన్తర్థనం
యేషాం తాన్రతిమాన ముజ్ఘత నృపాః కస్తైస్సహస్పర్థతే. 12

ఉ. హర్తకుఁ గాదు గోచర మహర్నిశమున్ సుఖపుష్టిసేయ న
తీర్తిఘటించు విద్యయనుదిన్యధనం బఖిలార్థ కోటికిం
బూర్తిగ నిచ్చినం బెరుంగుబోదు యుగాంతపువేళనైన భూ
భర్తలు తద్దనాధికులఁపట్టున గర్వము మాను టొప్పగున్.

తా. ధనమును తస్కరులు తస్కరించెదరు కాని విద్యాధనములు తస్కరిం
చుటకు శక్యముగానిది విద్యదివారాత్రములందు సుఖమిచ్చును. నిష్కళంకమగు
శీర్షియైయును, ధనమెవరికైననిచ్చిన తరుగును. కాని విద్యాధన మెందర కిచ్చి
నను దరుగదు. ప్రళయకాలమందైనను విద్యకునశింపులేదు. కనుక విద్యాధికులవద్ద
ధనవదులగు రాజులు గర్వముదక్కియొండుట మంచిది.

శ్లో. అధిగతపరమార్థాన్ పండితాన్ మావమంధ్రా
స్తృణమివ లఘులక్ష్మీర్నైవతాన్ సంరుణధి
అభినవమద రేఖాశ్యామగండస్థలానాం
న భవతి బిసతంతు ర్వారణం వారణానామ్.

తే. 3. ప్రభులు పండితు లగువారి † వలన గర్వ
కలన మానుడు వారు మీ † కలిమి తృణము
లీలఁ బోలింప లేమి మృ † నాళ గుణము
భూరి మదవారణములకు † వారణంబె.

14

తా. మదగజమును గాలి కెగిరిపోవు తామరతూండ్ల దారములచే బంధింప
లేనట్లు రాజులధనము పండితులను స్వాధీనపరచుకొలేదు. పండితులు రాజులను
తృణమట్లు చూచినను పండితులపట్ల రాజులోకము గర్వములేకుండవలయున.

శ్లో. అమౌఞ్జినీవనవిహారవిలాసమేవ

హంసస్య హన్తు నితరాం కుపితో విధాతా

సత్వస్య దుగ్ధజలభేదవిధౌ ప్రసిద్ధాం

వైదగ్ధ్యకీర్తి మపహన్తు మసౌ సమర్థః.

15

చ. వనజభవుండు కోపమున † వాహనమైన మరాళభర్తకున్

వనజవనీ విహార కల † నంబుఁ దొలంగఁగ జేయుఁ గాని గుం

భనమున దుగ్ధజీవనవి † భాగవిధాన నిరూఢనైపుణీ

జనిత మహా యశోవిభవ † సారము హంసకు మాన్యం జాలునే ?

తా. విధాతదానెక్కు హంసకుకోపంబుచే తామరవనమునందు విహరించు
వేడుకనుండి మాన్యగలడు. గానినీటినిపాలను విడదీయుటవలన బుట్టిన దానికీర్తి
బోగొట్టఁజాలడు. అటులనే పండితులపై రాజులకుఁ గోపమువచ్చిన తమదేశమం
దుండి లేవగొట్టగలరు గాని వారిగర్వతా ప్రతికూల సామాన్యము జెరుపజాలరు.

శ్లో. కేయూరాణి న భూషయన్తి పురుషం హారా న చంద్రోజ్జ్వలా

న స్నానం న విలేపనం నకుసుమం నాలంకృతా మూర్ధజాః

వాణ్యేకా సమలంకరోతి పురుషం యా సంస్కృతా ధార్యతే

క్షీయన్తే ఖలభూషణాని సతతం వాగ్భూషణం భూషణమ్.

16

ఉ. భూషలుగావు మధ్యులకు † భూరి మయాంగద తారిహారముల్

భూషిత కేశ పాశమృదు † పుష్పసుగంధజలాభిషేకముల్

భూషలు గావు పూరుషుని † భూషితుఁ జేయుఁ బవిత్రవాణి వా

గ్భూషణమేసుభూషణము † భూషణముల్ నశియించునన్నియున్

తా. పుంసలకు కొప్పవగు బంగారునగలు అందముకలుగజేయువు. వివిధ పుష్పములచే నలంకరించుటచేతను గంధము పన్నియు మొదలగువానన ద్రవ్యముల మైపూతలను అందముకలిగింప నేరవు. పురుషునికందమైనది వాగ్ధాటియే అదియే అందమైనది. నకింపనిది. ఎరిగిన నన్నియు నశించుననిభావము.

శ్లో. విద్యానామ నరస్య రూప మధికం ప్రచ్ఛన్నగుప్తం ధనం
విద్యా భోగకరీ యశ స్సుకరీ విద్యా గురూణాం గురుః
విద్యా బాధుజనో విదేశగమనేవిద్యాపరాదేవతా
విద్యా రాజసుపూతా నహి ధనం విద్యావిహీనః పశుః

ఉ. విద్య నిగూఢగుప్త మగు + విప్తము రూపము పూరుషాళికిన్
విద్య యశస్సు భోగకరి + విద్య గురుగడు విదేశబంధుడున్
విద్య విశిష్టదైవతము + విద్యకు సాటిధనంబు లే దిలన్
విద్య నృపాలపూజితము + విద్య నెఱుంగనివాడు మర్దుండే. 17

తా. మనుజులకు విద్యయే దాయకొనినదనము. విద్యయేరూపమును. కీర్తిని కెచ్చును. సుఖింపజేయునది విద్యయే. విద్యగురువువంటిది. దేశాంతరముల కేగిన విద్యయేబంధువు. విద్యాధనమునకు దగినధనమీప్రపంచమునలేదు విద్య యున్న దేవునిహోయమున్నట్లే. పండితులగురాజులు విద్యనుపూజింపరు. ఇటువంటివిద్య నెఱుంగనివాడు స్వీపాద ఒతునని నెప్పదురు.

శ్లో. త్వాత్మైశ్చ త్కవచేన కిం కిమరిభిః శ్రోధోస్తిచే ద్వేహినాం
జ్ఞాతిశ్చే దనలేన కిం యదిసుహృద్వివ్యాష్టధైః కిం ఫలా
కింస్తర్వైర్యదిదుర్జనఃకిముధనై ర్విద్యానవద్యాయది
ప్రజాచేత్కిము భూషణై స్సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేనకిం. 18

చ. తమ కవచంబు గ్రోధ మది + శత్రువు జ్ఞాతి హుతాశనుండు మి
త్రము దగుమందు దుర్జనులు + దారుణ పన్నగముల్ సువిద్య వి
త్రము తిగులజ్జ భూషణము + దాత్తకవిత్వము రాజ్య మీశ్వర
ప్రముఖపదార్థముల్ గలుగు + పట్టున దత్కవచాదులేటికిన్? 18

తా. తమగలిగియున్నచో బాగులదప్పించుకొనుటకు వేఱుగాకవచమక్కర లేదు. శ్రోధమునుమించినశత్రువులేదు. సమస్తము నిర్మూలింతుకుదాయాదియున్న చాలు. వేఱుగానన్న హోత్రు డక్కరలేదు. స్నేహితుని మంచిన బొమ్మము

లేదు. ప్రాణములును యుటకు దుష్టములున్నచో సర్వములక్కరలేదు. విద్యయేధనము. తగినంత లబ్ధకలిగియుండుటయే ఆలంకారము. లోకులనువశము చేసికొనుటకు మంచి పాండిత్యముగాని కవిత్వముగాని యుండినచాలును. రాజ్యమక్కరలేదు.

శ్లో. దాక్షిణ్యం స్వజనే దయా పరిజనే శాత్రవం సదా దుర్జనే
ప్రీతి స్సాధుజనే నయో నృపజనే విద్యజ్ఞనే చార్జవమ్
శౌర్యం శత్రుజనే క్షమా గురుజనే కాంతాజనే గృష్టతా
యేచైవం పురుషాః కలాసు కుశలాస్తే ష్వేవలోకస్థితిః 19

చ. వరకృప భృత్యులందు నిజ శ వర్గమునం దనుకూలవృత్తి కా
పురుషులయందు శాత్రవమును శ బుద్ధులయందు దనురక్తిదాల్చి స
ద్గుణపులయందు శౌరవము † కోవిదులందు నయంబు రాజులం
దరిజనులందు శౌర్యము మృ శ గాతులయందుఁ బ్రగల్భభావ మీ
వరుసఁ గళాప్రవీణులగు శ వారలయందు వసించు లోకముల్. 19.

తా. దయా సేవకులయందును బంధువులయందిష్టతయు, గుర్జనులందు కౌఠ
న్యము, మంచివారలందు అనురాగము, ఓర్వీ పెద్దలయందును, శౌరవము గురువుల
యందును, ప్రభువులందును నీతివర్తనయు, శత్రువులయందు శౌర్యము, అంగనలందు
గాంభీర్యము గలిగి యీవిధముగా నడచుకొను వారలయందు లోకమునుకూలముగా
నుండును.

శ్లో. జాడ్యం ధియో హరతి సించతి వాచి సత్యం
మానోన్నతిం దిశతి హపమపాకరోతి
చేతః ప్రసాదయతి దిక్షు తనోతి కీర్తిం
సత్సంగతిః కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్. 20

తే. గీ. సత్యనూక్తి ఘటించు ధీ శ జడిమ మాన్పు
శౌరవ మొసంగు జనులకుఁ శ గలుప మడఁచుఁ
గీర్తిఁ బ్రకటించుఁ జత్త వి శ స్ఫూర్తిఁ జేయు
సాధుసంగంబు గకలార్థ శ సాధనంబు. 20

తా. సజ్జనుల స్నేహము సకలార్థసాధనము. ఎల్లనకత్త్యసంభాషణకలిగించుచు
న్నది. బుద్ధిహింసకముఁ బారద్రోలుచున్నది. శౌరవముఁ దెచ్చుచున్నది. చాడ

బుద్ధులనడంచుచున్నది. ఈశ్వరైక్యకల నిశాంతములవరకును మునున్నది. మనస్సును రంజింపుచున్నది. సామగ్రము మనుష్యులకుఁజేయని మేల్కొట్టె యునుడలేడు.

శ్లో. జయంతే సుకృతినో రససిద్ధాః కవిశ్వరాః

నాస్తి తేహం యశః కాయే జరామరణజం భయమ్

క. సుకృతాత్ములు రససిద్ధులు

సుకవింద్రులు విజయ నిధులు † సుమ్ము తదియా

ధిక కీర్తి శరీరంబులు

ప్రకట జరామరణ జన్మ † భయ రహితంబుల్, 21

తా. కవిసత్తములు భక్త్యాత్ములు రసపూరియుగలవారు. అందుచే సుత్తము జయస్వభావులు కనుక దమకీర్తి దేహములకు చావు పుట్టుకల భయములేక యుండుదు.

౩ మానశౌర్య పద్ధతి.

శ్లో. క్షుతామోషి గరాకృశోపి శిథిలప్రాయోపి కష్టాం దశా

మాపన్నోపి విపన్నదీధితిరపి ప్రాణేషు నశ్యత్స్వపి

మత్తేభేంద్ర విభిన్నకుంభ పిశితిగ్రాసైక బద్ధసప్తహః

కిం జీర్ణం తృణ మత్తి మానమహతామగ్రేసరః కేసరి. 22

ఉ. గ్రాసములేక సుక్కుర ద † రాకృశమైన విశీర్ణమైన సా

యాసమునైన నప్టరుచి † యైనను ప్రాణభయార్తమైన సం

త్రాస మదేభకుంభ పిశి † తగ్రహాలలనశీలసాగ్రహ

గ్రేసరభాసమాన మగు † కేసరి జీర్ణతృణంబు మేయునే ?

తా. సింగమంత యాకలిచేమాడినను, ముసలితనముచే పెంతచిక్కినను, అవయవపటుత్వము దప్పినను, ఆయాసస్థితియందున్నను, కాంతిఁ దప్పినను ప్రాణము పోవునంతటి విచారమైనను భయముచే నాలగు మత్తేభ కుంభసలగునే దినునుగాని గడ్డినిమాత్రము దినుట కిచ్చుగించునా ? ఇచ్చుగింపను. ఇట్లేమానము గలవాఁడెన్నటికిని చెడ్డపనులను జేయఁబూనఁడు.

శ్లో. స్వల్పస్నాయువసావశేషమలినం నిర్మాంస మప్యస్థికం

శ్వా లభ్యై పరితోష మేతి నచ శత్రుస్యక్షుధా శాంతయే

సింహా జంబుక మగక మాగతమపి త్వక్వా నిహంతిద్విపం

సర్వః కృచ్ఛగతోపి వాంఛతి జన స్సత్వాను రూపంఘలమ్. 23

ఉ. స్నాయువసావశేషమలి * న మృగునెమ్ము గ్రహించి జాగిలం
బాయతమోద మందు జనఁ * దాఁకలి దానికిఁ జెంతనున్న గో
మాయువు దానిఁ జూచి పరి * మార్పకసింగము దంతిఁగూల్చు నీ
చాయల నెల్లవారు నిజ * సత్త్వ సమానఫలాధులే గదా 23

తా. అసహ్యకరమగు కంపుకలిగిన యొకసన్నని పశువు యొక మౌనము
లేనిది కుక్కకు దొరకినచో నది సంతోషించును. కాని దాని యొకలిషిరదు.
సింహము దగ్గర నక్కయున్నను మదగజము సేచంపును. జంతుజాలమంతయు తమ
శక్తి లభించిన ఫలము నే కోరును.

శ్లో. లాంగూలచాలన మధ శ్చరణావ ఘాతం

భూమా నిపత్య వదనోదరవిర్భుజంఽపః।

శ్వా పిండదస్య కుగులే గజచంగవస్త్రు

ధీరం విలోకయతి చాటుశ్చైశ్చ భింకే. 24

ఉ. వాలముఁ ద్రిప్పు నేలఁబడిన క్త్రిముఁ గుశ్శియుఁ జూపు గ్రితటం

గాలిడు ద్రవ్యం బిండదుని * కట్టెమటన్ శునకంబు భద్రశం

కాలము శాలితండుల గు * డంబులు చాటువచశ్శతంబుచే

నోలి భుజించు ధైర్యగుణయు క్రిగఁ జూచు మహోన్నతినితిన్. 24

తా. శునకము ఆకలిగానున్నప్పుడు తనకుఁ బిండము వేయబానిసగ్గఁగఁ
జేరి నోటిని పొట్టను జూపును. క్రిందబడి పొట్టును. నేలను ద్రవ్యము, ఆది సంచజంతు
వగుటచే యట్లు చేయుచున్నది గాని మదపుటేనుఁగు మంచిమాటలతో మావటిడు
తనకు బెల్లము, బియ్యము బెట్టుచుండఁ దినుచు ధైర్యముగా నుండును.

శ్లో. పరివర్తిని సంసారే మ్మృత్యోః కోణా న బాహుతే।

స జాతో యేన జాతేన యాలి వంత స్సముచ్చతిమ్. 25

శ్లో. గీ. ప్రాణిలోకంబు సంసార * పవిత్ర మగుట

ననుధపై గిట్టి పుట్టని * వాడు గలఁడే ?

వానిదస్యంబు నఫల మె యాని వల

నంశ మధిలొన్నో నశించి † వన్నెకెక్క.

25

తా. ప్రాజ్ఞాత్ముడు జేసికొనిన పుణ్య పాపములనుకరించి చావుపుట్టుకలు కలుగును తిరిగితిరిగి సంసారచక్రమందుఁ దగుల్కొనిపట్టని వాడెవ్వఁడొగలఁడుకీ పుట్టినవాఁడు దూరక పుట్టినంతమాత్రమునఁ బ్రయోజనములేదు. ఎవ్వఁడు పుట్టి తన సంశయనకు వచ్చెనెచ్చుగో యాతని పుట్టుకనే పుట్టుక. లేనియెడల యాతని పుట్టుక వ్యర్థము.

శ్లో. కుసుమస్తబకస్యేవ ద్వయ్యావృత్తి ర్మనస్వినః.

మూర్ఛి వా సర్వలోకస్య శీర్షతే వనపవ వా.

26

తే. గీ. కుసుమగుచ్ఛంబునకుఁ బోలె † బాసగు శౌర్య

మానవంతున కివి రెండు † మహితగతులు

సకలజనమస్తకప్రదే † శముల నైన

వనమునందైన జీర్ణ భా † వంబుఁ గనుల.

తా. ఏమనుష్యునకు మానవ శ్రమలు గలనో వాఁడు పుష్పమునకున్న రెండు మూములు గలవాఁడగుచున్నాఁడు. పుష్పము మనుజుల తలయందుండి కాలచక్రమున జీర్ణించును లేక వనమునందే జీర్ణించును. అట్లే మనుజుఁడుగూడ సకలజనులచేతను శిరసావహింపఁబడి కాలచక్రమున జీర్ణించును, లేదా వనము నందే జీర్ణించుచున్నాఁడు.

శ్లో. సంత్యస్త్యపి బృహస్పతిప్రభృతయ స్సంభావితాః పంచమా

స్తాస్పృత్యేషవిక్రమరుచీ రాహు ర్నవై రాయతే।

ద్వావేవ గ్రసతే దివాకరనిశాప్రాణేశ్వరా భాస్వరా

భ్రాతాః పర్వణి పశ్య దానవపతి శ్రీర్నావశేషాకృతిః.

27

మ. గురుముఖ్యులగల రేవురారుదురుభాంగులభేదరుల వారతో

పరఁ క్రాంతివిహారి రాహు పెపుడున్ శ వైరంబుసేయండు భా

స్వరులన్ భాగ్గురయామిసీచరులనే శ బాధించుచున్నాఁడు య

త్పరతన్ మస్తకశేషమూర్తియగు నా శ దైత్యుండుగర్వంబునన్.

తా. మంగళస్వరూపులును, తేజోవంతులు నగు బృహస్పతి మొదలగు వారైదారుఁడొకఁడొ రాహువు పరాక్రమపరులగువారలతో వైరమానక తేజోవంతులగుకీ శిరసావహింపఁగోసేయఁ న్నానినగర్వదినములందుదారికిఁ బంపించుచున్నాఁడు.

శ్లో. వహతి భువనశ్రేణిం శేషః ఘణాఫలకస్థితాం
కమరపటినా మధ్యే పృష్ఠం సదా నచ ధార్యతే |
తమపి కురుతే శ్రోడాధీనం పయోధి రనాదరా
దహహ మహతాం నిస్సీమాన శ్చరిత్రవిభూతయః, 38

మ. భువనశ్రేణి వహించు శేషుఁ ఁ ఘణా † భోగంబుపై సంతరిం
బవలీలక భరియించు బృష్ఠమున గూ † ర్మాధీశ్వరుం జాతనిన్
ధవళశ్రోడ వళాత్ముఁ జేయు నతనిన్ † వారాళి యశ్రాంతిచే
నపురా! ధీరచరిత్రసంపద లసం † ఖ్యాత ప్రభావోన్నతుల్.

తా. పదునాల్గు లోకములు నొక దానిపై నొకటి నొంతిగాయుండ వానిని
ఆవిశేషుఁడు తనపదగలచే మోయుచున్నాఁడు. ప్రళయకాలమందు బాతాళ
మంటిన యాకాశమును ఆదివరాహము భరించుచున్నది కాన నూనశార్యవంతుల
ప్రభావము లాశ్చర్యకరములుగదా.

శ్లో. వరం ప్రాణోచ్ఛేద స్సమదమఘవన్ముక్తకులిశ
ప్రహరైరుద్గచ్ఛద్భ్రంశదహనోద్ధార గురుభిః
తుషారాద్రేన్మానో రహహ పితరి క్లేశనివశే
న చాసౌ సంపాతః పయసి పయసాం పత్యురుచితః, 29

చ. సమధికభీషణ జ్వలన శ జాలవినిర్గమగుస్సహంబుచే
సమదసు రేంద్రము క్తకులి † శక్షితిచే నుచితంబు ప్రాణఘా
తము హిమవత్కుచూరునకుఁ † దండ్రీ నిశాతశతారపాతభే
దమున మునుంగు చున్నతఱిఁ † దా జలరాళిఁ దొలంగ నర్హుఁడే.

తా. జేవేంద్రుండు తనవజ్రాయుధముచే హిమవంతుని నొట్టుచుండ హిమవం
తుని కుమాగుండగు మై నాకుండు సముద్రములోదాగుట పాడిగాదు. ఇంద్రుండు
గర్జించి వజ్రాయుధముచే నగ్నికణములు చేగునట్లు కడుగుస్సహముగా జేయు
వేగిటులచే జచ్చుట చాలమంచి. అంతియేకాని తండ్రీ బాధపడుచుండగా తాను
దాగుటఁదగదు.

శ్లో. య దచేతనోపి పాదైః స్పృష్టః ప్రజ్వలతి సవితురినకాస్తః
త త్ప్రజ్వస్వీ పురుషః వరకృతనికృతిం కథంసహతే.

శ్లో. అర్కకాంత మచేతనం శ బయ్య సవిత్వ

పాదమాలా సోకినంతనే శ ప్రజ్వరిల్లు

గాననభిమానవంశుఁ డెం శ దైన శత్రు

కృతతిరస్కార మెట్లు స శ హి సనేర్పు ?

30

తా. సూర్యుని కిరణములు సోకినంతనే సూర్యకాంతమణి మండుచున్న అది అచేతనము, అచేతనపువస్తువులే మండుచుండ శత్రువుల యనాదరము మాన తార్య సంపన్నుడైన పురుషుడెట్లు సహించగలడు.

శ్లో. సింహ శ్శిశురపి నిపతతి మదమలినకపోలభిత్తిషు గజేషు |

ప్రకృతి రియం సత్త్వవతాం న ఖలు వయ స్తేజసాం హేతుః.

శ. విదళింప నుఱుకుసంగపుఁ

గొదమయు మదమలినగండ † కుంఠరములపై

నిది బలశాలికి నైజము

గద తేజోవిధికి వయసు † కారణమగునే ?

తా. కేరకశోరము ముదించిన ఘోరగునుజూచి దానిమీద పెరిపడుటకై ప్రయత్నించును. బలవంతుల కనిలక్షణము (స్వభావము) వేగవంతులకునా, బలవంతులకునా వయస్సుతోఁ బనిలేదు.

౪ అర్థ పద్ధతి .

శ్లో. జాతి ర్వాత రసాతలం గుణగణ స్త్రతాప్యధోగచ్ఛతాత్

శీలం శైలతటా త్వతత్వభిజన స్సందవ్యాతాం వహ్నినా

శౌర్యేవైరిణి వజ్రమాశు నిపత త్వస్థోస్తునః కేవలం

యే నైకేన వినా గుణా స్తృణలవప్రాయా స్సమస్తాశ్మే. 31

ఉ. జాతి దొలంగుగాత గుణ శ శక్తి రసాతలసీమకుంజనుం

గాత కులంబు బూదియగుఁ శ గాత నగంబుననుండి శీలముం

బాతముఁ జెందుఁ గాత బహు శ భంగుల విత్తమెమాకుమేలు వి

ఖ్యాత గుణంబులెల్లఁ దృణ శ కల్పము లొక్కధనంబులేవడిన్ . 32

తా. కులము చెడిపోయినను, గుణసామర్థ్యము అడుగంటినను వంశము బూడియినను స్వభావము పర్వతాగ్రమునుండి పడి యథోగతి పాలైనను మాకు ధనమే ప్రధానము. ప్రసిద్ధి కెక్కిన పూర్వోక్తగుణములు విడుచుటేల యనగా ధనములేక పోవుటచే యవియన్నియు నిష్ప్రయోజనములు.

శ్లో. యస్యాస్తి విత్తం సనరః కుశీనః సపండిత స్సత్రుతవాన్ గుణజ్ఞః
నవీవ వక్తాసుచ దర్శనీయః సర్వేగుణాః కాంచన మాశ్రయన్తి. 33

క. ఏనరునకు విత్తముగల

దానరుఁడు కులీనుఁ డధికుఁ శ డార్కుఁ డతంఁడే

ధీనిధి ధన్యుఁడు నేర్పరి

నానాగుణగణము కాంచన శ నంబున నిలుచున్ .

తా. ప్రపంచమున డబ్బెవ్వనికి గలదో వాఁడు విద్య, మంచినడవడి, బుద్ధి కలవాఁడు పుణ్యాత్ముఁడు, సామర్థ్యములు గలవాడునగుచున్నవాఁడు. సకల గుణములును బంగారమును బట్టియేయుండును.

శ్లో. దౌర్బల్యాన్నృపతి ర్విసశ్యతి యతి స్సంగా త్సుతోలాలనా
ద్విప్రోసధ్యయనా త్కులం కుతనయా చ్చీలం ఖలోపాసనాత్
హీర్మద్యా దనవేక్షణా దపి కృషిః స్నేహః ప్రవాసాశయా
న్మైత్రించాప్రణయాత్సమృద్ధిరనయాత్యాగాత్ప్రమాదాద్యనమ్. 34

మ. యతి సంగంబున బాలుఁ డాదరముచే † జ్యాభర్తదుర్మంత్రిచే
శ్రుతహానిన్ ద్వీజఁ డన్వయంబు ఖలుచే † గూరాప్తిచే శీలము
ద్ధతిచే మిత్రత చూపులేమి గృపి. మ † ద్యప్రాప్తిచే సిగ్గు దు
ర్మతిచే సంపదలున్ నశించు జెడున † ధంబుల్ ప్రమాదంబునన్ .

తా. యోగిసంగమమువలన, పుత్రుఁడులాలనముచేయుట చేతను, రాజాదుర్మంత్రిల మాటవినుట చేతను, బ్రాహ్మణుఁడు వేదశాస్త్రాధ్యయనము లేక పోవుటచేతను, దుష్పుత్రుని వలన కులము, దుర్జనుల స్నేహముచే శీలము, గల్లు ద్రాగుటవలన లజ్జయు, అనురాగములేమి మైత్రియు, పరామర్శములేమి హాలము, నీతిలేమివలన సంపదయు, ప్రమాదమువలన ధనము నశించిపోవును.

శ్లో. దానం భోగో నాశ స్తిస్యోగతయోభవన్తి విత్తస్య
యోన దదాతి న భుంక్తే తస్య తృతీయాగతి ర్భవతి.

క. దానము భోగము నాశము

పూనికతో మూడు గతులు భవి ర్ధనమునకున్

దానము భోగము నెఱుంగని

దీనుని ధనమునకు గతి దృ ర్తీయమే సౌనఁగన్.

తా. దానము, భోగము, నాశము యనిమూడు మార్గములుగా ధనము భూమియందు ఖర్చుగును. ఒకరికియక దానసుభవింపక యుంచు ధనమునకు మూడవదియగు నాశనమే ప్రాప్తించును.

శ్లో. మణి శ్యావోల్లీఢ స్సమరవిజయీ హేతిదళితో

మదక్షీణో నాగ శ్వరది సరి దాశ్యానపులినా

కమలాశేష శ్చంద్ర స్సురతమృదితా బాలవనితా

తనిమ్నా శోభన్తే గళితవిభవా శ్చార్ధిషు నరాః.

36

ఉ. శాణవిఘ్నప్టరత్నమును ర్శశస్త్రహతుం డగుశూరుఁడున్ మద

క్షీణగజంబు నైకతవి ర్శిష్టశరన్నదియున్ నవక్షువా

ప్రాణవిభుండు చండసుర ర్తాలసబాలికయున్ ధనైకవి

శ్రాణసశూరులుం గడుస్మత్ శత్రవమనం బ్రభుఁ గాంతురిద్ధరన్. 36

తా. రత్నమును సానహిద యరుగదీయుట చేతను, శూరుఁడు శస్త్రములచే దెబ్బలుదెంచుటవలనను మదజలము ద్రవించుట చేయేమఁగయుశరత్కాలమందుకొంచ మెండి యిసుకతిన్నెలుగల ననియు, ఒకేశశగల చంద్రుఁడును, ముగ్ధబాలికగాఢ రతివలనను, ద్రవ్యము యాచకులకిచ్చి దరిద్రుఁడైనయాతఁడును, ఎంతకృశించినను అదాత్మత్వమే వారికి శోభ కలిగించును.

శ్లో. పరిక్షీణః కశ్చిత్ స్పృహయతి యవానాం ప్రసృతయే

స పశ్చాస్సంపూర్ణః కలయతి ధరిత్రీం తృణసమామ్

అతి శ్చానేకాంతా గురులఘుతయార్థేషు ధనినా

మవస్థా వస్తూని ప్రథయతిన సంశోచయతిచ,

ఉ. చేరి యొకండు నెవ్వఁబడు శ చిక్కుచుఁ జేరెడు శాలిధాన్యమే
కోరు నతండు పిమ్మట న శ కుంఠధనోన్నతుడై వసుంధరం
బూరికి సాటిగాఁ దలఁచుశభూరి ధనాధ్యుల చొప్పునేకమై
గౌరవమున్ లఘుత్వమునూర్గైకొను వస్తువులందు నెల్లెడన్. 37

తా. ఒకఁడు దారిద్ర్యముచే నాధపడుచున్నప్పుడు పుడిపెడుయవలసేకోరు
చున్నాఁడు. గాని యేకారణము వలననైన వానికేభాగ్యమట్టివోభూమిని గడ్డి
పోచవలె తృణీకరించుచు. ఏమనుజాలకైనను ధనమధిక మగుటవలన వారల క్రమ
మనేకరీతులమారి ఒకేవస్తువునంగు యెక్కువ తక్కువ భేదము నూచించెదరు.

శ్లో. రాజన్ దుధుక్షసి యది క్షీతిధేను మేనాం
తే నాద్య వత్స మవలోక మముం పుషాణాం
తస్మింశ్చ సమ్య గనిశం పరిపువ్యమాణే
నానాఫలం ఫలతి కల్పలతేవ భూమిః

తే. గీ. ధరణి ధేనువుఁ బిదుకంగ † దలచి తేని
జనులఁ బోషింపు మధిపవ † త్సముల నూడ్కి.
జనులు పోషింపఁబడుచుండ † జగతి కల్ప
లతి తెఱంగున సకలఫ † లంబు లొసంగు.

తా. భూమియను ధేనువును పిదుకదలచినచో జనుల సందఱను పట్టలవోలె
గాపాడుము. అవిధముగా రక్షించినచో భూమి కల్పవృక్షమువలె కోరిన వాని
నన్నింటిని యిచ్చును.

శ్లో. సత్యాన్యతాచ పరుషా ప్రియభాషిణీచ
హింసాదయాళు రపి చార్థపరా నదాన్యా
సేత్తివ్యయా ప్రచురనిత్యధనాగమాన
హింసాగ్రేవ నృపనీతి రనేకరూపా.

తే. గీ. సత్య మన్యతంబు పరుషోక్తి † సరసభాష
ప్రాణి హింసయు నయయె లో † భంబు నీగి

కనకసంగ్రహవ్యయములు , గలుగు వార
రమణి కై వడి బహురీతి ♦ రాజనీతి.

తా. వెలయాలవలె రాజనీతి నిజము పలుకుటొకప్పుడును, అనిధ్యముబాడు
టొకప్పుడును, మఱొకతరిఁ జంపుటయును, వేరొకమారు కనికరము కలిగియుండు
టయు ధనలోభముఁ జూపు టొకరియు, దానముసేయు టొకప్పుడును, ప్రతికోజు
ధనవ్యయము గలిగియుండుటయు, ప్రతిరోజు ధనసంగ్రహము కలిగియుండుటయు
నానావిధములుగా నుండును.

శ్లో. ఆజ్ఞా తీర్తిః పాలనం బ్రాహ్మణానాం
దానం భోగో మిత్రసంగక్షణంచ
యేషా మేతే వ్యసనాన ప్రవృత్తాః
కోర్థ స్తేషాం పార్థివౌపాశ్రయేణ

తే. గీ. ఆజ్ఞాయాను గీర్తియును భూసు శ రావనంబు
దానమును భోగమిత్రసం శ త్రాణానములు
వ్యసనంబులు గలుగ వే శ జనులయందు
వారిఁ గొల్చిన ఫల మేమి శ వసుమతీశ.

తా. ఏరాజానందు శాసనము, దిశాంతములవరకు వ్యాపించిన కీర్తియు,
బ్రాహ్మణ రక్షణ, పాత్రాపాత్రత నెఱింగి దానముచేయుట, లోభత్వములేక
నేమించుట నిష్ప్రయోజనము.

శ్లో. యద్ధాతా) నిజఫాలపట్టలిఖితం స్తోకం మహద్వా ధనం
తత్రాప్నోతి మరున్ధలేపి నితరాం మేరాచ నాతోధికమ్
తద్ధిరో భవ విత్తవత్సు కృపణాం వృత్తిం వృథా నూకృధాః
కూపే పశ్యన్ యానిధా వపి ఘటో గృహ్లాతి తుల్యః జలమ్.

చ. వనజభవుండు నెన్నోసట : బ్రాసినసొమ్ము ఘనంబూ కొంచ మో
విను మరుభు మిక్కేగిన లభించును మేరువుఁ జేరఁ జూయినన్

ధనమధికంబు రాదు కడు ♦ దైన్యముమారు ధనాధ్యులందు న
వ్యవనిధి నూతన దుల్యముగ ♦ వారిగ్రహించుఘటంబుచూడుమా

తా. ఏమనుజానకైనను బ్రహ్మదేవుడగు నొసటయందెంతధనము కలుగునట్లు వ్రాసినాడో యాధనము ఈవజ్రాత్రమైనను తక్కువగాక శృశానభూమియందైనను లభించును. బంగారమునిండిన మేరుపర్వతము జేరినను నంతకంటె నెక్కువ లభింపదు. కావున ధనవంతులయొద్ద దీనముగా నుండుటచేత నిందగలుగు నేగాని ధనమెక్కువరారు. బానియందు కుండ ఎంతనీరుగ్రహించునో సముద్రమునందంతే గ్రహించును. గాని బావికంటె సముద్రము పెద్దదయినను ఎక్కువనీరు గ్రహింపదుగదా ?

౪ దు ర న ప ద తి

శ్లో. అకరుణత్వ మకారణవిగ్రహః

పరధనే పరయోషితి చ స్పృహ

సుజనబద్ధుజనే వ్యసహిష్ణుతా

బ్రకృతిసిద్ధ మిదంహి దుగాత్మనామ్॥

42

తే. గీ. కారణము లేనికలహంబు ♦ గరుణలేమి

పరవధూపరధనవాంఛ ♦ బంధుసాధు

జనములం దసహిష్ణుత్వ ♦ మనఁగ జగతిఁ

బ్రకృతి సిద్ధంబు లివి దుష్ట శ నికరమునకు.

43

తా. దుర్జనుల నాదరింప గూడఁ దెందుచేత ననగా దయ యుండదు. కారణములేకుండగ నే పోట్లాడుదురు. పరశ్రీలను సదా కోరుచుందురు. పరధనాపహరణమునకై ప్రయత్నింతురు. సుజనులయందు బంధువులయందు ఓర్పికలిగి యుండరు.

శ్లో. దుర్జనః పరిహర్తవ్యో విద్యయాలంకృతోపిసన్

మణినా భూషిత స్సర్పః కి మసౌ న భయంకరః॥

44

తే. గీ. విద్యచే భూషితుండయి ♦ వెలయుచున్నఁ

దొడరి వర్జింప నగుఁ జామి ♦ దుర్జనుండు

చారుమాణిక్యభాషిత ధ శస్తమస్త

కం బయినపన్నగము భయం ధ కరముగాదె ?

43

తా. పాముపడగయందు రత్నమున్నను యాజంతువు క్రూరమైనదగుటచే బరిత్యజించుచున్నాము. అట్లే దుష్టుడు చనివునున్నవాడైనను వానిదుష్టత్వమును బట్టి త్యజింపవలయును.

శ్లో. జాడ్యం ప్రీమితి గణ్యతే నైతిశుచౌ దంభశ్శుచౌకైతవం
శూరే నిర్భూణతా మునే ర్విమతితా దైన్యం ప్రియాలాపిసి
తేజస్వి న్యవలిప్తతా ముఖరిదా వక్తవ్య శక్తిస్థిరే
తతో నామగుణో భవేత్సగుణాం యోదుర్జనైర్హంకరితః॥44

తా. ప్రీతిరమ్యుంజడుఁగాఁగ సువ్రతుని మా ధ యింగా శుచిం దంభిగా
శూరున్ నిర్దయుఁగా మునిన్ విమతిగా ధ శ్రోత్రప్రియాలాపు ని
స్సారుంగా బలవంతు గర్వితునిగా ధ సద్వక్త వాచాలుఁగాఁ
గ్రూరుం డెన్న సుధీగుణంబు దురితా ధ రూఢంబు జేయుంగదా.

తా. దుర్జనులు లజ్జగలవానిని వివేకములేనివానిగను, వ్రతానుష్ఠాని డాంబతుని
గాను, సహజనిర్మలంఁడగువానిని కపటిగాను, శౌర్యవంతుల నిర్దాక్షిణ్యవంతులు
గాను, చూచుని శైలివిలేనివానిగాను అమృతములాలుకునట్లు మాటలాడువానిని గగ
హీనునిగాను, తేజముగలవానిని గర్విగాను, పండితునివాచాలునిగాను దలంచెదరు.

శ్లో. లోభ శ్చేదగుణేన కిం విశునతా య ద్యస్తి కిం పాతకైః
సత్యం చేత్తపసాచ కిం శుచి మనో య ద్యస్తి తీర్థరేన కిం
సౌజన్యం యది కిం బలేన మహిమా య ద్యస్తి కిం మండనైః
సద్విద్యా యది కిం ధనై రపయశో య ద్యస్తి కిం మృత్యునా. 45
చ. వగగోనులోభముం విశున ధ భావము సత్యము చిత్త శుద్ధియుం
దగుమజనత్వమున్ సుమహి ధ తత్వము విద్యయు లోకనిందయుం
దగిలిన దుర్గుణంబు దురి ధ తంబుఁ దపంబును తీర్థసేవ భృ
త్యగణము సౌమ్మ్యలుం ధన ధ చయంబును జాపును వేఱయున్నదే.

తా. దుర్గుణములలో లోభమే మిగుల నిందార్హమైనది. పాతకములలో మొదటిపాతకము కొందఁములు చెప్పటయే దానివలన వరకహాపమున బడవలసి వచ్చును. నియమములలో సత్యనియమమును మించినదిలేదు. నిర్మలమైన మనస్సుగలిగి యుండుటయు మోక్షదాయకమైన పుణ్యస్థానము, మంచితనముకన్న సేవకొనఁమాహమును గౌరవముకన్న యలంకౌగమును, సువిద్యకంటె నిర్మించిన ధనమును ప్రపంచమునందు లేవు.

శ్లో. శశీ దివసధూసరో గళితయావనా కామినీ

సరో విగతవారిజం ముఖ మనక్షరం స్వాకృతేః

ప్రభు ర్ధనపరాయణ స్వతతదుర్గతి స్సజ్జనో

సృపాంగణగతః ఖలో మనసి సప్త శల్యాని మే॥

46

చ. దినమలినాంగుఁ డైనహిమదీప్తియు బ్రాయముదప్పనాతియున్

నరుహశూన్యమాకొలను † వర్ణితరూపు నిరక్షరాస్యమున్

నపరుఁడైనరాజు సత † తంబును లేమిని గుండుసాధువున్

పతిచెంత దుర్బునుడు † శల్యము లే డివి నామంబునన్. 46

తా. పగలు తేజముపోయిన చంద్రుడును, యౌవనముగడచిన వనితయు, తామరపువ్వులు లేని తటాకము, అందకాడయు చగువులేకపోవుటయు, మిగుల ద్రవ్యాశకల, ప్రభువు, సదా దారిద్ర్యముగలిగిన సజ్జనుండును, రాజువద్ద దుర్బునుండును యీ యేడును నాకు శల్యములవలె పోచును.

శ్లో. స కశ్చిచ్చుణ్ణకోపానా మాత్రీయోనామభూభుజామ్

హోతారమపి జహ్వనం స్పృష్టో దహతి పావకః॥

క. మనుజులలో నెవ్వఁడు దగఁ

దనవాఁ డనువాఁడు దుష్ట † ధరణీశునకుం

దనకయి వ్రేలిమి వ్రేల్చెడు

జనుని తనువుఁ గాల్చు వాయుఁ † సఖుఁ డదయుండై. 47

తా. తనకొఱకేమిఁ జేయుమన్నను సిద్ధపడియున్న వానిశరీరముగూడ గాల్చునట్టి నిష్పావంతివాఁడగు రాజున కంతయిష్టముగా పాలిగినను రాజానుగ్రహుండు కానేరఁడు కావున వాని నాశ్రమించ గూడదు,

శ్లో. మానా న్మూకః ప్రవచనపటు ర్వాచకో జల్పకో వా
 ధృష్టః పార్శ్వే భవతి చ వసన్ దూరతోఽప్యప్రగల్భః
 త్సంత్యా భీరుర్యది న సహతే ప్రాయశో నాభిజాతః
 సేవాధర్మః పరమగహనో యోగినామ ప్య గమ్యః॥ 48

ఉ. మానముచేత మూగయు న ♦ మంచితివక్త ప్రలాపి చెంగటం
 బూని వసింప దిట్ట దమ ♦ ముండట దవ్యగ నుండె నే శా
 లీనుడు దాల్చి భీరు డవ ♦ లివుడు దాలిమి లేనిబంటు భూ
 జానులసేవ దుష్కర మ ♦ సాధ్యము యోగులకై ననిధరన్. 48

తా. ప్రభువులు నితిగా మాటాడినవానిని మూగవానిగను, యుక్తియుక్త
 ముగా మాటాడిన ప్రేలరిగాను, ఎల్లప్పుడు దగ్గరగాయున్న దిట్టదనము గలవాఁ
 డనియు దూరముగా నున్నచో శక్తిలేని వాఁడనియు, ఓర్మి కలిగియున్నచో తిరిక్కి
 యనియు, ధైర్యవంతుడనియు శాంతము లేనివాఁడనియుఁ జెప్పదురు. కావున
 రాజులను గొల్చుట మునులకైనను కష్టతమయినది.

శ్లో. ఉద్భాసితాఖిలఖిలస్య విశృంఖిలస్య
 ప్రోద్ధాఢవిస్మృతనిజాథమకర్మవృత్తేః
 దైవా దవాప్త విభవస్య గుణద్విషోస్య
 నీచస్య గోచరగతైస్సుఖమాప్యతేకైః॥ 49

చ. ఖిలు లగువారలం దురధి ♦ కారసమర్థులఁజేసి త నిర
 ర్గళగతియై నికృష్టనిజ ♦ కర్మము విస్మృతిపా లొనర్చి ని
 శ్చలగుణవైరి యైవిధివ ♦ శంబున సుపద గాంచి త్రుళ్ళించున్
 మెలఁగు నృపాలుదేశమున ♦ మేలులభించునె యెట్టివారికిన్. 49

తా. సుజనుల నిష్టపడక కుజనుల కధికారములిచ్చి గొప్పకు చెచ్చినట్టి
 వాఁడును తన యిష్టానుసారము సుంచరించువాఁడును సిగ్గులేనివాఁడనియు పూర్వము
 జేసిన నీచపు బనులను మంచి అదృష్టవశమున కలిగిన యైశ్వర్యముచే మదించి
 సుగుణంబుల నొల్లక యుండువాఁడును నీచుఁడునైన ప్రభువుమొక్క పాలనమందు
 నివసించువాఁడెవ్వఁడును సుఖింప నేరఁడు.

శ్లో. ఆరంభ గుర్యే పయిణీ క్రమేణ
 లఘ్వే పురావృద్ధి ముపైతి పశ్యాత్

దినశ్చ పూర్వార్థ పరార్థ భిన్నా
చ్చాయేవ మైత్రీ ఖలసజ్జనానామ్॥

50

తే. గీ. మొదలఁ జూచిన గడుగొప్ప * పిదపఁ గుఱుచు
యాదిఁ గొంచము తర్వాత * నధిక మగుచుఁ
దనరు దనపూర్వపరభాగ * జనితమయిన
చాయపోలిక గుజన స * జ్జనులమైతి.

50

తా. కుజనుల స్నేహము ఉదయకాలమందలి నీడవలె మొదట పెద్దదిగా నుండి క్రమముగా తగ్గిపోవును. సుజనుల స్నేహము ఉష్ణమధ్యాహ్నపు నీడవలె చిన్నదిగాయుండి క్రమక్రమముగా హెచ్చును. ఈరెంటిలో నేది శ్రేయమో విచారించి కౌనవలయును.

శ్లో. మృగమీనసజ్జనానాం తృణజలసంతోషవిహితవృత్తీనాం
లుబ్ధకధీవరపిశునా నిష్కారణ మేవ వై రిణో జగతి॥

తే. గీ. కసవుచే నీటిచే మోద * కలనచేత

బ్రతుకు మృగ మీన సజ్జన * ప్రకరమునకు
శబరకై వర్తనూచక * జనులు జగతిఁ
గారణము లేనిపగవారు * గారె తలఁప.

51

తా. నీటిచేఁ జేపలును, గడ్డిచే జంతువులును, సంతోషముచే సజ్జనులును, బ్రతుకుచుండఁగాఁ జేపలును జాలారివాండ్రును మృగములునుకీరాతులునుసజ్జనులను కొండెగాండ్రును బాధపెట్టుచున్నారు. ప్రేమన్నియు, కారణములేని కలహములే కదా !

౬ సు జ న ప ద్ధ తి.

శ్లో. వాంఛా సజ్జనసంగతౌ పరగుణే ప్రీతి ర్గురౌ నమ్రతా
విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితిరతి ర్లోకాపవాదా ద్భయం
భక్తి శ్శూలిని శక్తి రాత్నదమనే సంసర్గముక్తిః ఫలై
రేతే యేషు వసంతి నిర్మలగుణా స్తేభ్యోనమః కుర్మహే॥

52

మ. సుకృతిశ్రేష్ఠులగోష్ఠియుం బరగుణ ధన్యమంబునం బ్రీతి చే
 శికసంసేవయు విద్యయందు రుచి స్వ స్త్రీ కేళి లోకాపవా
 దకథాభీతియు విష్ణుభక్తి దమనో ద్యచ్ఛక్తియున్ సాధుదూ
 షక సాంగత్యవిముక్తియం గలమనీ ధావంతులంగొల్పెదన్. 52

తా. సుజన సహవాస మందాస్తయం, పరుల మంచగుణములకు సంతో
 పించుట, సువిద్యల యందాస్తయండుట స్వ స్త్రీ కేళి నే కోరుట, లోకాపవాద
 భీతియు దైవభక్తియుండుట, దామనీగుణంబు తెవ్వరికి గలవో వారి వంద చార్తులు
 గాన వందనము చేయుచున్నాను.

శ్లో. విపది ధైర్య మథాభ్యుదయేక్షమా

సదసి వాక్పటుతా యుధి విక్రమః

యశసి చాభిరతి ర్వ్యసనం శ్రుతౌ

ప్రకృతిసిద్ధమిదం హి మహాత్మనామ్॥

53

ఉ. ఆపదలందు ధైర్యగుణ ధన్యమంచితసంపదలందు దాల్మియున్
 భూపసభాంతరాళమునఁ బుష్కలవాక్చతురత్వ మాజి బా
 హుపటుశక్తియున్ యశము ధన్యమందనరక్తియు విద్యయందు వాం
 ఛాపరివృద్ధియున్ బ్రకృతి జన్యగుణంబులు సజ్జనాళికిన్. 53

తా. మనోధైర్యము ఆసక్తులమందు గలిగియుండుట సంపదలున్న కాల
 మందు ఓర్పు కలిగియుండుట విద్యత్సభలందు వాక్చతురత్య మగపడునట్లు మాట
 లాడుట రణమునందు భుజశక్తి గలిగియుండుట, కీర్తి చుచ్చుకొనుట యందాస్తయ
 విద్యయందు మిగుల నాసక్తియ నెడి యా గుణములు మహాత్ములకు స్వభావసిద్ధములై
 యుండును.

శ్లో. కరే శ్లాఘ్య స్త్రాగ శ్శిరసి గురుపాదప్రణయితా

ముఖే సత్యావాణీ విజయి భుజయోర్వీర్య మతులం

హృది స్వచ్ఛా వృత్తి శ్రుత మధిగతంచ శ్రవణయో

ర్వివా వైశ్వర్యేణ ప్రకృతి మహతాం మండనమిదం. 54

చ. కరమున నిత్యదానము ము ఖంబున సూన్యతవాణి యకాదలం
 గురుచరణాభివాదన ము కుంతిత వీర్యము దోర్బల్యగుణవనన్

వరహృదయంబునన్ విశద శి వ ర్తన మంచితవిద్య వీనులన్
సుదుచిరభూషణంబు లివి శి సూరులకున్ సిరిలేనియప్పడున్.

తా. చేతులతో సదా దానముచేయుట, సదా సత్యమునే మాటాడుట,
గురు పాదారవిందములను శిరస్సున బొప్పుట, భుజముగముకకు జనుమునిచ్చు
బలమును నిర్మలముగు మనస్సును, చెవులకు శాస్త్రక్రవణమును నివి సత్పురుషులకు
నైశ్వర్యములు లేకపోయినను గొప్ప యలంకారములు.

శ్లో. ప్రాణాఘాతాన్నివృత్తిః పరధనహరణేన యమ సత్వవాక్యం
కాలే శక్త్యా ప్రదానం యువతిజనకధామూకభావః పరేషామ్
తృష్ణా శ్రోతో విభంగో గురుషు చ వినయస్సర్వభూతానుకంపా
సామాన్యం సర్వశాస్త్రేష్వనుపహతవిధి శ్రేయసా మేషపంథా

మ. పరహింసాపరకీయవిత్తహరణా శి భావంబు సత్య వ్రతా
దరముం దానపరత్వ మన్యవనితో శి దంతోక్తి మూకత్వముం
బరత్పష్టార్పురిభంజనంబు గురున శి మ్రత్వ బునుం బ్రాణభృ
త్కరుణాశాస్త్రసమత్వసద్విధులు భి ద్రప్రాప్తికిస్మార్గముల్. 55

తా. ఇతరులను హింసింపకుండుటయు, యితరుల ధనాపహరణోద్వృత్తుండు
గాకుండుటయు, సత్యమునందాసక్తియు, శక్త్యానుసారంబుగా దానముఁ జేయు
టయు, పరాంగనలచూటలు చెప్పకొనకుండుటయు, గురుజనులందు వినయవర్తన
మును జంతుసముదాయమంగు దయయుననునవి మంచిమార్గములు.

శ్లో. సంపత్స్య మహతాం చిత్తం భవే దత్యల్ప కోమలం
అపత్స్యన మహాశైల శిలాసంఘాతకర్కశమ్.

తే. గీ. సంపదలుగల్గుతటి మహా శి జనులహృదయ
మభినవోత్పలకోమలం శి బగుచు వెలయు
నాపదల నొందునపుడు మహా శి మహీధ
రాశ్మసంఘాతకర్కశ. శి బైతనర్చు.

56

తా. మహానుభావులు సంపదగలిగియున్నప్పుడు గర్వముఁజెందక యప్పుడు
వికసించినతామరపువ్వుబోలె నుండురు. దారిద్ర్యముచే కృశించినను పెనుకొండ
యొక్క గండశిలవలె ధైర్యము చెడకయుండురు.

శ్లో. ప్రియా న్యాయావృత్తి ర్మలిన మనుభంగే పృసుకరం
త్వసంతో నాభ్యర్థా స్సహృదసినయాంచ్యః కృశేధనః
విషద్యుచ్చైర్ధైర్యం పదమనువిధేయంచ మహాః
సతాం కేనోద్దిష్టం విషమ మసిధారావ్రత మిదమ్.

మ. అసమానప్రియసీతివ ర్తనము ప్రా + తాంత్రుణునం మనో
మన మగ్రాహ్య మదుష్టయాచన మసం + పత్రాస్థనాభావమునీ
వ్యసనావ్యాప్తిని ధైర్యముం బుధజనా + త్యంతానుకూలత్వమీ
యసిధారావ్రతచర్యయెవ్వఁడు మహా + ర్యశ్రేణీకిం దెల్పెనో. 57

తా. న్యాయమగు నదవడి నే యిష్టపడుట. ప్రాణాపాళమునైనను దుష్టా
ర్యములు చేయకుండుట, ఏవిషయమందుగాని నీచుల ప్రార్థింపకుండుట, ప్రాణస్నే
హితుఁడైనను ధనహీనుఁడైనపుడు యాచింపకుండుట, ఆపత్కాలమునకు ధైర్య
మును గలిగియుండుట పండితుల కిష్టమైన వ్యాపారము నే చేయుట అనఁడి యీ
గుహ్యమైన అసిధారావ్రతము నెవ్వరు మహాత్ములకు బోధించిగో తెలియదు.

శ్లో. ప్రదానం ప్రచ్ఛన్నం గృహ ముపగతేసంభ్రమవిధిః
ప్రియంకృత్వా మానం సదసి కథనం చాప్యప్రకృతేః
అనుత్సేకో లక్ష్మ్యం నిరభిభవసారాః పరకథాః
సతాం కేనోద్దిష్టం విషమ మసిధారావ్రత మిదమ్. 58

మ. పానగం దానము గుప్త మర్థిభవనం + బుం జేరుచో సంభ్రమో
ల్లనదుష్కతానవిధానముం బ్రియవిధుల్ + గావించి మానంబు రా
జసభన్ మిత్రకృతప్రకాశనము గు+త్సాకర్మవైముఖ్య మీ
యసిధారావ్రతచర్య యెవ్వఁడు + మహార్యశ్రేణీకిం దెల్పెనో. 58

తా. చేసినదానము ఇతరులకు తెలియకుండుట, యింటికివచ్చినయాచకు
నాదరించుట, అతనికి కావలసినదిచేసి యన్యున కరుకపరచకుండుట, రాజవిద్య
త్పథిలందు తన స్నేహితుఁడు చేసినయుపకారము నెల్లడించుట, సంపదయున్న
తఱి గర్వములేకుండుట, ఇతరుల విషయములు నిందారహితముగా మాటాడుట,
యనఁడి యీయసిధారావ్రత యెవ్వఁడు జనబృందమునకు నేర్పినోకదా.

శ్లో. సంతప్తా యట సంస్థితస్య పయసో నామాపినశ్రూయతే
ముక్తాకారయతా త దేవగలిసీ పత్రస్థితం దృశ్యతే
అంతస్సాగర శుక్తి మధ్య పతితం తస్మాక్తికం జాయతే
ప్రాయేణాధమమధ్యమోత్తమజహా మేవంవిధావృత్తయః

ఉ. నీరము తప్తలోహమున నిల్చి యనామకమై నశించు నా
నీరమె ముత్యమట్లు నళినీదళసంస్థితమైతనర్చు నా
నీరమె శుక్తిలోబడి మణిత్యముఁ గాంచు సమంచిత ప్రభం
బాదపవృత్తు లిట్లధము మధ్యమును త్తముఁగొల్పువారికిన్. 59

తా. కాలిన యినుముపై జలముఁ బోసినచో పేరులేకుండ నశించును. ఆ
నీరే తామరాకుపైబడి తళతళ ముత్యమువలె ప్రకాశించును. అనీరే ముత్యపు
చిప్పలోబడి రత్నరూపము శొందును. ఆవిధముగానే లోకంబునఁ నధముని మధ్య
ముని ఉత్తముని నేవింపని వారి కధమమధ్యమోత్తమ గుణంబులు పట్టుబడును.

శ్లో. ప్రీణాతి యస్సుచరితైః పితరం సపుత్రో
యద్భర్తృ రేవ హిత మిచ్ఛతి తత్కళత్రమ్
తన్మిత్రమాపది సుఖేచ సమక్రియం య
దేతత్ప్రియం జగతి పుణ్యకృత్ లభంతే.

చ. జనకుని బూజలం గడు బ్ర సన్నుని జేయునతండు పుత్రుఁడే
పనిత మెలంగు భర్తృవశవర్తినియై యది సత్కళత్ర మే
జనుఁడు విపత్తిసౌఖ్యసదృశ క్రియఁ జాతఁడు మిత్రుఁ డీత్రయం
బును జగతిన్ లభించు గడు పుణ్యముఁ జేసిన యట్టివారికిన్. 60

తా. భక్తిమీర తండ్రిని బూజించి యాతని మెప్పుబడయనతంజే నిజ
మయిన పుత్రుఁడు, భర్త సుఖముగోరునదే మంచి భార్య కష్టమందుగాని సుఖమందు
గాని చెలిమి గలిగియుండు వాఁడే నిజమైన స్నేహితుఁడు. అత్యధిక పుణ్యాత్ము
లకే యిట్టి ముగ్గురు లభింతురు.

శ్లో. నమ్రత్వేనోన్నమతః పరగుణకథనైః స్వాన్యథా న్యాయపయస్త
స్వార్థాన్ సంపాదయంతో వితతపృథుతరాదుంభయత్నాః పరాధే

తాంత్రియాత్మేపరూతాత్మరముఖరముఖాందుర్జనా స్త్రీఃఖియస్త్రీః
 సంతస్సాశ్చర్య చర్యా జగతి బహుమతాః కస్యనాభ్యర్చనీయాః
 చ. నతలగుచున్ మహోన్నతిఁ † దనర్చుచునన్యగుణోక్తిచే గుణో
 న్నతిఁ బ్రకటించుచు బరజ † నప్రియకార్యసమర్థతన్ సమం
 చిత నిజకార్య సంగ్రహముఁ † జేయుచు నిష్ఠుర వాదులన్ తమ
 ధృతి నిరసించుచుం బరఁగు † ధీరులు పుణ్యులు గారయేరికిన్ . 61

తా. వినయవర్తనచే గొప్పదనమందుచు పరులమంచిగుణంబుల నాగ్గడించుచు
 దనుగుణంబుల బయలుపెట్టుకొనుచు నితరకార్యార్థమై దిరుగుచు దమకార్యము
 చక్కబెట్టుకొనుచు తమ్ముకఠినముగా మాటాడువారిని తమయొరికించే దిరస్కరిం
 చెడి మహాత్ములకు నమస్కారము చేయుచున్నాను.

౭ వ రో ప కా ర వ ధ్ధ తి .

శ్లో. భవంతి నమ్రాస్తరవః ఫలోద్గమై
 ర్నవాంబుభి ర్భూరివిలంబినోఘనాః
 అనుద్ధతా గ్నత్పురుషా స్సమృద్ధిభిః
 స్వభావ ఏవైష పరోపకారిణామ్.

తే. గీ. తరువు లతిరసఫలభార † గురుతఁ గాంచు
 నింగి వ్రేలుచు నమృత మొ † సంగుమేఘుఁ
 డుద్ధతులు గారు బుధులు న † మృద్ధి చేత
 జగతి నుపకర్తలకు నిది † సహజ గుణము.

62

తా. రసాల పనసాది వృక్షములు ఫలభారముచే వంగియున్నవి. గూత్తు
 జలభారముచే మేఘములు వంగియున్నవి. సుజనులు గర్వసంపదలతోఁ గూడిన
 వాడైనను గర్వముఁ జెందక గూచింపకయే దానధర్మములుఁ జేయుదుడు. పరోప
 కారాసత్తుల కది సహజగుణముకదా?

శ్లో. శ్రోత్రం శ్రుతేనైవ నకుండలేన
 దానేన పాణి ర్నతుకంకజేన

విభాతి కాయః కరుణాపరాణాం

పరోపకారేణ న చందనేన

తే. గీ. అమరుఁ జెవి శాస్త్రమునఁ గుండ ♦ లమునఁ గాదు

వలయుమున నొప్ప దీచిచే ♦ వెలయుఁ బాణి

యురుదయాధ్యుల మేను స ♦ రోపకార

కలన రాణించు గుంధంబు ♦ వలనగాదు.

తా. పరోపకారశీలురకు శాస్త్రశ్రవణమువలననే కర్పములకలంకార మగునుగాని బంగారు కుండలముచేతగాదు. సత్వాతిదానమేవారి చేతుల కలంకారముగాని కంకణముచేతగాదు. వాని శరీరమునకు పరోపకారమే యలంకార ముగాని చందనాది మైపూతలచేతగాదు.

శ్లో. పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి

చంద్రో వికాసయతి కైరవచక్రవాలమ్

నాభ్యర్థితో జలధరోపి జలం దదాతి

సంతస్స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః

తే. గీ. ద్యుమణి పద్మాకరము విక ♦ చముగఁ జేయుఁ

గుముదహర్షంబుఁ గావించు ♦ నమృతనూతి

యర్థితుఁడు గాక జల మిచ్చు ♦ నంబుధరుఁడు

సజ్జనులు దారె పరహితా ♦ చరణమతులు.

64

తా. తామరలచే నూర్చుఁడు యాచింపబడకయే వానిని వికసింపఁ జేయుచున్నాఁడు. కలువలచే యాచింపబడకయే చంద్రుఁడు వానిని వికసింపఁజేయుచున్నాడు. జనులచే మేఘుఁడు యాచింపబడకయే జలము గురియించుచున్నాడు కావున సుజనులు పరుల యాచింపకయే వారలకు సహాయముఁ జేయుదురు.

శ్లో. ఏతే సత్పురుషాః పరార్థఘటకా స్వాధ్యక్షాన్ పరిత్యజ్యయే

సామాన్యాస్తు పరార్థ ముద్యమభృతః స్వాధ్యక్షావిరోధేనయే

తేషా మానుషరాక్షసాః పరహితం స్వాధ్యాయ నిఘ్నంతియే

యేతు ఘ్నంతినిరర్థకం పరహితం తే కే నజానీమహే.

65

మ. తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరాఁ ధ ప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
తమకార్యంబుఘటించుచుక బరహితార్థవ్యాప్తుల్ మధ్యముల్
తమకై యన్యహితార్థ ఘాతుకజనుల్ ధైత్యుల్ వృథాన్యార్థభం
గముగావించెడు వార లెవ్వరొ యెఱుంగఁ గన్ శక్యమే యేరికి

తా. తమకార్యములను విడిచి పరుల కుపకార మొనర్చునట్టివా గుత్తములు
తమ కార్యములఁ జేసికొనుచు నితరుల కుపకార మొనరించెడివారు మధ్యములు
తమకార్యము కొఱకు నితరకార్యములఁ జెడగొట్టువాఁడు మనుష్యులను రక్కసులు
గాన నధములు. తమకేప్రయోజనములేకయే నితరుల కార్యముల జేరచువారెట్టి
వారో తెలిసికొన శక్యముగాదు.

శ్లో. పాపాన్నివారయతి యోజయతే హితాయ

గుహ్యం నిగూహతి గుణాన్ ప్రకటికరోతి

ఆపదగతం చ న జహాతి దదాతి కాలే

సన్నిత్రలక్షణ మిదం ప్రవదంతి సన్తః

తే. గీ. అఘమువలన మఱియు హి ధార్థకలితుఁ

జేయు గోప్యంబు దాఁచుఁ బోఁ మించు గుణము

విగువఁ జాపన్ను లేవడి వేళ నిచ్చు

మిత్రుఁ డీలక్షణంబుల మెలఁగు చుండు.

66

తా. సుజనులు పాపకృత్యమునుండి మరల్చుట, మంచికర్మముల జేయుచు
మిత్రుని రహస్యముల గుప్తముగానుంచుట, సుగుణంబుల నభివృద్ధి జేసికొనుచు
సహాయముఁ జేయుచుండుట, మొదలగు గుణంబులు మిత్రుని యంగుండునని
చెప్పిరి.

శ్లో. క్షీరేణాత్మగతోదకాయహి గుణాదత్తాః పురాతేఖలాః

క్షీరోత్తాపమవేక్ష్య తేన పయసాస్వాత్మా కృశానోహుతః

గన్తుం పాపక మున్మన స్తదభవ ద్దృష్టాతు మిత్రాపదం

య్యుక్తం తేన జలేన శామ్యతి సతాం మైత్రి పున స్త్వీదృశీ. 67

ఉ. క్షీరము మున్ను నీటికొనుఁ గన్ గ్యగుణంబులు దన్నుఁజేర్చుట

క్షీరముత ప్తమాట గని చిచ్చుటికెన్ కెతచే జల్లంబు ధృ

ర్వార సుహృద్విపత్తిగని † వహ్నిః జ్వరం జనై దుగ్ధమంతలో
సీరమః గూడి శాంతమగు † నిల్చుమహాత్ములమైత్రియాగతిన్.

తా. పాలు తన్ను జేరిన నీటికి తెల్లదనము, తీయదనము మొదలగు తనగుణము
లన్నియు నిచ్చి మైత్రిజేసుకొనును. పిదప నా పాలాగ్నిచేతపించుట జూచిగహింప
లేక యగ్నియందు తనశరీరము దగ్ధము జేసుకొనును. తనన్నేహితుడగు నీరున కిట్టి
యాపద వచ్చెనని దుఃఖించి పాలు నిప్పులో పడిపోవుటకు యత్నింపగా జలము
వచ్చి కలియుటచే యూఱడిల్లును. కావున సత్పురుషుని స్నేహ నిష్లేయుండును.

శ్లో. ఇత స్వస్తిపిత్తి కేశవః కుల మిత స్తదీయద్విషా
మితశ్చ శరణార్థినాం శిఖరిణాం గణాః శేరతే
ఇతోపి బడబానలః సహ సమ స్తనంవ రక్షై
రహో వితతమూర్జితం భరసహంచ సింధోర్వపుః. 68

చ. ఒకయెడఁ బవ్వళించు హరి యొక్కయెడన్ వసియించు రాక్షస
ప్రకరము లొక్కచో నడఁగుబర్వతసంఘము లొక్కడన్ బలా
హకములతోడ నుండు బడఁ బాగ్నియు విస్తృతమూర్జితంబునుం
బ్రకటభరక్షమం బగుచుఁ బాసిలు నార సముద్రమెంతయున్. 68

తా. పదునాలుగు జగంబులు కుక్షియందుగలవిష్ణువు సముద్రమనం దొక
చోట బరుండును. మఱొకచోట బడబాగ్నియుండును. వేఱొకచోట నింద్రుడు
లకు భయపడి పరుగిడి వచ్చిన మైగాకాది మహాపర్వతములున్నవి. అయినను
అంతలేని సముద్రమెంతయుఁ బ్రకాశించుచున్నది.

శ్లో. జాతః కూర్మ స్వప్రకః పృథుభువనభరా యార్పితం యేన పృథం
శ్లాఘ్యం జన్మ ధృవస్య భ్రమతి నియమితం యత్ర తేజస్విచక్రం
సంజాతవృద్ధిపతాః పరహితకరణే నోపరిష్టాన్నచాధో
బ్రహ్మాణో దుంబరాంత ర్నశకవ దపరే జంతవో జాతనష్టాః. 69

చ. వితతజగద్భరంబు దన † వీవునఁ దాల్చినకూర్మనాథుడున్
సతతము చంద్రభాస్కరుల † చక్రముఁ ద్రిప్పఁబ్రవృండునజ్జనుల్
ప్రతిభ నజాండజంతుఫల † రంధ్రవశన్మశకంబులట్లు నిం
దితివిఫలార్థ సంగతి జ † నించి. నశించుఁ దదవ్యజంతువుల్.

తా. అవతారములలో నాదిహూర్మయు పదునాల్గుభువనములను దనమాపున భరించు చున్నది. అవతారములలో నెల్లయదియే ధన్యశీవి ధృవుఁడు జ్యోతిశ్చక్రమును త్రిప్పచున్నాఁడు. కాన యతఁడు ధన్యుఁడు వారిద్దరి మధ్యగా నమస్త పౌణులు పుట్టుచుఁ గిట్టుచున్నవి ఈ ప్రాణులగతి మేడిపండులోని దోమలవిధముగా నున్నవిగదా ?

శ్లో. తృష్ణాం ఛింది భజ త్తమాం జహి మదం పాపేరతిం నూ కృధాః
సత్యం బ్రూ హ్యనుయాహి సాధుపదవీం సేవస్య విద్యజ్జనమ్ |
మాన్యా స్మానయ విద్విషోప్యనునయ ప్రఖ్యాపయ ప్రశ్రయం
కీర్తిం పాలయ నుఃఖితే కురు దయా మేత త్సతాంచేష్టితం. 70

తా. ఆశాసంహరణంబు నోర్చియు మదఁ ♦ త్యాగంబు దుష్టోపహం
ఛాశూన్యత్వము సత్యమున్ బుధమతా ♦ చారంబు సత్సేవయున్
వైశద్యంబును శత్రులాలనము మా ♦ న్యప్రీతియుం బ్రశ్రయ
శ్రీకాలిత్యము దీనులందుఁ గృపయున్ ♦ శిష్టాళికిన్ ధర్మముల్.

తా. సజ్జన వ్యాపారములేవియున, ఆశలేకుండుట, ఓర్చి కలిగి యుండుట, విద్యవలనమదము నడంచుట, పాపముపనులను జేయకుండుట, సత్యమందాసక్తి యుండుట, సన్మాన్యవర్తనము కలిగియుండుట, విద్వజ్జనులం గొలుచుట, పూజ్యులను బూజించుట, పగవారివైనను లాలించుట, పెద్దలయెడ గౌరవముగ నుండుట, కీర్తిని రక్షించుకొనుట, నుఃఖితులందు దయాకలిగి యుండుట.

శ్లో. మనసి వచసి కాయే పుణ్యపీయూషపూర్ణా
స్త్రిభువన ముపకారశ్రేణిభిక్ ప్రీణయంతః
పరగుణపరమాణూన్ పర్వతికృత్యనిత్యం
నిజహృది వికసంత స్సంతిసంతః కియంతః.

71

చ. హృదయవచశ్శరీరముల ♦ సంతయుఁ బుణ్యప్రపూర్ణులై
ముదముబహూపకారముల♦మూఁడుజగంబుకులన్ ఘటించుచున్
వదలక సాధుసద్గుణల ♦ వంబులు గొండలు సేసి మెచ్చుచున్
మదిన్ వికాసయుక్తులగు-మాన్యులు గొండలు వొల్తు రిద్దరన్.

తా. మనోవాక్కాయంబుల పుణ్యమనే అమృతముచే నింపబడినవారై
ఆనందంబును, ఉపకారము, త్రిలోకంబుల సుల్లసిల్లజేయువారును, ఇతరుల
కొంచపు గుణములను గొప్పదిగాజేసి మనస్సునందు యానందించెడి సుజనులు
కొందఱే కలరుగాని శక్కుమంది లేరు.

౧ ధైర్య పద్ధతి

శ్లో. రత్నైర్మహాభేస్తుతుషు ర్న దేవా
న భేజిరే భీమవిషేణ భీతిమ్
సుధాం వినా నప్రయయ్యుర్విరామం
న నిశ్చితార్థా ద్విరమంతి ధీరాః

తే. గీ. తనిసిరే వేల్పు లుదధి ర † త్నముల చేత
వెఱచిరే ఘోర కాళోల † విషముచేత
విడిచిరే యత్న మమృతంబు † వొడముదనుక
నిశ్చితార్థంబు వదలరు † నిపుణమతులు.

72

తా. రాక్షసులు, దేవతలు అమృతాసక్తిచే పాలసముద్రమునతఱచిరి అంగు
మొదట రత్నములు బుట్టినవి. ఆరత్నములతో దేవరాక్షసులు సంతోషింపలేదు.
కొంత కాలమునకు మల్లోకంబుల దహించువైచు హాలావాలం బను మహావిషము
బుట్టినది. దానికి వారు భయపడలేదు. వారు కోరిన యమృతము పుట్టువరకు
చిలుకుటను మానలేదు. అట్లే ధైర్యవంతులు ప్రారంభించిన కార్యమగువరకు తమ
యభిప్రాయమువదలరు.

శ్లో. ప్రారభ్యతే న ఖలువిఘ్నభయేన సీచైః
ప్రారభ్య విఘ్ననిహతా విరమంతి మధ్యాః
విఘ్నైర్మహర్మహురపిప్రతిహన్యమానాః
ప్రారబ్ధ ముత్తమగుణా న పర్యతజంతి.

తా. ఆరంభింపరు సీచమానవులు వి † ఘ్నాయాన సంత్రస్తులై
యారంభించి పరిత్యజింతురట వి † ఘ్నాయత్తులై మధ్యముల్
ధీరుత్ విఘ్ననిహన్యమానులగుచున్ † ధృత్యున్నతోత్సాహులై
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరు సుమీ † ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్. 73

తా. విఘ్నముకలుగుననే భయముచే యధములు ఏపనిని యారంభించును సుధ్యములేపనినైన మొదలుకట్టి వాధ్యయాటంకము గలిగినేని మూనివేయగును. సైర్యమే మొదటిగుణముగాగల యుత్తములు తాను ప్రారంభించినపని నెఱవేను నటకు మాటిమాటికి విఘ్నములు గలిగినను విడువకఁ జేయుదును.

శ్లో. క్వచి త్పుద్వీశయ్యః క్వచి దపిచ పర్యంకశయనః
క్వచి చ్చాకాహారః క్వచి దపిచ శాల్యోదనరుచిః
క్వచి త్కంధాధారీ క్వచి దపిచ దివ్యాంబరధరో
మనస్తీ కార్యార్థీ న గణయతి దుఃఖం న చ సుఖం.

మ. ఒకచోనేలను బవ్వళించు నొకచో † నొప్పారు బూసెజ్జపై
నొకచో శాకము లారగించు నొకచో † నుత్కృష్ట శాల్యోదనం
బొకచో బొంతధరించు నొక్కొకతఱిన్ † యోగ్యాంబరత్రేణి లె
క్కకు రాసీయఁడు కార్యసాధకుఁడుదుఃఖంబున్ సుఖంబున్ మదిన్

తా. కార్యసాధకుఁడు తన పనినెరవేఱుటకు యెట్టికష్టములైనగాని లెక్క నేయఁడు. కార్యసాధనమునకై యొకప్పుడు కఠిక నేలగొడ గాని మృదు సైన పరపు పనుపబడిన పర్యంకమునందుగాని పనుండును. కందమూలములగాని లేక పంచభక్ష్య పరమాన్నముగాని భుజించును. సహస్రాక్షులు గలిగిన చింక బొంతనుగాని కాంచన సతాంబరముగాని ధరించును.

శ్లో. నిందందు నీతినిపుణా యది వాస్తువంతు
లక్ష్మీ స్సమావిశతు గచ్ఛతువా యధేష్టమ్
అదైష్టవవా మరణమస్తు యుగాంత రేవా
న్యాయ్యాత్పథః ప్రవిచలంతి పదం న ధీరాః

తా. నీతిప్రాధవిహీనులైన నిపుణుల్ † నిందింపనీ మెచ్చనీ
ఖ్యాతిం జెందిన సంపదల్ నిలువనీ † గాఢంబుగా నాఁగనీ
ఘాతం బప్పుడు పొందనీ నియతిమై † గానీ యుగాంతంబునకే
నీతిశ్లాఘ్యపదంబు దప్పరుగదా † నిత్యంబు ధీరోత్తముల్. 75

తా. బుద్ధిమంతులు పరులు తమ్ముభూషించినను, లేక దూషించినను, తమ సర్వసంపదలు నశించినను లేక నిలచినను మరణ మిప్పుడే కలిగినను, లేక యంత మందు కలిగినను, నీతిపదమును మాత్రము దప్పక యుందురు.

శ్లో. కాంతా కటాక్షవిశిఖా నఖనంతి యస్య
చిత్తం ననిర్దహతి కోప కృశానుతాపః
కర్షంతి భూరివిషయాశ్చ న లోభపాశైః
స్థిత్రయం జయతి కృత్స్న మిదం సద్ధీరః

ఉ. మానవతీకటాక్ష శిత ధి మార్గణముల్ విదలింపఁ జాల వె
వ్యానిమనంబు కోపమయ ధి వహ్ని దహింపను లోభపాశసం
తానము మాల్యచందన వి ధి తానములున్ వెతసేయనోప కె
వ్యానివశంబునన్ మెలగువాడుజయించుజగంబు లన్నియున్. 76

తా. ఏనుఁజుని మనస్సును లతాంకివాశిశూవులు శూలింపలేవో, కోపాన్ని
కింధనముకాడో పేరాఁగు లేక లోభమనెడి త్రాళ్ళను చిక్కక, భోగభాగ్యం
బులకు దగుల్కొనడో వాడే సమస్తలోకములను జయించును.

శ్లో. కదర్థిస్త్యాపి హి ధైర్యవృత్తే
ర్న శక్యతే ధైర్య గుణం ప్రమాద్యమ్
అథో ముఖస్త్యాపి కృతస్య వహ్ని
ర్నాథ శ్విఖాయాతి కదాచి దేవ.

తే. గీ. నియతిచేతఁ గదర్థితుం ధి యున ధైర్య
పరుని ధైర్యగుణంబు మా ధి న్పంగఁ దరమె
క్రిందుసేయంగఁ బడినట్టి ధి కృష్ణ పృథుని
కీలయెందయున మీఁదుగాఁ ధి గెరలుఁ గాదె. 78

తా. మండుచున్న యగ్నిని దలక్రిందుఁజేసినచో వానిశ్వాస క్రిందికిపోవ
నట్లు ధైర్యవంతు నెంతభంగపరచినను వానిధైర్యము చెడదు.

శ్లో. వర తుంగాచ్చృంగా ద్దురు శిఖరిణః క్వాపివిషమే
పతిత్యాయం కాయః కఠినదృఢదంతే విదలితః
నరంస్యస్తో హస్తః ఫణిపతిముఖేతీక్షణదశనే
వరంవహ్నాపాత స్తదపి ల కృత శ్శీలవిలయః.

చ. ఉదతరపర్వతాగ్రముననుండి దృఢం బగు తాళిమీఁద స
త్వరముగఁ ద్రెళ్ళికాయముహ ధి తంబుగఁ జేయుట మేలుగాలి మే

పరిదొరవాత గేలిడుట † బాగు హుతాశన మధ్యపాతమున్
వరమగుఁజారుశీలగుణ † వర్జన మ్మర్తముగాదు చూడఁగన్. 78

తా. గొప్ప కొండచివర భాగమునుండి పెద్దరాతిపై నతితొందరగా జేహమును నలుగ గొట్టుకొని చచ్చుటమంచిది. లేక పదునైనకొరలుగలిగిన యాదిశేషుని ముఖమందు చేతులుంచుట గొంతమంచిని. అన్ని జ్వాలలయందుబడి భస్మమగుట మేలుకొని సుగుణముల విడుచుట మాత్రము మంచిదికాదు.

శ్లోవహ్నిస్తస్య జలయతే జలనిధిః కుల్యాయతే తత్తా
స్నేరుః స్వల్పశిలాయతే మృగపతి స్సద్యః కురంగాయతే
వ్యాలో మాల్యగుణాయతే విషరసః పీయూషవర్షాయతే
యస్యాం గేఖలలోకవల్లభతమం శీలం సమున్మీలతి.

చ. అతనికి వాధికుల్యయగు † నగ్ని జలంబగు మేరుశైలమం
చిత శిలలీలనుండు మద † సింహము జంక తెఱంగు దాల్చుఁగో
పితృభిః పూలదండయగు † భీష్మవిషంబు సుధారసంబగున్
క్షీతి జనసమ్మతంబగు సు శీలమదెవ్వని యందు శోభిలున్. 79

తా. సుశీల మదెవ్వనియందు మూర్తిభవించి యుండునో యాతనికి దహించు నట్టి యగ్ని నీటివలె జల్లగను, పొడవగు మేరుసగ్వతము చిన్నరాయువలెను, దాట శక్యముగాని సముద్రము చిన్నకొలువగాను, మదించిన సింహము భయపడి పరుగెత్తుజంక వంటిదిగాను, విషరోషములచే గ్రూరమైన యురగము పూలదానమువలెను, కాకోల విషమమృతముతో సమానమునగును. ఇట్లు దుఃఖకరమగునవి సుఖవంతము లగును.

శ్లో ఛిన్నోపి రోహతి తరుః
క్షీణో వ్యుపచీయతే పున శ్చంద్రః
ఇతి విమృశస్త స్సస్తః
సస్తవ్యస్తేన విప్లుతా లోకే.

తే. గీ. ఖండితంబయ్య భూజంబు † వెండి మొలచు
క్షీణుడయ్యును నభివృద్ధి † జెందుసోముఁ
డివ్వీధమున విచారించి † యెడలు దెరవ
జనములకు దాపమొందరు † సాధుజనులు.

తా. చెట్టు ఖండితమైనను తిరిగిమొలచును. చంద్రుడు క్షీణించిపోవుచున్నను తిరిగి యభివృద్ధిజెందును. ఈవిధముగ నే శీలవంతులు కష్టకాలమందు దుఃఖితాత్ములు కాక తరు చంద్రులవలె యభివృద్ధి జెందెదమని తలపోయుదురు. కనుక వారెల్లపుడు నిత్య సంతోషులే.

శ్లో. విశ్వర్యస్య విభూషణం సుజనతా శౌర్యస్య వాక్సంయమో
జ్ఞానసోపనశమశ్రుతస్య వియో విత్తస్య పాత్రేవ్యయః
అత్రోధస్తపసః శ్చమా ప్రభవితుర్ధర్మస్య నిర్వృజితా
సర్వేషా మపి సర్వకారణమిదం శీలం పరం భూషణం.

ఉ. జానుగ భూతికిం దొడవు † సజ్జనభావము శౌర్యలక్ష్మికిన్
మూనము నీతి విద్యకు శ † మంబు సుబుద్ధికి విత్తవృద్ధికిన్
దానము దాల్చి శక్తికిని † ధర్మ నిరూఢి కడఁ బవృత్తియుం
బూనికతోడ సర్వగుణ † భూషణ మెన్న గ శీలమేసుమీ. 81

తా. సంపద కలిగినతఱి మంచితనంబును, శౌర్యమునకు వాక్సతురితయు విద్యకుఁ దగిన నేర్పరితనంబును సుబుద్ధి దగిన వినయమును భాగ్యమునకుఁ దగిన సత్పాత్రవనియోగమును తపస్సుకుఁగోపము లేమియు సామర్థ్యమునకు సహనమును ధర్మమునకు కపటము లేక పోవుటయును అలంకారమై, యలంకారములకు సుస్వభావము పెద్దయలంకారమై యుండును.

దై వ ప ద్ధ తి.

శ్లో. నేకా యస్య బృహస్పతిః ప్రహరణం నజ్రం సురా సైనికాః
స్వర్లో మర్గ మనుగ్రహాః ఖలంహరేరై రఃవఃశోవారణాః
ఇత్యాశ్చర్య బలాన్వితోపి బలభి ధృగ్నః పరై స్సంగరే
తద్వ్యక్తం ననుదైవమేవ శరణం ధిక్ ధిక్ వృధా పౌరుషమ్.

చ. గురుఁడు గురుండు వాలు శత † కోటి సుపరువులు వాహినీపతుల్
సురభవనంబు గోట మధు † సూదనుఁడున్ సయిదోడు దంతి ది
క్కరిపతిగాఁగ నొప్పు బల † ఘాతీయు దాయల కోడె నాజిలో
శరణము దైవమే పుడచ † శక్తి నిరర్ధక మెన్ని భంగులన్. 82

తా. సుకేంద్రునకు శలహాలు నిచ్చునాతఁడు బృహస్పతి. కొండకక్కలను గొట్టినను మొక్కవోని వజ్రము అయుధము, దేవతలూ నైనికులు, స్వస్వమాతని కోట సర్వలోకాధిపాధుండగు శ్రీమహావిష్ణునకు అనుగ్రహపాత్రుఁడైనవాఁడు. ఐరావతము వాహనముగా గలవాఁడు. ఇట్లనంత బలసంపన్నుఁడైనను రాక్షసులచే భంగపడెను, కావున దైవమే ప్రధానముగాని పోరుష మంతయు వ్యర్థము.

శ్లో. భగ్నాయస్య కరండ పిండితతనో ర్ద్ధానేంద్రియస్య తుధా
కృత్వాఘ్న ర్వివరం స్వయం నిపతితో న క్తం ముఖే భోగినః
తృప్తస్త త్ప్రీతిశితేన సత్వర మసౌ తేనైవ యాతః పథా
స్యస్థాస్తిష్ఠత దైవమేన హి పరం వృద్ధా త్తయే కారణం.

ఉ. రాతిరి మూషకంబు విప † రంబొనరించి కరండ బద్ధమై
భీతిలి చిక్కి యానచెడి † పెద్దయుడస్సిన పామువాతె సం
పాతముఁ జెందె దాని దిని † పాము దొలంగె బిలంబు త్రోవనే
యేతటి హానివృద్ధులకు † నెక్కటి దైవము కారణంబగున్ 83

తా. ఒకానొకరాత్రి యొకయొక తుద్బాధకాగలేక యొకపెట్టెకు రంధ్ర మొనరించి లోనప్రవేశించెను. అంతకుఁబూర్వ మొకపాము పెట్టెలోచిక్కి యాహారము లేక చచ్చుటకు సిద్ధముగాయుండెను. పాము ఎలుక రాగానే గూ యొలుకను దిని ఎలుకచేసిన రంధ్రముగుండాపోయి ప్రాణము రక్షించుకొనెను అహారము కొరకుపోయిన ఎలుకకు ప్రాణముపోవుటయు చావసిద్ధముగాయున్న పాము బ్రతుకుటయు జూడగా యేతరినైనను హానివృద్ధులకు దైవమే ప్రధానమగుట స్పష్టమేగదా.

శ్లో. యథాకన్దుక పాతేనో శృతత్యార్యః పతన్నపి
తథా త్వనార్యః పలిత మృత్పిండపతనం యథా.

క. కందుకమువోలె మజనుఁడు

గ్రిందంబడి మగుడమీఁదికి † న్నెగయుఁ జూచి

మందుఁడు మృత్పిండమువలె

గ్రిందంబడి యడఁగి యుండు † గృహత్యమునన్.

తా. క్రిందబడి బంతిపైకి లేచునట్లు భక్తితోనిండిన మనుజుడు క్రిందపడి నను తిరిగి ప్రేమివచ్చును మట్టిమద్ద క్రిందబడినచో తిరిగి లేవలేనట్లు భక్తిరహితుడు క్రిందుగా పడినచో దిరిగి లేవనేరడు.

శ్లో. ఖల్వాటో దివసేశ్వరస్య కిరన్తై స్సంతాపితో మస్తకే
వాంఛం దేశ మనాతపం విధివశా తాలస్య మూలం గతః
తత్రాప్యస్య మహాఫలేన పతతా భగ్నం నశబ్దం శిరః
ప్రాయోగచ్ఛతి యత్రదైవహతక స్తత్రైవయాంత్యాపదః. 85

మ. ధర ఖల్వాటుఁ డొకఁడు సూర్యకరసంతప్తప్రధానాంగుడై
త్వరతోడన్ బరువెత్తి చేరి నిలిచెన్ ♦ దాశద్రుమచ్ఛాయఁ ద
చ్ఛిరముం దత్ఫల పాతవేగమున వి ♦ చ్చై శబ్దయోగంబుగాఁ
బారి దైవోపహతుండు వోవు కడకుం ♦ బోవుంగదాయాపదల్.

తా. బట్టతలవాడొకఁడు నిశితసూర్యకిరణంబలమఁ దాశబాలక యొకతాల వృక్షనీడను నిలువబడెను. ఇంతలో నొకతాలఫలము వానితలపైపడి తల బ్రద్దలయ్యెను. కావున దైవానుగ్రహము లేనప్పుడన్నియు కష్టములే ప్రాప్తించును.

శ్లో. గజ భుజంగ విహంగమబంధనం
శశిదివాకరయో ర్గ్రహపీడనం
మతిమతాంచ విలోక్య దరిద్రతాం
విధి రహా బలవానితి మే మతిః

తే. గీ. ఫణులు గజములుఁ బక్షులుఁ ♦ బట్టు వడుట
రవిసుధాకరులగునైన ♦ రాహుబాధ
బుద్ధిమంతుల లేమియుఁ ♦ బొసంగఁ జూచి
విధి బలాధ్యుఁ డటంచు భా ♦ వింతు మదిని. 86

తా. పట్టుకొన శక్యముగానిపాములు, ఏనుగులు, పక్షులు పట్టుబడుచున్నవి తేజోవంతులును, ముల్లోకములను దమకాంతితో నిండింపజేయు సూర్యచంద్రులను రాహువుపట్టి పిడించుచున్నాడు. బుద్ధిమంతులు దరిద్రులగుచున్నారా! ఘోరా! వైవమాయ యెట్టిదో యెటుంగలేము గదా!

శ్లో. సృజతి తావ దశేషగుణాకరం
పురుషరత్న మలంకరణం భవః
తదసి తత్త్వేణ భంగి కరోతి చే
దహహ కష్టమపండితతా విధేః

క. గుణమణిఖనియగు పూరుష

మణి ధరణికి రవణముగ న ♦ మర్చి నవిధి యా

గుణవంతుని వెనుంగునిమిన

గుణహీనునిగాగఁ నెన్ను ♦ కొనరే ధాతన్.

87

తా. బ్రహ్మ స్వగుణ సంపన్నుండును, ప్రపంచమున గలంకారభూతుడైనగు
వానిని బుట్టించి త్వరగావానిని మృత్యుముఖమునఁ బడవైచినచో నాబ్రహ్మము
తెలివితక్కువవానిగా భావించుదు. ఎట్లులైనను నైవమే ప్రధానముగదా!

శ్లో. అయ మమృతవిధానం నాయకో ప్యోషధీనాం

శతభిషగనుయాత శ్శంభుమూర్ధ్నోవతంసః

విరహాయతి న చైనం రాజయత్క్యో శశాంకం

హతవిధి పరిపాకః కేన వాఙ్మనీయః.

88

చ. శతభిషగాఘ్యమున్ సతత ♦ శంభు వతంసమునయ్యు నోషధీ

తతులకు నాధుడయ్యును ను ♦ ధారస సేవధియయ్యుఁ దారకా

పతి తనరాజయత్క్యో భవ ♦ బాధలఁ బాపఁగ నోపఁడక్కటా!

హతవిధికృత్య మెవ్వనికి ♦ నైన జగంబున దాటవచ్చునే?

తా. అమృతముండు తావున చంద్రుండుండును. సంతోషిని మొదలగు మూలికా
సముదాయమున కతఁడు ప్రభువు ఈతనిలోఁ గూడనొక వందమంది వైద్యులుం
దురు. పైగా లంకాకారకుండగు శంభుని శిరమందుండువాఁడు. అయినను తనకుగల
క్షయబాధ మాన్పుకొనఁజాలడు. కావున పాపిష్టిచైవముయొక్క వియోగము
దప్పింప నేరికిని శక్యముగాదు.

శ్లో. ప్రియసఖ విపద్దండా ఘాతప్రపాతపరంపరా

పరిచయబలే చింతాచక్రే నిధాయ విధిః ఖలః

మృద మివ బలా త్పిండి కృత్య ప్రగల్భకులాలవ
ద్రు మయతి మనో నో జానీయః కి మత్ర విధాన్యతి. 89

చ. కలితవిపత్తిదండపద ధుత్తనసేయుచు మన్నుకై వడిన్
ఖలుఁడు విధాత పిండితము ధ గా నొనరించి నితాంతచింతయన్
బలితపుసారెపై నిలిపి ధ పాయక డెండము ద్రిప్పుచున్న వాఁ
డెలమి కులాలురీతిఁ దెలి ధ యంగలవారమె యేమిసేయున్? 89

తా. కుమతుఁడగు బ్రహ్మ వానిచిత్తమును కఙ్ఠలచేతను, చింతయ నెడి
చక్రమునందు త్రిప్పివేయుచున్నాఁడు, ఏమిచేయుట కిట్లు త్రిప్పుచున్నాఁడో
తెలియకున్నది.

శ్లో. విరమ విరమాయాసాదస్యా ద్వరధ్యవసాయతో
విపది మహతాం ధైర్యధ్వంసం యదీక్షిత మిహాసే
అయి జడ విధే కల్పాపాయే ప్యపే జక్రమాః
కులశిఖరిణః త్సుధానై తే న వాజలనాశయః 90

చ. వొసఁగులు వచ్చువేళ గుణ ధుద్యుల ధైర్యగుణంబు సర్వముం
బస చెడునంచుఁ జూచెదవు ధ పాపము దైవమ యాదురాగ్రహ
వ్యసనము మానుమాను ప్రళ ధ యంబున నీతనిజక్రమంబులై
ససి సెడవించుకంతయును ధ సాగరముల్ కులపర్వతంబులున్. 90

తా. దుష్టదైవమా! మహాత్ములకు కష్టములు కలిగించి వారిధైర్యము పో
గొట్టి జూచెదవు కాని యాగాంతమందు సప్తకులపర్వతములును, సప్తసముద్రము
లును తమ మేరదప్పినను మరల నవి దమ తమ మేరలయందే నెలకొనునుగదా!

శ్లో. దైవేన ప్రభుణా న్వయం జగతి యద్యస్య ప్రమాణీకృతం
తత్త సోపనమే న్మనా గపి మహా నైవాత్రయః కారణమ్
సర్వాకాపరిపూరకే జలధరే వర్షత్యపి ప్రత్యహం
నూత్నా ఏవ పతంతి చాతకముఖే ద్విత్రాః పయోబిందవః 02

గీ. ఎవ్వనికి నిజగుంబున ధ నెంతఫలము

దైవకృతమగునది వొందుఁ ధ దప్పకతనిఁ

గారణముగాదు పెనుబ్రాపు † ఘనునిజేరు

చాతకము చాతఁబడు నల్ప † జలకణములు.

తా. లోకంబునం చెప్పని కెంతఘము బ్రహ్మచే నిశ్చయింపబడినదో దానిని వాఁడవశ్యము సొందగలడు, కనుక సొప్పవారి నాశ్రయించిన నంతకంటె యెక్కువ ధనము జెందలేడు, ఎట్లన మేఘుఁడు జమలచే చూచింపబడకయే వలసినంతవర్షం గురియించుచున్నాఁడు. వర్షముకొరకై కనిపెట్టుకొనియుండిన చాతకపక్షి నోటియందు ఒకటిగెండు చుక్కలకంటె నెక్కువ పడుటలేదుకదా ?

౧౦ కర్మ పద్ధతి

శ్లో. సమస్యామోదేవాన్మను హతివిధేస్తేపి వశగా

విధిర్వంద్యస్తోపి ప్రతినియతకర్తృకఫలదః

ఫలంకర్తాయ త్తంకిమమరగతైః కించవిధినా

సమస్త త్కర్మేభ్యో విధిరనయేభ్యః ప్రభవతి.

92

చ. శిధిలతలేనిభక్తి నతి † సేయుదు వేల్పుల కాసుపస్వయిన

విధివశవర్తు లావిధియు † విశ్రుతకర్మఫలప్రదాత య

య్యధికఫలంబు కర్మవశ † మట్లగుటం బనియేమి వారితే

విధికధికంబు గర్మమని † వేమరుమ్రొక్కిభజింతుఁ గర్మమున్ 92

తా. సకల ఫలగులనిచ్చు భవతలకు నమస్కరించుదము. ఆ దేవతలగుండ బ్రహ్మకు వశుడైనవారు కావున బ్రహ్మను పూజించుదము బ్రహ్మగుండ కర్మకుఁ బూర్వమే యేర్పడియుండు ఫలము నేరుచును. కావున వీరలతోఁ బనియేమి ? సకలఫలములను నాధారమైన కర్మకనేకసాయలు నమస్కారములు చేయుదము.

శ్లో. బ్రహ్మయేన కులాలయన్నియమితో బ్రహ్మాండ భాంక్షోదరే

విష్ణుర్జ్యేన దశావతార గహనే క్షిప్రోమహా గంకటే

రుద్రాయేన కపాలపాణి పుట కేభిక్షాటనం సేవతే

సూర్యోభ్రామ్యతినిత్యమేవ గగనే తస్మై నమః కర్మణే

చ. నలువ కులాలుభంగి నలి † నప్రభవాండమునందు దేనిచే

నిలిచె దశావతార వన † నిష్కితుండయ్య మురారి దేనిచే

బెలుచఁ గపాలహస్తుఁడయి ♦ భిక్షకుఁడయ్యె బురారి దేనిచే
నలరవి దేనిచేఁ దిరుగు ♦ నాఘనకర్మము వంద్యమే కదా. 93

తా. బ్రహ్మ దేనిచే సర్వప్రపంచములందు జీవరాసులను కుమ్మరివాఁడు
కుండలను జేయఁగీతిగా సృజించుచున్నాఁడో, శ్రీమహావిష్ణువు దేనిచే దళావతార
ములనెత్తి పెనుకట్టములను లోనయ్యెనో దేనిచే శివుఁడు మనుజు పుమక పాత్రగాఁ
జేసుకొని బిచ్చమెత్తుకొనుచుండెనో సూర్యుఁడు దేనిచే యొకనిముషమైన నిలువక
యాకాశమున దిరుగుచుండెనో, యట్టి సర్వవియమనశక్తిగల ఘనకర్మయునకు
నమస్కారము చేయుచున్నాను.

శ్లో. యాసాధూఁశ్చ ఖిలాన్ కరోతివిదుషో మూర్ఖాన్ హితాన్ ద్వేషిణః
ప్రత్యక్షం కురుతే పరోక్షమమృతం హాలాహలా తత్త నాత్
తామారాధయ సత్త్రియా భగవతీం ధోర్తుం ఫలం వాంఛితం
హే సాధో వ్యసనైర్ద్రుజేషు విపులే ష్వాసాంవృథా మాకృధాః

మ. ఖిలునిన్ సజ్జనుఁగాఁగ మూర్ఖజను స ♦ ఖ్యానంతునిం గాఁగ దా
యల సన్నిత్రులఁగా నగోచరముఁ బ్ర ♦ త్యక్షంబుగాఁ బ్రాణహృ
త్కలనంబైన మహావిషం బమృతముం ♦ గాఁజేయు సత్కర్మము
జ్వల నిష్ఠానిధివై భజింపుము వయ ♦ స్యా వాంఛితార్థాప్తికిన్.

తా. వేస్తకాఁడా! నీవేదైన నొకకొరిక బడచుదలంచితివేని సుజనులను
కుజనులనుగాను, మూర్ఖులను విద్వాంసులనుగాను శత్రువులను హితులనుగాను,
ఇంద్రియములకుకనబడని దానిని కనబడునట్లును కాలకూటవిషమును నమృతము
గాను చేచుగల్గిన ఘనకర్మకు నమస్కారముఁ జేయుము. అట్లుగాక సజ్జనుల
గుణాదులనుబట్టితివేని నవిక్షేపముతో గూడిన ఫలమిచ్చును. గాన వానికొఱకై
వ్యర్థముగా పాటుపడకుము.

శ్లో. శుభ్రం పద్మ సవిభ్రమా యువతయ శ్వేతాతపత్రోజ్జ్వలా
లక్ష్మీ రిత్యనుభూయతే చిర మనున్యూతే శుభే కర్మణి
విచ్ఛిన్నే సితరా మనంగ కలహ క్రీడాత్రుట త్తంతుకం
ముక్తాజాల మివ ప్రయాతి ఝడితి భ్రశ్యద్దిశోద్భృతాం. 95

చ. లలిత నికేతనప్రియ వి ♦ లాసవతీ ధవళాత పత్రస
ద్ద్విలసితవై భవం బనభ ♦ వింపఁ బడున్ సుకృతాను వృత్తిచేఁ

జెలువగు పుణ్యకర్మము న † శించిన సంగజనంగరత్రుట
త్మలిత గుణోదమాక్తికని † కాయములట్లు నొలంగునంపదల్.

తా. చెలికొండ! పొలిజన్మమునఁ జేసిన పుణ్యమువలన యాకర్మఫల విశేష మిడతెగక యనువ రించుచుండగా సుందరభవనంబులును, సుందరా రామంబులును, చెంగు చెంగున బోవు యాదుహరిణమువలె సాయారంబుగఁ బోవు జవరాండును, సమ సదేశపరిపాలనంబును మొదలగునవి యనుభవింపబడును. అట్టి పుణ్యకర్మము ప్రతిఫలించునని వెంటనే యిదివరకుండిన భోగ భాగ్యంబు లన్నియు మన్మథకేళియందు దారముగ నలుగడల చెదరిపోయిన మత్స్యమువలె నశించును.

శ్లో. గుణవ దగుణవ ద్వా కుర్వతా కార్య మాచౌ
పరిణతి రవధార్యా యత్నతః పండితేన
అతిరథసకృతానాం కర్మణా మావిపత్తే
ర్భవతి హృదయదాహే శల్యతుల్యో విపాకః. 96

తే. గీ. సగుణ నిర్గుణ కార్యముల్ † నలుపు సుమతి
చేతఁ బరిణతిగడుఁ బ్రతీ † క్షింపఁ దగును
బరుష కర్మవిపాకంబు † ఫలముదనుక
హృదయము దహించుశల్యంబు † రీతి జగతి. 96

తా. బుద్ధిమంతుఁడు తానొక కార్యముఁజేయ సంగల్పించినతఱి యాకార్య మున కెట్టిఫలము కలుగునో యాలోచింపవలయును. అటు లాలోచింపకుండ తందరపడి చేసినచో నది మరణకాలమువరకు శల్యమువలె మనస్సు దహించు నట్లుగాఁ బరిణమించును.

శ్లో. స్థాల్యాంవై దూర్యమయ్యాం పచతి తిలఖిలం చాధనై దంననామై
స్సవర్షైర్లాంగలాగైర్విలిఖతి వసుధా మర్కతూలస్య హేమోః
చిత్వాకర్పూరఖండాన్ వృణిమిహకురు తేకోద్రవాణాం సమంతాత్
ప్రపాప్యేమాంకర్మభూమిం నభ జతి మనుజోయ స్తతోమందభాగ్యః

మ. చెలువౌ రత్నఘటంబు నందతఁడు సు † శ్రీఖండంబులం
దిలపిణ్యాకము వఁడె నాదుదల క † ర్థిన్ సప్తపర్ణావృతుల్
నిలిపెన్ జల్లెడు దూదికై పుడమి దు † న్నెన్ బైడినాఁగేశ్వని
మ్ములఁ గర్మక్షీతిఁబుట్టి యెవ్వఁడు దపంబుల్ నేయఁడప్రాజ్ఞతన్

తా. కర్మజేయుటకుఁ దగినభూమిని బ్రాహ్మినియు నెవఁడు కర్మయాచరింపఁగో యతఁడు మట్టిపాత్రతో వండదగిన తలకపిండిని రత్నములచే నిర్మింపబడిన పాత్రతో వండువానితోను, పనికిమాలిన జిల్లేడుప్రేళ్ళకొరకు బంగరూఁగేళ్ళతో భూమిని చున్నవానితోను, మంచిగంధపురువులనరకి వానితో రాళ్ళకు వెలుగువేయువానితోను బోల్పబడును.

శ్లో. నైవాకృతిః ఫలతి నైవ కులం నశీలం

విద్యాపి నైవ నచ యత్న కృతాపి సేవా

భాగ్యాని పూర్వతపసా ఖలు సంచితాని

కాశీఫలంతి పురుషస్య యథైవవృక్షాః

98

తే. గీ. రమ్యరూపంబు విద్యయు † రాజసేన

కులము శీలంబుఁ జాలవు † ఫల మొసంగఁ

బూర్వపుణ్య సంచితభాగ్య † ములు ఫలించు

గాలమునఁ బనసాది వృ † క్షములకరణి

98

తా. పురుషునకుఁ అందముకాని, విద్యగాని, రాజసేవగాని, మంచికులముగాని, సుశీలముగాని, అంత్యదశయందు ఫల మొసంగజాలవు. తొలిజన్మంబున జేసిన పుణ్యమే కాలమున పనసాదివృక్షములవలెనే ఫల మొసంగును.

శ్లో. మజ్జత్వంభసి యాతు మేరు శిఖరం శత్రూః జయాత్వాహవే

వాణిజ్యం కృష్టిసేవనాది సకలా విద్యాః కలాః శిక్షతాం

ఆతాశం విపులం ప్రయాతు ఖగనత్కృత్వాప్రయత్నఃపరం

నాభాన్యం భవతీహ భాగ్యనశతో భాన్యస్య నాశః కుతః

చ. సలిలముఁ జొచ్చినం గనక † కైలముఁ జేరిన వైరివీరులం

గెలిచిన రాజసేవఁ దిల † కించిన వేదము లభ్యసించినం

గళలతెఱుం గెఱింగిన ఖ † గత్వము దాల్చిన గర్భనిఘ్నతా

కలన నభాన్యమైన పని † గాదు వినాశము లేదు భావికిన్. 99

తా. ఏమనుజుండైనను నీటియందుఁ జొచ్చినను కేరుపర్వత మెక్కినను రణంబున వైరివీరుల గెలిచినన, ప్రభుసేవ జేసినను, చతుర్వేదముల నామూల్యగ్ర

ముగ దెలిసికొనినను, సమస్తకళల నెఱింగినను, ప్రయత్నించి పక్షివలె నాకాశమున నెగిరినను కర్మవశంబగుటవలన భావ్యముకాని పని కావండగ నే యుండును కాబోవునదయి తిరుగును.

శ్లో. వనే రణే శత్రు జలాగ్ని మధ్యే
మహార్ణవే పర్వతమస్తకేవా
సుప్తం ప్రమత్తం విమమస్థితంవా
రక్షంతి పుణ్యాని పురాకృతాని.

100

క. కాననమున రణమున సలి

లాసల రిపు మధ్యమమున మ ధి హాస్తి నగాగ్ర
స్థానమున మత్తు నిద్రితుఁ
బూనికతోఁ బూర్వ పుణ్య ధి ములు రక్షించున్.

100

తా. ఎవడయినను శ్రీలిజన్మమున నేమయునఁ బుణ్యమాచరించినచో యాతఁడు కీ కారణములందు సంచరించినను, మహాసంగ్రామములలో బోరుచుండినను, అగ్ని జ్వాలమధ్యనుండినను, లోతగాన నీటిప్రదేశమందుండినను, శత్రువుల నడుమ చిక్కుబడినను, కొండశిఖరమందున్నను, నిదురించుచున్నను వాని పూర్వ పుణ్యములు వానికే యపకారము గలుగకుండ గాపాడును.

శ్లో. భీమం వనం భవతి సత్యపురం ప్రధానం
సర్వోజనః సుజనతా ముపయాతి తస్య
కృతస్నిచ భూర్భవతి సన్నిధి రత్న పూర్ణా
యస్యాస్తి పూర్వ సుకృతం విపులం నరస్య.

101

తే. గీ. భవనమునఁ బూర్వ సఁభృత ధి పుణ్యరాశి
యగుచు సుదయగ్ను గాంచిన ధి సుగుణ నిధికి
వనము పురమగుఁ బరులాత్మ ధి జనములగుదు
రవని నిధిరత్న పరిపూర్ణ ధి యయి ఫలించు.

101

తా. ఎవఁడు పురాకృతపుణ్యము గలిగినవాఁడో యాతనికి సింహశార్దూలాది భీకర వన్యమృగములతోఁ గూడిన యరణ్యమొక మహాసౌందర్యమగు పక్షిణము గాను, శత్రువులందరును మిత్రులుగాను నగుదురు. మఱియు యాతని భూమి రత్న గర్భయై యుండును.

మ. యమునా నీల సరోజ సౌరభ రస ♦ వ్యాసంగి భృంగీకులో
పమ కంఠద్యుతి లిప్తశేష భుజగ ♦ ప్రాలంబ జాంబూనదా
ద్రి మహాకాఝ్మక రూఢగూఢ పదమూ ♦ ర్వీసంప్రయుక్తత్రివి
క్రమశాతాంబక పాతితాంబర చర ♦ క్రవ్యాత్పూర్ణాటకా.

మాలిని॥ ప్రథమగణపరీతా ♦ పాపజిమూత వాతా
కమలభువనసూతా ♦ గణ్యలీలాకిరాతా
శకుంతదనుజ నేత్రా ♦ చారువక్త్రాంబు జాతా
సమరజయసమేతా ♦ సామవేదాంతగీతా.

క. సుమనో నాయక సంభృత
సుమనోర్చిత పదబిసప్ర ♦ సూనభవానీ
సుమనోహర సురనిర్ధర
సునానో దామార్హజాట ♦ జూటోద్దేశా

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాకటాక్ష వీక్షాపాత్ర యేనుగు
లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ
లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన సుభాషిత
రత్నావళి కావ్యంబునందు నీతిశతకంబున
మూర్ధాది దశ ప్రకరణంబులుగల
సుభాషిత త్రిశతయందు నీతిశతకము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శృంగారశతకము.

సప్తమీ ప్రకరణం

అనంతరం.

యోగీశ్వరుండగు భర్తృహరి, నీతిమాని శృంగారమును
సేవింపఁగూడదు కావున శృంగారశతకమునకు ముందు నీతిశతకమును
వర్ణించియున్నాడు. వైరాగ్యమునకు విరుద్ధమైనదియు, శృంగారా
సంతరము వైరాగ్యము గలుగును గాన యిప్పుడు శృంగార శతకము
జెప్పచు శృంగారమున కధిదేవతయగు మన్మథునకు నమస్కారము
చేయుటయును నమస్కారరూపమంగళము తొలుత నాచరించు
చున్నాడు.

శ్లో. శంభు స్వయంభు హరయో హరిణేక్షణానాం

యేనా క్రియంతి సతతం గృహ కర్మబాసాః

వాచా మగోచర చరిత్ర విచిత్రితాయ

తస్మై నమో భగవతే కుసుమాయుధాయ.

1

ఉ. శంకర పద్మగర్భ ముర † శాసనులన్ భువనేశులన్ నిరా

తంక ధృతిన్ మృగాక్షులకు † దాసులఁ జేసిన మేటికిం గురం

గాంక వసంతమిత్రునకు † నంజలిఁ జేసెద వాగతీతని

శృంక చరిత్ర చిత్రునకు † వక్షణ హారికి శంబరారిణి.

1

తా. సృష్టి స్థితిలయ కర్తలగు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను గూడ వనితా
జనములకు వశులుగా జేసిన సంక్షేపము లేనిదియు వచింపశక్యము గానదియునగు
గమనంబునఁజిత్రింపబడినట్టియు వక్షణహారియు శంబరాసురునకు వైరియును,
శృంగారమున కధిదేవతయగు యామన్మథరాజునకు పంపన మాచరించుచున్నాను.

శ్లో. స్మితేన భావే నచ లజ్జ మాభియా
పరాఙ్మైఖైరర్థకటాక్షవీక్షణైః
వచోభి రీర్ష్యా కలహేన లీలయా
సమస్త భావైః ఖలుబంధనం స్త్రియః.

చ. చెలువఁపు దేట లేనగవు శ చేతను భావముచేత సిగ్గుచే
నలువగు లీలచేత సుగు శ ణంబులచే గడగంటిచూపుచే
గలహముచేత విందులగు † కందువ మాటలచే ననూయచే
బెలుచన నెంత వారివల శ పిత్తురు కాంతలు పెక్కుభంగులక. 2

తా. సాందర్యము బాలుకు జరునవ్వుచేతను, రసము పెంపొందించు యోగ్య
ముచేతను లజ్జచేతను సాంపగు విలాసము చేతను ప్రణయ పరిణామములఁ బెట్టి
నేత్రాంతపుఁజూపులచేతను ప్రణయవైరంబుచేతను వసంత కోయిలవలె ముద్దులు
మాటకట్టు మాటలచేతను ఓర్వలేమి వలనను యిదియనియని యన నేల సమస్తభావం
బులచేతను యువకులు యువకులను వశపర్చుకొందురు.

శ్లో. భూచాతుర్య త్కుంచితాక్షాః కటాక్షాః
స్నిగ్ధావాచో లజ్జితాంతాశ్చ హాసాః
నీలామందం ప్రస్థితం చ స్థితం చ
స్త్రీణా మేత ద్భాషణంచాయథంచ. 3

తే. గీ. భూలతాక్షేప కుంచితస్ఫురణఁ దాల్చు
కలికి చూపులు నెయ్యింపు శ బలుకుఁ దీపు
సిగ్గునగవులు చెన్నగు శ చిన్ననడలు
సొమ్ము లాయుధములు ముద్దు శ గుమ్మలకును. 3

తా. లతలనుబోలు కనుబొమ్మలు నీటుగాఁద్రిప్పి యోరగాఁజూచు చూడ్కు
లును, యిష్టమునూచించు పలుకులందలి తియ్యందనమును సుమలజ్జతోగూడిన
లేనగవులును హంసవలె మందగమనములు వనితల కాయుధములును భూషణము
లును గూడ నగును.

శ్లో. క్వచి త్సభ్రాభంకైః క్వచిదపిచ లజ్జాపరిగతైః
క్వచి ద్భీతిత్రస్తైః క్వచిదపిచ లీలా విలసితైః

కుమారీణా మేతైర్మదనసుభగై ర్నైత్రవలితైః

స్ఫురన్నీలాబ్జానాం ప్రకరపరిక్లిష్టా ఇవదితః

ఉ. భ్రూలలికావిభంగయుత శ ముల్ సభయంబులు సత్రపంబులు
ద్వేల విలాసముల్ మదన శ దీపనముల్ రుచిరంబులైన కాం
తా లసమాననేత్రి వలి శ తంబులచే దిశలెల్ల విస్ఫుర
న్నీల సరోజ పత్రములు శ నిండెనను గనుపట్టె నెంతయున్ ? 4

తా. సీగలవలె చలించెడి కనుబొమలుగలిగి సుమస్త్రిను గలిగి సింగమును
జూచి చదరు యాడుహరిణమువలె తత్తరపాటును విలాసముతోఁగూడినట్టియు
మన్మథోద్రేకముచే నింపబడినట్టియు కాంతిగలదియు స్త్రీల నేత్రాంతములచే
నావరింపబడినదియు నగుటలన దిశ లన్నియు బాగుగా నిడిచినట్లు నల్లగలువలు
వెదజల్లి బడినటులఁ గానుపించెడిని.

శ్లో. వక్త్రం చందవికాసి పంకజపరీహాసక్షమే లోచనే
వర్ణః స్వర్ణ మపానరిష్ణు రలిసీ జష్ణుః కచానాం చయః
వత్సోజా విభకుంభ విభ్రమహరా గుర్వీ నితంబస్థలీ
వాచాం హరిచ మార్దవం యువతిషు స్వాభావికం మండనం. 5

ఉ. తమ్ముల నేలుకన్నులు సు శ ధానిధిఁ బోలుమొగంబు మత్తభృం
గమ్ములగేలు కొప్పు కన శ కద్యుతి మీటుమెఱుంగు కుంభికుం
భమ్ముల నవ్వుగుబ్బచను శ బంతులు గొప్పపిఱుందు తేనియ
ల్చిమ్మెడు ముద్దుఁబల్కులును శ జేయనిసొమ్ములు నుందరాంగికిన్ .

తా. పూర్ణచంద్రుని ధిక్కరించు ముఖంబునను, తలెత్తామరచేతులను నిర
సించు నేత్రములును, పదారువన్నె బంగారపుచాయను వెక్కిరించు మేనికాంతియు,
ఏనుగ కుంభస్థలమువంటి గబ్బిచనుగుబ్బలును, బరువగునదియు పెద్దపెద్దవగు
పిఱుదులును, తేనెలొలుకు ముద్దుమాటలును, గండుతుమ్మెద తెక్కల నిరసించు
శుభికురులును అనునవియె స్త్రీలకు యాభరణములు.

శ్లో. స్మితం కించి న్మృగం సరళతరళో దృష్టివిభవః
పరిస్పందో వాచా మభినవవిలాసో క్తీసరసః

గతానా మారంభః కిసలయితలీలాపరికరః

స్పృశంత్యాస్తాదణ్యంకిమువ హీన రమ్యంమృగదృశః. 6

ఉ. ఇంచుక ముద్దు లేనగవు † లింపగు నవ్యవిలాసనూత్తుల
భ్యంచిత లోలదృష్టియ న † వారుణ పల్లవమండలంబు ని
ర్మించు సలీల యానముల † మేలుగ యావనలక్ష్మితోడ వ
ర్తించు మృగాక్షిచందముల † తిప్రమదంబు ఘటింపఁ జాలవే. 6

తా. ముద్దుల మూటగట్టు చిఱునవ్వులును, సంతోషకరంబులై చాత్మలీలతో
నొప్పు వాక్యంబులును, చలించెడి మాపులును, క్రొత్తవియు, నెఱ్ఱవియునగు
చిగుళ్ళును, నిలాసముతోఁగూడిన నడకలును, నవయావనముతోఁగూడినవనితల నేక
విధంబుల నానందాంబుధిలో నింపకుండుదురా !

శ్లో. ద్రష్టవ్యేషు కిము త్తమం మృగదృశః ప్రేమప్రసన్నం ముఖం
ఘ్రాత ద్వేష్యపి కిం తదాస్యపవన శ్శౌవ్యేషు కిం తద్వచః
కిం స్వాధ్యేషు తదోష్ఠపల్లవరస స్పృశ్యేషు కిం తద్వపు
ఢ్యేష్యం కిం నవయావనే సహృదయై స్సర్వత్రతద్విభ్రమాః॥

సీ. చూడంగఁ దగిన వ † స్తుపులందు ఘనమెద్ది
తులలేక తగు వెలం † దుల మొగంబు
వలపుగైకొనఁదగు † వానిలో నెయ్యది
మగువల వదనాబ్జ † మారుతంబు
వీనుల కింపైన † వానియం దెయ్యది
కోమలాంగుల ముద్దు † గులుకు పలుకు
తనువుసోకిన సుఖం † బొనరించు నెయ్యది
మెలఁతల సొబగైన † మేను దీవ

తే. గీ. యతిమధురమెద్ది కాంతాధ † రామృతంబు
సరసజనులకుఁ జింతింపఁ † జాలునెద్ది
పువ్వుబోడుల వెలలేని † జవ్వనంబు
వెలయు నెల్లెడఁ బడఁతుల † విభ్రమములు.

తా. రసికత్వ మెఱింగినవారు, ప్రేమలుట్టిపడ పూర్ణచంద్రునివంటి మొగము
కల జవరాలికంఠెఁ యాడదగినదియు, సుందరాంగుల తేలిముద్దు మొగంబుననుండి

వీచు కమ్మతెమ్మరలకంపె మూర్కొన దగినదియు, సుధారసంబు బొల్కుజవరాల్లి
ముదులబల్కుకంపె వినదగినదియు, యావనాంగయొక్క దొండపండువంటి
యధరపానంబుకంపె గ్రోలదగినదియు, కోమలాంగుల నునుతిగలవంటి మేనుకంపె
స్పృశింపదగినదియు, వనితా నవనూవనముకంపెను దానికంపె నన్ని నాడలను
దాని యొక్కారంపుగులుకులకంపెను మించినవేవియును లేవని కౌప్పగురు.

శ్లో. ఏతా శ్చలద్వలయసంహతి మేఖిలోద

ర్ముంకారనూపుర రవాహృత రాజహంస్యః

కుర్వంతి కన్య న మనో వివశం తరుణ్యో

విత్రస్తముగహరిణీనద్యతైః కటాక్షైః॥

మ. కరచంచన్మణికంకణకర్ణరణ ధమ్మం చీగుణస్వర్ణనూ

పురనాదాహృతరాజహంసరమణుల్ ధూర్జేందుబింబాననల్

ధర నెవ్వానినునంబు నేగొనను ము ధ్రుతస్తవల్లస్మగ్నీ

తరళాలోకనతుల్యవిభ్రమద్యుం తస్తోమపాదంబులన్ . 8

తా. మణులు స్థాపింపబడిన కంకణములు చేతియందుండి కంకుమని మ్రోగు
చుండ, మొలకూలి బంగారపుజీగురుగజ్జలు కుణంపుణధ్వనులును నేయ, అంగినులు
గల్లుగల్లునుని మ్రోయ మురింపునడకలతో బాణాచంద్రునివంటి చుఖంబుగల
జవరాండు భయంబుచే నదరిన యాడుహరిణింపుర జూపులుం బాచెడి సుంద
రాంగు తెటువంటిపాదనైన వశపరచుకొందురు.

శ్లో. కుంకుమపంకకళంకితదేహః

గౌరవయోధరకంపితహారా

నూపురహంసరణత్పదపద్మా

కం న వశీ కురుతే భువి రామాః

చ. గొనబగుమేన సంకుమద ధమ్మం కుంకుమపంక మెనంగ సిద్ధ్యేపుం

జనుంగవ రత్నహారములు సారెపెనంగ బదాంబుజంబులన్

మొనసిన గిల్కుటండియల మ్రోతచెలంగ ననంగ వైభవం

బెనయగ గుల్కు కల్కి సాబ గెవ్వని దావలపింప దిమ్మహే॥ 9

తా. కుంకుమ, పుసుగు, జవ్వాది పరిమళద్రవ్యంబులతో మొయినిండదట్ట
ముగ నలందుకొని, చక్రంబులవలెనుండు గచ్చిగుబ్బలపై ముత్యంపుసరు లల్లాడు
చుండగా, కందమ్మలబోలు పాదంబులందలి యంచెలు అంచగొదలువలె నింపు
గులుక, అందంబునకొటపట్టయిన రశీదేవిని తిరస్కరించు జవరాండ్రకు వశులు
గాని వారెవరు ?

శ్లో. నూనం హితే కవివరా విపరీత వాచో
యే నిత్య మాహు రబలా ఇతి కామినీస్తాః
యాభి ర్విలోలతర తారకదృష్టిపాతైః
శక్రాదయోపి విజతా స్త్వబలాః కథంతాః॥

10

చ. అతివలఁ జూచి వీ రబల † లంచు వచించు మహాకవీంద్రులు
ద్ధతవిపరీతవాదు లిది † దబ్బరగాదు విలాసిననమం
చితతరళాక్షిపాతముల † చే గెలువంబడి రింద్రముఖులున్
ధృతి నటువంటి వా రబల † లేగతిన్తైరి తలంచి చూడఁగన్ . 10

తా. జవరాండ్రునుజూచి కవీశ్వరులు అబలలందురు. వారిమాటలం దంతయు నబద్ధమే యున్నది. కానిచో చెదరిన ఓత్తరి లంకవలె నంచలనేత్రములు గలిగి నల్లగ్రుడ్డు నొయ్యారముగాఁ బ్రెప్పించు యోరమాపులచే నింద్రాది ప్రముఖులను దను వశముచేసికొనిన బ్రబలరాండ్రుల లెక్కారి? కనక కవులు విపరీత వాదులనియే చెప్పవలెను.

శ్లో. నూనమాజ్ఞాకర స్తస్యాః
సుభ్రువో మకరధ్వజః
యత స్తన్నేత్రసంచారః
సూచితేషు ప్రవర్తతే.

క. నారీజనముల కాజ్ఞా

కారియగుభటుండు మరు డు † గాఁబోలుఁ జామీ

వారికటాక్షము సోకిన

వారిమొడ వాడిజూపి † వర్తించుఁ గదా !

11

తా. మన్మధుఁడు సుందరాంగుల మాపులు ప్రసరించినతోడనేతనప్రతాపము జూపుచున్నాడు. కావున స్త్రీలకు మన్మధుఁడు కింకరుండనియే చెప్పవలయును.

శ్లో. కేశాస్సంయమిన శ్రుతే రవిపరం పారంగతే లోచనే
అంతర్వక్త్ర మపి న్యభావశుచిభిః కీర్ణం ద్విజానాం గజైః
ముక్తానాం సతతాధివాసదుచిరౌ వక్షోజకుంభా విహూ
విత్థం తన్వి వపుః ప్రశాంతమపితే రాగం కరో త్యేవ నః॥ 12

ఉ. వావిరి కన్నుదోయి శ్రుతి + పారగ మెంతయు సయముల్ కుగుల్
భావ శుచిద్విజ ప్రకర + భాజన మెన్న ముఖాంతరంబు ము
క్తావళిరమ్యముల్ కుచము + లక్కట యిటు ప్రశాంతమయ్య రా
జీవదళాక్షి మేను విర + చించుచు నున్నదిమాకు రాగమున్. 12

తా. ఓలతాంగీ! ముదువంబడిన నెఱికురులు శ్రుతిపారముఁ కెఱిసిన నేత్ర
ములు నీముఖములోఁగల సహజముగా శుచిగలవంట్లవగు నటు ముక్తాహారములచే
నిండింపబడిన నీగబ్బిగుబ్బలపాలింట్లఁ గలిగి మహాహారంబయిన నీశరీరము మాకను
రాగమునుకలిగించుచున్నది.

శ్లో. ముగ్ధే ధనుష్కతా కేయ
మపూర్వా త్వయి దృశ్యతే
యయా విద్యసి చేతాంసి
గుణై రేవచ సాయకైః.

క. శరీరములచే భేదింపక
నిరతముఁ జేసెదవు హృదయ + నిర్భేదము భా
నురగుణములచే నద్భుత
కరచాప ప్రౌఢి నీకె + కలదులతాంగీ.

తా. ఓంగబోడి శరములచే భేదింపక రూప శూననాది గుణములచేత
నిత్యము హృదయమును బాధించుచున్నావు కనుక వింతయగు విలువిద్యాప్రవీణత
సీయందున్నది.

శ్లో. సతి ప్రదీపే సత్యగ్నా
సత్స తారారవీందుషు
వినా మే మృగాశాబాహ్యై
తమోభూత మిదం జగత్.

14

ఆ. వె. పెక్కుదివియలున్న + జక్కవచెలియున్న
రిక్క రాయఁడున్న + జక్కలున్న
జిన్ని లేడి చూడ్కిచేడి + య నెడఁబాయు
నప్పు డంధకార + మయ్యె జగము.

14

తా. మహాశేఖోవంతుడగు నూర్యుండున్నను, చీకటుల నడచు నక్షత్రములు చంద్రుండున్నను భేడిసిల్లవంటి బెళుకుచూపుఁ జూచెడి నావనలాడి లేనస్సడు ప్రపంచమంతయు చీకటిగా నే యున్నట్లుఁ బోచుచున్నది.

శ్లో. ఉద్యోతైః స్తనభార ఏవ తరళే నేత్రే చలే భూలతే
రాగాధిష్ఠిత మోష్ణపల్లవ మిదం కుర్వంతు నామవ్యథామ్
సౌభాగ్యాక్షరపం క్తిరేవ లిఖతా ఘృష్పాయుధేన న్యయం
మధ్యస్థాపి కరోతి తాప మధికం రోమావలీ కేనసా॥

చ. గరువపుఁ జన్నులుం బెళుకు * గన్నులు నిల్కడలేని కన్నోమల్
మురియుచు నెఱ్ఱుబారింజగి * మోవియుఁదాపముఁ జేయఁగాదగున్
స్మరలిఖితోరుభాగ్యలిపి * జాలమనందగు మధ్యవ ర్తియై
పరఁగిన రోమరాజియును * బాయక తాపముఁజేయనాయవే. 15

తా. పటువగు గవ్వగుబ్బలును, ప్రకౌశముగల నేత్రములును, సదాచలించు కనుబొమ్మలును, ముఱిపెమున నెఱ్ఱుబారింజ యధరంబును తాపముచేయఁగాదగిన మన్మథునిచేత వ్రాయఁబడిన భాగ్యరేఖయనదగు మధ్యనున్న సూగారకూడ తఁకింపఁజేయునుగాదా ?

శ్లో. ముఖేదంచంద్రకాంతేన
మహానీలైః శిరోదువైః
కరాభ్యాం పద్మరాగాభ్యాం
రేజే రత్నమయీవ సా.

తే. గీ. మిగుల శశికాంతమైన నె * మొగము చేత
నెఱి మహానీల రుచులైన * నెఱుల చేత
జలజరాగము లయిన హ * స్తములచేత
రత్నమయ మనఁ గామిని * రత్న మమరె.

16

తా. ఆముద్దులాడి మొగము చంద్రురనితో సమానమయినది. దాని కురులు నీలమును ధిక్కరించుచున్నవి. దానికరంబులు పద్మమువలె నెఱ్ఱినయినవి. కావున గూఁపె రత్నములచేఁ జేయబడిన కాంతారత్న హనంబడుచున్నది.

శ్లో. గురుణా స్తనభారేణ
ముఖచంద్రేణ భాస్వతా

శనై శ్చరాభ్యాం పాదాభ్యాం
రేజే గ్రహమయీవసా.

క. గురువగు కుచభారంబును

సరసకళాభాస్వదాస్య † చంద్రుండు శనై

శ్చరము లగుచరణములుఁ గల

కరిగమన దనరౌనార † గ్రహహూప యనన్.

17

తా. వనితల స్తనములు భారమునునక, సూర్య చంద్రులఁబోలు ముగంబు
గలవారు, మంచగమనములుగల సుందరియులు కాబట్టి, ఈ వనితలు గ్రహచులచేఁ
జేయబడినట్లు లున్నార.

శ్లో. తస్యాః స్తనౌ యదిఘనౌ జఘనంచ హరి

వక్త్రంచ చారుతవ చిత్తకిమానులత్వమ్

పుణ్యం కురువ్యయది తేషు తవాస్తివాంఛా

పుణ్యైర్వి నా నహి భవంతి సమీహితార్థాః.

చ. సుదతి పయోధరంబు లతి † సుందరముల్ జఘనంబు రమ్య మా

వదనము హృద్యమంచుఁ జల † వర్తనమేటికి నీకుఁ జిత్తమా!

కడలక వాగిపై దలఁపు † గల్గినఁ బున్నెము లాచరింపు మిం

పొదవ లభించునే సుకృతయోగము లేక సమీహితార్థముల్. 18

తా. ఆలతాంగి జగిరిగడన్న గొప్పగుబ్బల పాలిండ్ల జూచియు, మున్న
లూలకు దాని ముఖంబుఁజూచియు, ఓ మానసమా నీ పూరటంకెందని బనియేని
యన్నది. పుణ్యములు లేకపోయిన వాంఛితార్థములు కలుగవు గనుక వానియందు
నీకు భోగేచ్ఛయున్న పుణ్యము లాచరింపుము.

శ్లో. ఇమే తాదృశ్రీ నవపరిమళాః ప్రాథమరత

ప్రతాప ప్రారంభా స్మరపిజయ దానప్రతిభువః

చిరం చేతశ్చోరా లభినవ వికారైక గురవో

విలాసవ్యాపారాః కిమపి విజయంతే మృగదృశామ్.

చ. కనఁదగు నిడుజవ్వనఁపు † గల్గికిఁ దావులు ప్రాథసంగమం

బునకు నుపక్రమక్రియలు † పుష్ప ధనుర్జయ దానదక్షిణ

గృహనిజ చిత్తహృదులు వి + కారనిదానములైన కామినీ
జనుల విలాసకృత్యములు + సంతత రమ్యతరణులు లేన్నగన్ . 19

తా. హరిణి నేత్రములవంటి నేత్రములుగల జవరాండ్ర శృంగారపు షష్టలు
వారి యెలజవ్వనంపు సొంపును, శత్రు వెలువరించునవియు, మన్మథునకు జయము
నిచ్చు కార్యశీఘ్రముగల మాటలను, కందర్పునిరీతి మనంబుల హరించునవియు
నాశ్చర్యములకు మొదటి కారణమయిన స్త్రీ విలాససంపదల నాలోచింపగా
మిగుల మనోరంజకము లయినవిగదా ?

సంభోగవర్ణన.

శ్లో. ప్రణయమధురాః ప్రేమోద్ధారా రసాశ్రయతాం గతాః
ఫణితిమధురా ముగ్ధప్రాయాః ప్రకాశిత సంమదాః
ప్రకృతి సుభగా విస్రంభార్ద్రాః స్మగోదయ దాయినో
రహసి కిమపి నైవారాలాపా హరంతి మృగీదృశాం.

మ. ప్రణయశ్రీమధురంబు లుజ్జ్వల రస శ ప్రాచుర్యముల్ ప్రేమభూ
మణముల్ దట్ట తపార్వముల్ రుచిరవి శ్శ్యాసార్థముల్ హృద్యముల్
ఫణితి శ్రావ్యము లుగజ ప్రభవముల్ శ ప్రాణేశ్వరీ నర్మభా
మణముల్ నామదిఁగొల్లలాడెడి రహ శ స్వక్రీడలందెప్పుడున్ . 20

తా. ప్రణయమను సంపదచే నీయనైనవియు, ప్రకాశవంతమగు రసంబుచే
ప్రచురములైనవియు, అలంకారము అమరాగముగా గలదియు, మూచినశోడనే
సంశోషించునవియు, నమృతంబు చే దడసినవియు, మన్మథోద్రేకముతోఁ గూడిన
ప్రియురాలి నగవుమాటలు గాహ్లాదయంబును బాచదగిన వాక్యములచే హరింప
బడినవి.

శ్లో. విశ్రమ్య విశ్రమ్య వనే ద్రుమాణాం
ఛాయాసుతన్వి విచచార కాచిల్
స్తనోత్తరీయేణ కరోద్ధృతేన
నివారయంతీ శశినో మయాభాక్.

21

చ. విరహకృశాంగియైన ఘన శ వేణి యొకర్లు వనంబులోపలం
దరువులసిడలందు నుచి శ తంబుగ మాటికి విశ్రమించి బం

ధురగతి సంచరించె జను శ దోయిని బయ్యెడకొంగుగేల దా
వెరవుగఁబూనియగ్గలపు శ వెన్నెలకాకదొలంగజేయుచున్. 21

తా. ఒకవనములో నొకొక లతాంగి విరహతాపమున గృహించి వేడు
కగా విహరింపవచ్చి యంగుగాయు పండువెన్నెల వేడిమికాగలేక పైటచెరంగు
నెత్తయని తనకుసోకకుండు నడ్డముగాఁ బట్టుకొని వెన్నెలలులేఁ జెల్లయడుగు
నీడలందప్పుడప్పుడు అలపునీర్చుకొనుచు నందుఁ దిరుగుచుండెను.

శ్లో. ఆదర్శనే దర్శన మాత్రకామా

దృష్ట్యాపరివ్వంగను ఖైకలోలాః

అలింగితాయాం పునరాయతామ్యై

మాశాస్త్మహే విగ్రహాయో రభేదం.

22

ఉ. బాలిక నన్నుఁ గన్గొనని శ పట్టునదర్శనమాత్ర మబ్బినం

బాలు నటంచుగోరే మఱి శ చక్కగఁ గన్నుల నన్నుఁజూచి ప్రో
యాలు కవుంగిలింపవలె శ నంచుఁ దలంచె దమిం గవుంగిటన్

మేలుగఁ జేర్చుకొన్న నిట శ మేనులు నొక్కటిసేయఁ గోరితిన్. 22

తా. ఒకవన్నెలాడి నన్ను చూడకుండు యున్నంతకాలము మాపు కలిగిన
చాలునని తలంచితిని. దైవయోగంబువలన యామను యాచుట తటస్థించెనేని
యొకసారి కాగలింపవలయునని దలంచితిని అదృష్టవశమున నావగలాడిని బిగి
యార కవుగలింప గలిగినప్పుడు మా యిరువురి మేనులు యేకమైయుండవలయునని
దలంచితిని. జవరాలి సౌఖ్యమునకు మితిలేనిది కావున యంత యనుభవించినను
దృష్టి గలుగదు.

శ్లో. మాలతీ శిరసి జృంభణోన్ముఖే

చందనం వపు పికుంకుమావిలమ్

వక్షసి ప్రియతమా మనోహరా

స్వర్గ ఏష పరిశిష్ట ఆగతః.

చ. తలపయి మాలతీ కనుమ శ దామము నెమ్మెయ్యుఁ గుంకుమంబుతో

గలసినకమ్మతావి విరి శ గంధపు బూతి వెడందఱొమ్ము నం

గలికుల నీలకుంతల మ శ చాలన నీలసరోరుహక్షీయుం

గలుగుట నింద్రభోగమన శ గాఁ దగజే మఱివేఱె యున్న జే. 23

తా. శిరస్సునందు పరిమళముల విరాజిల్లు మాలతీకుసుమదామము ధరించి,
మైనిం డకుంకుమ, పుసుగు మొదలగువానితో నలందుకొనియ, గుళింబున కు మైద

రక్కలను నిరసించు ముంగురులు గట్టిగుబ్బలభారంబున మందత్వమును, నీలోత్ప
లములను మించు నేత్రములు గలిగిన పూవుఁబోఁడితోడి సౌఖ్యముదొరికిన వింద్ర
భోగమనియే తలంపవలయును.

శ్లో. ప్రాజ్ఞామేతిమనాగనాగతరసం జాతాభిలాషం తతః

సంప్రీడం తదనుశ్లధీకృతతనుః ప్రత్యస్తధైర్యంపునః

ప్రేమార్ద్రం స్పృహణీయ నిర్భరభరః క్రీడాప్రగల్భం తతో

నిశ్శృంకాంగవికర్షణాధిక సుఖం రమ్యం కులస్త్రీ రతమ్ 24

ఉ. అది మితాదరంబు తదః సంతర మంచితరాగమంత ల

జ్ఞోదయరమ్య మంత శిధిః లోద్యమ మంత నితాంతధైర్య వి

చ్ఛేదము ప్రేమపూరము విః శేషవివిక్త విహార మంత నా

జ్ఞోద కరాంగ సంగము కుః లప్రమదారత మల్పసౌఖ్యమే. 24

తా. తొల్లమితాదరంబుగలిగి పిమ్మట గౌరవముతోఁగూడిన అనురాగమును
మరియొక త్నానములో సిగ్గుచేటులుగు బుజ్జగింపుతనంబును సంతలో నే ధేదాభిప్రాయం
బును మఱొకత్నానములో ధైర్యమునుసంతలోరహస్యగతియు మఱికొంతకాలమునకు
హృదయాహ్లాదకరంబగు శరీరసంయోగమును గలిగించునట్టి కులకాంతసాంసు
స్వల్పసౌఖ్యము గానేరదు.

శ్లో. ఉరసి నిపత్తితానాం ప్రస్తధమ్మిల్లకానాం

ముకుళితనయనానాం కించిదుస్మృలితానామ్

ఉపరి సురతభేద స్విన్నగండస్థలానామ్

అధరమధు వధూనాం భాగ్యవంతః పిబంతి.

ఉ. అక్కునవ్రాలి కొప్పువిడిః యల్లలనాడంగం గన్నదామరలో

చక్కంగ మోడ్చి చొక్కి పురుః పాముత సంజనిత శ్రమగుబుసం

జెక్కులు ఘర్మబిందువులుః చిందంగ విందొనరించు బోంట్ల మే

ల్చొక్కపు మోవితేని చవిఃజూతురు భాగ్యముగల్గునేర్పరుల్ 25

తా. చొమ్మునవ్రాలి కొప్పువిడిపోయి యల్లల నాడుచు తేలిపద్యములంబోలు
నేత్రములు కొంతచూసి, యుపసంభోగమువలన నలసియలసి నునుజెక్కులుజెమర్ప
హృదయావందంబు కలుగఁజేయు పూవుబొంద్ర యధరామృత సారంబొక్క
పుణ్యవంతులకే గౌరకును.

శ్లో. ఆమీలిత నయనానాంయః

సురత రసోను సంవిదం భాతి

మిథు నైర్మిథోవధారిత

మవితథ మేవ కామనిర్వహణమ్॥

తే. గీ. కన్ను లరమోడ్చి విహరించు ♦ చున్నవారి

సురతి భోగంబు తెలివితో ♦ బరగ నేని

రమ్యమగు నిది కామ ని ♦ ర్వహణమనుచు

నాయికా నాయకులకు ని ♦ ర్ణయముగాదె.

26

తా. నేత్రములు సగముమాత్రమే మూసికొని ఏయుపక్రమమును సురతంపు రసమును తెలివితో మానసంబులం దనుభవించుటతో అదియే కామపురుషున మయైక్కు సిద్ధియని రతిరాజ్యమేలిన నాయికా నాయకులచే నిశ్చయింపబడినది.

శ్లో. ఇద మనుచిత మక్రమశ్చ పుంసాం

యదిహ జరాస్వసి మాన్మథా వికారాః

యదపిచ స కృతం నితంబినీనాం

స్తనపతనావధి జీవితం రతంవా.

చ. ఇది యుచితంబుగానిపని ♦ యిమ్మహిలో మగవారి కెంతయున్

మదన సుఖాభిలాషములు ♦ మానకయున్ని జరాధరంబునం

గొడమ మిటారి ముద్దు చను ♦ గుబ్బలు జాతినకెన్న బోంట్లకున్

మదన సుఖంబు జీవితము ♦ మాన్మథు తామరచూలి జాణయే.27

తా. మగవారికి వృద్ధాప్యమువచ్చినను, స్త్రీలకు ముద్దు చనుగుబ్బలు జాతిన తరువాత సంభోగేచ్ఛ గలిగించు బ్రహ్మ జాణయనిక శిష్యునిలేదు.

శ్లో. రాజం స్త్రుష్టాంబురాశే ర్నహి జగతిగతః కశ్చిదేవావసానం

కోవాన్ధోద్ధైరప్రభూతై స్స్వవపుషిగళితే యావనే సానురాగే

గచ్ఛామస్సద్మయావ ద్వికసిత నయనేందీవరా లోకేనీనా

మాక్రమ్యాక్రమ్యరూపం రుడితి న జరయాలుప్య తేప్రేయసీనాం.

శా. ఆశాసాగర పారమేరికిని శ ♦ క్యంజాన చరంగ భో

గాళాయుక్తము జవ్వనంబు గళితం ♦ బైసన్ ధనంబేలు ధా

త్రీశా యింటికి బాదుమే ప్రియవధూ ♦ హృద్యోల్లసద్రూపరే

ఖా శోభాతిశయంబు దుర్భరజరా ♦ క్రాంతంబు గాకుండగన్.28

తా. ఆశయను మహాసముద్రము దాట నేరికి శక్యముగాదు. కావున భోగా శా సహితంబగు రూప యూవనములు జాతినవెనుక ధనముండిన మాత్రమేమి లాభము? కనుక రాజా! ప్రియ కాంతల రూపులేఖా యూవనాదుల వృద్ధాప్య ముచే మాసిపోక చును పే యింటికిఁబోయి మీజవరాండ్రతో సుఖముగానుండుము.

శ్లో. రాగస్యాగారమేకం నరక శతమహాదుఃఖ సంప్రాప్తిహేతు
ర్యోహస్యో త్వత్తిబీజం జలధరపటలం జ్ఞానతారాధిపస్య
కందర్పసైన్యవమిత్రం ప్రకటిత వివిధస్పృష్టదోషప్రబంధం
లోకేస్మిన్నహ్యనర్థ ప్రజకులభషణం యూవనాదన్య దస్తి.

చ. రతిపతిచేతి వాలు ఘన † రాగవిలాసము నీతివైరి దు
ర్గతి శతదుఃఖ మోహజని † కారణ ముజ్జ్వలబోధ తారకా
పతి నివిశాశ్రభృందము శు † భప్రతిబంధము దోషసంఘసం
గతమగు సేరి జవ్వనము † కన్న జగంబున వేతెయున్నదే. 29

తా. యూవనము అనురాగము కలిగించును. నరక పరంపరలు కలిగించి దుఃఖముల పాలనర్చును. పరకాంతాపహరణమున నుద్యుక్తునిజేయును. అజ్ఞాన మును, ప్రకాశింపజేసి మేఘములు చంద్రుని గప్పనట్లు జ్ఞానమును మరుగుపరుచును మన్యధవికారమునకు లోబరచును. ప్రకటితముగా పలుపాపములఁ జేయించును. అటువంటికష్టములు కలిగించునది యూవనముకంటె మఱియొక టీజగమందు లేదు.

శ్లో. శృంగార ద్రుమనీరదే ప్రస్థమరక్రీడా రసస్రోతసి
ప్రద్యుమ్న ప్రియబాంధవే చతురవాఙ్ముక్తా ఫలోదన్వతి
తన్వీనేత్రచకోర పార్వణచిహ్నా సౌభాగ్యలక్ష్మీవిహ్నా
ధన్యః కోపిన విక్రియాం కలయతే ప్రాప్తేనవే యూవనే.

ఉ. మారుని కూర్మిచుట్టము స † మంచిత కేళి రసహ్రాదంబు శృం
గార మహీజనీరదము † కంజముఖిజన దృశ్యకోరరా
కారజనీశమండలము † కాంతవచోమణివార్ధి యూవనం
బారయఁ జెందుచో వికృతిశీనందనివాఁడె వృత్తార్థుఁడిమ్మహి 30

తా. నీరసకు పాదులవలె రతికేళిరసము విచ్ఛలవిడిగ బ్రవర్తింపఁజేయు నదియు కూర్మిచుట్టమువలె కందర్పనకుఁదోడె యుద్రేకింపఁ జేయునదియు, సాగ రము ముత్తియంట లనీనునట్లును స్థూలము నెఱజాణంపుమాటలను నీటుకలిగి యునది.

యు, పూర్ణచంద్రుడు చక్షోరవత్తుల కుల్లాసము గలిగించునట్లు సుందరాంగులకన్ను
గవకుల్లాసము గలిగించెడిదియు, ఆశ్చర్యమగు జక్కడనంపు వచో నైపుణిచే
నాకర్షించుననియు, సైని యెలజవ్వనము పొడసూపగా ధన్యుఁ డెవ్వఁడో
యొక్కఁడు విషయవాంఛ నొందకయుండునుగాని, యందరట్లుండను.

శ్లో. సంసారేస్మిన్నసారే కున్యపతి భవనద్వార సేవాకళంక
వ్యాసంగవ్యస్తధైర్యం కథ మమల ధియో మానసం సంనిదద్యు
యద్యేతాః ప్రోద్యదించు ద్యుతిసిచయభృశోన్యసమ్య రంభోజనేత్ర
ప్రేంఖిత్కంఠీ కలాపాస్తనభర వినమన్మధ్య భాజస్తరుణ్యః॥31

చ. జలజవితోచనంబులును † సన్నపుఁ జందుర కావించీరలుం
గులుకు మెటుంగుఁ జన్నులును † గొంచెపుఁ గన్నులు రత్నకింకిణీ
కల రశనా గుణంబులును † గల్గిన కాంఠలు గల్గరేని గా
సిలి మతిమంతులేటికి వ † సింతురు రాజగృహంగణంబులన్. 31

తా. జల్లనైన తామరలేకులవంటి నేత్రములును, లేతచంద్రున కీడువచ్చు
సన్నవగు బట్టలును, బలితంపు గుబ్బులును, వాలు కన్నులును, రతనములచే స్థాపింప
బడిన గంటధ్వనితోఁ గూడిన బంగారములనూలును, కలిగినట్టిరమ్యరూపిణులగు
జవరాండ్రులేనిచో భాగ్యవంతులును, ముద్ధిమంతులును, రాజగృహంబులందు మతి
లేక యుండురా ?

శ్లో. సిద్ధాధ్యాసిత కండరే హరవృషస్కంధావరుగ్గద్రుమే
గంగాశాత శిలాతలే హిమవతి స్థానాస్థితే శ్రేయసి
కః కుర్వీత శిరః ప్రణామ మలిసంస్థానంమనస్వీ జనో
యద్విత్రస్త కురంగ శాబనయనా సమ్య స్మరార్రుంప్రీయః॥32

శా. గంగాశాతశిలాతలంబు హరగో † స్కంధప్రదేశాహతో
త్తుంగక్షౌజము సిద్ధ సేవిత గుహ † స్తోమంబు శీతాచలో
స్సంగంబుండంగ నెవ్వఁడోపు నృపచా † దంబుల్ గలందాల్ప సా
రంగీ శాబనిలో చనల్మనసినజా † స్త్రంబుల్ సతుత్ లేనిచోన్. 32

తా. గంగాజలంబులచేఁ దడుపఁబడిన రాతిప్రదేశములును శివుని వాహనం
బగు నందీశ్వరునిచేఁ బడగొట్టబడిన తరురాజంబులును సిద్ధసేవితంబగు కొండగుహ
లును కలిగిన హిమవత్పర్వతముండగా నాడుహనిణములమాపులవంటిఁ జూపులుగలి
గిన మన్మథాస్త్రంబు లనందగు నారీజనము లేకున్నచో రాజసేవనెనడంగీకరించును?

శ్లో. సంసార తవ పర్యంత
పదవీ నదవీయసీ
అంతరా దుస్తరా నమ్య
ర్యది రే మది రేక్షణాః॥

తే. గీ. అమితసంసార నీదు ప ♦ ర్యంతపదవి
గతిదలంప దవీయసి ♦ గాదసూవె
యర్థి నీలోనఁ గడవంగ ♦ నలవి గాని
ఖంజరీటాయతాక్షులు ♦ గలుగరేని.

తా. ఓ సారములేని సంసారమా! నీహిమేరను జేరవలయునన్న నడుమ
సుందరాంగము దాటవీయకుండ నున్నార. వారు లేకపోయినచో నీహస్తయివ్వు
దున్నంతదవ్వుగా యుండక సమీపమందే యుండును.

౨ ప క్ష ద్వ య ని రూ ప ణ ము

శ్లో. దిశవనహరిజేభ్యోవంశకాండచ్ఛవీనాం
గబళముపలకోటిచ్చిన్నమోలంకుశానామ్
శకయువతికపోలా పాండుతాంబూలవల్లీ
దళ మరుణనఖాగ్రైః పాటితంవా వధూభ్యః॥

34

చ. శిలమొన మూలముల్ చిదిమి ♦ చెన్నుగ వేణుశరీరకాంతిచే
లలితములైన దర్భకబ ♦ శంబులు లేళ్ళకు విమ్ము కానలోఁ
గలితశకాంగనావిపుల ♦ గండవిపాండురనాగవల్లీకా
దళముల గోళ్ళఁ ద్రుంచి వని ♦ తాతతికైన నొసంగుమిమ్ములన్.

తా. ఓమనుజుడా! విరక్తికలవాడవైనచో, నడవికిబోయి చెడురులేక
వచ్చెడి జింకలకు, వెదురుకొంకల ప్రభలచే రవ్యంబులగు, గణికపోచలను, శిలా
గ్రంబుల భేదించి మేతపెట్టుము. అసురక్తికలవాడవగుచో సంసారమందుండి
ప్రియురాలికి రవ్యంబులగు నాడుచిలుక చెక్కిఁగలవలె నించుక ధవళమగు తమల
పాకులను గోళ్ళతోద్రుంచి యిమ్ము.

శ్లో. అసారాస్సంత్యేతే విరతివిరసా వాధ విషయా

జుగుప్సంతాం యద్వా సను సకలదోషాస్పద మితి
తథాప్యేత ద్భూమా నహి పరహితా త్పుణ్య మధికం
న చాస్మిక్ సంసారే కువలయ దృశోరమ్య మపరం॥ 35

చ. దురిత నిదానముల్ సకల † దోషగృహంబులు సారహీనముల్
పరిణతి ఘోరముల్ విషయ † పద్ధతు లెంతయు కుత్సితంబు లి
ద్ధరను బరోపకార సుకృ † తంబును బోలవు పుణ్యముల్ మనో
హంతరవస్తువుల్ కువల † యాక్షుల కన్నను గల్గవెవ్వియున్ . 35

తా. పాపకారణంబులగు సర్వదోషవాసంబును, కడపట సవర్గముగఁగింపు
నవియును మిగుల క్రూరంబులగు విషయవాంఛలు కుత్సితంబులగుటచే నగుల కుప
కార మొనరించుటకంటె పుణ్యకార్యంబుల స్త్రీలకంటె రమ్యవస్తువులను జగాన
గానము.

శ్లో. మాత్సర్య ముత్సర్య విచార్య కార్య

మార్జ్యా స్సమర్జ్యాద మిదంవదంతు

సేవ్యా నితంబాః కిము భూధగాణా

ముతస్సరస్మైర విలాసిసీనామ్.

36

ఉ. ఆరయ మత్సరంబు విడ † నాడి సమంచితకార్యనిశ్చయో

దారవిచారులై సరస † తన్ వచింతురుగాక సజ్జనుల్

ధారుణి సేవ్యముల్ గిరిని † తంబములో మరిగాక మన్మథ

స్మైరవిలాసిని జనవి † శేష నితంబములో శలంపంగన్ . 36

తా. సత్పురుషులు విచారణచేసి పక్షపాతంబును విడిచి భూమిలో మంచిత
యని నిర్ణయించుటకుఁ బూతప్రాంతములు మంచివందురా ! శేక మన్మథప్రకాశివ
ములగు స్త్రీల కతిప్రదేశములు మంచివందురా ?

శ్లో. సంసారే స్వప్నసారే పరిణతితరణి ద్వే గతీ పండితానాం

తత్త్వజ్ఞానామృతేఘ్నప్లవలలితధయాం యాతుకాలః కథంచిత

నోచే న్ముగ్ధాంగనానాం స్తనజఘనఘనా భోగసమ్భాగీనీనాం

సూక్ష్మోపసనగీమ స్థగితకరతలస్పర్శలీలోద్యమానామ్.

37

శా. సారం బెక్కడ లేక మిథ్యయగు సం ♦ సారంబునకా మార్గముల్
బొంజుబొచ్చిన రెండు పండితులకున్ ♦ బ్రహ్మనుసంధాన యో
గారూఢత్వము రూపవద్యువతి ర ♦ మృగ్మల మీనధ్వజా
గారస్యస్తకరారవిందకృతయో ♦ గ్యస్పర్శలీలా ప్రియున్. 37

తా. నిస్సారమైయుండు సంసారమునందు బుద్ధిమంతులకు నడచుకొను
మార్గములు రెండేకలపు మొదటిది తత్వజ్ఞానమనెడి యమృతము నన్యభవించుచు
సంసారముగడపుట రెండవది, చక్రములబోలు చన్నులును బలితంపు కటిప్రదేశ
ములుకల జవరాండ్రతో విలాసముగా సంసార సుఖమనుభవించుట.

శ్లో. ఆవాసః క్రియతాం గాంగే
వాపహారిణి వారిణి
స్తనద్వయే తరుణ్యా వా
మనోహారిణి హారిణి.

38

తే. గీ. అఖిల పాతక భయహారి ♦ యైన గాంగ
వారి యందైన యువమనో ♦ హారియగుచు
హారి యగుకల్పికుల్కుమి ♦ టారి చన్ను
దోయి యందైన వాసంబు ♦ సేయవలయు.

38

తా. సమస్తపాపంబులబోగొట్టు గంగాజలంబులందు స్నాన మొనరించి
దాని తీరమున వసించి నిశ్చలుండైయుండుట స్వర్గాప వర్గములనందగును. లేక
ముత్తయంపు సరులుయిటునటు కొట్టుకొన జిగిగుబ్బలయందు రమించుచు నిహలోక
సౌఖ్యములనైన నందదగును.

శ్లో. కి మిహ బహుభరుకైర్ద్యుక్తిశూన్యైః ప్రలాపై
ర్ద్వయ మిహ పురుషాణాం సర్వదా సేవనీయం
అభినవ మడలీలాలాలసం సుందరీణాం
స్తనభరపరిఖన్నం యశావనం వా వనం వా॥

39

చ. కనుగొన యుక్తియుక్తములు ♦ గానివి మాటలు పేయునేటికిన్
గొనబుగ రెండు మానవుల ♦ కున్ భజనార్హములైన వస్తువుల్
వినుత నవీన చాగు మద ♦ విభ్రమ లాలస సుందరీజన
స్తన భరఖిన్నమైయుమరు ♦ యశావనమున్ వనమున్ వసుంధరన్.

తా. సారములేని మాటలనేకము లాడుటవలన ప్రయోజనమేమి? మన్మథ వికారంబు సాంపుమీర, కిక్కిరిసియున్న స్తనద్వయముచే సోలి వ్రాలుచున్న సుందరాంగి యెలజవ్వనంబనుభవించి యిహసుఖంబేని, లేక పుణ్యములాచరించి తపస్సుచేసి యాముష్మికసుఖంబేని పురుషుండు సదా యీగెంటి నే నొందవలయును కాని వేరెద్దియుండదగను.

శ్లో. సత్యం జనా వచ్చి నపక్షపాతా

ల్లోకేషు సప్తస్యపి తథ్యమేతత్

నాన్యన్మనోహరి నితంబిసిభ్యో

దుఃఖైక హేతు ర్నచ కశ్చిదన్యః

40

తే. గీ. తథ్యమ వచింతుఁ బక్షపా ✱ తమునఁ గాదు

నిఖిల జగములయందది ✱ నిక్కువంబు

తొయ్యలులకన్న రమ్యవ ✱ స్తువులు లేవు

వారలే కష్టములకెల్లఁ ✱ గారణములు.

40

తా. నేను సత్యమనే బ్రహ్మచున్నాను. పక్షపాతము బ్రహ్మను వనితలకన్న రమ్యమగు వస్తువేనియులేదు. అఖిలజగంబులం నీమాటనిజము. వనితలే కష్టముల కెల్లఁ గారకులు.

3 కామినిగర్హణము

శ్లో. కాంతే త్యుత్పలలోచనేతి విపులశ్రోణీభరేత్యున్నమ

త్పినోత్తంగపయోధరేతి సుముఖాంభోజేతి సుభ్రూరితి

దృప్త్యా ముహ్యతి మోదతేభిరమతే ప్రస్తాతి విద్వాంసః

ప్రత్యక్షౌ శుచిభస్త్రికాం స్త్రియమహోమోహస్యదుశ్చేష్టితం
మ. మలభూయిష్టపుఁ దోలుబొమ్మయగునొమ్మంజూచివిద్వాంసుఁడుం

బులిన శ్రోణి మనోహరస్తని నవాం ✱ భోజాస్య నీలోత్పలా

క్షీలతాతన్వియటంచు మత్తుఁడగువా ✱ ర్నించుకొరమించున్ బలీ

బలియంచున్ వినుతించు మోహవికృతుల్ ✱ భావింపగాఁజిత్రముల్.

తా. సమస్తము నెఱింగిన విద్యాంసుడు మలమాత్రాదులతో నిండియుం డిన వనితజూచి యామె వలుదపీఱుఁడులాఁడియనియు బలువగు గబ్బిగుబ్బలు గల దనియు, ముఖమప్పడు వికసించిన తామరపద్మమనియు, లతంబోలిన దేహపునియు కనుబొమలు మన్మథుని బాణములే దీరిచినటులున్నవనియు, నూహించి తిని. ఖోభ కలిగి స్మృతిదప్పి పడును. అడుచు పాడుచు మోహవికారంబై బాగుబాగుని కొని యాడును. జగంబున మోహవికారముల యొక్క సయ్యాటలేమని చెప్పకలము

శ్లో. స్మృతా భవతి తాపాయ
దృష్టాచోన్మాదకారిణీ
స్మృష్టా భవతి మోహాయ
సా నామ దయితా కథమ్.

క. తనుఁ దలఁచినఁ బరితాపము

గనుఁగొనఁ జిత్తభ్రమంబుఁ † గడు వేడుక ము

ట్టిన మోహంబు నొసంగెడు

వనిత దయిత యనుచుఁ బలుక † వచ్చు నె జగతిన్. 42

తా. తన్నుదలంచినంత బాధయు, చూచినంతమాత్రమున మనోచపలత్వ మును, ఆనందమున స్పృశించినమాత్రాన మోహంబు కలుగజేయు శ్రీని ప్రియు రాలని పిలువకూడదు.

శ్లో. తావ దేవామృతమయీ
యావ ల్లోచనగోచరా
చక్షుష్పథా దతీదాతు
విషాద పృతిరిచ్యతే.

43

తే. గీ. ఎంతలోనింతి కన్నుల † యెదుట నిలుచు

నంతలో నింపువాటించు † నమృతమట్ల

కాక లోచనమార్గంబు † గడచె నేని

గరళముకన్నఁ బ్రాణసం † కటము జేయు

53

తా. జగంబున నారీరత్నముకంటె మించిన యమృతములేదుఅట్టి సుందరాంగి కంటికి వరుగయ్యెనా కాలకూటవిషమునకు మించి ప్రాణముల నడంచును.

శ్లో. నామృతం నవిషం కించి
దేహం ముక్త్యానితంబిసీమ్

సై వామృతలతా యుక్తా
వియక్తా విషవల్లరీ

44

ఆ. వె. పడతి నొక్క దాని † విడచి యించుక యమ్మ
తంబులేదు భువి వి † పంబు లేదు
అమృతలత లతాంగి † యనురాగవతి యైన
గాక మెలఁగ నేని † గరళవల్లి.

44

తా. బలీతంపు గబ్బిగుబ్బలచే నలరాని యూవ నాంగివో కూడియుండి నప్పు
డమృతము గ్రోలినట్లున్నది అట్టిపుంపుబోడి యెడబాసినచో విషమువలె ప్రాణ
ముల నడంచుచున్నది. కావున నారీరత్నముకంటె యమృతముగాని కాళి
విషముగాని మఱియుకటిలేదు.

శ్లో. ఆవర్త స్సంశయానా మవినయభవనా పట్టణం సాహసానాం
దోషాణాంసన్నిధానం కపటశతమయంత్రేత్రమప్రత్యయానాం
స్వర్గద్వారస్య విఘ్నే నరకపురముఖం సర్వసూయాకరండం
స్త్రీయంత్రం కేన స్పృష్టం విషమమృతమయం ప్రాణిలోకస్యపాళః
మ. నరకద్వారము సాహసాకరము పుణ్య † స్వర్గవిఘ్నంబు దు
స్తరమాయాశతపేటి గంభనిధి † † పస్థానమప్రత్యయో
త్కర సుత్రేత్రముకాలకూటమమృతా † కారింబుస్త్రీయంత్రము
ధర నెవ్వఁడు సృజించె బూరుషగళో † ద్బంధక్రియాపాశమున్.

తా. పరిమితలేని సందేహముల కలిగించి వినయములేని దు మిక్కిలిసాహసము
కలదియై, కపటముకలదియు, అవిశ్వాసము కలగించునదియు, స్వర్గప్రాప్తి లేకుం
డగఁ జేయునదియుఁ జూపునకమృతమైయునది హృదయంబున విషముకలదియు
పురుషులకెల్ల సంబంధ మైనదియునగు పనితా యంత్రము నేకుత్పితుఁడు నిర్మించినో
కదా !

శ్లో. నో సత్యేన మృగాంక ఏషవదసీ భూణోనచేదీవర
ద్వన్ద్వలోచనతాంగతం నకనకైరవ్యంగయప్తి కృతా
కింత్యేనం కవిభిః ప్రతారితమనాస్తత్త్వం విజానన్న పి
త్వక్యాంసాస్థిమయం పపుర్మృగదృశాం మందోజనస్యేవతే. 46

చ. అలనెల కామినీవదన † మై జనియింపంగ లేదు కల్వలున్
నెలతకు గన్నులై యునికి † నిక్కముగాదు కడానిచే నొడల్
వలనుగఁ జేయలేదు కవి † వంచితమానసుడై వివేకియున్
మలమలినాంగనాతను న † మాశ్రయఁడై విహరించుమందతన్.

తా. వనితల మొగము చంద్రుని బోలియుండలేదు. కన్నులు నల్లకలువలు కావులేరను బంగారమునోఁ జేయబడిననుండు లేదు. అయినను కవులు స్త్రీలనట్లు వర్ణింపగా చూడుఁడు విని స్త్రీ దేహము నోలుకండ నెనుకలనోఁ గూడినదని యెఱింగియు దానినే నేపించుచున్నాఁడు.

శ్లో. లీలావలీనాం సహజా విలాసా
స్తవ మూఢస్య హృది స్ఫురంతి
రాగో నలిన్యా హి నిస్సర్గసిద్ధ
స్త్రీ భమత్యేవ ముదా పడంఘ్రి.

తే. గీ. లలితమైనట్టి లీల లీ † లావతులకు
సహజమది మూఢునకు మది † సందడించుఁ
బద్ధినికి రాగగరిమ స్వా † భావికంబు
తేటి పనిలేక దానిలోఁ † దిరుగుచుండు.

47

తా. ఎఱ్రుడనను తామరపద్మమునకు సహజమైనను తేనెటీగతనకొరకే యని భ్రమించునట్లు, జవరాండ్రకునొమ్మరంపునగలు కూనఁబట్టినవే యని నను మూఢుడది యెరుగఁక వారలనుందరత్వమున కాశపగును.

శ్లో. యదేత త్పుణ్యేందుద్యుతిహరముదారాకృతి పరం
ముఖాబ్జం తన్వంగాః కిల వసతి యత్రాధరమధు
ఇదం తి త్కింపాకద్రుమఫల మిదాని మతిరసం
వ్యతీ తేస్మి న్కాలే వివమివ భవవ్యత్యసుఖిదమ్.

తా. రాకాకై రవ మిత్రకాంతిహరమై † రమ్యాధరోష్ఠామృతా
స్తోకంబై విలసిల్లుచున్న గమణీ † శుంభస్మృఖాబ్జంబు కిం
పాకక్షౌఢఫలంబగున్ గుచిరమై † ప్రసరింభకాలంబునం
గాకోలంబు తెఱంగునన్ నరులకుం † గష్టంబొసంగుందుదిన్, 48

తా. పున్నమచంద్రున కీడగుననియు, సౌందర్యవతియనియు, యధరమందుఁ
జేసిగలదనియుఁ జెప్పఁబడు సుందరాంగుల కెవ్వఱును యావనకౌలమందమృతము
వలెనుండి వాఙ్మయమునను విషమువలె దుఃఖమైపోవును.

శ్లో. ఉన్నీల త్రివళీతరంగవలయా ప్రోక్షుంగసీనస్తన
ద్వంద్వోద్వంద్యత చక్రవాకయుగళా వక్త్రంబుజోద్భాసినీ
కాంతాకార ధరా న దీయమభితః క్రూరాశయానేష్యతే
సంసారార్ణవ మజ్జనం యదితదా దూరేణసంత్యజ్యతాం.

చ. చన్నులు చక్రవాకములు † చక్కని మోముఁ గరంబు లబ్జముల
గన్నులు మీలం నాభి నుడి † గాఢనితంబము సైకతంబుగా
నెన్నికఁ గన్న బోటియును † నేటికి దప్పుల నున్నిచాల మే
లెన్న భవాధిమజ్జన మ † దేమియుఁ గోరని వారి కిమ్మహిన్. 49

తా. చక్రవాకములబోలు చన్నులును, సుందరవదనమును, కరంబులను
పద్మంబులును, మత్స్యంబులను కనులును, వలుదపిటుదులును యిసుకతిన్నెలును
కలిగి నదితో సమానంబగు స్త్రీ యను నదిలోను, సంసారసాగరమును సముద్ర
ములో మునుంగుట కిష్టములేకపోయిన దూరముగ నుండుటయే మంచిది.

శ్లో. జల్పంతి సార్థమస్యేన
పశ్యంత్యన్యంసవిభ్రమాః
హృద్గతం చింతయంత్యన్యం
ప్రియః కోనామ యోషితామ్.

తే. గీ. ఒకనితోఁ గూడి భాషింతు † రొక్కనరునిఁ

జూతురు విలాససంపద † సాంపుఁ గులుకు

మఱియు నొక్కని దలఁతురు † మనసు లోనఁ

గూర్చు ప్రియుఁ డెవ్వఁడో ముద్దు † గుమ్మలకును. 50

తా. ముద్దుగుమ్మలకుఁ బ్రియుఁడెవ్వఁడో తెలిసికొనలేము. ఏమనఒకనితో
బ్రിയముగ మాటాడుదురు. వేరొకని నొన్మూరముగఁ జూతురు. మఱొకనిని
మనసునందు దలంతురు. ఇట్టిరీతులనుండువారికిఁ ప్రియుఁ డెవ్వఁడని జెప్పఁగలము?

శ్లో. అపసర సఖే దూరా దస్మా త్కటాక్షవిషానలా

త్రవ్వతివిషమా ద్యోషితృష్ణా ద్వీలాసఫణాభృతః

ఇతిరఫణినా దప్తశృక్య శ్చికిత్సిత మహాషధై
శ్చతురవనితాభోగిగ్రస్తం త్యజంతిహి మంత్రినః

ఉ. చూపు విషంబు విధ్రమము † సొంపు ఫణాఫలకంబుగా వధూ
రూపముఁ దాల్చు భోగినికి † రూఢిగ దూరముగాఁ దొలంగుమీ
దావుగ సర్పదప్తునకుఁ † దప్తవిషంబుమహాషధఁబులం
బాపవధూభుజంగవిష † భగ్నునిచెంతకుఁ బోయ మాంత్రకుల్ 51

తా. చూపును విషంబులను, శృంగారవిధ్రమము పడగలుగాను కాంతా
కారంబును బొందిన సర్పమునకు నిశ్చయముగా దవ్వుగ నుండవలయును సర్పదప్తు
నకు మంత్రోపద్రమములే బాధ నివారింపనగును. కాంతాసర్ప విషంబుచే భగ్ను
డైన వానిదగ్గరకు మాంత్రకులు దఱి జేరరు.

శ్లో. విస్తారిత మకర కేతన ధీవరేణ

స్త్రీ సంజ్ఞితం బడిశమత్రభవాంబురశౌ

తేనా చిరాత్త దధరామిషలోలమర్త్య

మత్స్య నివృత్త్య స పచ త్యనురాగవహ్నా 52

ఉ. చేరి మనోబధీవటని † చేత భవాంబుధిలోన నంగనా

కారముఁ బూనియున్న పెను † గాలము చిమ్మగనయ్యె దానిచే

భీరు జనాధరామిషముఁ † బేర్చిభుజించు సరాండజంబులన్

వారక సారైకుందిగిచి † వండు మరుం డనురాగవహ్నిలోన్. 52

తా. శృంగారనాథుండగు మన్మథుఁడు సంసారమనెడి సాగరమందు స్త్రీ
యను గాలమును విసరి ఆ స్త్రీ కెఱ్ఱెవియును నెరకు దగ్బున్న మనుజులను
చేపలను పట్టి యనురాగమును నగ్నిలోఁ గాల్చును.

శ్లో. కామినీ కామకాంతారే

కుచపర్వతదుర్గమే

మా సంచర మనః పాంథ

తత్రాస్తే స్మరతస్కురః

53

క. స్తనపర్వత దుర్గమమై

ఘనమగు కాంతాశరీర † కాంతారము నం

జనఃబోకు మనః పాంథుండ

కనలుచు మరుండనెడి దొంగ † గలండచోటన్,

53

తా. ఓ మానసతెరువరీ! వలుద గన్బిగుబ్బలను పర్వతములచే జారశక్యము కాని కాంతాశరీరమనెడి కాననమందు మరుండనెడి హొంగ దాగియున్నాడు కావున యా కాననమందుఁ గాలు పట్టుతుము. ఆ యడవియందుఁ బ్రవేశించిన నీమానమెల్ల వాడపహరించును.

శ్లో. వ్యాదీర్ఘేణ చలేన వక్రగతినా తేజస్వినా భోగినా.

నీలాబద్ధ్యతినాహినా వరమహం దట్టోనతచ్ఛతుసా

దట్టేనగతి చికిత్సకా దిశిదిశి ప్రాదోగ ధర్మార్థినో

ముగ్ధాక్షీక్షణవీక్షితస్య నహిమే వై ద్యోనవాప్యోపథం. 54

చ. ఉదగము ముట్టెనా నరుల † కుర్చిని వెచ్చలు ధర్మశీలు
గరళము నెక్కుడింతు రథి † కంబుగ నాయతమేచకోత్సల
స్ఫురణ వహించి వక్రగతి † బూనిన మానినిచూపుపోకినం
బురుషున కెందు మందులును † బొందపు పొందరు నెచ్చెలెవ్వరున్.

తా. బుద్ధిమంతులగు భిక్షుగ్రహలు స్పృహజ్ఞులకు మండిచ్చి నివారించుదు. తెలితామర పద్యమువంటి శేత్రములు గలిగి యొండుగ్రంథంపుఁ జూపులుగల శ్రీ దృష్టి తగిలిన మనుజునకు మందులెన్ని యిచ్చినను లాభంబులేను. వైద్యులక్కడకు పోనేపారు.

శ్లో. ఇహ హి మధురగీతం నృత్ర మేతద్రసాయం

స్ఫురతి పరిమళోసౌ స్పర్శవష స్తనానాం

ఇతిహత పరమాత్మై రింద్రియైర్భ్రామ్యమాణః

స్వహితకరణధూరైః పంచభి ర్వంచితోస్మి.

ఉ. ఈమృదుదాస మీనటన † మీకుచమర్దన మీసుధారసం

బీమహానీయసౌరభము † నింతులయందుఁ దనర్చునంచు న

న్నేనుటఁజేసి యాత్మహిత † మిచ్చినభంగి మెలంగి యింద్రియ

గ్రామము మోసపుచ్చెహిత † కార్య విహీనుండనై తివక్కుటా. 55

తా. ఆహా! ఆమృదుమధురమైన గానము, ఆనడక, ఆకుచమర్దనము, ఆసుధారసము, ఆమహాసౌరభము అనుభవించవలెగాని యవి నన్ను వంచించి మనస్సున కుద్రేకముగలిగించి యింద్రియములు నన్న నట్టకెట్టివని. నేను హితకార్య విహీనుండ నయితిని.

శ్లో. న గమ్యా మంత్రాణాం నచ భవతి భైషజ్యవిషయో

న చాపి ప్రధ్వంసం ప్రజతి వివిధై శ్శాంతికళతైః

భోమావేశా దంగే కమపి విదద్భంగ మనకృత్

స్మరాపస్మారో యం భ్రమయతి దృశం ఘూర్ణయతిచ. 56

ఉ. ఆరయ మంత్రగమ్యమును † నౌపథ సాధ్యముగాదు శాంతికా

చారశతంబులం జెందు † చండతరభ్రమకల్పనోద్ధతిన్

భూరి వికారమంగములఁ బూన్పుచు మన్మథజన్య మీయప

స్మారము లోచనద్యయము † సారకుఁడై పైడుఁ జక్రముంబలెన్.

తా. జగంబున నపస్మారరోగంబు మంత్రోపధములచేఁ గాని శాంతికర్మలచేఁ గాని కుదర్పవచ్చును. మన్మథోదేకముచేఁ గలిగిన నపస్మారరోగము మంత్రోపధంబులచేగాని శాంతికర్మలచేగాని కుదుర్చుటశక్యముగాదు మన్మథాజితోన్మాదములుబుట్టి నేత్రద్వయంబును చక్రమువలెఁ దిరుగుచుండును.

శ్లో. జాత్యంధాయచ మర్మఖాయచ జరాజీర్ణాఖిలాంగాయచ

గ్రామీణాయచ దుష్కులాయచ గళత్కుష్టాభిభూతాయచ

యచ్ఛంతీషు మనోహరంబిజవపుర్లక్షీలవ శ్రద్ధయా

పణ్యస్త్రీషు వివేకకల్పలతికా శ స్త్రీమరజ్యేతకః 57

చ. విడువక పుట్టుగ్రుడ్డినకు † వృద్ధశరీరికిఁ గుఱురోగికిన్

జడునకు జాతిహీనునకుఁ † జారు నిజాంగము లొక్కరూకకై

కడువడి నిచ్చు వారిగుణ † కల్పలతలో విదళించు కత్తులం

బడుపుఁ బడంతులం దనదు † భావముఁ జేర్చునె యెవ్వడేనియున్.

తా. లోకములో వెలకొంతలెవ్వనికై నగూడ పుట్టుగ్రుడ్డికి మసలివానికి తమ శరీరములను స్వల్పధనంబులకై వారి కప్పగింతురు సకలార్థసాధనమగు వివేకము బాడుచేయుచు నిట్టి యేహ్యకార్యముల కొడిగట్టు వెలయాలి యెడనెంత వివేకహీనుని కయినను క్షుప్తపుష్ట నేరదు.

శ్లో. వేశ్యా సౌ మదన జ్వాలా

రూపేందన సమేధితా

కామిభి ర్యత్రహూయంతే

యావనాని ధనాని చ. 58

క. రూపేందనవర్ధిత వే

శ్యాపంచశరాగ్ని కీల † యం దంగజ పూ

జాపరతంత్రులు వేల్తురు

దాపుగఁ దమజవ్వనములు † ధనములు గడచన్.

58

తా. వెలవెలంది యొకమన్మథాగ్నిజ్వాల ఈజ్వాలచక్కందనమనెడిసమిధల
చేంబొందించుబడినది, కాముకులు తమయావనమనెడి ధనమును వేల్చురు.

శో. క శ్చుంబతికులపురుషో

వేశ్యాధరపల్లవం మనోజ్ఞ మపి

చారభటచోర చేటక

నటవిటనిష్ఠీవనశరావమ్.

59

క. జార భట చోర చేటక

చార నటప్రభృతి నీచ † జన నిష్ఠీవా

ధార శరావము వార

స్త్రీరమ్యాధరము సంస్కృ † శింతురై కులజాల్.

తా. చోరులు, భటులు, విటులు. కొండెగాండ్రు, చారులు మొదలగు
దుష్టాత్ముల నిష్ఠీవనముల కాలవాలమైన వెలయాలి యధరచుంబనమునకు సత్కుల
జాడు అశపడెడు.

శో. మధు తిష్ఠతి వాచి యోషితాం

హృది హాలాహల మేవ కేవలం

అత ఏవ నిషీయతే ధరో

హృదయంముష్టిభి రేవ తాడ్యతే.

60

చ. కలదుగదా సుధారసము † కంజ దళాతుల ముద్దుబల్కులన్

వెలయుఁ గదా హాలాహలము † వీరల చిత్తమునందుఁగావునం

బలుమఱుఁ బల్లవాధరముఁ † బాస మొనర్తురు నిండు వేడుకన్

బలితఁపుటొమ్ము ముష్టితల † పాతములం బ్రహరింతురెంతయున్

తా. జవరాండ్రనోటియందు సుధారసమున్నది. హాలాహలముతో నిండి
యున్నది హృదయము. అందువలననే పురుషులు వారికెఱ్ఱెవివాదముతోఁ
గోలుచుందురు. పిడికెకులతో హృదయమును గొట్టుదురు.

౪ సువిరక్త దుర్విరక్త పద్ధతి

శో. ధన్యాస్త ఏవధవశాయతలోచనానాం

తాదన్య దర్పసునపీన పయోధరాణామ్

క్షామోదరో పరిలస త్త్రివళీ లతానాం

దృష్ట్యా కృతిం వికృతమేతి మనో న యేషామ్.

61

చ. కలికి మెఱుంగు వాలుఁ దెలి ♦ గన్నులు సన్నపుఁ గానుదీగెఱై
నలరెడు సద్వలీలతలు ♦ నంచిత యావన దర్పలక్ష్మి చేఁ
గులికెడు సిద్ధిఁపున్వలుడ ♦ గుబ్బలునుం గలమించు బోండ్ల రూ
పులఁగని నిర్వికాదులగు ♦ పూరుషులే కృతకృత్యు లిద్ధరన్. 61

తా. తెలితామరచేతుల నిరసించు కన్నుఁగవగలిగి యావనమునఁ గ్రిక్కిరిసి
లలితంపుఁ జన్గవగలిగి కవకవలాడుచు నెన్నడుముమీద యోగ్యమైన వలులను
తీగలును గలిగి చూపట్టు స్త్రీరూపములఁ జూచి వికారమునొందనివారే ధన్యులు.

శ్లో. బాలే లీలాముకుళిత మమీ మందరా దృష్టిపాతాః
కింక్షీప్యంతే విరమవిరమ వ్యర్థ ఏషశ్రమస్తే
సప్రయత్యన్యే వయ ముపరతం బాల్య మాస్థా వనాంతే
క్షీణోమోహస్తృణ మివ జగజ్జాలమాలోకయామః. 62

ఉ. మానిని యేల చిమ్మెదపు ♦ మాపయి మందర దృష్టిపాతము
ల్కానుము సీశ్రమంబు విఫ ♦ లంబిది వింతలమైతి మిత్తటిన్
మానుగ జవ్వనంబడఁగె ♦ మానసవృత్తి వనంబుఁ గోరె న
జ్ఞానము నష్టమయ్యె యవ ♦ సగబుగఁ జూచెద మెల్లలోకములో

తా. ఓ స్త్రీయంత్రమా! నీవివపుచూపులు మాప్రేరసరింపఁజేయకుము.
సీశ్రమత్వమంతయు వృథాయగును మే మాశ్చర్యము పొందితిమి. యావనముదాటి
పోయినది. మా మానసము కాననంబును కాంతీంచుచున్నది. మాకు సర్వప్రపంచ
మును తృణప్రాయమైయున్నది. అజ్ఞానాంధ కాఠమనుండి జ్ఞానలోకము
నందితిమి.

శ్లో. ఇయం బాలా మాం ప్రత్యనవరత మిందీవరదళ
ప్రభా చోరం చక్షుః క్షీపతికి మభిప్రేత మనఃకూ
గతో మోహోస్థాకం స్మరకుసుమ బాణవృత్తికర
జ్వల జ్వాలా శాంతా తదపి న పరాకీ విరమతి. 63

ఉ. నీలసరోజపత్ర కమ ♦ నీయ విభాహరణ ప్రవీణ దృ
గ్దాలము లీలతాంగి కెద ♦ చుల్లెడు నాపయి నేలుగోరెనో
తూలె సమ స్తమోహా వికృతుల్ ♦ రతివల్లభ భిల్లభులూ
జ్వల లడంగె మాకుఁ దన ♦ వైఖరి మానదు బోటినుటికన్. 64

తా. ఈ సుందరాంగిదేవినిో వాంఛించినామిదకు నల్లకలువలకాంతి నిరసించు తనవిషమచూపులను బరపుచున్నది. పూవిల్తుని పుష్పబాణపు మంట లడగి పోయినవి. మోహము శశించినది. వనితయం దాసక్తిలేదు ఇంకనైన నావనిత తనసహజగుణంబులగు కామవికారమును విడచుట మంచిదని యభిప్రాయము.

శ్లో. రే కందర్ప కరం కదర్ధయసి కిం కోదండటంకారితైః

రేరే కోకిల కోమలైః కలరవైః కింవా వృధాజల్పసి

ముగ్ధే స్నిగ్ధ విదగ్ధ ముగ్ధ మధురైర్లోలైః కటాక్షైరలం

చేతశ్చంబిత చంద్రచూడ చరణ ధ్యానామృతంవర్తతే.

ఉ. ఓరి మనోజనూన శర † మూరక చిమ్మకు మిన్న కే కుహం

కారము లేల చేసెదు పి † కద్విజ యోమృగశాబకాక్షి నీ

చారు విలోకనంబు లిక † జాలును నాహృదయంబు శంకరో

దార పదాబ్జ చింతన సు † ధారస తత్పరమయ్యె నియ్యెడన్. 64

తా. మన్మథా! నీపుష్పశరంబులు మాపై ప్రయోగించి వృధాపరచుకొనకుము. ఓ గండుకోయిలా! నీ హంకారంబుల నికఁ గట్టిపెట్టుము. ఓ కాంతామణీ! నీవిలాసంపు జూపుల మాపైబరకుము. మా మానసం కీర్వరపాద పద్మంబుల ధ్యానమునమునింగి యున్నది.

శ్లో. విరహేపి సంగమః భలు

పరస్పరం సంగతం మనోయేషామ్

హృదయమపి విఘటితం చే

త్సంగో విరహం విశేషయతి.

65

క. విరహమునందైనఁ బర

స్పర మనురాగులకుఁ బొందు † భాసెలు మన నె

వ్వరి కెనయదు వారలకును

విరహము హెచ్చుక నొనర్చు † వెన సంగతియున్. 65

తా. యవతీయువకులమనంబు లొండొంటితోఁ గలిసియుండెనేని కాలవశమున వారిడబాసియుండిరేని, వారిరువురు కలిసియుండినట్లుగ నే యగుదురు. హృదయము వేఱుపడియుండెనా వారుకలిసియున్నను విడిపోయినట్లేయగును.

శ్లో. కిం గతేన యది సా న జీవతి
ప్రాణితి ప్రియతమా తథాపికిమ్
ఇత్యు దీక్ష్య నవ మేఘమాలికాం
న ప్రయాతి పథిక స్వమందిరమ్.

క. చననేటికిఁ బ్రేయసి జీ
వనవతియగు నేని ప్రాణ † వతిగాని తఱిం
బనియేమని యొక తెరువరి
చనఁడింటికి నవ్యజలద † సమయమునందున్.

66

తా. ఒకానొక పాంధుడు నూత్న మేఘముఁ జూచి తన ప్రియారాలు
విరహనలంబుచే బ్రతికియున్నను, చచ్చినను నేమిలాభం బని గృహోన్మథుఁడు
కాలేడు.

శ్లో. విరమత బుధా యోషితస్సంగా త్సుఖాత్మణ భంగురా
త్కురుత కరుణామైత్రీ ప్రజ్ఞవధూ జనసంగమం
న ఖలు నరకే హారాక్రాంతం ఘనస్తనమండలం
శరణ మధవా శ్రోణీబింబం రణన్మణి మేఖలం

మ. మనసింపొందఁగ ధీరులార కరుణా † మైత్రీ మనీషా త్తమా
వనితా సంగమ మాచరింపుఁ డెపుడున్ † భామాసుఖంబస్థిరం
బని వర్జింపుఁడు హారరమ్యకుచముల్ † ప్రాంచన్మణి మేఖలా
ధ్వనితాలంబి నితంబమున్ నరకబా † ధల్ మాన్విరక్షించునే. 67

తా. బుద్ధిమంతులారా! కరుణ, స్నేహము, శాంతముగల స్త్రీసంయోగముఁ
జేయుఁడు. స్త్రీలలోడి సౌఖ్యము త్తణికాలముగదా! స్త్రీల స్తనద్వయముగాని,
చిరుగజ్జల వడ్డాణముచే వ్రేలాడు బలితంపు వలుడపిఱుండులుగాని నరకబాధలఁ
బోగొట్టజాలవు.

శ్లో. యదా యోగాభ్యాస వ్యసనకృశయో రాత్మమనసో
రవిచ్ఛిన్నా మైత్రీ స్ఫురతి కృతినస్తస్య కిముతైః
ప్రియాణా మాలాపై రధరమధు భిర్వక్త్రవిధుభిః
సనిశ్వాసామోదైః సకుచకలశాశ్లేషమరతైః

68

చ. ఎవనిన యోగమార్గ రతి † యెవ్వని డెందములో వెలుంగుతోఁ
గొనకొని యేకమై వెలుంగు † గూరిమి మీఱుగ వాని కేటికి
వనితల ముద్దుపల్కులును † వాతెర తేనియలూర్పు దావులున్
గొనబగు మోముఁజందురులు † గుబ్బలఁగొగిటఁజేర్చుకూటములోఁగి

తా. ఎవనిమానసము యోగాభ్యాసనిష్ఠకులోబడి మహదానంద ననుభవిం
చునో యట్టిపూజ్యనకు జవరాండ్ర వలపుమాటలతోను, అధరామృతముతోను,
మోముచంద్రులతోను, వాసనలనిట్టూర్పులతోను, గబ్బిగుబ్బల కాగిళులతోను,
సంబంధమండదు.

శ్లో. యదానీ దజ్ఞానం స్మరతిమిరసంచార జనితం
తదా దృష్టం నారీ మయమిదమశేషం జగదితి
ఇదానీ మస్మాకం పటుతర వివేకాంజనజుషాం
సమీ భూతా దృష్టి స్త్రీభువన మపిబ్రహ్మ మనుతే. 69

చ. స్మరతిమిరప్రచార భవ † శశ్వదబోధము గల్గువేళ మే
దురగతి ముజ్జగంబులు వ † ధూమయమైకననయ్యె నిప్పు డిం
వరయఁగ సద్వివేక మహి † తాంజన సంగతమై మదీయ భా
సురసమదృష్టిబ్రహ్మముగఁజూచుచున్నదివిశ్వమంతయున్. 69

తా. బుద్ధికి మన్మథాంధకారము కలిగినప్పుడు త్రిలోకంబులు స్త్రీమయ
ముగాఁ దోచినవి. వివేకజ్ఞానముచే నాయజ్ఞానము నశింపఁగా సర్వప్రపంచము
బ్రహ్మస్వరూపమై కనుపట్టుచున్నది.

శ్లో. తావదేవ కృతినామపి స్మర
త్యేష నిర్మలవివేక దీపకః
యావదేవ నకురంగచక్షుషాం
తాడ్యతే చటులలో చనాంచలైః.

క. నీలోత్పల నయనా తర
ళాలోకన హతులు సోఁచు † నంతకు వెలుంగున్
ధీలలిత సుజన విమల
ద్యేలాతి స్ఫుటవివేక † దీపము నెమ్మిన్.

తా. ధీశాలురైనవారికిఁగూడ నిర్మలమైన జ్ఞానదీపము నుండరాంగుల ప్రణయంపుఁ జూపులు తగులకుండునంతవఱకే ప్రకాశించునుగాని, యవితగిలెనా ప్రకాశింపనేరదు.

శ్లో. వచసి భవతి సంగత్యాగ ముద్దిశ్య వార్తా
శ్రుతిముఖరముఖానాం కేవలం పండితానామ్
జఘన మరుణరత్న గ్రంధికాంచీ కలాపం
కువలయనయనానాం కోవిహతుం సమర్థః.

71

చ. నిగమనుభాషితాభ్యసన † నిష్ఠలు గల్గిన యట్టి పండితుల్
మగువల పొందు నింద్యమని † మాటికి వార్తలు చెప్ప నేర్పరుల్
జగమున నెవ్వఁ డోవు విల † సత్కురువింద మణిప్రభావ ధగ
ద్ధగిత కలాప రమ్యవని † తా జఘనంబుఁ బరిత్యజింపఁగాన్. 71

తా. దుర్విరక్తులు వేదవేదాంగములఁ జదువుపండితులు వనితాసంభోగము తప్పని పదేపదే చెప్పటయే గాని తామనినమాటనాచరణయం దుంచరు. ఎవఁడు కురువిందమణుల కాంతులచే ధగద్ధగాయ మానములగు నలంకారములతోఁ జెలువొందుచున్న కలువకంఠల వలుదపిలుగులను వదలుకొనును.

శ్లో. స్వపర ప్రతారణో సా
నిందతి యోభీకపండితో యువతీః
యస్మాత్తపసోపి ఫలం
స్వర్గ స్వర్గేషిచాప్సరసః.

72

తే. గీ. కుటిలవాదియుఁ బరవంచ † కుండు వాఁడు
నెమ్మి నెవ్వాఁడు యువతుల † నిందనేయు
నింద్రలోకము తపముల † కెల్లఫలము
స్వర్గమున నున్నవార ల † చర్చలు గారె?

72

తా. త్రిలను దూషించువాఁడు, కుటిలవాదియు పరులను మోసగించువాఁడు నగును. తపమాచరించు టింద్రలోకమున కేగుటకే, అట్టి యింద్రలోకమున నచ్చరలుండురుకదా?

శ్లో. మత్తేభకుంభదళనే భువి సంతి ధీరాః
కేచిత్ప్రచండమృగరాజవధేషి దయాః

కింతు బ్రవీమి బలినాం పురతః ప్రసహ్య
కందర్పదర్పదళనే విరలా మనుష్యా

తే. గీ. సదమ కుంజర కుంభ భం † జనులు మఱియు
సగ్ర మృగరాజ వధ దక్షు † లుర్విః గలరు
తరుచుగా లేరు కందర్ప † దర్పదళన
నిపుణజనులని చాటింతు † నిఖిలసభల

73

తా. మడించిన యేనుఁగును జంపువారు, బెడిదమైన సంగమునే జంపువారు కలరు. కాని మన్మథుని వాడిబాణముల నివారించువారు లేరని మిగుల బలీయుల మోల నేనిజంకావంతయులేక చెప్పచున్నారు.

శ్లో. స గ్ధారే తావదాస్తే ప్రభవతి చ సర స్తావదేహీంద్రియాణాం
లజ్జాం తావద్విధత్తే వినయమపి సమాలంబతే తావదేవ
భూచాపాకృష్ణముక్తా శ్రవణపథగతా నీలపత్మాణ ఏతే
యావల్లీలావతీనాం సహృది ధృతిముఖో దృష్టి బాణాః పతంతి 74

తా. సారాచారములును నింద్రియములన్ † శాసించు లజ్జాన్వితం
డై రాజిల్లుఁ బ్రశాంతిజేకొనునరుం † డందాఁక నెందాఁక దు
ర్వారంబుల్ శ్రుతిమార్గములు నుదా † రభూధనుర్ముక్తముల్
నారీవీక్షణబాణముల్ చొరపు వి † న్నాణంబుగా డెందమున్. 74

తా. విలుకొండు చెవివఱకు వింటిని వంచి నారినిలాగి నల్లనిగఱులతోఁ
గూడిన బాణములవిడుచునటుల జవరాండ్రకన్పొములువంచి చెవివఱకు గడచు
కొను సేత్రద్వయమునుండి నల్లనిరెప్పలతో నీటుగా వాడిచూపుల బరపకుండునంత
కాలము పురుషుండు సద్వర్తనము: నింద్రియవిగ్రహము, లజ్జావినయమును గల్గి
యుండును. వారట్టి చూపులు బరపిలేని యవి యెల్ల నుండనేరవు.

శ్లో. ఉన్మత్తప్రేమసంరంభా
దారభంతే యదంగనాః
తత్ర ప్రత్యూహ మాభాతుం
బ్రహ్మాసి ఖలు కాతరః

75

క. ప్రేమావేశభరంబున

భామాజను లాచరించు † మరలింపుం

దామరవిరిలోఁ బాడమి న

యూమేటికి నైన నలవి † యగునె తలంపన్.

75

తా. భామామణులు బలియమగు వలపున నేపనినైన తత్తఱపడి మంచిదైనను, చెడ్డదైనను చేయఁబూనినచో దానినడ్డగింప బ్రహ్మకైన శక్యము గాదు. ఇంక నితరుల మాటఁజెప్ప నేల.

శ్లో. తావ న్మహత్వం పాండిత్యం

కులీనత్వం వివేకతా

యావ జ్వలతి నాం గేషు

హతః పంచేషుపావకః.

క. కులశీల వివేకంబులు

దొలగక నడులందు నిల్చు † దుర్భర మదన

జ్వలనము సర్వాంగంబులు

నెలకొను నందాఁక సంత † నిలువం గలవే?

76

తా. మనుష్యదేహంబున నెంతవఱకు దుర్భరమగు మన్మథాగ్ని ప్రవేశింపదో యంతకాలము జ్ఞానము, వంశంబు, శీలంబు మొదలగునవి నిలుచును. ప్రవేశించెనాయవి నిలువవు.

శ్లో. శాస్త్రజ్ఞోపి ప్రగణితవయో వ్యాత్తబోధోపి బాధం

సంసారేస్మి న్భవతి విరలో భాజనం సద్గతీనాం

యే నై తస్మిన్నిరయనగరద్వార ముద్ఘాటయంతీ

వామాక్షీశాం భవతి కుటిలా భూలతా కుంచికేవ.

77

తే. గీ. శాస్త్రవిదుడైన బుధుడైన † సదయుడైన

సద్గతికి బోవుటరిది సం † సార సరణి

యమపురద్వారముల కవా † టములఁ గుంచి

కలును బలె విప్పచున్నవి † కలికిబాములు.

77

తా. షట్ శాస్త్రపారంగతుడైనను, విద్వాంసుడైనను సర్వశాస్త్ర విశారదుడైనను సంసారసాగరమందుండి సద్గతికిఁబోజాలఁడు ఏలనన ఈసంసారమార్గమున యమపురపు ద్వారకవాటములవలె శ్రీ కనుబాములు తెరచియుండును.

శ్లో. కృతః కాణః ఖంజ శ్రవణ రహితః పుచ్చవికటో
 స్రణీ పూయక్లిన్నః క్రిమికుల శతైరావృతతనుః
 తుధా త్నామోజ్జిర్ణః పిఠరక కపాలార్పితగళః
 శునీ మన్వేతి శ్వా హతమపి చ హంత్యేవ మదనః 78

చ. కరము కృశించి కాలవీటిగి † కన్నులుగానక పుచ్చహీనమై
 పురుగులు గ్రమ్ముచున్న వ్రణ † పుంజము మే నలమంగ నాఁకటం
 బరవశమై ఘటిముఖ క † పాల గళంబగుకుక్క పెట్టితో
 నరిగెడుఁ గూళజంతువుల † నైన వధించు మనోజు డక్కటా. 78

తా. మిక్కిలి చిక్కి, యొక కాలు విరిగిపోయి గ్రుడ్డిదై, తోక లేనిదై
 దేహమంతయు పుచ్చిపురుగులతోనిండి, ఆకలిబాధకార్యలేక యుండినతక్కు
 గూడ యాడుకుక్కచూచెనా! దానివెంటఁ బరుగెత్తును బౌరా! మన్మథుడు
 దుష్టజంతువులం గూడ బాధపెట్టుచున్నాడు.

శ్లో. స్త్రీముద్రాం ఝష కేతనస్య పరమాం సర్వార్థ సమృత్కరీం
 యేమూఢాః ప్రవిహాయ యాంతికుధయో మిథ్యాఫలాన్వేషిణః
 తేతేనై వనిహత్య నిర్గయతరం నగ్నీకృతా ముండితాః
 కేచి త్పంచశిఖికృతాశ్చ జటిలాః కాపాలికాశ్చాపరే. 79

చ. స్మరునకు సర్వలోకజయ † సంపద నీయఁగజాలు ప్రాథలం
 దరుణుల నిందసేయుట న † ధర్మలు కొండలు మానవులే దిగం
 బరులును బ్రహ్మచారులుఁ గ † పాలకపాణులు దండహస్తై
 తిగుగుచు నున్న వాడు రతి † దేవుని మీఱిన భోగమబ్బునే. 79

తా. సమస్తలోకములలోను మన్మథునకు జయముగూర్పగత స్త్రీలనుదూషిం
 చుటచే గొందరధర్మలు దిగంబరులుగను కొందరు బ్రహ్మచారులుగను, భిక్షులుగను
 మరికొందరు సన్యాసులుగను తిరుగుచున్నారు. మన్మథుని దూషించిన వారికి
 భోగమబ్బుదుకదా!

శ్లో. విశ్వామిత్ర పరాశర ప్రభృతయో వాతాంబుపర్ణాశనా
 స్తేపి ముఖపంకజం సులలితం దృష్ట్యైవ మోహంగతాః

శాల్యన్నం సఘృతం పయోదధియుతం భుంజంతి యేయానవా
స్తేషా మింద్రియ నిగ్రహో యదిభవే ద్వింధ్యఃష్ట వేత్సాగరే 80
చ. వన దళ వాతముల్ మెనవు † వాడు పరాశర కాశికాదు లా
ఘనులును సుందరీ జనులఁ † గన్గొనిమోహితచిత్తులైరి హె
చ్చిన ఘృతపాయసాన్నము భు † జించెడి వాగలకున్ మనోజయం
బు నెగడునేని వింధ్యము స † ముద్ర జలంబులఁ దేలియాడదే. 80

తా. పరాశర కాశికాది మహామునులు శరీర రక్షణకై నీలిన ఆకులను
గాలిని గూడ నుపయోగించెడివారు అట్టివారు సుందరాంగులఁ జూచి మోహితు
లైరిగదా? నెయ్యిపాలతోఁ గూడిన వింధ్యమును భుజించు మనుజులే యింద్రియ
నిగ్రహము గలిగియున్నచో వింధ్యపర్వతము సముద్రములోఁబడి యొక మాకువలె
తేలియాడ వలసియే యున్నది.

మృదు తు వ ర్ణ స వ ద్ధ తి

శ్లో. పరిమళభృశో వాతా శృణా నవాంకురకోటయో
మధుర విరుతో త్కంఠాభాజః ప్రియాః పికపక్షిణామ్
విరళవిరళస్వేదోద్గారా వధూవదనేందవః
ప్రసరతి మధౌ ధాత్ర్యాం జాతో న కస్యగుహోదయః. 81

చ. వలవు వహించె గంధగిరి † వాతపరంపర భూరిభూజశా
ఖలు చిగిరించె నింపెనఁగె † గాకలి కోకిలలంచుఁ జెక్కులం
బలుచని ఘర్మబిందువులు † భామలకుం బ్రసరించె నెయ్యెడం
జెలువు ఘటింపఁ జాలదు వి † శేషవసంత సమాగమంబిలన్. 81

తా. గంధగిరియందలి వాయువులు పరిమళములై యున్నవి. భూరితరు
శాఖలు చిగిర్చి సొంపుగ కనుపట్టుచున్నవి. కోకిల లతిమధుర గానములు శ్రవణా
నందమగ నెల్లెడ వినవచ్చుచుండెను. వనితా జనుల చెక్కిశృయందుఁ బలుచెనుట
బిందువులు పుట్టుటచేత మణిత యుపభోగ్యముగా నున్నవి. ఇట్టి వసంతబుతువు
ప్రతివృత్తికొనందదాయకమై యుండునుగదా?

శ్లో. మధు రయం మధునై రపి కోకిలా
కలకలై ర్మలయస్యచ వాయుభిః

విరహీణః ప్రహీణంతి శరీరీణో

విపది హస్త సుభాషి విషాయతే.

82

తే. గీ. నిండుకొని వచ్చుగదంపుఁ డ గొండచల్ల

గాలియును బికకాకలి డ కారవాఱు

విరహీణుల వధించె న డ వేళ్ళఁ గాన

నమ్మతిమును విషముగు విప డ త్రొప్పియందు.

82

తా. ఆ వగంత ఋతువునందు వియోగిని వియోగవంతులకు మలయమారు తము లనుభవించియు, కోకిలరావముల వినియు బాధఁ జెందుదురు. కష్టకాలము నం దమృతముఁగూడ విషముగ నే దోచును.

శ్లో. ఆవాసః కిలికించితస్య దయితాః పార్శ్వే విలాసాలసాః

కర్ణే కోకిలకామినీకలరవ స్నేహో లతామండపః

గోష్ఠీ సత్కవిభి స్సమం కతిపయై స్మగ్ధా స్సితాంశోః కరాః

కేసాంచిత్సఖయంతి చాత్రహృదయం చైత్రేవిచిత్రాస్రజః. 83

చ. ఘనకిలికించిత ప్రచుర డ కాంతలు చెంతి బికాంగనాకల

స్వనములు వీనులందు సుమ డ శాలి నికుంజము పుష్పమాల్యముల్

వినుత కవిప్రసంగమును డ వెన్నెల తేటలు భాగ్యవంతుతా

జనులకుఁ జైత్రమాసమునఁసౌఖ్యమొనర్చునుగంధితోయముల్.

తా. ఈ ఋతురాజముగు వసంతకాలమందు మన్మథుని ధక్కరించుచు చంచల నేత్రములతో యొరగా చూచుచు శృంగారపుఁ జేష్టలుపచరించుచు కలువొందుచుండెడి తీగబోండ్లును, శ్రవణానందముగ గానముజేయు నాడు కోయిలలును, పుత్రంబులు కనుపించకుండఁ బూచిన పూసాదరిండ్లును, సరసవచన దత్తులగు కవిపుంగవులతోడి ముచ్చటలును, సొంపారు రేరాజు వెన్నెలలును, సౌభాగ్యరంపన్నలగు కొందరిక మాత్రమే గల్గి వారిని సుఖింపఁజేయును.

శ్లో. పాంథస్త్రీ విరహానలాహుతికలా మాలిన్యతే మంజరీ

మాకందేషు పికాంగనాభి రధునా సోత్కంఠ మాలోక్యతే

అల్పాస్తే నవసాటలా పరిమళ ప్రాగ్భార పాటచ్చరా

వాంతిక్లాంతి వితానతానవకృత శ్రీఖండశైలానిలాః.

84

చ. వరలు వియోగిని విరహ డ వహ్నికి నాహుతిలీలఁ బొల్చుభా

సుర సహకార మంజరులఁ డ జూచి మదించెఁ బికంబు లత్తటిన్

మరత పరిశ్రమాతిశయః సూదనముల్ విహరించె బాటలీ

పరిమళభారచోరములు బంధుర చందనశైలవాతముల్. 84

తా. వసంతకాలమునఁ దియ్యమామిడి చెట్లయందుఁ బూగుల్లి కనుపించు చున్నది. హనిస్సు అగ్నివెల్లు యట్లే యాపూలగుత్తియు పరదేశమందుండు పురుషులనెడబాసి గాసిపడు జవరాండ్రమన్మథాగ్ని నత్యధికముగాఁ జేయుచున్నది. కోవెలలు విక్కిలి యాతురతనో దానిని మెసపుటకైఁ జూచుచున్నవి. తత్కాలమునఁ గంభోజ శ్రమ పోవునట్లు పాటలీ పుష్పపరిమళంబుల నెత్తికొనివచ్చి మలయమారుతము శ్రమఁదీర్చుచుండెను.

శ్లో. ప్రథితః ప్రణయవతీనాం

తావత్పద మాతనోతు హృది మానః

భవతి నయావచ్చందన

తరుసురభీర్మలయపవమానః

85

తే. గీ. అంగజుని గంధ సింధురంఁ బనఁగ బరఁగు

మలయజ సుగంధి మలయాద్రిఁ బూరుతుంబు

మలయ దెందాక నందాకఁ పూనవతుల

మానసంబుల నెలకొని పూనమమరు.

86

తా. మన్మథునియొక్క మదగజ నునందగు మంచిగంధపువాసనతో నొప్పు మలయాద్రి యందలి గాలి యెంతవరకుండునో యంతపర్యంతము వనితా చూనసంబులందు మానము నిల్పియుండును.

శ్లో. సహకార కుసుమ కేసర

నికర భరామోద మూర్చ్ఛిత దిగంతే

మధుర మధువిధుర మధుపే

మధౌ భవే త్కన్య నోత్కంఠా.

86

తే. గీ. సరస సహకార కుసుమ కేఁ సర సమాహ

గురుతరామోద మయదిగంఁ తరఘు మధుర

మధు విధుర మధుపము మధుఁ పూన సమయ

మెవ్వనికి వేడ్క వాటింపఁ దిగ్గజమున.

86

తా. వసంతకాలమందుఁ దియ్యమావులుపూచి వాటివాసనలుగలుగఁడల వ్యాపించుచున్నది. గండఃకుమ్మెదలు పూడేనియంద్రావి పాటలు పాడుచున్నవి. ఇట్టి కమ్మని వాసనలచేతను తుమ్మెదపాటలచేతను మరులు కొలుపు వసంతమురాగా మనుకేలియం దిచ్చపుట్టెను ?

శ్లో. అచ్చాచ్చచండనరసార్ద్రితరా మృగాక్షో
ధారాగృహాణి కుసుమానిచ కౌముదీచ
మందో మరు త్సుమనస శ్శుచి హర్మ్యపుష్పం
గ్రీష్మే మదంచ మదనంచ వివర్ధయంతి. 87

చ. అతిసిత చందనార్ద్రదుచి † రాగులు భామినులున్ సుగంధ సం
గతమగు మందమారుతము † గౌముదియున్ జలయంత్ర గేహము
న్నత శుచిసాధభాగము ఘ † నంబగు వాసనఁ బూనుబుష్పసం
తతియు మదంబు దర్పకుని † దర్పము బెంపుగఁజేయు వేసవిన్. 87

తా. వేసవిని అచ్చంపు గండము మేన నలందుకొనుటచే జల్లనగుదేహములు గలిగినజవరాండ్రును, మల్లెపూవులును, వెన్నెలయునుజాజిపూవులవాసనతో గూడిన మారుతమును, చంద్రకాంతశిల లమర్చబడిన మేడలును జనులకు తాపము పెంపుజేసి రతిపతి వికారము వృద్ధిజేయును.

శ్లో. స్రజో హృద్యామోదా వ్యజనపవన శ్చంద్రకిరణాః
పరాగః కాసారో మలయజరసశ్శీధు విశదమ్
సుచి స్సౌధోత్సంగః ప్రతనువసనం పంకజదృశో
నిదాఘారా వేత ద్విలసతి లభంతే సుకృతినః. 88

ఉ. కమ్మనిదండలున్ సురఁటి † గాడ్పులు వెన్నెలయుం బరాగపుం
జమ్మును మంచిగంధమును † సన్నపు వల్వలు శీధుపానముం
దమ్మికొలంకు మేడయును † దామరసాక్షు రనంగనొప్పు భో
గమ్ములు పుణ్యవంతులకుఁ † గాని లభింప వటండ్రు వేసవిన్. 88

తా. గుమగుమ వాసనవేయు దండను, చలతాళపత్రములనుండి హాయిగ పీచుగాలులును, గమ్మనగుపుస్పాడియు, మంచిగంధము, సన్ననిబట్టలును, తామర తటాకము, చలువరాతితోఁగూడినహర్మ్యము, కందర్పునిధిక్కిరించు స్త్రీలును వేసవి పుణ్యాత్ములకే లభించును,

శ్లో. సదాశుభ్రం ధావ స్ఫురదమలరశ్మి శృశిధరః
ప్రియా వక్త్రాంభోజం మలయజ రసశ్చాతి సురభిః
స్రజో హృద్యామోదాస్త దివముఖిలం రాగిణిజనే
కరోత్యంతః త్తోభం న తు విషయసంసర్గవిముఖే.

తే. గీ. కలువ చెలియును బూపుదం † డలును మంచి
గందమును గేళి సౌధంబు † గలికిమోము
గాముకునకు వికారంబు † గలుగఁ జేయుఁ
గలఁక వాటింప వెపుడు ని † ప్కాముకునకు

89

తా. సుందరాంగిమోము, పుష్పమాలలును, మంచిగంధము, కేళికాశవనము
కామవంతునకే వికారము గల్గించునుగాని విషయవిరక్తు శేనుయొఁ జేనుఁగాలపు.

శ్లో. తరుణీ వై పా దీపిత కామా
వికసిత జాజీ పుష్పసుగంధిః
ఉన్నత పీన పయోధర భారా
ప్రావృట్ తనుతే కస్య న హర్షమ్.

క. కామోద్దీపకయు సము

ద్ధాను పయోధర విరాజి † తయు జాజిసుమ
స్తోమ సుగంధియునై స
ర్వామోద మొనర్చెఁ బ్రావృ † డంగన బలిరే.

90

తా. ఈవర్షకాలము కామమురెట్టింపఁ జేయుచు మేఘసముదాయముచే
బ్రకాశింపుచు జాజిపూల సువాసనోఁ గూడినదై యందఱకు సంతోషదాయకమై
యున్నది. నిజముగ వర్షకాలము తరుణింగోలి యున్నది.

శ్లో. వియ దుపచితమేఘం భూమయః కందలిన్యో
నవకుటకదంబామోదినో గంధవాహః
శిఖరులకల కేకారావరమ్యా వనాంతాః
సుఖన మసుఖనం వా సర్వ ముత్కంఠయంతి.

చ. జలధర మాలికా ఖచిత † చారు నభంబు నవాంకుర ప్రభా
లలిత మహీతలంబును గ † లస్యన కేకికులోల్లసద్వన

స్థలముం జూతినపనులు † జస్సుటగంధిల గంధవాహముల్

నెలకొని యెల్లవారలకు † నిండు ముదంబు ఘటించె న త్తరిక. 91

తా. మేఘపంపులచే గప్పబడిన యాకాశంబును, క్రొత్తమొలకుల కాంతిచే నొప్పభూమియు, నెన్నిళ్ళ గంధుల కోలాహలంబుతోఁగూడిననడవి పట్టులును, కొండమల్లియాల వానతోఁగూడిన ఘోరతంబులును, నా గమయంబున సర్వజన సంఖ్యోపగ్రాహక మై యుండును.

శ్లో. ఉపంఘనం ఘనపటలం

తిర్యగ్గరి యోగిన రితమయూరాః

క్షితిరిపి కందళధవళాః

దృష్టింకథకః క్వ పాతయతి.

తే. గీ. మీఁదనుబ్బులయోగులు † మిసిమిచూపఁ

బుడమియును గండళమ్ముల † బాదలనాఁడు

నెమ్మిగమితోడ దెసల కై † లమ్ములుండ

పిరిహిజనుఁ డెందు దనదృష్టి † విరియఁజేయు.

92

తా. ఆకాశమంతయు కాటుమేఘములచే నలముకొనియున్నది. మేఘపంక్తి జూచి నెమ్మిగనాడు కొండలు నలువైపుల నున్నవి. క్రొమ్మొలకలచే నిండి భూమి యున్నది. ఎటువూచినను గామోద్దీపకములై యుంటచే ప్రయురాలిని భాసినబాట సారి యెటుఁ గూడజాలక యున్నాఁడు.

శ్లో. ఇతో విద్యుద్వల్లి విలసితమితః కేతకితరోః

స్ఫురద్గంధః ప్రోన్యజ్జలద నినద స్ఫూర్జితమితః

ఇతః కేకిక్రేడా కలకలరవః పక్షులదృశాం

కథం యాస్యంత్యేతే విరహాదివసా స్సంభృతరసాః

ఉ. ఇక్కడఁ గ్రొమ్మొలుంగు దినె † లిక్కడఁ కేతకి గంధవైభవం

లిక్కడ భూరిగర్జితము † లిక్కడ మత్తమయూరనిస్వనం

బక్కట యారసోజ్జ్వలము † లైనదినంబులు మన్మథార్తి పెం

మెక్కు వియోగినీ జనుల † కెట్లు చనంగల వెన్నిచూడగన్. 93

తా. తళతళమనెడి విద్యుత్కాంతులు, కేతకికుసుమవానలు, మేఘగర్జన ములు మయూరధ్వనులు నవి యన్నియు శృంగారరసంబుస్సంగఁ జేయునవి; పురుషులనెడ బాసియున్నయువతులు మరుసాప్రూజ్యంబను నిట్టిదినము కెట్లుగడుపుదురో నెలియను.

శ్లో. అనూచీనంచారే తమసి నభసి ప్రాధబలద
ధ్వనిప్రాజ్ఞం మన్యే పతతి పృథతానాంచ నిచయే
ఇదం సౌదామిన్యాః కనకకమనీయం విలసితం
ముదంచ స్థానించ ప్రధయతి పథిస్వైరసుదృశాం.

చ. ఘనతిమిరంబు నూది కవః † కాశ మొసంగుని మోడ వారిద
స్వవముల మిన్ను పిక్కటిల † వాఙ్కణంబులు రాలుచుండగాఁ
గనకపు రేఖలందెగడు † కాశ మొసంగుని జారకామినీ
జనములకున్ ముదంబును † † మాదమును బ్రకటించెద్రోవలన్. 94

తా. కాశ చీకటులు కడుదృష్టముగా నలంకుకొనగాను, భీకరమైన యుజుసు
లచే మిన్నలమ్రొగుచుండగాను, వాఙ్కణములు రాలుచుండగాను, బంగారు రేఖల
నరసించు తటిల్లతికలును, యభిసారికులకు గాబోవు తమ్ము వెలిపుచ్చుటచే యను
మానము గలిగించుచున్నవి.

శ్లో. అసారేణ న హర్మ్యతిః ప్రియతమై ర్భాషం బహి శ్శక్యతే
శీతోత్కింప సిమిత్తి మాయతదృశా గాఢం సమాలింగ్యతే
జాతా శ్శీకరశీతలాశ్చ మదుతో రత్యంతభేదచ్ఛిదో
ధన్యానాం బతదుర్దినం సుదినతాం యాతి ప్రియాసంగమే. 95

ఉ. కేరుచు మేడినుండి వెలి † కింజన శక్యముగాకయుండ నా
సారముచేత శీతమున † జవ్వని కాఁగిలిగల్గె శీకరో
దార సమీరణంబు సుర † తశ్రమవారణమయ్యెదుర్దినం
బారయకయ్యెడన్ సుదిన † మయ్యెగృతాథుల కంగనారతిన్. 95

తా. వర్షదినమున జనులను బయటికిఁ బోనీయకుండ వడగంజు కురిసి చల్ల
పుట్టించి వడకుఁగట్లు జేయుచున్నది వర్షదిన మందరకు. బాధాకరమైనను ప్రియు
రాలి సంగమభాగ్యమువలన పుణ్యాత్ములకది సంశోషదినమైయున్నది ఎట్లన వడ
గంజుచిలికి వారిని బయటికిఁబోనీయక తమయిందునిభాగ్యలతో సుఖముగా నుండు
నట్లు జేయును. దుర్దినమైనను బుణ్యాత్ములకు ప్రియవనితా సౌఖ్యమట్టించి
సుదినమై యుప్పుచున్నది.

శ్లో. అర్థం సుప్త్యా నిశాయా స్సరభససుర తాయాసఖిన్నశ్లేఢాంగః
ప్రాద్యుతాసహ్యతృప్ణో మధుమదనిరతో హర్మ్యపృష్ఠేవివిక్తే

సమ్భాగక్లాంతకాంతా శిథిలభుజలతావర్జితంకర్కరీతో

జ్యోతస్సభిన్నాచ్ఛధారం పిబతి న సలిలం శారదం సుందపుణ్యః.

చ. ప్రియముగ రే సగంబు నిను * రించి నితాంతరతాంతవిహ్వలుం
డయి దగఁజెంది యాసవమ * దాలనుఁడై రతిభిన్నకామినీ
శయమునఁ గర్కరీ గళిత * చంద్రవిభాచ్ఛశరజ్జలంబు లా
రయ గృతపుణ్యుఁ డింపెనగఁ ద్రాగు రహస్థిసౌధసీమలన్ . 96

తా. రమ్యహర్మ్యభుజల నడిచేయివరకు నిడురించి నురువడిరతిచే నాయాస మొంది దాహముగ లిగి మకరందాదులఁ ద్రావుటచే మత్తిలి యొడలు తెలియక పునః రతి యందలసియున్న ప్రియురాలి పక్కయందు నచ్చఁపు నెలివెన్నెలతోఁ గూడిన తెల్లగ. పడిన ధారిను పుణ్యాత్ముండేత్రాగును.

శ్లో. హేమంతే దధిదుగ్ధసర్పిరశనా మాంజిష్ఠవాసోభృతః
కాశ్మీరద్రవసాంద్రదిగ్ధవపుషః ఖన్నావిచిత్రైరతైః
వృహ్తోరుస్తనకామినీ జనకృతాన్లేమాగృహభ్యంతరే
తాంబూలీ దళపూగపూరితిముఖా ధన్యా స్సుఖం శేరతే. 97

చ. ఘృత దధిదుగ్ధభోజన మొ * గిన్ భుజించి సురంగవస్త్రముల్
హేతిముగఁ దాల్చి కుంకుమము * హెచ్చుగ మేననలంది ధన్య ల
ద్భుత రతిఖన్నులై చిడెము * పుక్కిటనుంచి పృథు స్తనాంగనా
కృతపరంభులై కదర * మింటుట మేడలలలోనసీతునన్ . 97

తా. హేమవంతమున నెయ్యి, పాలు, పేరుగుతోఁ గూడిన భోజన మొన రించి కుంకుమాది సుగంధద్రవ్యముల మేననలంకి పుణ్యాత్ములగువారు నోటినిండ తాంబూలముంచుకొనిగిక్కిగుబ్బలాండ్రస్తనప్రదేశమునదిమి విగించుచు కాంగిలిలో బడి రమ్యహర్మ్యంబులలో హాయిగ నుండురు.

శ్లో. ప్రోద్వత్ప్రోథప్రియంగుద్యతి భృతివికసత్కుండమాద్యద్విరేఫే
కాలే ప్రాలేయయవాతప్రచరవిలసితో దార్ద్రమందారదామ్ని
యేసాం నో కంఠలగ్నాక్షణమపి తుహినక్షోదదత్తా మృగాక్షీ
తేషా మాయామయామా యమసదనసమా యామినీ యాతి

స్రగ్ధర. ప్రోద్యత్ప్రేళప్రియంగుఃస్ఫుటరుచియుతమైఃపుల్లమల్లీమతల్లీ
నూద్యత్సారంగమైహైః • మగపవనచల • నృంజమందారభూజా
తద్యోతంబై న హేమంతమున విరహాసం • తప్తుతావారికెల్లన్
సద్యామామూమరాత్మల్ • చనువిషమయమ • స్థానసాదృశ్యమూర్తిన్

తా. దట్టముగాఁ బెరుగు చెల్లకొంతి దళుకొత్తుచు, అప్పుడే వికసించిన
మొల్లల తేనియగ్రోలి మత్తిలిచెలకేసిడి తుమ్మెదలచే నిమ్మనూపుచు, మంచుగాలి
వలనవిడి పోయిన కేకులుగల మందారపుండ్రులు మెండుకొనుచు గట్టిగుబ్బల
వెచ్చదనమును మంచుతుంపరుల చలివలన మానుపుకొనుచు, కల్వకంటియెవరి
కంతసీమను కొగలించు కొనఁచో నూ యువకుల కా రాత్రి విరహభారముచే
నిదుదయై యెట్టెట్లో గదలిపోవును.

శ్లో. చుంబంతో గండభిత్తి రలకపతిముఖే సీత్యతాన్యాదధానాః
వక్షస్సుత్కంచు కేషుస్తనభరపులకోద్భేదమాపాదయంతః
ఊరూనాకంపయంతః పృథుజఘనతటా త్రస్సంసయంతోంగుకాని
వ్యక్త్య కాంతాజనానాంవిటచరితభృతశ్చైశిరావాంతివాతాః॥99

ఉ. చిక్కులు ముద్దుగొంచు ముఖసీమను సీత్యతులన్ ఘటించుచుం
జక్కిని చన్దనం బులక • జాలములన్ మొలపించుచుం గటెం
జెక్కిన చేలముం దొలంగఁ • జేయుచు శైశిరమాదతంబు లిం
పెక్కిగఁ గాంతలందు విట • కృత్యముఁ బూనిచరించుని త్తటిన్ .

తా. కిరచలిగాలులు విటకొనిపోని జవరాండ్ర చెక్కిశుల ముద్దుగొంచు
ముఖంబున సీత్యతులుఁ జేయుచు స్తనద్వయమునఁ బిరించిన రవికనువడులు
జేయుచు దొడల నాడించుచు నానంద మొనఁగూర్చుచున్నది.

శ్లో. కేశా నాకులయన్ దృశో ముకుళయన్ వాసోబలా దాక్షిప
న్నాతన్వన్వుల కోద్ధమం ప్రకటయన్నంగేషు కమ్పం శనైః
వారం వార ముదారసీత్యతకృతో దంతచ్ఛదాన్ పీడయన్
ప్రాయశ్చైశిరపప సప్రస్పత్తిమరుత్కాంతాసు కాంతాయతే॥100

ఉ. వేసలి క్రొన్ననల్ చెదర • విప్పుచు గన్నుల మూయఁజేయుచుం
బూనిన సీత్యతుల్ నెఱపు • మోపులనొక్కుచునీవులూడ్చుచున్

జనుగ మేనులం బులక † జాలములన్ కలయించుచున్ బర
 స్త్రీ సకరంబునందు బతి † రీతి జరించునమీరు డత్తజిత్. 100

తా. శిశుబునువునందలి చలిగాలి స్త్రీల మడులగలంచుచు కన్నులమూయు
 నును, సెదవుల నొప్పుచు, మేనంతయు బులకరింపజేయుచు నితరవనితల
 చందు వాయుచేవుడు భర్తవలె గంచరించును.

చ. ఉపనిషదర్థవేద్య చరి † తోగ్రభవామయవైద్య వానరా
 ధిపశశివహ్నా నేత్ర సము † దీర్ఘపనిత్రచరిత్ర సత్కృపా
 స్నపిత సమస్తలోక కర † సంగత దివ్యపిపాక భీకర
 ద్విపసుగవై రిభంజన సు † ధీజననంజక నిర్గతాంజనా.

ఉత్సాహ. తారకాసురారిజనక † దక్షయూగభంజనా
 తారకాచలేంద్రవాస † దానకల్పభూడుహ
 తారకాధినాయకావ † తంసభవపయోధిసం
 తారకాభిధానయాతు † ధానవైరిసన్నుతా.

క. దండధర చండవిక్రమ

దండసపాండిత్యమండి † తి ప్రభలభుజా

దండ సుపర్వాలయో

దండ యఖండ ప్రమోద † తాండవలోలా.

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణా కటాక్ష వీక్షాపాత్ర యేనుగు

లక్ష్మణకవిరాజపౌత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ

లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన సుభాషిత

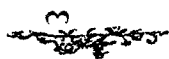
రత్నావళికావ్యంబునందు శృంగారశతకంబున

స్త్రీప్రశంసాది పంచప్రకరణంబులు గల

ద్వితీయాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

అ ధి క శో క ము లు.

శ్లో. భవంతో నేదాంతప్రణిహితధయా మాప్తగురవో

విచిత్రాలాపానాం వయమపి కవీనా మనుచరాః

తథా ప్యేత ద్రూమో నహి పరహితాత్పుణ్య మధికం

న చాస్మిన్ సంసారే కువలయద్యశో రమ్య మపరమ్.

శా. చింతింపన్ నిగమాంతతత్పరులకుం ✦ జెన్నాగురుల్ మీరు మే

మంతేవాసులమే కవీశ్వరులక ✦ ట్లయ్యుం దెగం బల్కుగాఁ

బుతం బూనితి మాపరోపసుకృతిన్ ✦ బాగైన పుణ్యంబునుం

గాంతారత్నముమించుభాంపు నెదియుం ✦ గాదీ మహాసంస్కృతిన్

శ్లో. మత్తేభకుంభపరిణాహిని కుంకుమార్ద్రే.

కాంతాపయోధరతలే రతిభేదఖన్నః

నత్తో నిధాయ భుజపంజరమధ్యవర్తీ

ధన్యః క్షపాంక్షపయతి క్షపలబ్ధనిద్రః

తే. గీ. కుంకుమార్ద్రంబు జితకుంభ ✦ కుంభమైన

కాంతకుచకుంభమున రతి ✦ శ్రాంతుడగుచు

లీల నెడ గ్రుమ్మి బిగికొంగి ✦ లింతఁ జిక్కి

హాయిగా గూర్కుచును బుచ్చు ✦ లేయి సుకృతీ.

శ్లో. సుధమయోపిక్షయరోగశాంతైః

నానాగ్రముక్తాఫలకచ్చలేన

అనంగసంజీవనదృష్టశ్చక్తి

దృఢామృతం తే పిబతీవచంద్రః.

తే. గీ. అమృతమయ్యు డయ్యుఁ జంద్రుఁ డ ✦ నంగజీవ

నౌషధం బయ్యు దనదుక్ష ✦ యంబు మాన్పు

నలని గామి ముక్కరముత్తి ✦ యంబు పేర

నబల! యానెడినో నీము ✦ ఖామృతంబు.

శ్లో. ఏత త్కామఫలంతోకే
యద్యయో దేకచిత్తతా
అన్యచిత్తకృతే కామే
శవయోరివ సంగమః.

క. మానసము లిరువు రొక్కటి

గా నుంచియుఁ గూడుటయ † కామఫలం బొం

డైన తెఱంగునఁ గూడినఁ

నీనుగులంగూడినట్లు † బెరయుం గాదే.

శ్లో. ఏనో రాగిషు రాజతే ప్రియతమోదేశోర్ధహగీ హనో
సీరాగేష్వపి యో విముక్త లలహాసంగో న యస్మాత్సరః
మర్వారస్మరభాణపన్నగవిషజ్వాలావలీఘో జనః
శేషః కామవిడంబితోహవిషమాన్ భోక్తుంనమోక్తుంతుమః.

శా. రామం గూడియు సాముమే నొసగియున్ † రాజిల్లె దారాజులన్
రామాసంగవిదూరుడై పరముడై † రాజిల్లె సీరాంగులం
గామారాతి యొకండ యక్కరణిభో † గంబూనఁగా మానఁగా
గామక్రూరశరాపిదష్టుఁ డగునే † కష్టుండు నా నేర్చునే.

శ్లో. అజితాత్మను సంబంధః
సమాధికృతచాపలః
భుజంగకుటిల స్తబ్ధో
భ్రూవిక్షేపః ఖలాయ తే.

క. అజితాత్మసమాగతమును

భుజంగకుటిలంబు స్తబ్ధ † భూతంబు సమా

ధిజనితచాపలము నై

కుజనుంబలె నొప్పు బొమల † కులుకుండ్రిప్పల్.

భర్తృహారిసుభాషితము

వైరాగ్యశతకము

తృతీయాశ్వాసము

క. శ్రీరమణ భృతమృదంగ గం

భీర ధిమిధిమి నివాద భేద క్రమ యో

గ్యారంభ గుంభనటన

శ్రీరంజిత మఖ నివేశ † శ్రీ సోమేశా.

1. తృష్ణాదూషణము

శ్లో. చూడోత్తం సితచాగుచంద్రకలికాచంచచ్చిభాభాస్వరో
లీలాదగ్ధవిలోలకామశలభ శ్రేయోదశాశ్రేస్థురన్
అంతస్సూర్జదపారమోహతిమిరప్రాగ్భార ముచ్చాటయన్
చేత స్సద్భవియోగినాం విజయతే జ్ఞానప్రదీపో హరః

చ. కలిత వతంసితేందుకలి † కాశిఖచే విలసిల్లిచిత్త భూ
శలభము నుగ్గుసేసి శుభ † సారదశాగ్రముసన్ వెలుంగుచున్
బలవ దపారమోహభర † బాధ తమోహరణంబుసేయుచుం
దెలివి వెలుంగు పొల్పుశివ † దేవుడు యోగిమనోగృహంబుల్.

తా. శివుడు జ్ఞానమయదీపము శిరోభూషణముగా నొనర్చుకొనిన చంద్ర
కళయనెడి నన్నిచే మన్మథుండను శలభమును బూదిచేసి మంగళమనెడి వత్తి
మొనను వెలుగుచు లోనున్న నజ్ఞానమును బోగొట్టుచు జ్ఞానమును వెలుంగునిచ్చు
శంభుడు మనీశ్వరుల మనంబు లందుండును.

శ్లో. భ్రాంతం దేశ మనేకదుర్గవిషమం ప్రాప్తం న కించిత్ఫలం
తృక్త్వా జాజికులాభిమాన ముచితం సేవా కృతా నిష్ఫలా

భుక్తం మానవివర్జితం పరగృహేష్వాశంకయా కాకవ
తృష్ణే జృంభసి పాపకర్మనిరతే నాద్యాపి సంతుష్టసి.

చ. విసిగితి దుక్కుదుర్విషయః † విభ్రమయుక్తిః గులాభిమానముం
బసచెడ సేవఁజేసితి వి † పన్నుండనై పరగేహసీమ వా
యసమువలెన్ భుజించితి బ్ర † యత్నము నిష్ఫలమైనశించె సం
తనపడ వుగ్రకర్మపిశు † నత్వముఁ జూపెద వాళ యేటికిన్. 2

తా. పోవుట కశక్యమైన కొండలు, విషయసంకట ప్రదేశముల గడచితిని
గాని ప్రయోజనము లేకపోయినది. మేలైన కంఠమయినను భాగ్యవంతుల గొలిచి
యేలాభము పొందలేదు. పనులయుండునందుఁ గాకవలెతిరిగిభుజించితిని నిష్ప్రయో
జనమైన పనులకేయించెడి 2. దురాశా నీకింత చెడుబుద్ధియేమి?

శ్లో. ఉత్థాతం నిధిశంకయా షీతితలం ధ్మాతాగిరేఠాతవో
నిస్తీర్ణస్సరితాంపతిర్నృపతయో యత్నేన సంతోషితాః
మంత్రారాధన తల్పిరేణ మనసా నీతా శ్శృణోనేనిశాః
ప్రాప్తః కాణవరాటకోపి నమయాత్పృష్ఠేనకామాభవ.

చ. నిధియనుశంక భూతలము † నిచ్చలుఁ ద్రవ్వితీ నావచే మహా
దధి ధరియించితిన్ శిఖరి † ధాతువు లూఁదితి రాజు గొల్పితిన్ 3
వ్యధగొని ఘోరమంత్రజప † మర్థి నొనర్చితి గవ్వయైన నే
విధమున బొందనైతి గద † వేముడయందఁగ దే దురాశరో! 3

తా. భూమియందు సాతులున్నవని పెల్లగించితిని, బంగారము దొరకునని
కొండధాతువులన్నె మూసలొకచెట్టి యిగ్నియందుంచి యూడితిని. ధనసంపాద
నకై నమద్రుతులదాటి ద్వీపాంతరమున కేగితిని. రాజునుసారముగ మెలఁగితిని
విశ్వరూపవంతుడ నగుచునని నేవతారాధనమైన మంత్రాదుల జపించుచు ప్రేత
భూమి యందుండితిని. కాని గడ్డిపోచయైనను లభింపలేదు దురాశాయంకనైనను
సంతోషింపుమా!

శ్లో. ఖలోగ్లాపా స్సోధాః కథ మపి తదారాధనపరై
ర్నిగృహ్యంతర్బాష్పం హసిత మపి శూన్యేన మనసా
కృతోవిత్తస్తంభ ప్రతిహతధియా మంజలి రపి
త్వ మాశే మోఘా శే కి మపర మతో నర్తయసి మామ్. 4

చ. పలువలు పల్కుచూట లొక † భంగి నహించితి నాష్టవారిలో
పల నె హరించి యౌవ్యమగు † భావమునన్ వెడనవృన్వసితం
బాలుపటి విత్తజాడ్యహత † బుద్ధుల కంజలిచేసితిం గటా
తలకక్కయింక నేపనికి † దార్పెయ నన్ను దురాశ నీవిటన్. 4

తా. దుష్టాత్ములు ములుకులవంటి పలుకులు నాడ నెటుల నొసకొంచితిని వారి
మాటలకు గన్నులసీగు గమ్మబోగా లోపల నే యడంచి వారు నన్ను మెచ్చుకొను
టకై వెడనవృన్వసనవృత్తిని ద్రవ్యకోగముచే న న్నమర్యాద జేసిన వారికి జేయై
తిని, దురాశా నాచే నిక నెట్టిపనులు జేయంతువోకి దా !

శ్లో. అమీషాం ప్రాణానాం తులితబిసినీపత్రమయనాం
కృతే కిం స్థానాభిర్విదళితవివేకైర్వ్యవసితం
యదాధ్యానా మగ్రే ద్రవిణమదనిస్సంజ్ఞ మనసాం
కృతం వీతప్రీడై ర్నిజగుణకథాపాతక మపి.

మ. నళినీపత్రగతాంబుచంచలము లె † న్నం బ్రాణముల్ వీనికై
గళితప్రజ్ఞత మేము చేయనియన † త్కార్యంబు లేదేమియన్
బలవద్విత్తమదాతిరేకజనితా † పస్మాదు లై నట్టి లు
ద్భుల మ్రొలన్ నిజసద్గుణస్తుతిమహా † దోషంబుగావించుటన్. 5

తా. ధనగర్వాంధుల యొద్ద మాగుణములను లజ్జవిడిచి స్తుతించుకొంటిమి.
తామరాకునందలి విందుపుతో సమమగుప్రాణము గాపాడఁగోరి మా శరణితక్కువ
మాచే ననేక యకృత్యములఁ జేయించినది. అందుచే మేము చేయని యకృత్య మీ
జగంబునలేదు.

శ్లో. త్కాంతం నక్షమయా గృహోచిత సుఖ త్యక్తం న సంతోషతః
సోధో దుస్సహశీతవాతతపనక్లేశో నతప్తంతపః
ధ్యాతం విత్త మహర్నిశం నియమితప్రాణైర్న శంభోః పదం
తత్తత్కర్మ కృతం యదేవ మునిభిస్సైస్సైఃఫలైర్వంచితాః.

మ. త్కమచే గాదవనూనమోర్చుట మహా † సంతుష్టిచే గాదు గే
హమునందైన సుఖంబు మానుట తపో † వ్యాసక్తిచే గాదు దు
ర్దమ శీతోష్ణజయంబు కాదు హర్షపై † ధ్యానంబు విత్తంబుపై
నమరెన్ మాకుముసీంద్రకృత్యములులేవాసత్ఫలాభ్యున్నతుల్ 6

తా. నే నావమానంబుల నోర్పుట తమచే గాదు మనఃపూర్వకముగా నిండ్ల
యందలి సుఖమును మానలేదు. శిశోష్ణాదుల జయించితిమిగాని తపముఁ జేయలేదు.
ఇట్లు భవమునకై వెనగులాడితిమే కాని శివచరణంబుల ధ్యానింపలేదు. మానికృత్య
ములు జేసినను సాక్షాపరుల మవుటచే మునీంద్రులములఁ బొందలేక పోయితిమి.
శ్లో. భోగా నభుక్తా వయమే వ భుక్తా

స్తపోన తప్తం వయమేవ తప్తాః

కాలోనయాతో వయమేవయాతా

స్త్రస్థా నతీర్ణా వయమేవ జీర్ణాః

క. భోగానుభవంబు తపో

యోగము కాలంబు చనుట † యును ఘనతృప్తి

ద్యోగ విరామము లేదహ

హా గురుతవసించి తృప్తి † యలజడిఁ దెచ్చెన్.

7

తా. సుఖంబు లందలేదు. తపస్సు చేయలేను మంచికాలము దాటిపోయినది
అంత్యదశ నొందినాము కాని ఆశ నశించినదికాదు. మేము వృద్ధులమైనాము.

శ్లో. వలిభి ద్ముఖమాక్రాంతం పలితై రంకితం శిరః

గాత్రాణి శిథిలాయంతే, తృష్ణే కాంతరుణాయతే.

క. కరచరణాద్యవయవముల

భర ముడిగెన్ వఖులు మొగము † నింకారెన్

శిర సెల్లఁ దెల్లఁ బాతెను

దరి మాలిన తృష్ణయొక్కడె † తరుణతఁ బూనెన్.

8

తా. అవయవములెల్ల మడుతలుపడినవి శిరస్సంతయు బూడిదగుమ్మడి
కాయవలె నెరసినది. శరీరపటుత్వము దప్పినది కాని దురాశ నశింపక నవయావన
ముగనే యున్నది.

శ్లో. నివృత్తాభోగేచ్ఛా పురుష బహుమానో విగళితః

సమానా స్వర్యాతా స్సపది సుహృదో జీవితసమాః

శనై ర్యష్టతానం ఘనతిమిరదుద్ధేచ నయనే

అహో ధృష్టః కాయస్తదపి మరణపాయచకితః.

9

శా. భోగాపేక్షదాలంగ బూజ్యత సెడెం ♦ భోరానిమిత్రుల్ మోక్షా
భాగుల్ సిల్లిరి దండమూలగొనుటల్ ♦ ప్రాప్తిచెగన్నుల్ తమూ
రోగచ్చన్నములయ్యె దేహము జరా ♦ చూడంబు ప్రాణానిల
త్యాగాపాయభయంబునన్ వడకెడం ♦ దానెంతస్సమూహమో. 9

తా. భోగములందాశలేగు గౌరవము నొందినది స్నేహితులందఱు జమని
జూడపోయిరి వృద్ధత్వ మావహించినది. కత్త్రేయాధారమయ్యెను. చత్వారముచే
సేత్రము లగుపడుటలేదు. శరీరము మరిచుమీనిన భయ మొందుచున్నది. ఆశ్చర్య మెం
దులకు? ఇదంతయు దురాశా పృభావ నేటి దా ?

శ్లో. ఆశానామ నదీ మనోరథజ్ఞా త్ప్రస్థాతిరంగాకులా
రాగగ్రాహవతీ వితర్కవిహగా ధైర్యద్రుమధ్వంసిని
మోహావర్తనుదుస్త రాతిగహనా హ్రోత్తుంగ చింతాతటి
తస్యాః పారగతా విశుద్ధమనసో నందంతి యోగీశ్వరాః. 10

చ. కలితిమనోరథంబు లుడ ♦ కంబులు త్ప్రస్థలు భారవీచికా
వళులనురాగముల్ మకర ♦ వర్ణముమోహవితర్కముల్ మడుల్
పులుగులు గాంగ ధైర్యఖల ♦ భూజముఁ గూల్చు దురాశ పేరి పు
ష్కలచదిదాటి నిత్యసుఖ ♦ సంపద గాంతురు యోగిపుంగవుల్. 10

తా. తోలికల నెడి పిరుగల్లి దురాశయు నెడి తరంగములచే గొట్టుచు ప్రేమ
లకు మొగళ్ళు కలిగి వితర్కము నెడి పక్షితోఁగూడి ధీరత్వమునే ఫలతరువుఁ బడ
గొట్టు దురాశయును మహానదిని దాటి యోగులు సదానందులగుదురు.

2 విషయపరిత్యాగ విడంబనము

శ్లో. న సంసారోత్పన్నం చరిత మనుపశ్యామి కుశలం
విపాకః పుణ్యానాం జనయతి భయం మే విమృశతః
మహద్భిః పుణ్యైశ్చైరపరిగృహీతా హి విషయాః
మహంతో జాయంతో వ్యసన మివదాతుం విషయిణామ్. 11

చ. భవమునఁ బుట్టు సత్క్రియశు ♦ భంబని చూడము పుణ్యకర్మ గౌ
రవ ఫలమైన సంపద క ♦ రంబు భయావహ మెన్ని చూచినం

బ్రవిమల పూర్వపుణ్యసము ధర్మత చందన ముఖ్యభోగ వై
భవమును భోగశీలర క ధాయముః జేయును వృద్ధిబాంధెడున్.

తా. సంసారసాగరమందు జనించిన క్రియలు మంచువని తలంపుము విచారణ చేసినచో పూర్వపుణ్యాన్విత ఫలమైన విశ్వైశ్వర్యము చాలభయంకరమైన దగును స్వచ్ఛమైన పూర్వపుణ్యలేశంబున నార్జింపబడిన సుగంధాదులు మొదలగు సుఖ సంపద సౌఖ్యాపేక్ష కలిగించును.

శ్లో. అవశ్యం యాతార శ్చిరతర ముపిత్యాపి విషయాః

వియోగే కో భేద స్త్యజతి న జనో యత్స్వయ మమూన్

వ్రజంతః స్వాతంత్ర్య దతులపరితాపాయ మనసః

స్వయం త్యక్తా హ్యేతే శమసుఖ మనంతం విదధతి.

12

చ. ఉరుగతితోడ నేగు దడ ధండియు భోగము లట్టివానిఁ దా
నరుడు పరిత్యజింపఁడు క నంగనఁ దద్విరహంబు భిన్నమే
పురుషుని భోగముల్ విడిచి భూరిమనోవ్యధ లాచరించు నా
పురుషుఁడెభోగముల్ విడిచి పొందునిరామయశాంతిసౌఖ్యముల్.

తా. విషయభోగములు చిరకాలమునండి తపంతతామే విడిచిపోవును. అట్లు విడిచిపోవుటచే సంతానము గలుగుచున్నది. పురుషుడు విషయభోగములు, తనంత తాను విడిచెనేని వానిమానసవీధిని చరించెడి తృప్తిశాంతిని దానిచే నిక్కిరి సుఖమునందును. కనుక విషయములు వానియంతటనే నడిచి చనుటకంటె పురుషుడావీషయసుఖములను వదులుట శ్రేయము!

శ్లో. బ్రహ్మజ్ఞానవివేకినో మలధియః కుర్వంత్యహో దుష్కరం

మన్ముంచ న్న్యపభోగభాజ్యపి ధనా న్యేకాంతతో నిస్పృహః

న ప్రాప్తాని పురా న సంప్రతి నచ ప్రాపా దృఢప్రత్యయా

హంఛామాత్రపరిగ్రహణ్యపి పరిత్యక్తు న శక్తావయం.

13

చ. అనఘులు బోధపూర్ణులు మ హత్కృతులు భోగనిదానమామహా
ధనముఁ బరిత్యజింతురు గ తస్పృహులై పరమాన్యుతంబుగా
మునుపును బొంద కిప్పుడును ముట్టక యింకను జెందలేక నె
మ్మనమునఁ దోచుభోగములఁగూనఁగజాలము మేమొకింతయున్

తా. సర్వసుఖముల కాధారమగు ధనమును పరిత్యజించుట సమ్యక్రమ బ్రహ్మజ్ఞానముచే రంజితువారు యట్టిదామ్యరమగు ధనపరిత్యాగముఁ జేయుదురు. మా బంధువు వెనుక ధనసంపదలేదు. ఇప్పుడు ధనసంపద అబ్బలేదు. ముందు కలుగునని నమ్మికలేదు. అందుచే ననుభవింపబడక మనస్సున కోరికఁజూచు మాత్రమే యుండుటచే నీడువ నకస్తలమై యున్నాము.

శ్లో. ధన్యానాంగిరికంద రేషు వసతాంజ్యోతిః పరంధ్యాయతా
చూనందాశ్రుజలం పిబంతిశకురా నిశ్యంక మంకేశయాః
అస్మాకంతు మనోరథోపరచిత ప్రాసాదవాప్తిశట
క్రీడాకానన కేళికాతుకజనా మాయాః పరిక్షీయతే. 14

చ. గిరిగుహలన్ వసించి వృష * కేతన చింతన మాచరించు న
త్పురుషులసమ్మదాశ్రు కణ * పుంజముఁగ్రోలుచు నంకశయ్యలం
దిరవుగనుండు బతులు న * మిథమనః కృతసాధ వాపికా
వరనన కేళిశీలురగు * వారలకాయువె క్షీణితం బగున్. 14

తా. పర్వతగుహలందు నిశ్చలుఁడై పరబ్రహ్మను భవజనితమైన యానందము వలన వచ్చుబాష్పవారి నొడిమిండు జంతులేక వ్రాలి పతులు త్రాగునంతటి నిశ్చలులై కాలముగడుపు వారల గూయువే సార్థకము మంచిమనస్సుచే మేడలు, చెఱువులు, ఉద్యానవనములు మొదలగువానిని గల్పించుకొని కల్లక్రీడ లనుభవించెడి వారల యాయుర్దాయము నిర్ధకము.

శ్లో. భిక్షాశనం తదసి నీరస మేకవారం
శయ్యా చ భూః పరిజనో నిజదేహ మాత్రం
వస్త్రం సుజీరశతకండమయీ చ కంఠా
హాహ తథాసి విషయాన్న జహాతి చేతః 15

చ. నిరతముఁ దిండి బిచ్చమగు * నీరస మద్దియు నొక్కఁ యాటయే
ధరణిలంబు సెజ్జ సత * తంబును దోడు శరీరమాత్రమే
చెఱుగుల చేరతున్న గమి * చేత నమర్చిన బొంత పుట్ట మీ
కరణి మెలంగినన్ విషయ * కాంక్షలొకింతయుఁబాయవక్కటా.

తా. సదా భిక్షువులను మే జీవనాధారము అదియు నొక్కపూటయే భిక్షులిండి యైన రుచిలేనిది భూమియే పావ్వు యున్నది. శరీరము మాత్రమే పోగు చింకి బొంకయే బట్ట. ఇట్టితక్కువ దశయంగున్నను విషయ వాంఛలు పొకయున్నవి. బోరా? ఏమివింత?

శ్లో. స్తనౌ మాంసగ్రంథీ కనకకలశావిత్సృపమితౌ

ముఖం క్లేష్టాగారం తదపిచ శశాంకేన తులితమ్

స్రవ స్మృతక్లిన్నం కరివరశిర స్స్పర్ధిజఘనం

అహం నిద్యం రూపం కవిజనవిశేషైర్గురుకృతం.

16

చ. స్తనములు మాంసపిండములు † చక్కని బంగరు కుండలంచు నా ననము కఫాలయంబు తుహి † నన్యుతితుల్యమటంచుమాత్ర భా జనజఘనస్థలంబు కరి † చారుశిరస్సును ముంచుఁ గామిని జనమలినాంగముల సుకవిచాతురి వర్ణనకైక్కి నిమృహిన్.

తా. స్తనద్వయము మాంసగుద్ధలైనను హేమ కుంభములనియు, ముఖము తెమడ చొట్టతో కూడినదైనను చంద్రశిఖ మనియు, మొల చెమటచేతడని యన హ్యమైనదైనను సేనఁగుకుంభముల కెనయగుచున్నదనియు నిట్లు యనఘ్యాభాజ సములగు వానిని కడుంగడుగొప్పగా కొందరు కవులు కాముకుల రంజించుటకయి వర్ణించుచురు.

శ్లో. ఏకో రాగిషు రాజతే ప్రియతమా దేహార్థహరీ హగో

నీరూగేషు జనోవిముక్త లలనా సంగో న యస్మాత్పరః

దుర్వార స్మర బాణపన్నగ విషవ్యావిధముగ్ధో జనః

శేషః కామ విడంబికాన్న విషయాన్ భోక్తుం నమోక్తుం తమః

చ. కాముకులందు మే సగము † గాంతకు నిచ్చిన శంకరుండె ని

ష్కాములలోనఁ బంచశర † శాసను కన్నబరుండుఁ గల్గి యు

ద్దాపు మనోజ బాణవిష † దగ్ధులు తక్కిన మూఱు లోప రే

సీమల భామిని సుఖముఁ † జేరి భుజింపఁ బరిత్యజింపగన్.

17

తా. ఈశ్వరుండు ప్రియురాలనే తనసగ దేహముచేసి కొనుటవలన నతని కంటే కాముకులలో గొప్పవాఁడులేడు. నిష్కాములలోకివుండేదెద్ద తక్కిన కామాంధులెవ్వరు శ్రీ సౌఖ్యము నొందుటకు, విడచుటకు, సమర్థులుకారుకదా?

శ్లో. అజానం దాహాత్మ్యం పతతు శలభా దీపదహనే
సమీనోవ్యజ్ఞానా దృడిశయిత మన్నాతు శిశితం
విజానంతో ప్యేతే వయ మిహ విపజ్జల బటిలా
న్న ముంచామః కామా సహహః గహనా మోహమహిమా. 18

చ. జైలియక నాశ హేతువగు † తీవ్రతరానలకీలలోపలన్
శలభము చొచ్చుగాక మతి † చాలక మీనముగాలపుం గోవం
గలవిశితంబు తామెనంగు † గాక యెఱింగియు మేము దుఃఖిదో
హల వనితా సుఖంబు విడ † నాడము మోహమహత్వమెట్టిదో.

తా. అవివేకముచే శలభముగిపపు నెగయందుబడి మృతినొందుచున్నది.
జ్ఞానహీనయై గాలరునందు చిత్తుకొనివత్సయము చెడచున్నది. ఆజైలియక
చేయుటచే నిరపరాధులు, కే పెరింగియు దుఃఖప్రదవగు శ్రీ సౌఖ్యము విడువఁ
జాలకున్నాము. అందువలన మేము సాపరాధులము ఆహా! మోహమహిమ జైలియ
లేముగదా?

శ్లో. తృషా శుష్య త్నాస్యే పిబతి సలిలం శీతమధురం
క్షుధార్త శ్శాల్యన్నం కబళయతి మాంసాదికలితం
ప్రదీప్తే కామాగ్నా సుదృఢతర మాలింగతి వధూం
ప్రతీకారం వ్యాధేః సుఖ మితి విపర్యస్యతి జనః

ఉ. శీతలవారిఁ ద్రావు వడఁ † జెందినవాఁడు క్షుధార్తుఁ డిష్టమృ
ష్టాతతథ్యమౌనకలి † తాన్నము సాపడు మన్మథాగ్ని తా
పాతురుఁ డైనవాఁడు జవ † రాలి గవుంగిటిలోనఁ జేరు నీ
రితిని రోగశాంతికర † కృత్యము భోగమనంగఁ జెల్లునే. 19

తా. వడగొట్టినవాఁడు చల్లనీటినిద్రాస దప్పఁచిర్చుకొనును. ఆకలియైన
వాఁడు రుచికరములగు వంటకములతోడి భోజ్యమొనర్చును మన్మథాగ్ని కాహుతి
యైనవాడు జవరాలిని కవుగలించుకొనును ఈవిధముగ రోగశాంతి యగు కార్య
ములను సౌఖ్యమనఁ జెల్లునే?

శ్లో. తుంగం వేశ్య సుతా స్సతా మభిమతా స్సంఖ్యాతిగా స్సంపదః
కల్యాణీదయితా వయశ్చ నవ మిత్యజ్ఞానమూఢో జనః

మత్వా పిశ్య మనశ్వరం నివిశతే సంసారకారాగృహే
సంస్కృత్య క్షణభంగురం త దఖలం ధన్యస్తు సన్యత్యతి.

చ. పొడవులు మాడువుల్ ఘనులుపుత్రులు పెక్కులురమ్యసంపదల్
పడఁతుక చారుశీల యెలప్రాయమటంచు నరుండుమూఢుడై
కడు జగమెల్ల శాశ్వతము † గాఁ గొని సంస్మృతి బందిలోపలం
బడునిదిమాయాయంచు నుతిమంత్రుడు దావిడుచున్ సమ స్తమున్

తా. ఎత్తిగు రవ్యపార్వత్యంబులు, సుగుణులగు పుత్రులు మహావైశ్వర్యము
గుణవతియగు పెండ్లిము జలయవ్యసము మతీయు ప్రపంచము నిత్యమని నజ్ఞానియగు
మనుజుడునమ్మిన సంసారనాగరమున దుముకుచున్నాడు. పుణ్యాత్ముడవియెల్లనస్థిర
మని గ్రహించి సన్యాసి యగుచున్నాడు.

3 యా చ్ఛా దై న్య దూ షణ ము

శ్లో. వీనాదీనముఖై స్సదైవ శిశుకై రాకృష్ణ జీర్ణాంబ రా
క్రోశద్భిః క్షుధితైర్నిరన్నరివిధురా దృశ్యాన చే ద్రేహిని
యాచ్ఛాభంగ భయేన గద్గదగళత్రుట్యద్విలీనాక్షరం
కో దేహీతివదే త్వదగ్గతరస్యాశే మనస్వీప్రమాన్

ఉ. అఱొని యేడ్చు లేజఱుత † లన్నముకై తనకొంగులాగఁ బె
ల్లకట సోలుచుంసెడు ని † జాంగన దుర్లశఁజూడఁడేని యా
చ్ఛా కలనావిభంగ భయ † సంభృత గద్గదశూన్యకంఠుడై
చేకొని దేహీయంచడుగఁ † జేరునె కాలినపొట్ట కెవ్వఁడున్. 21

తా. ఆకలిబాధకోర్చితే నేడ్చుచిన్నపిల్లలు తనచిరిగినపైలు కొంగులాగు
చుండగా నీచావసనోంపెడిభార్యను చూడకబోయిన పాడుపొట్టకై యాచించి
నచో యొకలేని మూలనాడునురోయని భీతిచే “దేహి”యని యెవఁడును నడుగ
జాలఁడు.

శ్లో. అభిమతిమహామానగ్రంధిప్రభేదపటియనీ

గురుతరగుణగ్రామాంభోజస్ఫుటోజ్జ్వలచంద్రికా

విపులవిలసలజ్జవల్లివితానకుఠారికా

జతరపిడరీ దుష్పూరేయం కరోతి విడంబనం ?

తా. మానగ్రంధివిభేదనక్షమముశుం † భద్దైర్యగాంభీర్యము

భ్యానేకప్రియసద్గుణాంబుజసమూ † మాజ్యోత్స్న లజ్జలతా

హానిస్సారకుఠారధారజతరం ♦ బన్నట్టి పెన్నాన యశా

రానింశారదుదై న్యవృత్తిభింయః ♦ ప్రాగల్భ్యమున్ జూపుచున్ 23

తా. కడు పనియెడికుండ విడవరానట్టి మానమునుగూడఁ బోగొట్టుచున్నది గొప్ప గుణములనెట్ల వెన్నెల యందలి దామరలవోలె సంకోచింపఁ జేయుచున్నది, గొడ్డలి తిగనుద్రుంచునట్లు లజ్జను బోగొట్టుచున్నది. ఎంతనింపించినను నిండదు గదా! మఱియు యాచనగూడ చేయించును.

శ్లో. పుణ్యే గ్రామే వనేవా మహతి సితపచ్చన్నపాలీం కవాలీ

మారాయన్యాయగర్భద్విజహుతహుతభృగ్మభూమోపకంఠే

ద్వారం ద్వారం ప్రవిష్టే వర ముదరదరీ పూరణాయ త్సుధాన్తౌ

మాసీ ప్రాజ్ఞై స్సనాథో పునరనుదినం తుల్యకుల్యేషు దీపః

చ. అవనిసురావళీహుతహు ♦ తాశనకోమలధూమధూమలా

ప్రవిశదవాటియందు వన ♦ భాగమునందు గపాలపాణియై

భవనములందు భిక్షుగొని ♦ ప్రాణముఁ దాల్చుట గొంతమేలుబాం

ధవులను జేరి వేడి కడు ♦ దైన్యముఁ జెందుటకంఠెమానిసిన్. 23

తా. స్వరసహితముగ ద్విజలు మంత్రోచ్చారణజేయుచు వెచ్చనగ్నిహోత్రముల మండపచ్చు సాగలచే నావరింపబడిన పుణ్యగ్రామమందుగాని, కాననమందుఁ గాని తుద్వాధ తీర్చుకొనుటకై యిల్లుదిరిగి, దిరిగెవాత్తుకొనుట గొంతమేలన శచ్చును. అంతయేగాని తనపాటి బంధువుల నడుమ యాచించు దీనివృత్తినుండుట శ్రేయముకాదు.

శ్లో. గంగా తరంగ కరశీకర శీతలాని

విద్యాధరా ధ్యుషిత చారుశిలాశలాని

స్థానాని కిం హిమవతః ప్రళయం గతాని

య త్సావమాపరపిండర తామసుష్యాః

తే. గీ. పూతగంగోర్మిశీకర ♦ శీతలములు

లలితవిద్యాధరాధ్యుశి ♦ లాతలముల

హిమగిరిస్థానములు నశి ♦ యించెనొక్కొ

నరులు నిందితపరపిండ ♦ నిరతులగుట.

తా. ఇతరుల పమాన పూర్వకముగాఁ బెట్టు భోజనము సెనుటకంటె గంగా తరంగములవలన చల్లనివాయువులతోఁగూడి విద్యాధరాదులు విహరించెడి మనోహరితలా ప్రశంసమునోఁగూడిన హిమవత్ప్రాంతములందు నుఖముగా వసించి కాలముఁబుచ్చుట మనుష్యులకు మిక్కిలి శ్రేయస్కరము.

శ్లో. కిం కందాః కందరేభ్యః ప్రళయ ముపగతా నిర్గురావాగిదిభ్యః
ప్రధ్వస్తా వా తదభ్య స్సరసఫలభృతో వల్కలీనశ్చ శాఖాః
శిష్యుంతే యన్యుఖాని ప్రసభ మపగత ప్రశ్రయాణాం ఖలానాం
దుఃఖోపాత్తాల్పవిత్తస్తయపవనశాన ర్తితభ్రూలతాని

మ. ఇల గంధంబులు మూలముల్ మడిసెనో * యేల్కింకెనోకొండలన్
ఫలముల్ నారలు వృక్ష శాఖలయెడం * బాడయ్యెనో చూడ గే
నలదుఃఖాప్తమితార్థగర్విపవన * వ్యావర్తితభ్రూలన
భ్రలభూపాన్యము లర్థిజూచెదరు * భ్రాంతిస్వాంతులై యాచకుల్

తా. ధనగర్వంబున మరియొకరిపై హిమవత్ గాదిగాత్రిపు గుప్తాత్ముల
గూనించుటకు, కందమూలఫలములు నాశనమైనవా కొండలయందలియేరులన్నియు
నెండినవా? రుచిగాదిమటకుఁ జెల్లయందలి తియ్యనిపండ్లు కట్టుటకు వారలు
పాడయినవా? ఇవేవియు గలుగ నప్పుడు వారిని యాచించు పెందులకు ?

శ్లో. పుణ్యై ర్యూలఫలైఃప్రియే వ్రణయనీవృత్తిగరుడుష్వాధునా
భూశయ్యానవవల్కలై రకర్శ్మకై ర్తిప్తయావోవనమ్
క్షుద్రాణా మవివేకమూఢమన సాం యస్తే శరాణాం సదా
విత్తివ్యాధివికారి విహ్వలగిరాం నామాపి నశ్రూయతే.

చ. ప్రవిమలకండమూలఫల * పంక్తుల జీలిక జేయు ముర్విపై
నవనవపల్లవంబుల నొ * నర్దుము పానువు లెమ్ము పావనా
టవికిని బోవుమయ్యెడ దృ * ఢద్రవిణామయదుర్వికారగౌ
రవవికలోత్తులై మెలగు * రాజుల పేరును జెప్పఁ జెప్పఁడున్. 26

తా. నీకు నీమలం గొలిచి బ్రతుకురాదను శోరికయున్నచో కందమూల
ఫలామలం దిని భూమియేబాన్సుఁ జేసికొని క్రొత్త క్రొత్త చిగుళ్ళేప్రక్కగ నమర్చు
కొని నారబట్టలు దాల్చి యరణ్యమున సంచరింపుము అడవియందు ధనమదముచే
తాముమాటుగా మాటలాడు నీచప్రభువులతో సంబంధముండదు. అందుచే గాన
ననుందు నీ స్వేచ్ఛకేమియు భంగముకాదు.

శ్లో. ఫలం స్వేచ్ఛాల్భ్యం ప్రతివనమభేదం క్షీతికుహం
 పయస్థానే స్థానేశిశిరశుధురం పుణ్యసరితాం
 మృదుస్పర్శా శయ్యా సులలితలతాపల్లవమయీ
 సహంతే సంతాపం తదపి ధనినాం ద్వారి కృపణాః.

27

చ. కలవు పచేళిమగులు లయి † కానలలోపలఁ బండ్లు మ్రాకులం
 గలవు పవిత్రవాహినులఁ † గమ్మని శీతలవారిపూరముల్
 గలవు చివుళ్ళపాన్పులవి † నైకొననేరక దీనులై ధనా
 ధ్యుల గననిన్ వసించి నరులోలి † సహింతురు తీవ్రతాపమున్.

తా. వనమునందలి తరుకాఖలన్నియు దియ్యనిపండ్లతోఁ గూడియున్నవి. గంగా నర్మదాది పవిత్రనదులందు నదా దియ్యనినీరు ప్రవహించుచున్నది. మృదు వగు పల్లవశయ్యాతలంబు లున్నయవి. పైవానితోఁ దృప్తికెందక దరిన్తులై గొప్ప వారల పంచను నిలువంబడి పెక్కుబాధల నొందెదరే?

శ్లో. యే వర్ధంతే ధనపతిపురః ప్రార్థనా దుఃఖభాజో
 యే చాల్పత్వం దధతివిషయాత్మేపపర్యస్తబుద్ధేః
 తేషా మంతస్సురితహాసితం వానరాణాం స్మరేయం
 ధ్యానచ్ఛేదే శిఖరికుహారిగ్రావ శయ్యానిషణ్ణః

28

చ. ధనపతిమ్రోల నిల్చి కడు † దైన్యముఁజూపెడు వారలెవ్వరో
 ఘనవిషసూభిలాష మతి † కల్పనమీరిన నీచులెవ్వరో
 మొనయుచు వారిదుష్టదిన † ముల్ మదినవ్వి తలంతు నాత్మ చిం
 తనము తుదిన్ గుహంతరము † నకొ రుచిరోపల తల్పశాయివై.

తా. ఐశ్వర్యవంతులఁజేరి కడుదరిద్రులుగా నెవరు నటించురో ఎవరిండ్రి యార్థములయొక్క కోరికలవలన మానసమునం దుపాయముగల నైచ్చముతో నుం దురో, వారి దుద్దినములఁగూర్చి, విరక్తినిొంది గిరిగుహలందుండెడి శిలశయ్యయం దుండి సమాధి యనంతరము “ఎటులాదినముల గడపితిమో?”యని ఆశ్చర్యచకితు డనై లోలోన నవ్వుకొందురు.

శ్లో. యేనంతోష నిరంతరప్రముదితాస్తేషాం న భిన్నోముదో
 యే త్వస్యే ధనలుబ్ధసంకులధియస్తేషాం నతృష్ణాహతా

ఇట్లు కన్యకృతే కృత స్సవిధినా తాదృక్పథంసమ్పదాం
స్వాత్మస్వేవ సమాప్త సేమమహిమా మేరుర్న మే రోచతే. 29

మ. వరసంతోషనిరంతరప్రముదితుత్ వర్ణింప నవ్వారు ని
ర్భరముల్ వారికి మోదముల్ కనకలు † బ్రహ్మాంతు లావారికిన్
విరతింబొందదు తృష్ణ యెవ్వనికిఁ గా † వింపంబడెన్ బ్రహ్మచే
స్థిరసంపన్నిధి మేరు వాత్మధృతల † క్షీకంబు నాకిష్టమే? 29

తా. పులికముగా దొరికినవాటితోఁ దృప్తిజెందుఁ పురుషులకు నానంద
మేమియు జెడక పెరుగుచు నేయుండును. ద్రవ్యమునకై చేరానఁ జెందియుండు
వానికి తృష్ణపోవకయేయుండును. నిత్యానందునకు మేరువువచ్చిపడినను ననేకు
గలుగదు. చేరాన గలవానికి మేరువైననుజాలదు. అట్టి మేరువెవ్వని కుపయోగ
పడకుండుటచే నాకును సమృతముగాను.

శ్లో. భిక్షాహార మదైన్య మప్రతిముఖం భీతిచ్ఛిదం సర్వదా
దుర్మాత్సర్యమదాభిమానమధనం దుఃఖాఘవిధ్వంసనం
సర్వత్రాన్యహ మప్రయత్నసులభం సాధుప్రియం పావనం
శంభో స్సత్రమ వార్యమక్షయనిధిం శంసంతి యోగీశ్వరాః. 30

మ. అభివర్ణింతురు యోగివుంగవులు భి † ట్టాహారమున్ భూతదై
న్య భయక్రోధ మదాభిమాన జడిమా † హంకారమున్ సత్సఖ
ప్రభవం బశ్రమ లభ్యమూర్జిత మవా † చ్యం బక్షయం బుగ్రదుః
ఖభిదాదక్షము శంభుసత్రము మహా † కై వల్యసత్సాత్రమున్.

తా. భిక్షయే యాహారమయినది. దీనత్వము కలుగునది అడ్డములేనిది. సదా
భయము పొగొట్టునది. అజ్ఞానగర్వముల బాధించునది. కష్టముల నివారించుచు
ప్రతిదినము నిష్ప్రయత్నముగ దొరకునదియగు శివపూజ వారింపరాని నిక్షేపముగా
యోగివుంగవులు వక్కాణించెదరు.

4 భోగా సైర్య వర్ణనము

శ్లో. భోగే రోగభయం కులే చ్యుతిభయం విత్తే నృపాలాద్యయం
మానే దైన్యభయం బలే రిపుభయం రూపే జరా యాభయం

శాస్త్రీ వాదభయం గుణే ఖలభయం కాయే కృతాన్తాద్యయం
సర్వం వస్తుభయాన్వితం భవిష్యణాం వైరాగ్య మేవాభయం. 31
చ. బలగుణభోగ రూపకుల † భర్మకళేబర శాస్త్ర మానముల్
బలిఖల రుగ్ధరాచ్యుతి నృ † పాలయ మప్రతివాది దైన్య సం
కుల భయయుక్తముల్ నరుల † కున్ భవి నెవ్వియునిర్భయంబులే
నెలకొని యెన్నిభంగులను † నిర్భయ మొక్క విరాగ మే సుమీ
తా. మనుజులశక్తి వైరులచేతను, సుగుణములుదుష్టులచేతను భోగములురోగ
ములచేతను, అందము ముగిలినముచేతను. కులము చెడిపోవుటవలనను, భవము
రాజులవలనను, జమునిచే దేహము, పాండిత్యము ప్రతివాదముచేతను, మనస్సు
దీనత్వమువలనను నాశనమగును, నాశనము కానిది యొక్క విరక్తియే.

శ్లో. ఆక్రాంతం మరణేనజన్మ జరయావిద్యుచ్ఛలం యావనం
సంతోషో ధనలిప్సయాశమసుఖం ప్రాధాంగనావిభ్రమైః
లోకైర్మత్సరిభిర్దానా వనభువో వ్యాతైర్మృపాదుర్జనై
ర్మహిర్వేణ విభూతయోవ్యుపహతా గ్రస్తం న కిం కేన వా. 32

చ. జననము చావుచేత శమ † సౌఖ్యము కాంతలలీలచేత జ
వ్వనము జరారిచేత గుణ † వర్గము కూశలచేత రాజు దు
ర్జనములచే ముదంబు ధన † రాగముచే సిరులెల్ల లేమిచే
వినిహతిఁ జెందె దోషపరి † విధముగాదె తలంప నెద్దియున్.

తా. పుట్టుకను చావుస్వరూపముతో నాశనముఁ జేయుచున్నది. శాంతి
సౌఖ్యము స్త్రీ లీలచేఁ గలతనొందుచున్నది. యావనమును ముదిమిపాడుచేయు
చున్నది. సుగుణములన్నియు దుష్టులచే పాడుచేయబడుచున్నవి. రాజుచుర్మంత్ర
ములఁ జెప్పవారల వలన పాడగుచున్నాఁడు. ద్రవ్యాశ సంతోషమును నాటుచు
చున్నది. నిలుకడలేనివి సంపదలు, ఇట్లు ప్రతివిషయము దోషకాంతమైనదేగాదా?

శ్లో. ఆధివ్యాధితైర్జననస్య వివిధైరారోగ్య మున్మూల్యతే
లక్ష్మీర్యత్రపతంతి తత్రవివృతర్యానా ఇవ వ్యాపదః
జాతం జాత మవశ్య మాశు వివశం మృత్యుః కరో త్యాత్మసా
త్మత్కిం నామ నిరంకుశేన విధినా యన్నిర్మితం సుస్థిరం.

కా. ఆధివ్యాధితంబుచే జనులదై † ర్యంబెల్ల నిశ్శీభమై
 బాధింపంబను సంపద ల్లుగునో † ప్రత్యక్షమై ద్వారసం
 రోధం బేమియులేక దుర్దశలు చే † యౌ మృత్యువున్ మర్త్యులన్
 వేధించున్ విధి యేది సుస్థిరముగా † నిర్మించెడర్కించినన్ . 33

తా. మనుష్యులదైర్య మశేకవిధములును మనోవ్యాధులచేతను వ్యాధుల
 చేతను, నశించుచున్నది. సంపదలున్న నిరాటంకముగా నాపదలు కలుగును. పుట్టిన
 ప్రాణి కల్ల చావు విధింపబడియే యున్నది. బ్రహ్మ నిర్మించిన దేదియు స్థిరము
 నిర్భాధాకరమైనది సృష్టింపబడి యుండలేదు.

శ్లో. భోగాస్తుంగతరంగ భంగతరళాః ప్రాణాః క్షణధ్వంసినః
 ప్రోకాన్యేద దిచాని యావనసుఖస్ఫుర్తిః ప్రియాసుస్థితా
 త త్సంపాతః మసార మేవ నిఖిలం బుద్ధ్వా బుధా బోధకా
 లోకానుగ్రహపేతేన మనసా యత్న స్సమాధీయతాం. 34

ఉ. తుంగ తరంగ భంగముల తో † దులదూగు విలోలభోగముల్
 భంగవడున్ నిమేషమున † బ్రాణము కొన్నిదినంబులే సుఖం
 బంగనలందు నిట్లు మది † నారసి బ్రహ్మ విచారయత్న ము
 ప్పొంగుచు జేయఁగావలయు † భూరి జగద్దిత బుద్ధి బండితుల్ . 34

తా. భోగములు చంచలములై స్థిరమైనవిగావు. నిమిషమాత్రమైనజే గాని
 ప్రాణము నిలుకడలేనిది. కనితానుఖము కొలదిదినములే గాని యావజ్జీవమంతయు
 గుండను . కావున పండితులునువారు సంసారమనిత్యమని యెఱింగి విరక్తి నొంది
 యుండవలయును.

శ్లో. భోగా మేఘువితానమధ్యవిలసత్సదామిసీచంచలా
 ఆయుర్వాయువిఘటితాబ్జపటలీలీనాంబువద్భంగురమ్
 లోలా యావనతాలనా తనుభృతా మిత్యాకలయ్య దృతం
 యోగీ ధైర్యసమాధిసిద్ధసులభే బుద్ధిం విదద్ధ్వం బుధాః. 35

చ. జలదములోని క్రొమ్మెఱుగు † జాయలు భోగపరంపరల్ మహా
 నిలపరిఘట్టితాబ్జపత్ర † నీరతుపారము జీవితంబు చం
 చలతరముల్ వయోభిమత † సౌఖ్యముగీగతి నాలకించి స
 భ్యులు పరమాత్మ యోగమున † బుద్ధిఘటింపుడు సత్వరంబునన్

తా. భోగములు మేఘచూలలోని తరుక్కుని మెఱుంగు లేఖతో సమానములు, తామరామనందలి నీటిబిందువుతో సాటియైనది. జీవితము యావన సౌఖ్యమతి చంచలమయినది. కావున బుద్ధిమంతులు సత్వరముగాఁ బరబ్రహ్మ పదార్థము తెలిసికొనవలెను.

శ్లో. ఆయుః కల్లోలతోలం కతిపయదివసస్థాయినీ యశావసశ్రీ
రథా స్సంకల్ప కల్పాఘనసమయితటిద్విభ్రమా భోగపూగాః
కఠాన్లేహోపగూఢం తపసి చ నచిరం యత్ప్రియాభిః ప్రణీతం
బ్రహ్మణ్యాసక్తచిత్తా భవత భవభయాంభోధి పారం తరీతుమ్.

ఉ. ఆయువు వీచి చంచలము † యశావన మల్పదినోచితంబు పు
ష్పాయుగ కేళిజన్యసుఖ † మస్థిర మర్థము వాంఛవోలె సా
సాయము భోగముల్ మెఱపు † లట్లభ్రమించు భవాన్ధి లంఘనో
సాయము బ్రహ్మచింతనము † బాయక చేయుడు సజ్జనోత్తముల్.

తా. తరంగములవలె జంచలమైనది. ఆయువు జవ్వన మల్పదిన పరిమాణము విషయసౌఖ్యము లక్ష్మిరములు ద్రవ్యము వాంఛవలె నాపాయముగలది. సంసారసాగరము దాటుటకు బ్రహ్మచింతనమే నావయైనది. కావున సదా సజ్జనులు బ్రహ్మధ్యానైకపరుల కండు.

శ్లో. కృత్రేణామేధ్యమధ్యే నియమితతనుభిః స్థీయతే గర్భవాసే
కాంతావిశ్లేషదుఃఖవృత్తికరవిషమో యశావనే చోపభోగః
వామాక్షీణా మవజ్ఞావిహసిత వసతి ర్వృద్ధభావోపృసాఢుః
సంసారే రే మనుష్యా వదత యది సుఖం స్వల్పమప్యస్తికించిత్.

ఉ. కాయము కుంచిగర్భనర † కంబున నండుట దుఃఖమాదియం
దాయతలోచనావిరహ † మబ్బుట దుఃఖము జవ్వనంబునం
బాయక భామినీ సహన † పాత్రము దుఃఖము వృద్ధభావమిం
కేయెడఁ గల్లు సౌఖ్యలవ † మించుకయే జనులార చెప్పడి. 37

తా. ప్రథమ విచారకారణము సర్వావయవములు ముడుచుకొని గర్భనరక మండుడుట, షడప యశావనమున స్త్రీ వియోగము గలిగిన దుఃఖము మాడవది ముసలితనము సౌఖ్యముగ గడుపుదమన్న స్త్రీల పరిహాసముల పాలగుట, ఇట్టిసంసారమున వీగమయిన సౌఖ్యమున్నదని బుద్ధిమంతులు చెప్పదురా ?

శ్లో. బ్యాప్రీవ శ్రిమతి జరా పరితరయంతీ
 రోగా శ్చ శత్రవ ఇవ ప్రహరంతి దేహమ్
 ఆయుః పరివ్రవతి భిన్నఘటా దివాంభో
 లోక స్తథా పృథిత మాచర తీతిచిత్రం.

38

చ. కడు నెఱుంగుచుచున్ ముదిమి † గడజీబెబ్బలిమాడ్కి నున్న దె
 క్కుడువ గ దాయలంబలె † గుళ్ళు శరీరము నొందుచున్న వె
 ప్పుడు జనుభిన్న కుంభజల † ముంబలె నాయపు లిట్టులయ్యుదా
 రుడుగక మానవుల్ దురిత † మోలినొనర్చుచు నున్న వారహో.

తా. బ్యాప్రీవమభంగి వృద్ధత్వము సదా భయముగలిగించుచున్నది శత్రువుల
 వలె రోగములు దేహమును కడించుచున్నవి. భిన్నఘండమందలి జలమువలె
 వాయువు త్విగ్రహ లోక బోలుచున్నది. ఇట్టి యుక్తు జనులు పాపకృత్యములే చేయు
 చున్నారు.

శ్లో. భోగా భంగుర వృత్తయో బహువిధాస్తే రేవ చాయం భవ
 స్తత్క స్యేహ కృతే పరిభ్రమత రేలోకాః కృతం చేష్టితైః
 ఆశాపాశశతోపశాంతి విశదం చేత స్సమాధాయతే
 కామోచ్చిత్తివశే స్వధామని యది శ్రద్ధేయ మస్మద్వచః 39

చ. తరళతరంబులుక బహువి † ధంబులు భోగము లీమరంతనం
 నరణము వానిచే బొడమెఁ జాతు † బరిభ్రమణంబువానికై
 నరులు మదీయభాషణము † నమ్మెద రేని శమప్రసన్న మై
 పరగు మనంబు శంభుపద † పద్మయుగప్రవణంబు సేయుడి.

తా. బహువిధములుగానున్న భోగములు స్థిరముకావు. అట్టి యస్థిరములచే
 జేయబడిన దా సంసారమనెటచే నదియు స్థిరముకాదు. నిస్సారమగు నీసంసార
 మనఁ దిరుగుటకంటె నే నెప్పుమాట వినుడు. అదియేదన సదాశివభ్యాసైక
 తత్పరులు కండు, అదియే మోక్షసాధనము.

శ్లో. బ్రహ్మాండ్రాదిమరుద్ధణ స్తృణకణా న్యత్రస్థితో మన్యతే
 యత్స్వాదా ద్విరసా భవంతి విభవా స్త్రైలోక్య రాజ్యాదయః
 భోగం కోపి న ఏక ఏవపరమో నిత్యోదితో జృంభతే
 భోసాధో క్షణభంగురే తదితరే భోగే రతిం మాకృథాః. 40

ఉ. ఎందు వసించి ధన్యుడు వి + ధీంద్రముఖామరితోట నెల్ల నెం
చుం దృణమట్ల జేనిఁ జవి + చూచుటచే రసహీనభావముం
జెందు జగత్ప్రభుత్వములు + చెప్పగరాని యనంత కేవలా
నందముదానియందు మది + నాటుము మానుమునీచభోగముల్.

తా. ఎవండు పరబ్రహ్మపద్యానును నిలిసికొనుచోడు పను బ్రహ్మాండ్రాది
దేవతలఁగూడ దృశ్యకర్మమును బ్రహ్మజ్ఞానముచే సంకతాన్వితము సంపన్నమై
వెలయుచుండును. కేవల మజ్ఞానాంధకారమును సంసారియు వివక్ష పగబ్రహ్మ
పదార్థముఁ దెలిసికొనఁ బ్రయత్నింపుము.

౮ కాలమహిమాను చర్చనము

శ్లో. సా రమ్యా నగరీ మహాస్స సృపతిస్సామస్త చక్రంచ తి
త్పార్శ్వేత్సతస్య చ సా విదగ్ధపరిషత్తాశ్చంద్రబింబాననాః
ఉద్రిక్త స్సచ రాజపుత్రనివహస్తేనందిన స్తాః కథాః
సర్వం యస్య వశాదగాత్ స్మృతిపథం కాలాయ తిస్మై సమః. 41

మ. అది మేలైనపురంబు పూజ్యచరితుం + జాగాజు రాఁజుండలం
బది పార్శ్వంబున నావిదగ్ధసభ వా + రజ్జాస్య లక్ష్మ్యధృతం
బది రాకన్యక ముద్ది వందినికఁగం + బాగాధలుక సర్వముం
గదలం జేసిన కాలమూర్తికి నమః + స్కారంబు సత్కీర్తికిన్.

తా. అం రమ్యమగు పురరాజము. ఆపురమేలురాజు గొప్పవాడు. అతని
చుట్టు సామంతరాజులు గొల్చుచున్నారు. పండితబృంద మారాజుతో సరసగోష్ఠి
నెఱపుచున్నది. అతని స్తుతిపాఠకులారాతనిని స్తుతించుచున్నారు. అతని ముచ్చటలు
మొదలయినవియన్నియు నశించి కేవలము స్మరణమాత్రావశిష్టములై యున్నవి.
ఇదంతయుఁ గాలమహిమయే. అట్టికాలమున కేను నమస్కారముఁ జేయు
చున్నాను.

శ్లో. య త్రానేకే క్వచి దపి గృహే తత్ర తిష్ఠ త్యధైరో
య త్రాప్యేక స్తదను బహవ స్తత్ర నైరోపి చాంతే
ఇత్థం చేమా రజసివసా దోలయంద్యావివాక్షా
కాలః కళ్యా భువన ఫలకే క్రిడతి ప్రాణి శారైః.

శా. ఏయంటన్ వసియించుఁ బెక్కు లొకఁ డా యింటంబ్రవ ర్తించునే
చాయన్ నిల్చునొకండు పెక్కులచటన్ ♦ సంధిల్లు నొండైన లే
దాయంటన్ మది నిట్లు రాత్రి దిన రూ ♦ పాక్షద్యయింజిమ్ముచుం
జేయంగాలుడు క్రీడలోక ఫలక ♦ శ్రేణిన్ నృశారంబులన్. 42

కా. సంసారమగు నొకయింటలోఁ బెక్కుండుండిన నచట నొక జేయం
జును. ఎచట నొకఁడు దర్శనం బెక్కుండుమగలలో యచటచివరకు నొకఁడైన
నుండఁడు. ఇదంతయుఁ జూడగా కాలమనుజుడరి భూమియనెడి నెత్తపుంబలక
యందు దివారాత్రములనెడి రెండుసాచికల నొర్పించుచు కాళికతోడ ప్రాణు
లనెడి సారెలతో జూదమాడుచున్నట్లు వొచును.

శ్లో. ఆదిత్యస్య గతాగతై రిహరహస్సం క్షీయతే జీవితం
వ్యాపారై ర్భూమికార్యభార గురుభిః కాలో న విజ్ఞాయతే
దృష్ట్యా జన్మజరావిపత్తి మరణం త్రాసశ్చ నోత్పద్యతే
పీత్యా మోహమయీం ప్రమాద మదిరా మున్మత్తభూతంజగత్.

చ. అనుదినమున్ నశించుఁ బర ♦ మాయువు సూద్యుని రాకపోకలక
ఘనబహు కార్యభారములఁ ♦ గాలము పోవుటగానరాదు సం
జనన జరామయంబులును ♦ జావును జూచి భయంబులేదుదు
ర్జన భవనంబు మోహమది ♦ రారసవిహ్వలమయ్యె నయ్యయో!

తా. మూగోదయాస్తమయములచే నాయువు క్షీణించుచున్నది. జీవితము
కారకు నిద్రకార్యములో మునిగియుండుటచేఁ గాలముపోవుచు నాయువు క్షీణిం
చుట తెలియలేదు. పుట్టుట మృతితనము కష్టములు, గిట్టుట మొదలగువానికి భయ
ముండెందరు. కేవలము పరాకువలన పీచ్చిగొని యిట్లెల్ల చేయుదురు.

శ్లో. రాత్రి సైవ పునస్సవ దివసో మత్వాబుధా జంతవో
థావ త్యద్యమిన స్తద్ధేవ విభృత ప్రారబ్ధ తత్తత్క్రియాః
వ్యాపారైః పునరుక్త భుక్త విషయై రేవం విధే నామునా
గంసా రేణ కదర్థితా వయమహో మోహోన్న లజ్జామహే. 44

ఉ. వచ్చిన రాత్రులే తిరిగి ♦ వచ్చుట పోయిన వానరంబులే
వచ్చు తెఱింగి గూఢతర ♦ వర్తనులై పునరుక్త కార్యములో

నిచ్చలు సేయుచున్ జనులు † నిశ్చయవృత్తిఁ జరింతు రీభవా
భ్యుచ్చయ రీతిచేఁ జెడికు † బుద్ధులు సిగ్గువహింప రెంతయున్.

తా. రాత్రింబవళ్ళుగాని వానరంబులుగాని వచ్చిపోయినవే మరలవచ్చు
గాని యంతకంటె విశేషించిరావు. ఈ విషయ పెరింగియు పూర్వమొనరించిన
కార్యములనే మరలఁజేయుటకుఁ బరుగెత్తుచున్నారు. లజ్జాకరమైన సంసారము
నిర్వేదకముకదా! సంసారమందలి లజ్జాకరమైన బ్రతుకున కెంతో సిగ్గుపడవలసిన
వారమైనను అజ్ఞానాంధకారమున సిగ్గుపడకుండు తెంతయు వింతగానున్నది.

శ్లో. నధ్యాతం పడమిశ్వరస్య విధివత్సంసార విచ్ఛిత్తయే

స్వర్గద్వారకపాటపాటనపటు ర్ధర్మోపి నోపార్జితః

నారీషీనపయోధరోరుయుగళం స్వప్నేపి నాలింగితం

మాత్రః కేవలమేవయావనవశేచ్ఛేదే కుతారావయం.

45

ఉ. శ్రీరమణీయ శంభుపద † చింత యొనర్చుట లేరు గోపుర
ద్వార కపాట పాటన సు † ధర్మము జేయుటలేదు నుందరీ
హరి కుచోపలబ్ధిఁగల నైన నెఱుంగము మాతృయావనో
దార వనీకుతారముల † మైజనియించిన వార మిమ్ముహిన్.

తా. సంసారము వదలునట్లు పరమేశ్వర ధ్యానముఁజేసిమోక్షమైన సంపా
దించలేదు. స్వర్గము నిరాటంకముగఁ బోనిచ్చు ధర్మమైన గణించలేదు. శ్రీల
తోడి సాఖ్యము కలలోనైనఁ బొందకపోవుటచే గానుపురుషా యునకు సూక్ష్మల
మైతిమి. కనుక తల్లిసూక్ష్మముం చూలించుటకై పుట్టితిమిగాని వెఱుబ్రయోజనము
కొఱకై పుట్టలేక పోయితిమి.

శ్లో. నాభ్యస్తా భువి వాదిబృందదమనీ విద్యావినీతోచితా

ఖడ్గైః కరికుంభపీఠదళైర్నాకం న సీతం యశః

కాంతాకోమలపల్లవాధరరసః పీఠో న చంద్రోదయో

తారుణ్యం గతమేవనిష్ఫల మహో శూన్యాలయే దీపవత్.

46

చ. వలనుగ విద్య నేర్చి ప్రతి † వాదుల గెల్పుట లేదు కుంభిని

ర్గళననిశాతఖడ్గముల † దైవతెలోకమునందుఁ గీర్తులున్

నిలుపుట లేదు చాచరమ † ణీమధురోష్ణముఁ గ్రోలలేదు ని

ష్ఫలములు జవ్వనం బరిగె † బాడుగృహంబున దీపముంబలెన్.

46

తా. సర్వవిధముల నుపయోగించువిద్య గంపాదించి ప్రతివాదులను గెలువ లేదు. పీఠత్వముఁబొంది పగవారి యోనుఁగులకుంధములఁజీల్చి కీర్తినిలుపుటయు లేదు. శృంగారముఁపట్టిలు చంద్రోదయకాలమునఁ బ్రయారాలి చిగురాకుమోపి నాసిన వారముగాము. ఇట్లు విద్యాఃసములేక కీర్తిధనములేక నుఖమునందకకటా! మా జవ్వనమంతయు వ్యర్థమైనది.

శ్లో. విద్యా నాధికతా కళంకరహితా విత్తంచ నోపార్జితం
శుశ్రూషాపి సమాహితేన మనసా పిత్రోర్నసమ్పాదితా
ఆలోలాయతలోచనాః ప్రియతమా స్వప్నేపి నాలింగితాః
కాలోయం పరపిండలోలుపతయా కాక్తై రివ ప్రేరితః 47

చ. వినయవిశేషహృద్యులగు † విద్యలు నేర్చుటలేదు నీతిచే
ధనమును గూర్చలేదు తలి † దండ్రుల సేవయుఁ జేయలేదు చ
క్కని చిగురాకు బోండ్ల బిగి † కౌగిలియుంగలనైన లేదు గొ
బ్బున సమయంబు కాకులకుఁ † బోలే గతింఁచెఁ బరాన్నభుక్తులన్ .

తా. కళంకరాహిత్యమగు విద్య నభ్యసించలేదు. భోగ త్యాగ సాధనమగు ధనమునుగూడఁబట్టలేదు. తలదండ్రుల కెచ్చరికితోఁ బనిచేయలేదు ప్రణయంపు చావుల వనితల గౌఁగలింపలేదు. కాలమంతయు బయిలపంచునుండి కాకవలె పొట్ట పోసికొను చుంటిమి. కాని మఱి పురుషార్థమును గడింప నేరమైతిమి.

శ్లో. వయం యేభ్యో జాతా శ్చిరపరిగతా ఏవ ఖలు తే
సమం యైస్సంపృథ్ధా స్మృతివిషయతాం తేజగమితాః
ఇదానీ మేతే స్మః ప్రతిదివస మాసన్నపతనా
గతాస్తుల్యావస్థా సికతిలనదీతీరతరుభిః 48

ఉ. తాలిమిమాలి కన్నతలి † దండ్రుల తోడమెలంగు వారలం
గాలము గోలుపుచ్చనని † కావయ ఘోరజరాధ రాద్దులై
తూలుచు నిత్యసన్నిహిత † దుర్దశులై సికతాలగన్నదీ
కూలమహామహిజముల † కున్ సరివత్తురు మూఢమానవుల్ . 46

తా. మనలఁ గని పెంచినవారుపోయి చాలకాలమయినది. మన మఠరిలోఁ జెరిగితిమా వారు స్మరణకుమాత్రమే యున్నారు. ఇంక మేము యుసుకవీతైన యేటిగట్టున నానాటికి చావును సమీపించుచు నించె యున్నారము.

శ్లో. ఆయుర్వ్యర్థశతం నృణాంపరిమితం రాత్రౌతదర్థంగతం
తస్యార్థస్యపరస్య చార్థమపరం బాలత్వ వృద్ధత్వయోః
శేషం వ్యాధి వియోగదుఃఖసహితం సేవాదిభిర్నీయతే
జీవే చారితరంగచంచలతరే సౌఖ్యగతనుః ప్రాణినామ్.

ఉ. ఆయువు నూలువత్సరము † లందు సగంబు నశించె నిద్రచే
నాయటలో సగంబు † త † మయ్యెను బాల్యజరాప్రసక్తిచే
బయక తక్కినట్టి సగం † బాలు గతింనుం బ్రయాసవృత్తిచే
నాయువు చంచలంబగుట † బ్రాణుల కెల్లు సుఖంబుచేరుదున్.

తా. మనుష్యులకు ఆయుర్దాయము నూరువత్సరములు, అందు నేబది సంవత్సరములు నిద్రాకాలమగు రాత్రీకాలములఁ దీరినది. మిగత సగమునందు సగము ఇరువదియైదేండ్లు అజ్ఞానాసక్తులతోఁ గూడిన బాల్యవృద్ధత్వమువలనఁ గడచినది మిగిలిన యిరువదియైదేండ్లు సంసారమందలి కష్టములలోఁ దీతినది. అతిచంచలమగు నాయువుకలిగిన సుఖమున కవకాశ మెక్కడిది ?

శ్లో. క్షణం బాలో భూత్వా క్షణమపి యువా కామరసికః

క్షణం విశ్లేర్హీనః క్షణమపిచ సంపూర్ణవిభవః

జరాజీర్ణై రంగైర్నట ఇవ వలీమండితతను

ర్నర స్సంసారాంతే విశేతి యమధానీయవనికాం.

ఉ. బాలకుడై క్షణంబు యువ † భావయుతుండయి కొంతకాలము ద్వేలదరిదుండై క్షణము † విత్తసమన్వితుండై క్షణంబు జీర్ణాలన గాత్రుండై నటుని † యట్ల నటించి తుదిన్ నరుండు యామ్యాలయ నామమైన తెర † యందుఁ జొరంబడు సత్వరంబుగన్.

తా. మనుష్యుఁడొకనటకునివలె, కొంతకాలము బాలుఁడుగాను, కొంతకాలము కామసుఖము లనుభవించు యువకుండుగాను, క్షణకాలము గొప్పదరిదుండుగాను, మఱికొంతకాలము విశ్వర్యవంతుండుగాను, చూపట్టిముదిముచే నంగములు సడలి, మడతలుగల్గిన దేహముతో నటుండాటకుడను తెరలోనికిఁ బోవునట్లు సంసారము చివర యమపుర ద్వారముసాచ్చి మఱుగుపడుచు న్నాఁడు.

౬ యతిస్సప్రతి సంవాదవర్ణనము

శ్లో. త్వం రాజా వయమప్యపాసితగురుప్రజ్ఞాభి మానోన్నతాః
ఖ్యాతత్త్వం విభవై ర్యశాంసి కవయో దీక్షు ప్రతన్వంతి నః
ఇతం మానధనాతిదూర ముభయో రప్యవయో రంతరం
యద్యస్మాను పరాజ్ఞుభోపి వయమప్యేకాంతతో నిస్సృహః 51

ఉ. రాజపునీవు మేము గురు + రాట్కలితప్రతిభాభిమాన వి
భ్రాజ మహోన్నతాత్మలము + భవ్యధనప్రధితుండ వీవు స
ద్రాజి నుతించు మాయశము + దవ్యసమి మనవాసి మమ్ము ని
ర్వాజితఁ జూడవేనియను + రాగము మాకును లేదు నీయెడన్.

తా. నీవు మహారాజపు మేము గురుముఖముగాఁ బడసిన ప్రజ్ఞావిభవమున
చేరొందిన వారము నీవైశ్వర్యవంతుడవగుటచేఁ బ్రసిద్ధుడవు మాకీర్తి కవులచే
వర్ణింపబడుచు దిశాంతముల చూరగొనుటచే మేముగూడ ప్రసిద్ధులమే. కనుక
నీకును మాకును విశేష తారతమ్యములేదు. కాబట్టిమాయడల ననాదరముగా
మెలగినచో నీయెడల మేమును ననాధారముగా వర్ణించెదము. మేము విరక్తులము
గాన నీయదరము మమ్ముల బాధింపదు సుమా!

శ్లో. అర్ధానా మీ శిషే త్వం వయమపిచగిరామీశ్మహే యావదర్థం
శూర స్త్వంవాదిదర్పప్రపశేమనవిధా వక్షయం పాటవం నః
సేవంతే త్వాం ధనాధ్యామతిమలహతయే మామపిశ్రోతుకామా
మయ్య ప్యాసానతేచే త్వయి మమ సుతరామేష రాజస్థోస్మి.

చ. ధనపతి వీవు మేము వివి + ధశ్యతిపుంజపదార్థతత్త్వశా
సనులము నీవు శూరుడవు + చండతరప్రతివాదిగర్వభం
జనులముమేము నిన్ను ధన + శాలురుమమ్ము భజింతురాశ్రితుల్
వినయము సేయవేని పృథి + వీవర సాగెద మీక్షణంబునన్. 52

తా. రాజా! నీవు ధనములకు రాజపు. మేము సర్వశాస్త్రములకు రాజులము
వైరులనీవడంచుటచే శూరుడవు మేము ప్రతివాదుల నడంచెడి శూరులము. ధనాశా
పరులు నిన్ను సేవింతురు. శాస్త్రశ్రవణము గోరువారు మమ్ముఁగొలుతురు. కావున
నీకు మాకు భేద మేమియులేదుఘమ్ముదారణముగాఁ జూచినచో వేటొందుచోటు
నకుఁ బోయెదము.

శ్లో. వయ మిహ పరితుష్టా వల్కులై స్త్వం దుకూలై
స్సమభవ పరితోషో నిర్విశేషో విశేషః
సతు భవతి దరిద్రో యస్య తృష్ణా విశాలా
మనసి చ పరితుష్టే కోర్ధవాన్ కో దృడః

53

చ. కలితగుకూలవస్త్రములు † గట్టిననీకును జీర్ణవల్కులం
బులుభరించుచునాకును ప్ర † మోదచుతుల్యములేదు వాసి య
గ్గల మగుతృష్ణ యెవ్వనికి † గాఢదరిద్రుడు వాడు లేమియుం
గలిమియు నేలసమ్మదవి † కస్వరమానసులైనవారికిన్.

53

తా. నారచీరలు ధరించుమేము కాంచనపితాంబరముల ధరించు మీరు మన
ముభయులము సమాన సంతోషులవేగదా? ద్రవ్యాశగలవానికి దారిద్ర్యము
గాని మనస్సంతుష్టిగలవానికి ద్రవ్యవక్కురలేదు దారిద్ర్యములేదు.

శ్లో. ఫల మల మశనాయ స్వాదుపానాయ తోయం
క్షీతి రపి శయనార్థం వాససే వల్కులంచ
నవధనమధుపాన భ్రాంతిసర్వేంద్రియాణా
మవినయ మనుమన్తుం నోత్సహే దుర్జనానాం.

54

చ. ఫలములుచాలు జీవికకు † బాసమునేయ జలంబుజాలు వ
ల్కులములుచాలు కట్టుట కి † లాతలముల్ శయనింపఁజాలు ని
ష్ఫలనవవిత్తశీధురస † పానవిజృంభిత మోహలీన చి
త్తులగు నికృష్టభూపతుల † దుర్నయ మించుకయున్ సహింతునే.

తా. ప్రాణాధారమునకుఁ బండ్లచాలును. దర్పితీర్షకునుటకు తియ్యని
జలము చాలును, కట్టుకొనుటకు నారచీరలు చాలును, నిద్రించుటకు భూమి
చాలును. మదిరసానప్రమత్తులగు రాజుల నేసౌఖ్యమునకై యాశ్రయించవలయును

శ్లో. అశ్నీమహి వయంభిక్షా, మాశావాసో వనీమహి
శయీమహి మహీపృష్ఠే, కుర్వీమహికి మీశ్వరైః.

55

గీ. చేరి భిక్షాన్న మారగిం † చెదము మేము
కట్టెదము దిక్కులనియెడి † కలితశాటిఁ
బవ్వళించెద మిలయను † పాన్పుమీద
నేమికార్యము మాకు న † రేండులందు.

55

తా. భిక్షాన్నము భుజించెదము నల్లివ్కుల వస్త్రముగాఁ గట్టుదుము అవని పాన్వనఁ బవళించెదము. ఇట్టిమారు రాజులతోఁ బనియేమి ?

శ్లో. న సతా న విటా న గాయకా, న చ సఖ్యేతరవాదచుంచవః
నృపమిష్యేతు మత్ర కేవలం, స్తనభారా నకుతోనయోపితః.

క. విట గాయక వై తండిక

నటజనులముగాము పృథుఘ ధి న స్తన నమితో

త్కట వారకాంతలము గా

మటుగావున నృపునిజాడ ధి నగునే మాకున్.

56

తా. మేము విటులము, నితండవాదాలము, గాయకులము, నటులము, మన్మథాగ్నినడంచు బలితంపు గట్టిగుబ్బలు గలిగిన వారకాంతలముగాము, కావున మేము రాజుపాలికిఁ బోనక్కరలేదు.

శ్లో. విపులహృదయైర్దనైః కైశ్చి జగ జ్జనితం పురా
విధృత మవార్తైర్దత్తం చాన్వైర్విజిత్య తృణయథా
ఇహ హి భువనాన్యన్యే ధీరా శ్చతుర్దశ భుంజతే
కతిపయపురస్వామ్యే పుంసాం క ఏష మదజ్వరః.

57

ఉ. అంచితబుద్ధులైనవను ధి జాధిపతుల్ జగమెల్లదొల్లి ని

ర్మించిరి దానిఁ గొందఱు భి ధి రించిరి యిచ్చిరి కొందఱు అర్థికి

న్మించి జగంబులన్నియును ధి నెమ్మిభుజించుచుఁ గొందఱుండగా

బంచకపట్టణేశుల ధి వార మదజ్వరమింత యేటికి.

57

తా. ప్రపంచమంతయు సువారమనస్సులతో సృష్టింపఁ జేయఁబడినది. అటు తర్వాతఁ గొందరిచేఁ బాలింపఁబడినది. అటునిమ్మటఁ గొందఱిచేఁ బయింపఁబడి తృణములు నాశము చేయఁబడినది. ఇంక నిష్పడు గొందఱు ధీరులు సమస్తలోకముల పాలింపుచున్నారు. ఇదంతయు నిట్లులుండ నేనో నాలుగుదు పత్రసంగులేలు వారలింత మదాంధులై కన్నులున్న గానక చరించు పెంగులతో ?

శ్లో. అభుక్తాయాం యస్యాం క్షణమపి న యాతం నృపశఙ్గై

ద్భవస్తస్యాలాభే కిం బహుమానః క్షితిభృతామ్

తదంశస్య ప్యంశే తదవయవ లేశేపి పతయో

విషాదే కర్తవ్యే విదధతి జడాః ప్రత్యుగ ముదం.

58

చ. ఎడ నిమిషంబులేక ధర † చీకతంబు భుజించుచున్న యి
 ప్పడమి లభించినన్ మహిమ † సొందునె రాజుల నేల తున్నలో
 నడరు లవంబులోఁ దునియ † యం గొకమూలగ సాధులైన వా
 రడలక వై పరీత్యమున † హర్ష ముఁ జెందుదు రెంత మందులో 58

తా. భూమిని రాజులేలని తుణములేదు ఏరాజో యొకరాజు భూమినిపాలిం
 చుచునే యున్నాడు. అట్టిరాజునకే యతిశయము లేనప్పడు అట్టిభూమిలో నహ
 సాంగములోని యొకమూలకుఁ ప్రభువైన తానేను గొప్పవాడనని వగచుటకు
 మారుగా యుబ్బునొండెదరు ఆహా ఏమి విరికింత సువివేకము ?

శ్లో. మృత్పిండో జలరేఖయా వలయిత స్స ర్వేస్వయం న స్వణుః
 స్వాంశీకృత్య నవన సంయుగతై రాజ్ఞాం గణైర్భుజ్యతే
 నో దద్యుర్ధధతేధవా కిమపి తే త్సుద్రా దరిద్రా భృశం
 ధిక్థక్తాన్ పురుషాధమాన్ ధనకణం వాంఛంతి తేభ్యోసి యే. 59

చ. తగ జలరేఖచేవలయి † తంబగు కొంచపు మట్టిముద్దకై
 జగడము లాడి యాడి పెలు † చన్ విభజించి భుజించు చున్నదు
 ర్భర నృపులిచ్చువారె తలఁ † పం గడునిచులు వారియందు నొ
 ప్పగ ధనలేక కాంక్షగల † పూరుంపులుం గడు హీనులేకదా !

తా. భూమియంతయు జలరేఖచే జుట్టుకొనఁబడి యున్నది. అట్టిభూమికై
 రాజుల తమలోఁదాము పోటలాడుకొని తమకై విభజించికొని యనుభవించు
 చున్నారు. వారామట్టిపెత్తకై పోరాడినవారు కనుక తుద్రులు ఆదియుష్ణముగా
 లేక కొంత భాగమునే పొందుటవలన దరిద్రులు కావున వారు ఇదివరకు కెట్టి
 యుండలేదు. అప్పుడు పట్టరు. ముందుఁ బట్టుబోరు అట్టివారిని యాచించినవారు
 వారికంటె నీచులు గాన నింగింపదగినవారు.

శ్లో. స జాతః కోవ్యాసీ న్మదనకపుణా మూర్ధ్ని ధవళం
 కపాలం యస్యోచ్చైర్వివిహతి మలంకారవిధయే
 నృభిః ప్రాణత్రాణప్రణవమతిభిః కైశ్చి దధునా
 నమద్భిఃకః పుంసా మయ మతులదర్పజ్వరభరః

చ. అతఁడ సుజన్ముఁ డెవ్వని స † మంచితశుభ్రకపాల మద్రిజా
 పతి కుతుకంబుతోడఁ దల † పై ధరియించె విభూషణంబుగా

క్షీతిపముఁ బ్రాణరక్షణము † చేయుటకై తముఁజేరి కొండ తా
నతు లయిరంచు దుర్మదభు † నజ్వర మేటికి మానవాళికిన్ . 10

తా. ఎవ్వని ధవళంపు పునఃక నిర్వృణడానందమునో ధరించెనో యాతఁడే
సార్థకజన్మఁడు. అట్టిసిత్యంబు భూమియందుఁ బ్రాణరక్షణోపాయముగాఁ గొం
దరు తన్నుజేరి వినఘ్నంబై సంతమాత్రాన దోషయుక్తముగు గర్వమునెడి పెద్దకోగ
మెందులకుఁ బొందిరోగదా ?

౭ మనస్సంబోధన నియమసము

శ్లో. పరేపాం చేతాంసి ప్రతిదివన మారాధ్య బహుధా
ప్రసాదంకిం నేతుం విశేసి హృదయ క్లేశకలిలం
ప్రసన్నే త్వ య్యంత్య స్వయ ముదితచింతామణీగుణే
విముక్తస్సంకల్పః కి మభిలషిశం పుష్యతి నతే. 61

చ. పరులమనంబు లోలి బహు † భంగులఁ గొల్చి ప్రసన్నతాగుణ
స్ఫురణ వహింపఁ జేయుటకుఁ † బూనగ నేటికి నీవు చిత్తమా!
సిరముగ సుప్రసాదము భ † జించి నిలింపమణీగణోదయ
స్ఫురితగతిఁ మనోరథము † సొంపువహింపదె నీకు మేలుగన్ . 61

తా. ఓ మనసా! ఇతరులంగొలిచి దాతలను ప్రసన్నులుగా జేసికొనుటకు
యత్నించెదవే ? నీవే స్వచ్ఛమయిన చింతాకువంటి గుణము లలవరచు కొంటివేని
కోరికలన్నియు సొందగలుగుదువు కావున నితరులనుగొలువకుము.

శ్లో. పరిభ్రమసి కిం వృధా క్వచన చిత్తవిశ్రామ్యతాం
స్వయం భవతి యద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా
అతితయ మనుస్మర న్నపి చ భావ్యసంకల్పయ
న్నతర్కితసమాగమా ననుభవాని భోగా నహం. 62

ఉ. ఏలపరిభ్రమించెద వ † నేకవిధంబుల వెట్టిచిత్తమా
తాలిమి విశ్రమింపు మొక † తావున యత్నములేకయో యగున్
మేలును గీడు నేఁ దలంప † మించినకార్యము భావికార్యమున్
లాలసవృత్తి గోర విధి † లబ్ధఫలంబులు నెభుజించెదన్ . 62

తా. మనసా! నాకైయనేక విధములుగా నలుగడల భ్రమించెదవు. ఏది
యెట్లు జరుగవలయునో యట్లు జరిగితీరును అన్యథా జరుగదు. కాన నీప్రయత్న
ముచే నాకేమియు కలుగదు. చైవికముగా వచ్చిన భోగముల నే సొంది నుభింతురు.

శ్లో. ఏతస్మా ద్విర మేంద్రి యార్థగహనా దాయాసకా దాశ్రయ
శ్రేయోమార్గ మశేషదుఃఖశమనవ్యాపారదక్షం క్షణాత్
శాంతం భావ ముపైహి సంతృప్త నిజాం కల్లోలలోలాం గతిం
మా భూయో భజ భంగురాం భవరతిం చేతః ప్రసీ దాధునా రిరి

శా. ఆయాసప్రద మింద్రియార్థగహనం * బాత్రోవ వర్జింపుమీ
శ్రేయోమార్గము సర్వదుఃఖనికర * చ్ఛేదార్థమై చేరుమీ
ధ్యేయాద్వైతముఁ బొందు మీ స్థిరతచే * దీపింపుమీ చిత్తనూ
మాయాకేళికి వెండియుం జొరకుమీ * మాలిన్యమున్ వీడుమీ.

తా. ఓనునసా! సర్వానర్థములకౌలవాలమైన యింద్రియముల నడంచి జ్ఞాన
మార్గమునఁ బ్రవర్తింపుము. గంభీరహృదయముతో నాత్మస్వరూపముఁ గనుచు,
యతిచంచలమగు సీవృత్తినివిడిచి నిత్యముకొని యీశంసారమును విడిచి యానంద
దాంబుధిలో నోలలాడుము.

శ్లో. మోహం మార్జయ తా ముపార్జయ రతిం చంద్రార్థచూడామణౌ
చేత స్వర్గతరంగిణీతటభువా మాసంగ మంగే కురు
కోవా వీచిషు బుద్ధ్య దేషుచ తటిష్ఠేభాసుచ స్త్రీషుచ
జ్వాలాగ్రేషుచ పన్న గేషుచ సరిద్వేగేషుచ ప్రత్యయః. 64

చ. దురితపుమోహముం దొలగఁజేయుము సేయుముభక్తిశూలిపై
వరసురవాహినీతటసి * వాసముఁ జేకొను మేటిసమ్మికల్
తరగలయందు బుద్ధ్యదవి * తానములందు మెఱుంగుదీగెలం
దరయగఁ గీలలందు ఘణు లందు సుహృజ్జనులందు డెందమా!

తా. ఓనునసా! నిశాకచూటఁ జెప్పెదవినుము. మోహవికారము తొలగఁ
జేయుము. సతతము శివధ్యానతత్పరుడై గంగాతీర ప్రదేశమునందు వాసముఁ
జేయుము వనితలుగాని, సంపదలుగాని, తరంగములవలెను, నీటిబుడగ వలెను,
మెఱుపుదిగవలెను నిష్పక్షానవలెను, సుర్పమువలెను, నదీవేగమువలెను, చంచల
మయినవి. కావున వానిసంతమాత్రము నమ్మందగదు.

శ్లో. చేతశ్చింతయ మా రమాం సకృ దిమా సుస్థాయినీ మాస్థయా
భూపాలభ్రుకుటీకుటీవిహరణవ్యాపారపణ్యాంగనాం

కంఠాశంకుతాః ప్రవిశ్య భవనద్వారాణి వారాణసీ
 రథ్యాపంక్తిషు పాణిపాత్రపతీతాం భిక్షామపేక్షామహే. 65
 మ. అవనిశేభ్రుకుశికుటీవిహరణః † వ్యాపారపణ్యాంగనన్
 భువిలో సంపద నించుకొని గొనకుమీ † భోగార్థమై చిత్తమా
 శివమోచావహకాశికానగరిసు † శ్రీరాజమార్గింబులన్
 భవనద్వారములందు జేతనిడు న † ద్వైభృతం బపేక్షించెదన్. 65

తా. మనసా! రాజానుగ్రహముచే గలుగుచు నిగ్రహముచే బోవును. వెల
 వెలందివలె చంచలమున నలక్ష్మీకాశించి మమ్మలయింపకుము. మాకు చింకిజాంతం
 గప్పకొని కాశిపురమున జచ్చుమెత్తుకొని బ్రతుకవలయునని కోరిక యున్నది
 సుమా!

శ్లో. అగ్రే గీతం సరసకవయః పార్శ్వయో ద్దాక్షిణాత్యః
 పశ్చి ల్లీలావలయరణితం చామరగ్రాహిణీః
 యద్యస్త్యేపం కురుభవరసాస్వాదనే లంపటత్వం
 నో చేచ్ఛేతః ప్రవిశ సహసా నిర్వికల్పే సమాధౌ. 66
 చ. సరసులు దాక్షిణాత్యకవి † చంద్రులు చెంతలయందు ముందటన్
 నురుచిరగీతమున్ వెనుక † శోభిత చామర పాణిమానినీ
 కరమణికంకణకణము † గల్గిన యేని భవానుభూతిచే
 బరగుము గల్గవేని భవ † భంజన యోగముఁ బూను మానసా. 66

తా. ఓ మనసా! సరసవచన రచనా ధురంధరులగు కవిపుంగవులున,
 పిణ్డావాద్యముల వాయించు గాయకులును, వెనుకదన వింజామరలపిచెడి చెలి
 యాల కంకణకణములు మొదలగునవి యుండినచో సంసారసుఖ మనుభవింపుము
 లేదా తక్షణమే నిర్వికారుడడై నిర్వికల్పసమాధిం జేకొని పరబ్రహ్మ పదార్థముం
 బాడుము.

శ్లో. ప్రాస్తా శ్శ్రియ స్సకలకామదుఃఖస్తతః కిం
 న్యస్తం పదం శిరసి విద్విషతాం తతః కిం
 సంపాదితాః ప్రణయినో విభవై స్తతః కిం
 కల్పస్థితం తనుభృతాం తనుభి స్తతః కిమ్. 67
 చ. సకలశుభంబు లిచ్చుప్రియ † సంపద వచ్చిననేమి దాపిచే
 బ్రకట విరోధి మస్తకము † ప్రైబదముంచిన నేమి దానిచే

నికట ధనంబుచే హితుల † నేర్చుగ నేలిన నేమి దానిచే

వికృతము గాక ప్రాణికి భు † విం దనువుండిన నేమి దానిచేన్ . 67

తా. ఓ మనసా! మనుజులకుఁ గాంతుల నొడగూర్చు సంపదలుండినను, వైరులు పాగాఁకొంతులైనను, స్నేహితులఁ జాక్షుండఁ సంపాదించినను దేహము కల్పాంతమువరకుండినను నవియన్నియు నిత్యశ్రేయహర్షములుగావు. కనుక వైవాటితోఁ బనిలేదు.

శ్లో. భక్తిర్భవే మరణజన్మభయం హృదిన్ధం

స్నేహో న బంధుషు న మన్మథజా వికారాః

సంసర్గదోషరహితా విజనా వనాంతా

వైరాగ్య మస్తి కిమితః పర మర్థసియం.

68

చ. హరచరణాబ్జయగ్మమున † నంచితభక్తి మనంబుతో జరా

మరణభయంబు బాంధవన † మాజముపై స్పృహలేమి దుస్సహ

స్మరశరనిగ్రహంబు ముని † మాన్యవివిక్తవనప్రదేశముల్

పరమవిక్రియం గలుగ † భాగ్యమహోన్నతి వేఱ యున్నదే?

తా. ఓ మనసా! శంభుభక్తియు, జరామరణములందు నిర్భయమును, భార్యాపుత్రాదులందు విరక్తియు, మన్మథోదేశము నొందకుండుటయు, నిర్జనములగు వనప్రదేశములు గోరవలయును. అందువలన వైరాగ్యము వచ్చును. వైరాగ్యముకంటె శ్రేయస్సాధనము మరియొకటిలేదుగదా?

శ్లో. తస్మా దనంత మజరం పరమం వికాసి

త ద్రహ్మ చింతయ కి మేభి రసద్వికల్పైః

యస్యానుపంగిణ ఇమే భువనాధిపత్య

భోగాదయః కృపణ లోకమతా భవంతి.

69

తే. గీ. కావున ననంత మజర మ † క్షర మజంబు

బ్రహ్మము భజింపు మతివిక † ల్పములు వలదు

బ్రహ్మసంగికి భువనాధి † పత్యభోగ

పడవియును నీకు దుచ్చమై † పరంగుఁ జువ్వె.

69

తా. కావున ఓ మనసా! యనంతమైనదియు సర్వోత్కృష్టమైనదియు సకల ప్రదేశముల నావరించియుండు బ్రహ్మమును జింతింపుము. అనవసర చింతలే? ఆ బ్రహ్మమునకుఁ బరతంత్రులైనవానికి సమస్తలోకాధిపత్యము తదితరములన్నియు యోగ్యమైనవిగాఁ దోచును. గాని తనకు దగినట్లుదోషను.

శ్లో. పాతాల మాచితసి యాసినభో విలంఘ్య

దిబ్బాడలం భ్రమసి మానస మానసచాపలేన

భ్రాంత్యాపి జాతు విమలం కథ యాత్మనీనం

తద్భ్రష్టా న స్మరసి నిర్వృత్తి మేషి యేన.

70

చ. బలిసదనంబు జొచ్చెదవు † ప్రాకెద వభ్రపదంబు దాటి ది

గ్వలయము సంక్రమించెదవు † వారక చిత్తమ చాపలంబునం

దలప నొకప్పుడున్ మఱచి † తప్పియు లోన వెలుంగుబ్రహ్మము

స్థలచెద వేని పొందెదవు † నాశవివర్జితనిత్యసౌఖ్యమున్.

70

తా. ఓ మనసా ! పాతాలలోకముజొచ్చెదవు. ఆకంబును గడచిపోయెదవు. దిశాంతముల జూరనొనెదవు నీవిట్టి గమనశక్తి గలిగినను వివేకముచే గాక పోయినను భ్రమకలిగియైన నేవేళనంకైనను యాత్మోపకారమై పరబ్రహ్మమును స్మరింపవెందులకు ? పరబ్రహ్మచింతనముచే నాత్మత్వప్రసాదంబు యుండునుగాదా.

౮ నిత్యానిత్య వస్తు విచారము

శ్లో. కిం వేదై స్స్మృతిభిః పురాణ పతనై శ్వాస్త్యై ర్మహావిస్తరైః

స్వర్గగ్రామకుటీనివాసఫలదైః కర్మక్రియావిభ్రమైః

ముక్త్యైకం భవదుఃఖభారరచనావిధ్వంసకాలానలం

స్వాత్మానందపదప్రవేశకలనం శేషా వణిగ్వృత్తయః

71

ఉ. శ్రీమహిశశ్రుతిస్మృతుల † చే బహుశాస్త్రపురాణయుక్తిచే

నేమిఫలంబు లొక్యజనవృత్తికి నీఁ దగు నిర్జరాలయ

గ్రామకుటీనివాసఫల † కర్మముచే ఫలమేమి జన్మదుః

ఖాయభేషజాత్యయమ † హాసుఖ మొక్కటి దక్క నన్నిటన్.

తా. వేద, శాస్త్రశ్రుతి, స్మృతి, పురాణాదిసద్బ్రంధపతనమువలన గాని, స్వర్గమునకెనయగు పల్లెటూరుయందుండి స్నానాది నిత్యకర్మల నిర్వర్తించినను, నిష్ప్రయోజన మావంతయులేదు. పూర్వకర్మల వలనగల్గు సంసార దుఃఖసమూహములు గాలాగ్నివోలె పోగొట్టునవి. అత్మస్వరూపానందానుభవము నొందుట యొకటియేదక్క మిగిలినవన్నియు వ్యర్థములుగాదా ?

శ్లో. యదామేదు శ్రీమూన్నిపతతి యుగాంతాగ్నివలితః
సముద్రాశ్శుష్యంతి ప్రచరమకరగ్రాహనిలయాః
ధరాగచ్ఛత్యంతం ధరణిధరపాదైరపిధృతా
శరీరే కావార్తా కరికలభకర్ణాగ్రచపలే.

72

చ. స్థిరతరమైన మేరువు న + శించు యుగాంత కృతాను కీలలన్
పరమకరాకరంబు లగు + వారినిధానములెల్లనింకు భూ
ధరములచే ధరింపఁబడి + ధారుణి పోడిమిదప్ప గావునం
గరి కలభశ్రవచ్చపల + కాయమునం దిక వార్తలేటికిన్. 72

తా. స్థిరమైన మేరుపర్వతము ప్రళయాగ్నియందు నీరగుచున్నది. సర్వజల
జంతువుల కాటపట్టయిన మహాసముద్రము ప్రళయాగ్నివలన నెండిపోవుచున్నది.
సప్తకుల పర్వతములపై నిలచియున్న భూమి నాశనమగుచున్నది. ఇట్టి వానికే
చంచలము కలిగియుండగా నేనుఁగుపిల్ల చెవికొనవలె నతిచంచలమగు కాయము
నశింపదని యాయూహా !

శ్లో. గాత్రం సంకుచితం గతి ర్విగళితా భ్రష్టాచ దంతావలి
ర్దృష్టిర్నశ్యతి వర్ధతే బధిరతా వక్త్రంచ లాలాయతే
వాక్యం నాద్రియతే చ బాంధవజనో భార్యా న శుశ్రూషతే
హా కష్టం పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్రోవ్యమిత్రాయతే.

చ. తనువు ముడుంగుఁ బాదగతి + దప్పను దంతములూడుఁ జీకటుల్
గనుఁగవ వర్తిలుం జెవుడు + గమ్మును జొంగలుగాఱుమోమునన్
జనములు మాట చేకొనరు + సన్నిధి జేరదు భార్య పుత్రుడుం
గొనకొని శత్రువల్ల తిరు + గుం గడుఁగప్తము వృద్ధజేహికిన్. 73

తా. వృద్ధత్వమునందు దేహము ముడుచుకొనుచు నడక తొఱిలుచున్నది.
పండ్లుండిపోవుచున్నది. చత్వార మావహించుచున్నది. బధిరత్వము బాధించు
చున్నది. నోటినుండి చొల్లు కారుచున్నది. బంధువులు చెప్పినమాట నాలకింపరు
భార్య గొలువుఁజేయదు. కన్నకుమారుఁడు పరమశత్రువగును ముడుసలికప్తము వర్ణిం
చుట యాదికేషునకయిన తరము గాదుగదా ?

శ్లో. వర్ణం సితం శిరసి వీర్య శిరోరుహాశాం
స్థానం జరాపరిభవస్య తదా పుమాంసమ్.

ఆరోక్షిత్వాస్థితకలం పరిహృత్య యాన్తి
చండాలకూపమివ దూరతరం తరుణ్యః.

74

ఆ. శుభల తెలుపుఁజూచి † కొఱగాఁడు వీడని
ముసలివాని విడిచి † ముదితలెల్ల
దూరముగఁగొలంగు † దురు నాస్థితకలమా
మాల నూతివిడిచి † మలగుభంగి.

తా. కాంతలు వృద్ధుని నెరసిన కేశంబులపరికించివీడు పాత్రుఁడుకొండని
విడిచి, పంచములు నీరువాడు నూతినివిడిచినట్లు విడచి దూరముగాఁ బోవుదురు.

శ్లో. యావత్స్విస్థ మిదం కలేబరగృహం యావచ్ఛ దూరే జరా
యావచ్చేంద్రియశక్తి రప్రతిహతా యావత్తయో నాయుషః
ఆత్మశ్రేయసి తావదేవ విదుషా కార్యః ప్రయత్నో మహా
న్రోద్ధీప్తి భవనే శు కూపఖననం ప్రత్యుద్యమః కీదృశః 75

చ. ధృతిఁగొనిరోగముల్ జరయు † దేహమునొంపకముందెయింద్రియ
ప్రతిహతి లేకముందె తన † ప్రాణవిరామము కాకముందె పం
డితజనుఁ డాచరింపఁదగు † తీర్చిబ్రయత్నము ముక్తికిన్ మహా
ద్ధతశిఖ నిల్లుగాలుతఱి † చాలిమి నూతులు ద్రవ్యటొప్పనే. 75

తా. శరీరము రోగములులేక యెంతకాలము బలీయముగా నుండునో యెంత
కాలము వృద్ధత్వము ద్రవ్యగానుండునో. యింద్రియ పటుత్వ మెందాక మేరదప్పక
యుండునో, ఆయు వెంతకాలము ఊజింపక యుండునో, యంతలోపల నేతనశ్రేయ
స్సాధనమునకుఁ గడంగవలయును. ఇట్లు ప్రభుమమున ప్రయత్నింప కత్యంతదశ
యందు బ్రయత్నించినచో నిల్లు కాలుచుండగా నూయిత్రవ్వినట్లగును.

శ్లో. తపస్వంతస్సప్తః కిమధినివసామ స్సురనదీం
గుణోధారాద్ధారా నుతపరిచరామ స్సవినయం
పిబామ శ్శాత్రోఘా నుతవివిధకావ్యామృతరసా
న్నవిద్యః కింకుర్యః కలిపయనిమేసాయుషిజనే. 76

మ. తపముల్ నేయుచు దేవతాతటిని చెం † తక్ నిల్తుమోకాక దా
రపర్వతంబుననుందుమో వివిధశా † శ్రుశ్రవ్యకావ్యామృతం

బుపభోగింతుమొ యేమిసేతుమొ హితం * బూహి...ప...గా లేమని
త్యపులోకంబున నూనవులేమితునిమే * సాయుష్ఫలై యుండగన్.

తా. నరు లధిరమగు జగంబున పరిసరితోఁగూడిన కొన్ని గెప్పపాటుల
కాలఁబోయుచుండగలిగి యుండుటం నట్టి ప్రపంచానర్థము గం గానదిత్యమునందుండు
మా ? లేక యనేక శాస్త్రములు విన దగిన కావ్యములుననెడి సున్నుతము ననుభ
వించుచుండుమా ? ఇందేవిచేయుటకును నిష్ఠమగునదిదానిని నిష్ఠఁబఁచాలము.

శ్లో. దురారాధ్యా శ్చామీ తురగనలచిత్రాః క్షీ తిభుజో
వయం తు స్థూలే చ్చా స్సుమహతి పదే బద్ధమనః
జరా దేహం మృత్యుర్హరతి దయితంజీవితమిదం
సఖే నాన్య చ్ఛేయో జగతి విదుషో న్యత్రతపసః. 77

ఉ. వాజిచలన్యభావులగు * వారు ప్రసన్నులుగాను భూపతుల్
రాజనవృత్తి మానరు దు * రాశయు నెక్కుడుమాకు సాముపైఁ
దేజమడంచు వృద్ధదశ * దీకొని ప్రాణమునొంచుఁ గాలు డ
వ్యాజతపంబుకన్న భువి * నాత్మ హితంబగు కృత్యమున్నదే. 7

తా. వాజివలె నిలుకడలేని మనస్సులుగలిగిన రాజుల యనుగ్రహము సంపా
దించుట యెంతయు నష్టము. మనకాశయత్యధికమై నొప్పపదవులు గావలయునని
మనస్సువ్వికూరుచుండును వృద్ధత్వ మావహించి దేహము జర్ణింపఁ జేయుచున్నది.
అత్యంత ప్రియమగు ప్రాణమును మృత్యువు వెన్నాడుచున్నది కావున నో నేర్ప
కాఁడా బుద్ధిమంతులకు తపస్సే క్రేయస్సాధనమని యెఱుంగవలెను.

శ్లో. మానే మాయని ఖండితే చ సునివృత్తిం ప్రయాతేర్ధిని
క్షీణేబంధుజనే గతే పరిజనే నష్టే శనైశ్చావనే
యక్తం కేవలమేతదేవ సుధియాం యజ్ఞ హల్నుకన్యాపయః
పూతగ్రావగిరింద్ర కర్షరదరీకుంజే నివాసః క్వచిత్. 78

ఉ. మానముగ్రుంగఁగా ధనము * మట్టముగా నిజబాంధవాశ్రితుల్
దీనతఁ జెందియేగ నతి * ధివ్రకగంబు నిరాసమైజనన్
మానుగ జన్వనం బగుగ * మాన్యనకుందగు జహ్నుకన్యకా
నూనతరంగపూతకలి * తోపలలై లనికుంజవాసముత్. 78

తా. మనోబలంబు పోవురీతి డబ్బుత్తగ్గనట్లు తనచుట్టములు నాశ్రితులు దైన్య తతోఁ జనునట్లు యాచక సముహ మాసవిడుచుకొని పోవునట్లు జవ్వనము వెడలు నట్లును బూజ్యుఁడగువాఁడు గంగానదియొక్క యధికమైన యలలచేతఁ బవిత్రమైనట్టియు మనోహరమైనట్టియు శిలలందుఁ కొండలందుఁ పొదరిండ్లయందునుండ తగును.

శ్లో. రమ్యా శ్చంద్రమరీచయ స్పృణవతీ రమ్యా వనాంతస్సల్లి
రమ్యం సాధుసమాగమాగతసుఖం కావ్యేషు రక్ష్యాః కథాః
నోపోపాహితబాష్పబిందుతరళం రమ్యం ప్రియాయా ముఖం
సర్వం రమ్య మనిత్యతా ముపగతే చిత్తేన కించిత్పునః 79

ఉ. మంచిది పండువెన్నెలలు † మంచిది పుష్పవనప్రదేశముల్
మంచిది సాధుసంగమున † మాగతసౌఖ్యము చాటువాక్యముల్
మంచిది మంచి దశ్రుయుత † మానవతీముఖ మీసమస్తమున్
మంచిదిగా దనిత్య మవి † యానకవృత్తి నెఱుంగువారికిన్. 79

తా. పండునివెన్నెలలు. పచ్చగార్యుండు నడవిపట్టులు స్వనన్నేహము వలని సుఖము, కావ్యములందలి కథలును, ప్రణయంపుఁ గోపమువలన శుచ్చిన కన్నీటిబిందువుతోఁగూడిన ప్రియరాలి నెఱ్ఱెగమును, ఇవియన్నియును రమ్య కృత్యంబులేయగును, కాని యివి యనిత్యమని తోచెనా రమ్యములు కానేరవు.

శ్లో. రమ్యం హర్మ్యతలం న కిం వసతయే శ్రావ్యం న కేయాదికం
కిం వా ప్రాణసమాసమాగమసుఖం నై వాధికప్రీతయే
కింశు భ్రాంతపతంగపక్షపతనవ్యాలోలదీపాంకుర
చ్ఛాయాచంచలమూకలయ్య సకలం సంతో వనాంశం గతాః 80

ఉ. సంతతమున్ సుఖం బొసఁగఁ † జాలవె చాల విశాలసౌధముల్
కాంతలసంగమున్ మధుర † గానములున్ వివరించిచూడ సంగ
భ్రాంతపతంగపక్షభవ † మారుతఘాతవిఘాతదీపికా
కాంచిచలంబు సర్వమని † కానల కేగిరి పండితోత్తముల్. 80

తా. సుఖకాలక్షేపమునకు మంచి రమ్యహర్మ్యంబులును, శ్రవణానందముగు గానములును, మిగుల సంతోషి నందుటకు గల్గినబృలుగల జవరాండ్ర సంగమ సుఖంబును సుఖములు కానేరవు అందుచే సుజనులు మిడుతల యీకల గాలిచే జ్వలించు దీపములవలె నివియన్నియుఁ జంచలములని కాననములకుఁ జోయిరి.

శి వార్చ న ము

శ్లో. ఆసంసారం త్రిభువన మిదం చిన్మతాం తాత తాద్య
జ్ఞేవాస్మాకం నయనపదవీం శ్రోత్రమార్గం గతో వా
యోయం ధత్తే విషయకరిణీగాఢరూఢాభిమాన
క్షీబస్యాంతఃకరణకరిణ స్సంయమాలానలీనామ్.

మ. తగ సంసార మనాదినండియును ద † త్తత్కర్మసంయుక్తి ము
జ్జగముం ద్రిమ్యురు మాకుఁ గానఁబడఁ జే † చందంబునం గర్ణమా
ర్గగతుం డైనను గాఁడు భోగకరణీ † గాఢాదరోన్మత్తచి
త్తగరిష్ఠద్విపరాజసంయమపటు † స్తంభాత్మకుండెవ్వఁడున్. 81

తా. సంసారము ప్రారంభమయినది మొదలుకొని యీ త్రిలోకములును
గాలించి చూచితిమిగాని విషయములనియెడు నాడుయేనుంగులందు మిగుల దృఢ
మగుయాక్తిచే మదించియున్న మానసమనియెడి యేనుఁగును నియమించుటకుఁ
గట్టుకంబమువంటి వాఁడగు పురుషుని మే మెందును చూచినవారమును, విన్నవార
మును కాము.

శ్లో. యదేత త్వచ్ఛుభం విహరణ మకార్పణ్య మశనం
సహార్ద్రై స్సంవాస శ్శృత ముపశమైకవ్రతిఫలం
మనో మండస్పందం బహిరపి చిరస్యాపి విమృశ
న్నజానే కస్యైషా పరిణత రుదారస్య తపనః. 82

చ. ఇచ్చకు వచ్చినట్లు చరి † యించుట దైన్యము లేని తిండియున్
నిచ్చలు సాధుసంగమును † నిర్మలశాంతియు శాస్త్రభోధమున్
మచ్చిక లోనఁ బూని వెలి † మట్టనిచి త్తము నాఁగ నింతయున్
విచ్చుటయో మహోన్నతత † పంబుఫలంబాయెఱుంగ నేర్తుమేరితి

తా. ఇతరులను లోకువగాక యిచ్చవచ్చినట్లు మెలంగుట, దీనత్వములేని
దిండియు, గొప్పవారితోడ స్నేహము, శాంతినిొనగు వేదాంతశాస్త్రపఠన, మనస్సు
బాహ్య విషయములయందు మిగులఁ గొంచెముగాఁ బ్రసరించుట, నిదియంతయు
నే గొప్ప తపమువలన కలుగునో యెంతకాల మాలోచించినను నాకుండెలియ రా
కున్నది.

శ్లో. జీర్ణా ఏవ మనోరథాశ్చ హృదయే యాతంచ త చ్యోవనం
హంతాంగేషు గుణాశ్చ వంధ్య ఫలతాం యాతా గుణజ్ఞైర్విసా

కిం యుక్తం సహసాభ్యుపైతి బలవాన్కూలః కృతాంతోక్షమీ
హా జ్ఞాతం మదనాంతకాంక్షియ్యుగళం ముక్త్యాస్తి నాన్యగతిః

ఉ. చిత్తిమునందె కోరికలు † జీర్ణములయ్యె వశేషగాత్రమున్
హత్తిన జవ్వనంబరిగె † నాద్యులు లేమి గుణంబులున్ ఘలో
చ్చిత్తివహించె నెద్ది తగు † జేరక మానదు కాలుడక్కటా!
చిత్తజవైరి పాదయుగ † సేవనమే గతిగా నెఱింగితిన్. 83

తా. కోరికలన్నియు హృదయమునందే యణగియున్నవి. ప్రాయముదప్పినది. అవయవ సామర్థ్యము వెలి బుచ్చుటకుఁ దగినవేత్తలు లేమిచేసన్నియు నిష్ప్రయోజనములైనవి. కనికర మేమియులేక చిత్తి వెన్నాడుచు తుణతుణము బాధించుచున్నది. ఇట్టి విషమ పరిస్థితియందుఁ గైకొనవలసిన మార్గమేదియో? అఁతెలిసినది! కందర్పుని గర్వమణచిన పరమశివుని పాదారవిందదవ్యయంబును విడచిన వేఱుగతి లేదు. కాన నదియే శరణ్యము.

శ్లో. మహేశ్వరే వా జగతా మధీశ్వరే
జనార్దనే వా జగదంశ రాత్మని
న వస్తు భేద ప్రతిపత్తి రస్తిమే
తథా భక్తి స్తరుణేందు శేఖరే.

తే. గీ. జగదధీశ్వరుడగు మహే † శ్వరుని యందు
సకల జగదంత రాత్ముడ † శార్దూయ.దు
భేద విజ్ఞాన మెయ్యెడ † లేదు మాకు
నైనఁ దరుణేందు శేఖరు † నంద భక్తి. 84

తా. మేము సర్వజగంబులకు స్వామియగు శంభునందుఁగాని, సమస్తలోకములందు వ్యాపించియుండువిష్ణువునందుఁగాని, వీరిరువురు వేఱువేఱు వస్తువులనెడి భేదబుద్ధిని కలిగియుండలేదు. అయినను లేతచంద్రుని ధరించు పరమశివునియందే స్వభావసిద్ధమైన శక్తి కురియున్నది.

శ్లో. స్ఫురత్స్ఫురజ్యోత్స్న ధవళితతలే క్వాపి పులినే
సుఖానీనా స్సంతధ్వనిషు రజనీషు ద్యుసరితః
భవా భోగోద్విగ్నా శ్శివశివశివే త్యాత్మవచః
కదా శ్యామానందో ద్గతబహుళ బాష్పాపుతదృశః. 85

శా. శాంతారావనిశీధకాలముల భా + స్వత్సాంద్రచంద్రా తపా
క్రాంతస్వచ్ఛమరున్నదీపులినయో + గ్యక్షోణిః గూర్చుండి జ
న్మాంతోద్వేగుల మైనమేము శివశ + బ్రావృత్తితో నెప్పు డ
త్యంతానందభవాశ్రుసంకులదశా + వాప్తి నుఖం బుందుమో.

తా. రాత్రులందు ధ్వసులన్నియు నడగిన బిడప భవశ కాంతులతోఁ
గూడిన వెన్నెలచేఁ బెల్లగా విలసిల్లుచున్న గంగానది యిసుకదిన్నెలయంతుఁ
గూర్చుండి మేము సంసారసాగరము గాటశక్యముగాదని చింతించుట “శివ శివ
శివ” యని ధ్యానించుచు నంచుచే గలుగు నానందభాష్పము లుప్పతిల నేత్రములు
జాలుకొన్న వారమగుట యెన్నఁచోగదా ?

శ్లో. వితీర్ణే సర్వస్వే తరుణ కరుణాపూర్ణహృదయా
స్మరంత స్సంసారే విగుణపరిమాణాం విధిగతిమ్
వయం పుణ్యరణ్యే పరిణత శరచ్ఛంద్ర కిరణా
ప్రియామా నేష్యామో హరచరణ చింతైక శరణాః. 86

చ. కలధన మంతయున్ సెలవు + గానిడి నూత్నకృపాప్రపూర్ణచి
త్తుల మయి సంస్మృతిం గుశల + దూరవిపాకము గాఁగ దైవముం
దలఁచుచుఁ గానలో శివప + దస్మృతి నిఘ్నరమై నయింపగఁ
గలము శరత్ప్రసన్న మిహి + కాకరరమ్యములైనరాత్రులన్.

తా. మేము మెత్తని మానసంబుగలిగి యాచకులకు ధనమంతయు నొసంగి,
సంసారమునందు దైవము నేయు కష్టపరంపరల మనసునందలంచుచు వానినిరోసి
తపోవనముఁ జేరి శివచరణారవింద యుగళ ధ్యానమే రక్షణోపాయముగా నుంచు
కొన శరదృతువునందలి పండువెన్నెలతోఁగూడిన రాత్రుల నానందముతోఁగడుపు
చుము. గభాగ్య మెన్నడుగలుగునో తెలియరాదు.

శ్లో. కదా వారాణస్యా మమరతటిసిరోధసి వన
న్వసానః కౌశీనం శిరసి నిదధానోఽజలిపుటం
అయే గారీనాథ త్రిపురహర శంభో త్రినయన
ప్రసీదేతి క్రోశ నిమిషమివ నేష్యామి దివసాన్.

ఉ. శ్రీనుతకాశియం దమర + సింధుపుఁచెంగట నిల్చి గోచినిం
బూని ప్రణామముద్రఁ దల + మోపి పురాంతక పార్వతీశ శం

భో నిటలాక్ష కక్ష యని † మొట్టలు వెట్టుచు నిశ్చలానునం

భావత యెన్న డే గడపె † దన్ దినముల్ నిమిషంబుకై వడిన్.

తా. కాశీపురంబున గంగానదీతీరమున నివసించు గోచిని భరించి తల
యందు జేయొప్పునుంచి విపార్యతీతా! త్రిపుర సంచరణా! హేశంభో నిటలాక్షా!
ప్రసన్నుండవు కిచ్చుని దిగ్గరగ నరచెడి దినములు తుణమువలె గడచిపోవుట
యెప్పుడు గలుగునోగదా!

శ్లో. స్వాత్వాగంగైః పయోభిశ్చ చికుసుమఫలై రర్చయి త్వావిభోత్వాం
ధ్యేయే ధ్యానం నియోజ్యక్షీతిధరకుహరగ్రావపర్యంకమూలే
ఆత్మారామః ఫలాశీ గురువచనరత స్త్వత్ప్రసాదాత్మరారే
దుఃఖం మోక్ష్యే కదాహం సమకరచరణే పుంసి సేవాసముత్థమ్.

ఉ. వేలుపు తుటఁ దోగి సుప † విత్రఫలాదులఁ బూజచేసి ని

న్నోలి మనఁబులో నిలపి † యోగ్య గుహాశిలయందు నాత్మసం

శీలుండనై ఫలాశినయి † స్త్రీగురు వాక్యరతుండనై మహీ

చాలక సేవన శ్రమముఁ † బొసెడ నెన్నడు మన్మథాంతకా! 88

తా. ఎన్నడు గంగాజలమందు స్నానమాచరించి, పరిశుద్ధమగు ఫలపుష్ప
ములతో నిన్నుఁ బూజించి, సేవదారవిందములు ధ్యానించుచు, పర్యతగుహలందలి
రాతి పెట్టపయి సుఖముగాఁ గూర్చుండి, విషయవాంఛలు మాని, యాత్మస్వరూప
మునందే యానందగలిగి సేవాధారణముకొరకు ఫలమూలంబు లాహరముగాగొని,
గురుపదేశమును సదా ధ్యానించుచు నావలె సమస్తావయవములగలిగిన యొక
చురుపుని గొలుచుటవలన దుఃఖమును, మన్మథాంతకా! నీయమగ్రహపాత్రుండనై
యెప్పుడు వీడుదునోగదా!

శ్లో. ఏకాకీ నిస్ప్రహశ్శాంతః

పాణిపాత్రో దిగంబరః

కదా శంభో భవిష్యామి

కర్మనిర్మూలనక్షమః.

89

తే. గీ. ఒంటిఁ దిరుగుచుఁ గోరిక † లుజ్జగించి

శాంతిఁ జేకొని పాణి భా † జనుండనై ది

గంబరుండనై సమస్తక † ర్మంబు లెపుడు

మొదలుచెడఁ ద్రుంతుఁ బగమేళ † సదయహృదయ! 89

తా. హే శంఖో! నేను నిస్సంగుడనై, నిరాశాపరుడనై, శాంతాత్ముడనై బిచ్చమెత్తుకొని నిగంబరుండనై, నాపూర్వకర్మములెల్ల నిర్మూలించజాలు పెప్పడోకదా!

శ్లో. పాణిం పాత్రయతాం నిసర్గశుచినా భైక్షణ సంతృప్యతాం
యత్రక్వాపి విషీదతాం బహుత్వణం విశ్వం ముహూః పశ్యతామ్
అత్యాగేషి తనో రఖండపరమానందావబోధస్పృశా
మధ్యాకోపి శివప్రసాదసులభ స్సంపత్స్యతే యోగినాం.

చ. హితునకుఁ బాత్రపాత్రునకు ♦ నిచ్చునకున్ శుచిభేక్షమాత్రతో
షితునకుఁ నెట్టితావున వ ♦ సింఁచెడు వానికి విశ్వముం దృణ
ప్రతినిధిఁ జేయువానికిఁ బు ♦ రస్థితఁడయ్య నఖండ సౌఖ్య సం
గతుఁడగు యోగి కేర్పడు నొ ♦ కానొకమార్గముశంభుసత్కృపన్

తా. అరచేయునే పాత్రగా మంచుకొని పవిత్రభిక్షువలననే తృప్తి నొంది, ప్రదేశ భేదములేక గూర్చుండుచు, తృణతృణము జగమునంతయుఁ దృణపాయముగా జూచుచు, బ్రహ్మానంద జ్ఞానమనుభవించుచు నందెడి యోగులకు చెప్పక కృమ గాని మోక్షమార్గము శంభుకృపవలన నత్యంత సులభముగా లభించును.

౧౦ అవధూతచర్య

శ్లో. కాపీనం శతఖండజర్జరతరం కంధా పునస్తాదృశీ
నైశ్చిత్యం నిరపేక్షభైక్ష మశనం నిద్రా శ్మశానేవనే
స్వాతంత్ర్యేణ నిరంకుశం విహరణం స్వాంతం ప్రశాంతం సదా
సైర్యం యోగమహాత్మ వేపిచ యదిత్రైలోక్యరాజ్యేనకిం.

తా. కాపీనంబును జీర్ణకంధయు నపే ♦ తాశూన్య భైక్షంబు జిం
తాపాయంబు వనశ్మశానముల ని ♦ ద్రావాప్తి దుర్వార స
ద్వ్యాపారంబుఁ బ్రశాంతచిత్తమును యో ♦ గారాధియున్ వృత్తి
సంక్షేపంబుంగలదేని యోగికిఁ ద్రిలో ♦ కీ ప్రాభవం బేటికిన్ . 91

తా. సహస్రాక్షులు గలిగినగోచినిగాని, బొంతనుగాని, విషయచింతలేకుండు
టయు, బిచ్చపుండి, ప్రేతభూమియింపో లేక కాననములందుఁగాని నిదురించుటయు
స్వేచ్ఛగాదిగుటయు, నిర్మలమగు మనస్సుగలిగియుండుట, యోగాభ్యాసమువలన,

నిలుకడగాని యుండిన త్రిలోక రాజ్యాధిపత్యము వచ్చినను యోగి తృణప్రాయము గాఁజూచుచు,

శ్లో. బ్రహ్మాండ మండలీ మాత్రం

కిం లోభాయ మనస్వినః

శఫరీ స్ఫురితే నాభిః

క్షుణ్ణో న ఖలు జాయతే.

క. మండల మాత్రంబగు బ్ర

హ్మాండములో భకరమగునె యతి ధీరునకున్

నిండు సముద్రము జలచర

తాండవగతిచే విలోడి యము గాదు గదా!

92

తా. మహాసముద్రమునందు యొక చేప యదరుటచే సముద్రము చలింపనట్లు అత్యజ్ఞానము బొందినధీనుని బ్రహ్మాండసమాహములకధికారిగా నుంచియైనను కలఁపజాలగు.

శ్లో. మాతర్లక్ష్మీ భజస్వ కంచి దపరం మత్కంక్షిణీమాస్మభూ

రోభిగేషు స్మృహయాశవస్తవ వశేకానిస్సృహాణామసి

సద్యస్సాత ఫలాశ పత్రపుటికా పాత్రే పవిత్రీకృతే

భిక్షాసక్తుభిరేవ సంప్రతి వయం వృత్తిం సమీహామహే.

క. అమ్మా లక్ష్మీనమస్కా

రమ్ములు గావించి నిన్నుఁ బ్రార్థించెద నా

నెమ్మదిలో విద్యారూ

పమ్మున నేలుకొను ముఖ్య ఫలమదియకదా!

93

తా. అమ్మా ! లక్ష్మీ ! మమ్ములవదలి మరెవ్వరి నేనిగొలుపుము. మమ్ములగోరకు సుమా ! ఏమన భోగాశక్తగలవారే నీకిష్టులుగాని భోగాశక్తలేని మాకునునీకును సంబంధమేమి ? నీవులేకున్నచో మాజీవితము జరుగదని యనకుసుమా ! ఇప్పుడు మేము పవిత్రమగు మోదుగాకుల పాత్రగాఁజేసుకొని నిచ్చమెత్తుకొని తిని మాజీవితము గడుపదలఁచుకొని యున్నాము. అట్లుజీవించు మాకు నీలోటి సంబంధమేలకి

శ్లో. మహీ రమ్యా శయ్యా విపుల ముపధానం భుజలతా

వితానం చాకాశం వ్యజన నునుకూలోయ మనిలః

స్ఫురదీప శృంగద్రోవిరతివనితాసంగముదితః

సుఖీ శాంతి శ్చేతే ముని రతనుభూతి ర్నృప ఇవ.

94

చ. ధరణి విశాలతల్ప ముప + ధానము బాహువునింగి చందువా

సురటలు గంధవాహములు + శోభన దీపము చందురుండుగా

విరతివధూమణిం గలసి + వేడుక మీఱ నుఖించి శాంతుడై

నిరుపమలీల యోగి శయ + నించు మహీపతి మాళిక్వ వడిన్. 94

తా. హానికి నేలయే పాన్పు లతవలె నిడుదయైన భుజమే తలగడ. ఇంపుగా పీచెడి గాలియే వీపన, చంద్రుడే దీపము విరక్తయనెడి స్త్రీ సంభోగమువలన సంతృప్తాంత రంగుండైయుండు నాముని సర్వసంపన్నుడైన సార్వభౌమునిం బోలి సుఖమున నిదురించును.

శ్లో. భిక్షాశీ జనమధ్యసంగరహిత స్వామి త్తచేష్ట సృదా

హానాదానవిరక్తమార్గనిరతః కశ్చిత్తపస్వీ స్థితః

రథ్యాకీర్ణ విశీర్ణ జీర్ణవస్త్రై రాన్యూతకంధాధరోశు

నిర్మానో సరహంకృతి శ్శమసుఖాభోగైక బద్ధస్సృహః. 95

శా. హానాదాన విరక్త మార్గనిరతుం + డక్షయ్యభిక్షాశి స్వా

ధీనారంభుండు లోక సంగదురితా + తీతస్వభావుండు ర

ధ్యానిశీఘ్రవిశీర్ణవస్త్రకృతకం + ధాసీనుఁ డాత్మక్షర

ధ్యానానక్తుడొకానొకండు విగతా + హంకారుఁ డొప్పన్ భువిన్.

తా. బిచ్చమొత్తుకొని దేహయాత్రగడపుచు సర్వజనానుగ్రహపాత్రుడై సర్వేంద్రియముల లోఁబరచుకొని హేయాహేయములఁ బాఱద్రోలి చింకిగుడ్డలతో నిర్మించిన బొంతఁగట్టుకొని, యభిమానాహంకారములనణచి శాంతముచే వచ్చునానంద మనుభవించుచు నుండువాఁడు యెవఁడో యొకఁడరుదుగా నుండును

శ్లో. చండాలః కి మయం ద్విజాతి రథవా శూద్రోధ కిం తాపనః

కిం వా తత్సవివేక పేశలమతి గోగీశ్వరః కోపికిం

ఇత్యుత్పన్న వికల్పజల్పముఖరై రాభావ్యమాణాజనై

ర్న క్రుద్ధాః పథినై వత్సప్తమనసో యాంతి స్వయం యోగినః 96

ఉ. మాలయో వీడు విప్రకులఁ మండనుఁడో మఱి శూద్రుఁడో
తపశ్శీలుఁడో సిద్ధుఁడో యనుచు ఁ జెంతలఁ జేరి వికల్పజల్పవా
చాల జనంబులాడగ వె ఁ సం గుపితాత్ములు గారు సమ్మదో
దేవులుగారు మిన్నక భు ఁ విన విహరింతురు యోగిపుంగవుల్.

తా. జనులు మార్గమునఁ బోవుయోగులఁ జూచి వీడు చుండాలుఁడా?
బ్రాహ్మణుఁడా? శూద్రుఁడా? తపస్వియో? పరమాత్మునిగఁగడి యోగిపుంగ
వుఁడా యని తమ్మాక్షేపింపగా కోపముగాని సంతోషముగాని లేకతలవంచుకొని
పోవుదురు.

శ్లో. హింసాశూన్య మయత్నలభ్య మశనం ధాత్రా మరు త్కల్పితం
వ్యాళానాం పశవ స్తృణాంకురభజ స్పృష్టాస్థనీశాయినః
సంసారార్థవలంఘనక్షమధియాం వృత్తికృతా సా నృణాం
యా మన్వేషయతాం ప్రయాంతి సతతం సర్వే సమాప్తింగుణాః.

చ. చిలువల గాలిమేపరులఁ ఁ జేసి తృణాంకురభోజనంబు భూ
తలశయనంబు గోప్రేలకుఁ ఁ దామర చూలి విధించె దత్తవే
శలమతులైన వారలకు ఁ సన్నతవృత్తిఘటించె దానిచే
చొలఁగు రజస్త్ర మోజసిత ఁ దోషము లెల్ల భజించువారికిఁ 97

తా. పాములు, భూమియందుఁ బరుండు జంతువులు, అపవేకము గలవగు
టచే వాని కేసాణిహింసయులేని గాలినిగడ్డిని స్పృశించినాఁడు. సంసార సాగర
మునుండి ధరింపజేయునట్టి జ్ఞానాత్ములకు వారిశక్తులన్నియుఁ పూర్ణముగా నేర్పి
పడయందగిన బ్రతుకుగలిగించి యున్నాఁడు.

శ్లో. గంగాతీరే హిమగిరిశిలా బద్ధపద్మాసనస్య
బ్రహ్మధ్యానాధ్యసనవిధినా యోగనిద్రాం గతస్య
కిం తైర్భావ్యం మమ సుదివసై ర్యత్రతే నిర్విశంకాః
కంఠాయంతే జరతహరిణా స్సాంస్వంగమంగే మదీయే.

ఉ. శ్రీసురసింధుతీరమున ఁ శీతనగోపలసీమయందుఁ బ
ద్మాసన వర్తినై శివు ను ఁ పాస్తియొనర్చుచు యోగనిద్రచే
భాసిలుచున్న నాతనువు ఁ పైఁ దమమేనులతీటఁదీట న
త్రాసములై కుగంగములు ఁ రావులు సేయుట గల్గునేకదా. 98

తా. గంగాతీరమున హిమగిరియందలి యొక శిలనుంగు సచ్చాగ్రనగు
వైచిత్రాని కూర్చుండి బ్రహ్మసంతనముజేయుచు నమాధిపాంగుండగా నందలి
ముసలిజంకలు కదలక మెదలకయుండు నామేనిని నాకుచుండెడి నివములు నిం
కెన్నడు ప్రాప్తుచునోకదా?

శ్లో. పాణిః పాత్రం పవిత్రం భ్రమణపంగితః కైత్ర మక్షయ్య మన్నం
విస్తీర్ణం వస్త్రమాశాదశకమపయలం తల్ప మస్వల్పముర్ద్ధ్వం
యేమాం నిస్సంగతాంగీకరణపరిణతస్వాంతినంతోమీ సే
ధన్యా స్సన్యస్తదైన్యవ్యతికరినికరాః కర్మ నిర్మూలయాచి. 99

ఉ. పాత్రము పాణిపంకజము † కైత్రము భోజ్యమనల్పతల్ప మి
ధాత్రి దిశాప్తకంబు పరి † ధానమగు భువి నేరి కానుచు
రత్రుల సంగతాగుణధు † రీణులు రీణసుఖానుభూతికిం

బాత్రులు మోహపాశముల † బాసి దహంతరు కర్మబీజమున్.

తా. పాణియే పవిత్రమయిన పాత్రగాను, కైత్రమైత్తుకొని వైచిత్రకొన్న
అన్నమే తరుగునదిగాను, పదిగిక్కులే మురికిలేనట్టి బట్టలుగాను భూమియే పాస్వ
గాను గలిగి నిస్సంగ మవలన పరిపాకమునందైన మనస్సుకలిగి సంతసించు
పుణ్యాత్ములు వైన్యముచే గలుగు కష్టములన్నియు విడచి జన్మపరంపరలంకూర్పు
కర్మబంధముల నిర్మూలము చేయుదురు.

శ్లో. మాత ర్మేదిని తాత మారుత సఖే తేజ స్సుబంధో జలః

క్రూత ర్వ్యోమ నిబద్ధయేవ భవతా మంత్యః ప్రణామాంజలిః

యుష్మత్సంగవశోపజాతిసుకృతస్ఫారస్ఫురన్నిర్మలా

జ్ఞానాపాస్తసమస్తమోహమహిమా లీయే పరబ్రహ్మణి.

మ. జననీ మేదిని తాత మారుత వయ † స్వా వహ్ని చుట్టంబు జీ

వనమా సోదర తారకాపథమ భ † వ్యప్రేమ సంధిల్లమి

కొనరింతుం జరమప్రణామము భవ † ద్యోగస్ఫురత్పూర్ణ సం

జనితజ్ఞాననిరస్తమోహపతినై † సద్ర్భహ్మముం బొందెదన్. 100

తా. మాతృసహనమగు నోభూమి! పితృసహనవగువాయూ! చెలిసమాన
మగు తేజమా! మంచిబంధువగు జలమా! లోబటువగు నాకాశమా! ఇదేమికు
గడపటిసారి చేమాడ్చి మ్రొక్కుదను. మీ లోడిప్రేమామువలనఁగలిగిన సుకృత
ముచే నాకుమిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న విమలజ్ఞాన ముప్పలిల్లగా దానిచే నజ్ఞా
నాంధకారము గడచిన వాడనై యానందస్వరూపమగు పరబ్రహ్మమంగు లీనుండ
నగుచున్నాను.

ఉ. కూడిక చెంది కొన్నతిమః † కూరిమికిర మదెల్లు పల్కిన
 స్వేషక చేయుచందమున † సీదయఁ గాంచిననాకవిత్వ పే
 జాడ వహించి యున్నగఱు † సమ్మదమే ఘటియించు నీకుఁ బె
 ద్దాడపురీనివాస నిజ † దాసశివంకర సోమశేఖరా! 101

శా. తారామండలకుండలీశ్వర సుధా † తారామరత్నాజ కాం
 తారామర్త్యగజాంబుజ ప్రభవకాం † తారామశార ప్రభా
 దారాలంకృతవామ భాగబుధమం † దారాగ యోగీంద్రబృం
 దారాధ్యాంఘ్రిసరోరుహద్వితయ వే దారామఖలత్పికా! 102

మాలిని. ప్రణయతకుధరకన్యా † పాలసాదృశ్యపేతు
 ప్రణయభరశిరస్స † వ్రాపితాజ్ఞారి కేఖా
 ప్రణవసశినపీతో † సాంతసాంతత్వపేవా
 చణహరిసిధిరామా † చామరోద్వీజ్యమానా! 103

క. సంతోషభాష్ప వారిని
 రంతరదృగ్జలజభర్తృహరి † సంయమిరాట్
 శాంతస్వాంతనిశాంతని
 శాంతోజ్జ్వలబోధదీప † శరవరచాపా! 104

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాకటాక్ష వీక్షాపాత్ర యేనుఁగు
 లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్యజ్ఞనవిధేయ
 లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన సుఖాపిత
 రత్నావళి కావ్యంబునందు వైరాగ్యశతకంబున
 తృప్తాదూషణాది దశప్రకరణంబులు గల

తృతీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

అ ధి క శ్లో క ము లు

శ్లో. విశేకవ్యాకోశే వికసతి శమే శ్యామతిత్య మా

పరిష్వంగే తుంగే ప్రసరతి తరాం సా పరిణతిః

జరా జ్యేష్ఠ్యైర్గ్రసన గహనాక్షేపకృపణః

కృపా పాత్రం యస్యాం భవతి మరుతా మరుతా మభ్యుధిపతిః

మ. శమముక్ జారువివేక యుక్తిని వికా ♦ సంబోధండగాఁ దృష్టదు

శ్శమమా పట్టునువీడఁగాఁ గలుగు నా ♦ సౌఖ్యాతి రేకంపుఁ బా

కమునుం జూడ జరా విజ్ఞేర్ణ విభవ ♦ గ్రాసాగతాక్షేప వి

శ్రమదీనగబగు వేల్పుటేని దశయుక్ ♦ జాలిం దగం జేయదే.

శ్లో. పురా విద్యతాసీదుపశనువతాం క్లేశహతయే

గతా కాలేనాసౌవిషయసుఖసిద్ధిర్విషయితాం

ఇదాసీం తు ప్రేక్ష్య షీతితలభుజ శ్శాస్త్రనిముఖా

నహో కష్టం సాపి ప్రతిదిన మదోధః ప్రవిశతి.

చదు వది తొల్లి శాంతిపర ♦ సంతతి వంతలఁ బొందుచుండెఁ బా

చ . బదపడిఁ గామలోలజన ♦ పాళిసుఖంబు గూర్పజొచ్చె న

య్యది మఱి శాస్త్రదూరమతు ♦ తా పతు లిప్పుడుపేక్షసేయగా

బొదుపరినాడు నాటికిని ♦ బ్రుంగుచుఁ గ్రుంగుచు నున్నదక్కటా

శ్లో. అతిక్రాంతః కాలో లటభలలనాభోగసుభగో

భ్రమంత శ్శ్యాంతాస్స స్సుచిరమిహ సంసార సరణౌ

ఇదాసీం స్వస్సింధో స్తటభువి సమాక్రందనగిర

స్సుతార్తైః పూర్తార్తైః శివశివశివేతి ప్రతనుమః.

ఉ. చారుముఖి సుఖైకరతి ♦ జానగు కాలమువోపు దెంచె సం

సారపుఁ ద్రోవఁ ద్రిమృదుట ♦ జాల శ్రమంబునుగల్గె నింకఁబూ

- త్కార పునస్సరంబుగను ♦ దైవతరంగిణి తీరసీమనే
 పాశు వెలుగునునన్ శివశి ♦ వాయుని కూయుడు వారమెంతయుకొ
 శ్లో. అహో ధన్యాః కేచిత్ప్రతితథవబంధవ్యతికరా
 వనాంతే ద్విత్వో విషమవిషయోశీపవగతిం
 యోర చ్ఛంద్రత్యోత్సాదవశగగవాభోగనుభగా
 నయతే యే హత్రిం సుకృతచయచింతైశశరణాః
 ఉ. దాశతబంధు లైవిషయ ♦ దాశుణసర్పవిమూర్గదూశులై
 భూరితపోవనంబునను ♦ బుణ్యచియైకపరాయణాత్మతన్
 శారదచంద్రికాధవశ ♦ చారునభోపభాసమాన మై
 వారక వెల్లురేల్ గడపు ♦ వారలు మాయురై యెంతధన్యులొ.
- శ్లో. మహాదేవో దేవ స్సర దపిచ్ఛసై వామరసరి
 ద్గహో ఏవాగారిం వసనమపి తా ఏవ హరితః
 సుహృద్వా తాతోయంవ్రత మిద మ్మదైన్య వ్రత మితి
 కియగ్వా వత్సామో వటవిటప ఏవాస్తు దయితాః.
- మ. దివిషద్వాహిని మాకు వాహిని మహా ♦ దేవుండే దేవుండు బ
 ల్లవించే మాకు గృహంబు నీదశ దిశ ♦ ల్బాగైన పుట్టంబు మృ
 త్యువ చూడంజెలికాఁడు సువ్రతమునెం ♦ తోమీఱుదైన్యవ్రతం
 బు విచారింపంగ వేయునేల వటస ♦ దూభజంబె కంజాక్షియున్ .
- శ్లో. జ్ఞానం సతాం మానమదాదినాశనం
 కేషాంచిదేత న్మదమానకారణం
 స్థానం వివిక్తం యమినాం విముక్తయే
 కామాతురాణా మతికామకారణం.
- క. జ్ఞానము మదమానంబుల
 నూనుచు సుజనులకుఁ జిచ్చు ♦ మఱికొందఱకుకా

జ్ఞానికి గామికి విజన

స్థానము ముక్తియును రక్తి * దానొసగు గతిన్.

శ్లో. శయ్యాశైలశిలాగృహం గిరిగుహావస్త్రం తరూణాంత్యచ
స్సారంగా స్సుహృదో నను క్షీతిబుహం వృత్తిః ఫలైః కోమలైః
యేషాం వైర్హర మంబుపాన ముచితం రత్నైశ్చ విద్యాంగగా
మన్యేతే పరమేశ్వరా శ్శిరసి యై ర్భద్రోన సేవాంజలిః

చ. శిలదగు శయ్య యిల్లుగుహ చీరయునార చెలుల్ కురంగముల్
నలువగు పండ్ల నిర్హరజ లంబులమన్నియు మాడుకేళికిం
జెలువయు విద్యయై యమరః జేతుల నొడల మోడ్చియన్యులం
గొలువక యుండువారలె య కుంతిత భూరి కృతార్థులారయన్

శ్లో. సత్యామేవ త్రిలోకేసరితి హరిసిరశ్చుంబినీవిచ్ఛటాయాం
సద్వృత్తిం తల్పయంత్యాం తటవిటపిభర్వల్కలై స్సత్ఫలైశ్చ
కోయం విద్వాన్విపత్తి జ్వరజనితదుఃఖాన్తికానాం
వక్త్రం వీక్షేపద్మగ్ధేయదిహినబిభృయా త్యేకుటుంబేనుకంపామ్.

చ. హరితర సోకుపోకముడి యంచితకాంతుల మించుగంగయున్
దరిగలప్రమానిపండులను నారలనల్వగు ప్రోవుఁజూపనే
వెరవరి గాని పేదటిమి వేదన బొక్కుచునుండు బిడ్డలాం
డ్రురదయఁ జూడకుండినఁ గ డుం బెనువంతల దారిత్రొక్కునే.

శ్లో. ఉద్యానేషు విచిత్రభోజన విభిన్నీ వ్రాతి తీవ్రంతపః
కాపీనా వరణం సువస్త్రమమితం భిక్షౌటనంమండనం
ఆసన్నం మరణంచ మంగళసమం యస్వాసముత్పద్యతే
తాంకాశీంపరిహృత్య హంత విబుధైరన్యత్ర కింస్థీయతే.

చ. అరిది మహాతపంబు చెలు వానెల దోటలఁ గుడ్చువిందుగా
గరువపుగోచి బల్బులువగాఁ దిరిపం బది భూషణంబుగా
మరణము దాపు మంగళస మంబుగ సొంపలరారు నెందు నా
యిరవగు కాశివీడి బుధు లేటికి నొండొక చోటనుండగన్,

శ్లో. నాయంతే సమయో రహస్యమధునా నిద్రానినాదాయది
స్థిత్యా ద్రక్ష్యసి కుప్యతి ప్రభు రతి ద్వా రేషు యేషాం వచః
చేతస్తా నపహాయ యాహి భవనం దేవస్య విశ్వేశిత
ర్నిద్రో)వారికనిర్దయాఖపరుషం నిస్సీమ శర్మ ప్రదం.

శా. నీకుంగా దిది వేశ మంతనము సూ నిద్రించెడిన్ నాథుడుం
బోకే నిట్టియుఁ జూచితేఁ గినియుఁ బో ♦ పొమ్మన్నయవాకిఁతుల్
వీఁకన్ వీడి మనంబు వేగచనుమా ♦ విశ్వేశు సద్గుంబుకై
నీకుంగల్లు సుఖంబు క్రూరు లరయన్ ♦ లేరందు దావారికుల్.

శ్లో. అకించనస్య దాంతస్య
శాంతస్య సమచేతనః
సదా సంతుష్ట మనస
స్వర్వా స్సుఖమయాదిశః.

క. దాంతుఁడు నకించనుఁడును
శాంతుఁడు సమచిత్తవృత్తి ♦ సంయుతుఁడు సవా
సంతుష్టుఁడునగు వానికి
సంతత మెల్ల దిశలు సుఖ ♦ సంతతి మయమున్.

శ్లో. ఉత్తిష్ట త్తేన మేక ముద్వహ గురుం దారిద్ర్యభారం సఖే
శ్రాంతస్తావ రహం చిరంమరణజం సేవేత్వదీయం సుఖం
ఇత్యుక్తోధన వర్జితే వ సహసా గత్వాస్మశానే శవో
దారిద్ర్య స్మరణం వరం వరమితి జ్ఞాత్వైవ తూష్ణింస్థితః

శా. ఆరుం బేద యొకండు ప్రేతమును డా ♦ యంబోయి యొమిత్రయీ
దారిద్ర్యంబును గొమ్ములెమ్ముమృతిచే ♦ తంగన్నపొంపిమ్ము వే
సారం జొచ్చితి నంచు వేడ శవముం ♦ జావెంతయున్ మేలుమేల్
దారిద్ర్యంబున కంటె నంచునదియుం ♦ దాబల్కుకుంఁడంగడుక,

శ్లో. ఏతా హసంతి చ రుదంతిచ కార్యహేతో
 రివస్వాస యంచిత పరంనచ విశ్వసంతి
 తస్మాన్న రేణ కుల శీల సమన్వితేన
 నార్య స్మృశాన ఘటికా ఇవ వర్జనీయే.

తే. గీ. చిగురుఁ బోడులు కార్యంబు † నిగుడు కొఱకు
 నగుదు రేడ్తురు నమ్మింతు † నమ్మరొకుల
 గాన కుల శీల వంతుండు † మాన వలయు
 నాదులను వల్లకాటి ప † నంట్లఁబోలె.

శ్లో. క్వచిద్వీణా వాదః క్వచి దపిచ హాహేతి రుదితం
 క్వచి ద్విద్యద్గోషీ క్వచిదపి సురామ త్తకలహః
 క్వచి ద్రామారమ్యా క్వచిదపి గళత్కుప్తవపుషో
 నజానే సంసారః కి మమృత మయః కిం విషమయః

చ. ఒకయెడ వీణియల్ మెరయ నొక్కెడహాయని యెడ్చు విచ్చువే
 తొకయెడ నూరిగోషి మఱి యొక్కెడత్రాగియొనర్చు చివ్వయొం
 డొకటఁ బెడంగుఁ జేడియలు నొక్కట గుప్తముగాఱు నాదులా
 నొకటి యెఱుంగరా దమృత మో మఱి సంస్మృతిదా విషంబొకో.

శ్లో. చలా లక్ష్మీ చలాని ప్రాణా
 శ్చలం జీవిత యాననమ్
 చలాచలేచ సంసారే
 ధర్మ ఏకో హి నిశ్చలః

క. చలము సిరి చలము ప్రాణము
 చల మరయగ జీవనంబు జవ్వన మతిచం
 చలమగు సంసారము నం
 దలఁపగ నిశ్చలన మొక్క ధర్మము కాదే!

పుష్పగిరి తిమ్మకవి త్రిత

నీతి శతకము

అవతరణిక:—ఎనుంగు లక్ష్మణాద్యుని నీతిశతకంబునందలి పద్యరత్నంబుకంటె పుష్పగిరి తిమ్మనాద్యుని నీతిశతకములు పాడుక లో లేకపోయినను నుత్తమంబులని పలువురచే గొనియాడబడుటచే నాపద్యంబులనిందు బొందుపరచుచున్నాను.

ఉ. శ్రీలసమానభానుశిఖరీతమయూఖరుచు ల్గ్రామించి ది
కూలపదాద్యుపాధులనుగాంచగయంతము లేక జ్ఞానమా
త్రాలఘుతాద్వితియపరమాకృతి స్వానుభవైక గమ్యమై
చాల వెలుంగు శాంతమయశాశ్వతతేజము గూర్చిమొక్కెదన్.

ఉ. బోధలు మత్సరోచ్చలితబుద్ధుల నూటొనబో రహంక్రియా
బుద్ధులు గావునన్ బదులుబాళిమెయ్యినలే రబోధపు
న్నద్ధతి నున్నిక దక్కిన యపండితులొల్ల రసద్విభేదన
న్నద్ధ సుభాషితంబు లివినాతనువందె యణుగుం గాకకన్.

ఉ. అజ్ఞుడు సజ్జనోక్తులెటులైనవిను న్సులభంబుగా విశే
షజ్ఞుడు దెల్పినంత సరసస్థితి నూకొను జ్ఞానలేశుడు
ప్రజ్ఞుల దుర్విదగుండగు పామరుడేగతి తెల్పబోయిన
ప్రాబ్ధితం జెందఁ డజ్ఞుడని బ్రహ్మయు రంజిలంజేయ నోపునే?

చ. మకరము కోటనున్న పెనుమానికమైన హరింపవచ్చు దు
శ్శక చలదూర్మిఘోషయగు సాగరమైనఁ దరింపవచ్చు ట్లు
త్రృకుపితభోగినైన బువుదండవలె స్థలదాల్పవచ్చు బా
యక ప్రతికూల మూర్ఖహృదయంబది త్రిప్పగరా దొకప్పుడున్.

చ. ఇసుకఁ బ్రయత్నత నిడిచి హెచ్చుగఁ దైలముఁ గాంచవచ్చు బె
లైనఁగెడు దప్పిస్రుక్కి మృగతృష్ణ జలంబులు గ్రోలవచ్చునల్

- దెసలఁ జరించి యొక్కపుడదే దొరకున్ శశపున్విపాణము
 న్బొసగగ దుర్వివేకయగు మూర్ఖుని చిత్తము ద్రిప్పనేరికిన్
 ఉ. నాలిశు చిత్త మేజనుఁడు బల్మి సుభోక్తులఁ ద్రిప్పబూను పాః
 శీలవణ్ణాల్లి దీపుఘటియింపఁగఁ బూనును దేనెబొట్టుచే
 జాలమృణాలతంతువునఁ బన్నగరాజముఁ గట్టబోవు వ
 శ్రాలకు బెడ్డముఁ నునుపఁగాలు శిశేషసుమంతసంహతిన్
- చ. పరమహితంబుగాఁ దగునుచునుచే ననిశంబధీనమై
 పరఁ గెడునట్లు లజ్జతకు బల్వగు కప్పడమొప్పు జేసెము
 న్నరసిజగద్భుఁ డెట్లనిన సర్వమెఱింగిన వారి రచ్చలం
 దెఱుంగని వారి కాభరణ మెంచ విశేషపు మానమేకదా
- చ. ఎపుఁజొక యితగంటినని యేనుఁగురితి మదించి యుంటినో
 యపుడె నమస్త విత్త్రభుండనైతి నటించు మదిఁచె నామనఁ
 బెపుఁజొక యిందుకించుక బుధేంద్రుల చెంతనెఱింగింపినో
 యపుడె విమూర్ఖ తాత్త దురహంకృతి వీడె జరంబుకై వడిన్
- చ. తొరగెడు జొల్లున స్పడిసి దుష్టపుంగవున జేరరాక లోఁ
 బరువులు గాఁ నంజుడును బోడిమి లేనినరాష్ట్రఁ జొక్కుచు
 న్నొటికెడు కుక్క పార్శ్వమునకు స్వనుదెంచిన యింద్రుఁగాంచిన
 న్నొరయదు శంక తులకులు బొందిన తక్కుద లెక్క సేతురే.
- చ. సురపురినుండి శంకరుని జూటముజూటము వాసిగట్టుగ
 ట్టురువడి వీడి భూమి భువినుండియు వారధి వార్ధి నిల్వక
 య్యురగులలోకము న్నొరసియు న్నెఱసె న్నటి గంగ గావున
 న్నొఱకులు స్థానము ల్విడచి న్నాటుమఖంబుల గాసిఁ జెందరే.
- చ. సురుచిర శాస్త్రపాఠ పరిశుద్ధనచస్కులు శిష్టధేయ సు
 స్థిరనిగమాగము ల్గడుఁ బ్రసిద్ధులునౌ ఘనులేనృపాలుచేఁ

చొరిసిరొ లేమి యక్కొదన భూపతిదే ఘను లైనవారి లే
మరిసి పరిక్షకుండు వెల యల్పము సేసిన రత్న మల్పమే.

చా. కనంబడ దెవ్వ గేబలిమి గైకొవవచ్చిననిచ్చలున్ సుఖం
బెనయగఁ జేయు నిధులకు నిచ్చిన హెచ్చు యుగాంతవేళలం
దును జెడ దట్టివిద్య యనునుత్తు ధనంబు గడించి కొన్న వా
రిని సవరింప నేరని కుభృత్తులతోడ విరోధమేటికిన్.

చ. అధికతవేదశాస్త్ర పరమార్థుల బండితులైన వారి నీ
వధిప! నిరాకరింపవల దల్పత్వతోపమనీదు లక్ష్మీయ
య్యధికుల నడ్డగింపఁ గలదా మదవార్యసితోరుగండ భా
క్కుధరనిభేదరాజములకుం బిసతంతు వదేమి యడ్డమో.

చ. అల కమలాసనుండు మదినల్కు వహించిననేని యంచునై
లలిత గురోజనీ ననవిలాస నివాసమూ మాన్యుఁగాక నా
బలియు డనంచు దాని దగుపాలును నీదును నేర్పరించు నే
ర్పులఁ గలనుప్రసిద్ధ యశము స్థిరియించుటకు స్వమధుండే

చ. జలకము గంధమున్ గుసుమచారుళిరోజములున్ భుజంగదం
బులు శశిగౌరహారముఖభూషలు మత్త్య నలంకరింపలే
నలర నలంకరించు విమలాంచితసంస్కృతవాణియొక్కటే
పాలుపలుసామ్ము లెల్లఁ జెడిపోవదు వాక్కనుభూషణంబిలన్.

చ. సరులకు దాచిపెట్టినధనంబను జిక్కనిరూపు శ్రీయశ
గ్గురియును భోగభాగ్యసుఖకారణియున్ గురుకోటికి న్నహా
గురువు విదేశేబాధువును గూర్చిన కైవము రాజవశ్యమున్
వెరపు సువిద్యయే ధర నవిద్యుండే పో పశువర్ధమిట్టిదే.

చ. ఊమ మది నున్న నేల కవచం బదియేటికి క్రోధమున్నదా
యమలయనేల చిచ్చు పరమాపదమేల సుహృత్తు గల్గనూ
ర్థమనుజుడున్న నేలఁగి ద్రవ్య మదేల సువిద్యయున్న సి
గ్గుమరినసామ్ములేక కవితాధ్యతగల్గిన రాజ్యమేటికిన్.

- చ. పరిజనకోటిపైఁ గరుణ బంధులపై మొగమాట మల్లులం
దరతియుఁ బ్రీతిసాధుజనులం దిలఁజేనియడ స్నయంబు తెం
పరుల పయిన్ బుభాళియెడ నార్జవమున్ గురులందు నోర్పు బి
త్తరులెడ ధూర్తతం దెలుపు ధన్యులయందె తగు స్వగద్గతుల్.
- చ. మతిగలజాడ్యముతో చెరచుమాటల సత్యముగూర్చు మానము
న్నతినెనయించు బాపములు నాశ మొనర్చు మనంబున స్త్రస
న్నతగదియించు దిక్కులఘనంబుగఁ గీర్తులు నించుసాధునం
గతి యిక నేవిశేషములు గల్గఁగఁ జేయదు మర్త్యకోటికిన్.
- చ. చతురమతి ప్రసిద్ధిము వచఃపరిశుద్ధి ప్రబంధవర్ధన
స్థితికలనాసమృద్ధి రససిద్ధయుఁ గాంచి యగణ్యాపుణ్య భా
గతులితకీర్తి దేహధరులై సుకవీశ్వరు లెయ్యడ స్వరా
మృతిజనితోగ్రభీతులు వహింపక యుప్పుడు నున్నవారిలన్.
- చ. వాఁడె కులీను డుత్తముఁడు వాఁడె రజజ్ఞుఁడువాఁడె యార్యుఁడున్
వాఁడెబహుశ్రుతుండుమఱివాఁడె గుణాధ్యుఁడు వాఁడెవక్తయున్
వాఁడె సురూపియందు ధనవంతుని నందఱు నెంతు రెంతయుం
బోడిమిగాన సర్వగుణముల్ గనకాశ్రయ భూతముల్గదా.
- ఉ. అకట స్రుక్కిన స్మృదిమి నంగము చిక్కినఁ గష్టదుర్గత
ల్లోకిన గాంతిదక్కిన ననువ్రజము స్థానుచున్న డస్సిన
స్వీక మదేభకుంభపడవీశితస్పృహఁ జెంది సింగ మ
ఱ్ఱాకఁట వాడు ప్ర ల్మనవునో యభిమాసి మృగేంద్రుఁ డెయ్యెడన్
- ఉ. న్నాయువసాదు లల్పములు నంజుడులే దది పంకదూప్య మా
హేయపుటస్థిఁ కుక్క భుజియింపుచు రంజిలు దాన తుత్తునుం
బాయును ప్రాప్తబంబుకము మాని మృగేంద్రము చించునేచుగున్
జాయదు రెల్ల వారు కడుడస్సియు శక్తి కొలంది కోరికల్.

చ. బలువిడి తోక ద్రిప్పి పతిపాదములూనుచు గ్రిందవాలుచు
 న్వలికిలి నేలపై బడుచు వేమఱునో ఱుదురంటె చూపుచు
 న్బలుకుచు కుక్క కొక్కనడి బెట్టడు ధీరతఁ జూచుచున్ మదా
 వళము భుజించు జటుశతవాక్కుల బెన్గవళంబు లిమ్ములన్.

చ. ఎడఁకెగక్కిల్లు సంసరణ మెల్లపుడుక బరివర్తిలంగ నే
 యెడ మృత్యుబొంది యెవ్వడుదయింపడు పుట్టుక కేమి యెవ్వఁడీ
 పుడమి జనింపఁ దత్కులము భూరిసమున్నతిఁ జెందు వాని దే
 యొడలును జన్మము న్బురువు లొక్కొకచోఁ బదికోట్లు పుట్టవే.

ఉ. నూనర వాసనైన కుసుమస్త బకాకృతిరెండువృత్తుల
 న్భాసిలు మానశాలియగు ప్రాజ్ఞుడదెట్లనఁగా బురంబుఁదా
 జేసిన సర్వలోకములు జెల్వగ నొడల దాల్చునుఁడు న
 య్యాసలు వాసిన స్తవసియై వనసీమలనుండు నెమ్మదిన్.

చ. అల గురుభార్గవప్రభృతు లైదుగురు స్మరువా ద వారిపై
 నలుగక శీర్షమాత్రయుతుఁ డయ్యునుజూడు విశేషవిక్రమే
 చ్చలుగల రాహుదైత్యపతి చంద్ర దినేంద్రులఁ బట్టు నిర్వర
 స్థలమున బర్వవేళల యశంబున కింఁజె మహాద్విరోధమున్.

చ. ఘనుఁ డహిభర్త భోగఫలకంబునఁ దాల్చు జగంబులెల్ల నా
 యన నలకూర్మరాజు చరమాంగమునన్ఫరియించు నాగుణా
 ధ్యుని ధరియించు ఘోఃఃమణి యూను దదంగభరంబనాదృతి
 న్వనధి యయారె యాద్యుల యుదారచరిత్రములౌ విచిత్రముల్

ఉ. ఆకడ దండ్రీక్లేశవశుఁడై కృశియింపగ గాంచుచున్న మై
 నాకునకు న్బయోధి భువనంబులఁ గూలుట న్నర్తమా సడిం
 జేసొనుకంటె దృప్త సురశేఖర భూరి శిఖ స్ఫులింగ కీ
 లాకర భీకరోరుకులిశాహతిఁ జచ్చినఁ గీర్తిగల్గదే.

- చ. కరము బ్రకాశమొందు రవికాంత మచేతనమయ్యుఁ జూచితే
యెఱ బటి కంబు కోపమొక ముంచుక భానుఁడుపాదమూఁదినన్
గఱకఱి జెందినట్టు లక్ష్మకత్వరమండెడుఁ జండతేజముక
బొరసిన పూచుమల్ పరులు పూసెయొనచ్చు ననజ్జులొట్టురే.
- ఉ. సింగముగన్న యక్కోదము చిన్నది యయ్య నభంగవాసగా
సంగత భృంగదాన ఝరసంగమలీమనగండరంగమా
తంగ విభంగ భంగులకు దాటు బభాఘ్యులకున్ స్వభావమీ
యంగ వయోవిశేషము పరాక్రమసంపదకున్ బ్రధానమే.
- చ. కులము రసాతలసలిని గూలిన మంచిగుణంబుతోగతిం
గూలిన శీల మద్రిల్లటభూమిని జూచి విదగ్ధమైన ద్వి
ట్కుల హరశౌర్యమందుఁ బిడుగుల్ పడినన్ గడుమేల్ధన బెకా
వలె నదిలేనిచోఁ దృణలవంబులుగా గుణకోటులన్నియున్
- చ. కుమతులయోచనన్ నృపతి కూటమిచే యతి లాలనన్ సుతుం
డమహితవిద్య విప్రుఁ డనదాత్మజుచేఁ గుల మల్పుచే సాశీ
లము త్రప హేలచేఁ గృషి యలక్ష్మతఁ బెల్లి ప్రవాసవృత్తిని
య్య మరతి దుర్లయాప్తి సిరి యర్థము లీవిఁబ్రమాదతన్ బెడున్
- చ. అనుపమ దానభోగవిలయంబులన న్దగు మూఁడు మార్గముల్
దనరు ధనంబునందది యుదారమతీన్ మనుజుండెఱింగి దా
ననుభవి గానలెన్ బుధుల కధుల కీవలె లేక మూలయిం
టనె పెనుఁగాంక్షదాఁప నది దక్కదు మూఁడవ త్రోవగైకొనున్
- ఉ. శాణవిలీధరత్న మరిసందళితాంగ జయాఘ్యుడున్ మద
క్షీణజగంబు నిర్జలవిశీలస్నేకశశారదాపగా
శ్రేణి కళావశిష్టశశిచెల్వునిచే రతిఁజిక్కుబాల వి
శ్రాణవలీలఁ బేదగిలురాజులు మింతురు కార్యమొందియున్.
- ఉ. చేరెడుగంజికోస మొరుచెంగటి కేగుచు డస్సియున్న వాఁ
డే రమఁ జెంది వెన్న జగమెల్లఁ దృణంబుగ నెంచు నర్థముల్.

మీలీన యందునన్ దుదనులేక యణంగిన యందున న్నరుల్
జేరును బెక్కవస్థలు గృశించుట మించుట దాననే కదా.

చ. తడవని బుద్ధియొక్కపుడు దబ్బులు యొక్కడ నిష్ఠురోక్తు నొ
క్కడఁ బ్రయవాద మొక్కపుడు హింసయొక్కట్లు దయాభుభావమొ
క్కడ ఛనకాంక్షయొక్కపుడునిచ్చుటలొక్కడవెచ్చ మొక్కడన్
గడన యొక్కపుగా గణిక కైవడి నె నృపనీతి నైకతన్.

చ. ఇల యను ధేనువన్నిదుక నిచ్చ జనించిన యేని రాజ నీ
వెలమిని చూడఁబెంచినటు లెప్పుడు లోకము బ్రోవవయ్య నీ
వలన జనంబు లెస్సయ్యు వర్థిలు చుండినఁ గల్పనల్లియు
బలె సకలేష్వి తాన్తఫలవగము లీధర యీనకుండునే.

ఉ. భూరితరాజ్యకీర్తియును భూసురరక్షయుఁ బాత్రదాతయై
మీటుట భోగ మొందుటయు మిత్రులఁ బ్రోచుటనాఁగ నొప్పునీ
యూటు గుణంబు లేనృపులయందు రహింపవో వారిసూర కే
యాటడి గొల్వనేల గలదా ఫలనూశ్రితకోటి కెంతయున్.

చ. వనజభవుండు ముగ్ధునట వ్రాసిన కెంతయొ యంత కొంచమో
ఘనమొ సురాద్రినున్న మరుఘట్టముఁ జేరిన వచ్చు హెచ్చురా
దనఘ వృధావృధ ల్లనకు మాధ్యులచెంత ధరింపు ధైర్యమూ
నిన ఘటికెచ్చునే జలము నీరధి ముంచిన నూత ముంచినన్.

ఉ. కారణ మింత లేకొకరిఁ గాంచినఁ గిన్న వహించు టాత్మని
ష్కారుణికత్వ మొందుటొరుకాంతఁ దలంచుట లన్యవిత్తము
ల్లోరుట బంధులు స్పృజనులు న్లను మేలు సహింపకుండుటల్
గ్రూరవిచారుతా నరులకున్ మృషగాదు స్వభావసిద్ధముల్.

చ. లలితకళావిలాససమలంకృతుఁడైనను దుర్జనుండు చెం
తలవసియింపఁగా దగఁ డనర్హుఁడు వానిఁద్యజింప నేతగున్
గతితనవారుణాదుణధగద్దగితోరుఫణామణిప్రభల్
గల వని చెంత నున్న భయకంప మొనర్పదె సర్పమేరికిన్

- చ. త్రప జడవృత్తి నద్వితము దంభము శుద్ధతమైమబులు ని
మృపుడు గురుండు బుద్ధిప్రియరీతులు వల్కుట దైన్యవృత్తి తే
జపు బస గర్వమా స్థిరుడశక్తుడు వక్తబహుప్రజల్కుడు
చెపుడును నిందసేయు ఖలుడే సుగుణాంబిక వాడు మెచ్చునో.
- చ. అవగుణ మేల లోభ మెనయక గొల లేటికి గొండెమున్న స
త్యవచన మున్న నేల తప మాతృశుచింగన ద్విమేల మే
లపు సుజనత్వ మేల సుగుణాళి మహత్వమె చాలు సొమ్ములే
ల విభవ మేల విద్యప్రబలన్ నడిచెందిన నృత్యవేటికక.
- చ. పగలిలఁ గాంతిలేని శశిప్రాయము దేహీన భామ పద్మిని
దగులమి రిత్తమాకొనల నక్షరరూప వదాన్యముక ధనా
శగల ప్రభుండు లేమి ననిశంబుఁ గృశించుబుధుండు భర్తయో
లగమున నుండు సూచకుఁ డిలక విడఁగూడని సప్తశల్కముల్.
- ఉ. ఆతత చండకోప దహనాక్షయ రూక్ష కల్యాక్షులైన ధా
త్రీతల నేతలందు గలదే తనవారును ప్రీతి తప్పినన్
ఘాతయ సేయఁ జూతురధికస్వరమంజెడు వహ్ని ప్రేల్పుతో
హోత నటంచు నంటుకొన నోరిచి శీతల వృత్తి జూపునే.
- ఉ. ఊరక యున్న మూగ వచనోద్ధతి జూపిన గొంటుచేరువక
జేరిన దంట దవ్వల వసించినచోనసమర్థుఁ డోర్పుతో
నోరిన కొన్న భీరుండు దురుక్తులు సైచిన జాతిహీనుడం
చాటడి బెట్టు రాజువశమా నృపసేవ యగత్య మేరికక.
- చ. సకలబలావళిక బ్రియ మెసంగఁ బ్రకాశ మెనర్చి హెచ్చి పా
డికిఁ జొరలేక తామును ఘటించినదుష్టతమాధకక్రియా
ప్రకరము లన్నియున్ మఱచి భాగ్యముచే సిరిచెంది సర్వదూ
షకుఁ డగుదుష్టదృష్టే బడి సౌఖ్యము లెవ్వరు గండు రిమ్మహిక
- ఉ. హెచ్చిలుఁ దొల్లఁ బిమ్మటక్షయించును రేపటిపూటనీడ నాఁ
గుచ్చితుచెల్చి దొల్లఁగడుగొంచమయైమఱిమీద హెచ్చుచున్

వచ్చువివేకిమచ్చిక ధ్రువంబుగ మాపటిపూటనీడనా
నిచ్చలు నిష్టేఱం గెఱిగి నెయ్యము సేయదగు నివేకితోఁ.

ఉ. సీరముఁ బూరి సంతసము నిచ్చలు జీవన మై జోసంగ నె
వ్వారికిఁ గీడు సేయక ప్రసర్దిలు మీనమృగాయ్యలందు ని
మ్మారణ నైరమూనెదరు కమ్మలు జాశక్తిరాతసూచకున్
వారిజగద్భక్తట్టడయె వారిదయారహితస్వభావమో.

చ. పరగుణాతి బ్రీతి గురుపట్ల వినీతి బుధాప్తివాంఛయున్
దఱచుగ విద్య నాభ్యయు నభ్యుజ్జిపై రత లోకనిందలన్
నెఱుపు శివార్చ భక్తిమతినిగ్రహశక్తియు చుట్టసంగమం
దరకియు గూర్చి యెఱుపైమమహాత్మ్యలఁ గూర్చినమస్కరించెదన్.

ఉ. అపదలందు ధైర్యము మహాభ్యుదయంబున నోర్పుత్రాఢవా
చాపటిమంబు రచ్చలను సంగరరంగమున న్నరాక్రమా
తోపము కీర్తి నిచ్చయుఁ గడున్ వ్యవసంబు శ్రుతిన్ దలిర్ప బ్ర
జ్ఞానరు లొప్పుచును రవి సాజములై తమయందు బొందఁగన్.

చ. కరమున శ్లాఘ్యునాన మెసఁగెన్ దల శ్రీగురుసాదవందనం
బారయ ముఖంబు సత్వరమఁ బూసజయస్పదవృత్తి బాహులన్
మెఱయ మహాచ్ఛస్త్రి మదిమించ శ్రుతంబు శ్రుతిద్వయిన్ దగన్
సిరులు వినా నిఘోషులుగఁ జేయుదు రీగుణముల్ మహామహుల్

చ. ఒకరిధనంబుఁ గోర కన్యతోక్తులు నిల్కక వధ్యునైనఁ జం
పక తగువేళ నీవి కలమాత్రము మానక నన్యఁ గూర్చి ప
ల్కక గురుభక్తి వీడ కతికాంక్షలఁ గూడక భూతమైత్రిబా
యక నరఁడున్నమంచి తెరువంచు శ్రుతుల్ స్మృతులెంచునావుడున్

ఉ. సంపదఁ గన్నవేళ గుణశాలులచిత్తము గ్రూరవృత్తి వ
ర్తింపక సూత్నపల్లవశిరీషను సుత్పలకోమలస్థితిన్
సొంపు వహించు నాపదలు సోకినవేళ విశాలశైలని
మ్మంతటస్థలస్పృరదఖండశలకృత్రి గర్కశంబగున్

- చ. నయగతిఁబ్రీఁ స్రాణములు నాశిలినక మలినన్వ మింతలే
మియు ఖలు లన్నఁ జేరమియు మిత్రుల నొచ్చియువేడఁబోనియు
న్నియు వెతలఁదుఁ దాల్చియు మనీషులజాడ మెలంగుటల్ బుధా
శయములు కత్తిమీద పెనుసాము లి వెవ్వరిచేతనేర్చిరో.
- ఉ. ఎంతయు దాముగుడ్డముగ నిత్తురు సజ్జను లిల్లు జేర బూ
జింతుగు ప్రితి జేసినది సెప్పరు మేల్ సభ నెంతు రన్యుమె
ప్పితన కుగ్గడింతు రసయింతురు శ్రీగలగర్వ మంచిత
స్వాంతులు కత్తిమీది పెనుసాము లి వెవ్వరిచేనెఱింగిరో.
- చ. బలువుగఁ గ్రాగునన్యునుమపైఁ బడ తోయకణంబు నాశిలున్
బోలుపరి తామరాకుపయి ముత్యపురూపున నిల్చుగొంతసే
పల జలబిందువే యుదధియందలిశక్తిని వ్రాలి ముత్య మై
మలయును దత్సమం బధమమధ్యమనుత్తమ సఖ్యముల్ క్రియల్.
- చ. తగునడవశ్యఁ దగ్గడికి ముదం బొదవించినవాడె పుత్రుఁ డున్
మగనికి సంతసం బెనగ మక్కువజూపినదే పురంధ్రి ప్రే
మ గలిగి కల్మిలేముల సమంబుగ వర్తిలువాడె మిత్రుఁ డీ
ముగురు లభింతు రచ్చమతి మున్ సుకృతంబు లొనర్చువాఁకిన్.
- చ. ఒరులకు సము లైఘనత నొంది పరస్తుతి నాత్మసద్గుణ
స్ఫురణఁ దెలార్చి యన్యపయి బూనియుస్వార్థములున్వహించి ము
ష్కరుల దురుక్తి యుక్తి లతిశాంఠినె మార్చి తదార్థికాదులై
యదు దగుచర్యల నైలఁగు నాద్యలు పూజ్యులు గాదు దోరికిన్
- చ. ఫలముల బిక్కటిల్లియును శాదపముల్ గను సమ్రభావముల్
జలధరపంక్తి దవ్వల నెసంగియు సమ్రత నిచ్చుదోయముల్
గలిమి జెలంగియున్ ఘనులు గర్వముఁజెందక యుందురింతయున్
దలఁప బరోపకారులగు ధన్యులకైన స్వభావకృత్యముల్.
- చ. చెవు లురుకుండలద్యుతులచేతను గాదు శ్రుతి న్నెలుంగు ర
త్నవలయుక్తిగాదు కయి దానముచే జెలఁగున్ దయామతిన్
సపు రగువారి దేహములు చందనకుంఠమచర్చచేతఁ గా
దవనిఁ బరోపకారమహిమాతిశయంబునఁజాల శోభిలున్.

- చ. జలజపరంపరన్ సురుచిసగపద నింపునినుండు కైరవో⁶
 త్వలనికరంబుల స్థరము భాసిలఁ జేయుసుధాంగుఁ డెంబుదా
 వళి తనయంతఁ దా గురియు వన్నముఁ జెంద లోక మి
 ట్లలఘుచుతుల్ స్వయంగతపరార్థహితుల్ సుకృతుల్ దలంపగన్
- చ. ఒరులపనుల్ ఘటింతురునిజోద్యమముల్ ద్యజించియు త్తముల్
 పరులపనుల్ స్వకార్యమునుఁ బాయక పూనుదురుద్విమధ్యముల్
 పరహితముల్ నిజార్థరతిభగ్న మొనర్తురు మర్త్యరాక్షసుల్
 పరహిత మూరకే చెరచు పామరు లెవ్వరాతోప దాత్మకున్.
- ఉ. పాపము సేయనీడు హితపద్ధతిఁ గూర్చు రహస్యకార్యమా
 దాపను జూచు సద్గుణవితానము లంద తెలుంగ నెంచు దా
 నాపద వచ్చిన నివ్విడువ డక్కటవేళల నిచ్చు దీర్ఘ సం
 తాపము మంచిమిత్రుడని తద్గుణముల్ బుధ లెంతురెంతయున్.
- చ. తను గలసెన్ జలంబు లని దానికి బాల్ స్వగుణం బొసంగి వెం
 టనె యిది గానఁగాబడునెడన్ జల మోర్వక కాకనికె న
 య్యునుగు విహస్తు సైపక మహాగ్నిఁ బడంగఁ దొడంగఁ బాలుగ్ర
 క్కన జలమంతలో. గలయ గ్రమ్మతె నిట్టివిసాధుమైత్రముల్.
- ఉ. ఇందె శయించినాడు కమలేశ్వరుఁ డిందె నసించె దద్విష
 ద్బృందము లిందె చెందె శిఖరిచ్చటలున్ శరణంబు బాడబం
 బుగ దగి నిండె యిందె ఘనపుష్కలముఖ్యము లున్నవద్దిరా
 యెందున గాన మొత్తబడు వీజలధీగ్రుని మేను పూనెడిన్.
- ఉ. ఆతతలోకధారిచరమాంగలసత్కమతేంద్రుఁ డొక్కడే
 జాతుఁడు జన్మ మన్న ధ్రువుజన్మమె సద్భిహుచక్రవర్తన
 స్థితతక్రిందమీఁద హితశీలుడు గానిజడుల్ వృధాశ్చధా
 జ్జాతభవాండ భాండఫలజుతుసముల్ మృతజాతు లేటికిన్.
- ఉ. ఆస నడంపు బూను ఊమ యానకు గర్వము నాడు సత్యమే
 దోషము సేయఁబోకుము బుధు ల్పనుత్రోవలె పొమ్ము విద్వదు
 ల్లాస మొనర్చు ముగ్ధరిపులన్ శమియింపు వహింపు కీర్తి సం
 త్రాసులఁ బ్రోవునద్గుణము నాపుమివే కద సాధుకృత్యముల్,

- చ. మనసులు వాక్కులంగములు మానితపుణ్యసుధా ప్రపూర్ణతం
దనరనిజోపతాప లుదితప్రిజగజ్జనులై పరు ల్భరిం
చినపరమాణుమాత్రగుణశీలము లద్రులు చేసి హర్షతో
యనిధుల నోల లాడుచు మహామహు లుందురు కొండ జీర్దరన్
- చ. గురుడు ప్రబోధకుం డశని ఘోరపువా లమడుల్ స్వసైనికుల్
పురి దివి దంతి యభ్రకరి పోర సహాయుండు ధైత్యభేది, ము
ట్లరు దగుబల్మి గల్లియు బలారి బలా రిపుధాటి కోడండే
శరణము దైవమే పురుషశక్తి వృథా యది యేల కాల్పునే?
- చ. అనువుల నానగ్రుంగ దను వతయుఁ బెద్ద మునుంగ నిందియో
ల్లసన మణంగ నాకట నలంగుచు నోటన రేయియెల్కు బె
త్తెనరంగ దానబడ్డలరి డిగ్గన లోగొను భోగి తత్సుషన్
పెన జను దైవమేల క్షయవృష్టుల స్వస్థత నుండుడి జనుల్.
- ఉ. లేవడిఁ బొందియున్ వెతల లీనతఁ బొందియు లేచు గ్రక్కునన్
దైవబలంబునన్ బుధుఁ డుదారతఁ గందుక నృత్తిహస్తీ దు
ర్భావుఁడు తద్విధంబున విపదశవచ్చిన నొచ్చి నాశిలున్
లేవక మంటిముద్ద ధరణిబడి యట్టె యణంగుకై వడిన్.
- చ. వడి నెడ యెండ బట్టతలవాఁడొక డెండను నెత్తి మండ నల్
గడలను నీడచో టరసి కానక దప్పుల తాటిచెల్లు గ
న్నడఁ జని క్రింద నిల్వి నలపండుపడన్ దలబద్దలయ్యె నె
య్యెడలకుఁ జన్న దైవహతు నించుక డించక ముంచునాపదల్.
- చ. గజభుజగంబులన్ బలుభుజులఁ గట్టుట నూర్యచంద్రులన్
గజబిజి చేసి దుర్భ్రహము క్రూర్యమునన్దబళించియేచుటల్
ముజుమతు లొమహాస్మృలు దరిద్రత వేగుట జూచి యయ్యయో
నిజగతి నెంత చేసె నతినిఘరదైవమటంచు గుందుచున్.
- చ. సరసగుణా ద్యశేషగుణసంపద నిల్వి నిధాన మామహా
పురుషశిఖామణిన్ భువికి భూషణరాజముగా సృజించి య
త్తఱిక్షణభంగురంబుదను, దాని నొనర్చియేని యేటి నే
ర్పరి విధి యాతఁ డూనినయపండితభావము కష్టమక్కటా.

- చ. అతులసుధారసైక విధియై సకళాపథు లేలునాధుడై
శతభివగర్వితో ద్దమనసంభ్రతుడై శివహాళిభాగలం
కృతమణియై వెలుంగు శశి యెప్పుడుఁ బాయఁడురాజ్యలక్ష్మీ హా
హతవిధిపాక మేదొరల కైనను దాఁట నలంఘ్యమేకదా!
- చ. హతవిధి యన్ము లాలవరుఁ డాత్మయనందగు మృత్తికామలో
ద్ధతిఁ గొనిముద్దచేసి వ్యధ యన్ పృథుచక్రముఁజేర్చి యాపద
స్నతఘనదంతఘాటన మనంబును బల్బఱుఁ ద్రిప్పచున్నవాఁ
డతఁ డింక నేమి నేయునొ కదా చెలికాడ వెలుంగవేమియున్.
- చ. పతివిధి యేమి యెవ్వనికిఁ బ్రాప్త మొనర్చునో వచ్చు నంతయే
యతనికి నిచ్చు సగ్రయమహాశ్రయముల్ గుఱిగావు సర్వది
క్ష్వతఁగులు నిండి మేఘమురు ప్రత్యహముం గురియంగ నేయభీ
ప్సితములు గల్గె న్విప్రిజలబిందువులే కద చాతకాళికిన్.
- ఉ. అంబుజబాంధవుం డహరహంబును డగ్గటివారి గూడి యే
యంబరఖండ మూని తిరుగాడుచునుండును గ్రుంకుదాక న
య్యంబరఖండ మొందియె సుధాంశుఁడు ద్రిమ్మరు రాత్రులెల్లడై
వంబె ఘటించినన్ గడువనచ్చునె దుర్గతి యెంతవారికిన్.
- చ. ఉరుగణయోగి భర్తృహరి పూని చమత్కృతिसంఘటింపఁగా
గరము దనర్చునీతిశతకం బది పట్టి తెనుంగుబాసచే
దిరముగఁ జెప్పెఁ బుష్పగిరితిమ్మన చంపకమాలికాపరం
పరలు శివాఁఘ్రీపూజలుగఁబండితం బెంతయు సంతసింపగన్.
- క. ఈ కావ్యము లిఖించినఁ
జేసొని చదివినను వినిన శిష్టుల కెల్ల
శ్రీకంఠఁ డిచ్చుఁ గరతుర
గ్రాకల్పనల్ప సురుచిరాయుష్యంబుల్.
పుష్పగిరి తిన్నకవికృత
నీ తి శ త క ము
సంపూర్ణము.